

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK ANABİLİM DALI

KIRSAL KALKINMA ARACI OLARAK YOKSUL YANLISI TURİZM YAKLAŞIMI
EDREMİT KÖRFEZİ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Neşe KAFA

Balıkesir, 2014

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK ANABİLİM DALI

KIRSAL KALKINMA ARACI OLARAK YOKSUL YANLISI TURİZM YAKLAŞIMI
EDREMİT KÖRFEZİ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Neşe KAFA

Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Burhan AYDEMİR

Balıkesir, 2014

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı'nda 201012502002 numaralı Neşe KAFA' nın "Kırsal Kalkınma Aracı Olarak Yoksul Yanlısı Turizm Yaklaşımı: Edremit Körfezi Örneği" konulu DOKTORA tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 23.05.2014 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİYLE ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Burhan AYDEMİR

İmza

Üye : Prof. Dr. Hakan ÇETİNTAŞ

İmza

Üye : Doç. Dr. Mehmet KAŞLI

İmza

Üye : Doç. Dr. Murat DOĞDUBAY

İmza

Üye : Yrd. Doç. Dr. Gülşay YILMAZ

İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

19.06.2014
Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Zeynep BAĞCI

ÖNSÖZ

Kalkınmanın temel amacı insanların temel ihtiyaçlarını karşılamının da ötesinde sağlıklı ve refah içinde yaşamlarının sağlanmasıdır. Ancak milyonlarca insanın çeşitli nedenlerden dolayı bu olanaklara ulaşamamaları sonucunda yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kaldıkları oldukça açıktır. Dünyadaki yoksul insanların %70'inin kırsal alanlarda yaşadıkları düşünüldüğünde yoksulluk sorunu ile daha çok kırsal alanlarda yaşamlarını sürdürmekte olanlar karşılaşmaktadır. Ayrıca gerek kırsal alanlardaki yoksulluğun ortadan kaldırılması gerekse kalkınmanın sağlanmasında kırsal kalkınma politikalarının etkililiği önem kazanmaktadır. Günümüze kadar kırsal alanların sorunlarının giderilmesinde çeşitli araçlar kullanılmıştır. Ancak son yıllarda kırsal alanlardaki halkın refah düzeyinin artırılarak yoksulluk sorunlarının giderilmesinde en etkili araçlardan birisinin turizm olduğu ortaya çıkmaktadır. Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar, yoksulluk sorunun ortadan kaldırılmasında turizm sektörünün etkili olabileceği üzerinde durmaktadırlar. Turizm sektörünün sadece kar amacı ile sürdürüldüğünde özellikle de yoksul insanlar üzerinde çok etkili olamayacağı bir gerçektir. Bu doğrultuda gerek yoksulluğun azaltılması gerek se kırsal alanlardaki yoksul halkın turizm faaliyetlerinde etkin bir şekilde katılımlarının sağlanmasında en etkili turizm yaklaşımı yoksul yanlısı turizmdir. Yoksul yanlısı turizme yönelik akademik çalışmalar daha çok Afrika gibi yoksulluğun en fazla olduğu yerlerde 1990'lı yıllardan itibaren başlamıştır. Türkiye'de de kırsal ve kentsel alanlardaki gelişmişlik düzeyindeki farklar sonucunda kırsal alanlarda yoksulluk sorunu oldukça önem teşkil etmektedir. Türkiye'de de turizme yönelik faaliyetlerin başlangıcından itibaren yoksul yanlısı turizm yaklaşımına odaklanılması öncelikle yoksulluk sorununun ortadan kaldırılmasına ve böylece kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesine yardımcı olacaktır. Çalışmada yoksul yanlısı turizm yaklaşımı ile kırsal kalkınma ilişkisine odaklanılmıştır. Ayrıca yoksul yanlısı turizm yaklaşımının kavramsal olarak tanımlanmasına ve bu doğrultuda dünyadaki yoksul yanlısı turizm uygulamalarından örneklerle konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasında ise uygulama alanı olarak seçilmiş olan Edremit Körfezi'nde turizm faaliyetlerinin yoksul yanlısı olup olmadığı ve bu uygulamaların kırsal kalkınmaya olan etkisi

üzerine turizm uzmanları ile görüşmeler yapılmıştır. Türkiye’de konuya yönelik olarak yapılan sınırlı sayıdaki çalışmaların olduğu düşünüldüğünde çalışmanın bu alanda yapılacak olan akademik incelemelere temel oluşturmasının ötesinde uygulamacıların da faydalanabileceği bir araştırma olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın oluşturulmasında beni teşvik eden, doğruyu bulma arayışında hep yol gösterici olan, beni sabırla dinleyerek en doğru şekilde ilerlemem için gayret gösteren, yönlendiren danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Burhan AYDEMİR ’e teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Çalışma süresince desteklerini her zaman yanımda hissettiğim Sayın Prof. Dr. Hakan ÇETİNTAŞ’ a ve Sayın Yrd. Doç. Dr.Gülây ÖZDEMİR YILMAZ’ a teşekkür etmek isterim. Çalışmanın ortaya çıkması sürecinde beni yüreklendiren ve daha sonraki aşamalarda da destek veren Sayın Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT hocama, çalışmanın her aşamasında tavsiyeleri ile bana yol gösteren ve uygulama kısmına ilişkin analizlerde bana yardımcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Bayram ŞAHİN’ e ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Ahmet KÖROĞLU’ na, desteğini esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Mehmet KAŞLI’ ya, her aşamada beni yüreklendiren Sayın Doç. Dr. Murat DOĞDUBAY’ ya ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca çalışma süresince motive olmama yardımcı olan Sayın Yrd.Doç.Dr. Kaplan UĞURLU’ya teşekkürler etmek istiyorum. Doktora sürecinin en sancılı dönemlerinde göstermiş olduğu destek ve sabır nedeniyle Sayın Uzman Zuhâl KOÇ’ a ve beni her aşamada yüreklendiren, motive eden Sayın Sedef AKSOY’ a sonsuz teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Anketin doldurulması sürecinde gösterdikleri ilgiden dolayı Güney Marmara Kalkınma Ajansı Program Yönetim Birimi Uzmanı Sayın Osman Erol İNCE’ ye ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Proje Birim Amiri Erdal POYRAZLI’ ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak beni yetiştirerek bu günlere gelmemde en büyük emeğe sahip olan ve sonsuz teşekkür ve şükran duygularına layık sevgili annem ve babamdan esirgelediğim zaman için özür diliyorum; bana güvendikleri ve inandıkları için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. İyi ki varsınız.

Balıkesir,2014

Neşe KAFA

ÖZET

KIRSAL KALKINMA ARACI OLARAK YOKSUL YANLISI TURİZM YAKLAŞIMI: EDREMİT KÖRFEZİ ÖRNEĞİ

KAFA, Neşe

Doktora, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Burhan AYDEMİR, 2014, 203 Sayfa

Günümüzde yoksulluk sorunu önemini korumaktadır. Uluslararası kuruluşların raporlarında ve ülkelerin kırsal kalkınma politikalarında yoksulluğun azaltılması için araçların belirlenmesine yer verilmektedir. Son 15 yıldır akademik çalışmalar ile de yoksulluğun azaltılmasında yoksul yanlısı turizmin etkili olabileceği vurgulanmaktadır. Çalışmanın amacı kırsal kalkınma ve yoksul yanlısı turizm ilişkisinin belirlenmesidir. Dolayısıyla çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümünde, araştırma problemi, araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar belirtilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde kırsal kalkınma, yoksulluk ve yoksul yanlısı turizm kavramları incelenmiştir. Ayrıca kırsal kalkınma ve yoksul yanlısı turizme yönelik akademik çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı ve tekniği ve araştırma verilerinin analizine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde, alan araştırması sonucu elde edilen veriler istatistik analiz yöntemleri ile test edilmiş ve bulgular yorumlanmıştır. Son olarak beşinci bölümde ise sonuçlar değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Kırsal Kalkınma, Turizm, Yoksul Yanlısı Turizm, Edremit Körfezi.

ABSTRACT

PRO- POOR TOURISM AS AN APPROACH TOWARDS RURAL DEVELOPMENT IN EDREMIT BAY

KAFA, Nese

PhD Thesis, Department of Tourism and Hotel Management

Advisor: Yrd. Doç. Dr. Burhan AYDEMİR, 2014, 203 Pages

Nowadays, the problem of poverty remains important. It is given to the identification of vehicles to reduce poverty in the reports of international organizations and in rural development policies of the countries. Last 15 years, pro-poor tourism is emphasized to be effective in reducing poverty with academic studies. In this study, it is given the relation between rural development and pro-poor tourism. The aim of this study it is determined the relationship between rural development and pro-poor tourism. The study consists of five sections.

In the first chapter, it is indicated the research problem, purpose of the study, importance, assumptions, limitations and definitions. In the second part of the study, it is examined rural development, poverty and pro-poor tourism concept. In addition it is given to academic studies about rural development and pro-poor tourism. In the Third part of the study is included research model, population and sample, data collection tool and and techniques and the analysis of survey data. In the fourth part of the study, the resut of research tested by statistical analysis methods and findings are interpreted. Finally, in the fifth chapter results evaluated and recommendations were developed.

Key Words: Development, Rural Development, Tourism, Pro-poor Tourism, Edremit Bay.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	2
1.3. Önem	2
1.4. Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Kırsal Kalkınma Kavramının Genel Değerlendirmesi	6
2.1.1. Kırsal Alan, Kalkınma ve Kırsal Kalkınma Kavramlarının Tanımı	6
2.1.2. Kırsal Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi	11
2.1.3. Türkiye’de Kırsal Nüfus ve Kırsal Kalkınma	13
2.1.4. Türkiye’deki Beş Yıllık Kalkınma Planları İçinde Kırsal Kalkınmanın Yeri	15
2.1.5. Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı Sürecinde Kırsal Kalkınma	23
2.2. Yoksulluk Kavramının Genel Değerlendirmesi	25
2.2.1. Yoksulluğun Tanımı ve Yoksulluk Türleri	25
2.2.2. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk	27
2.3. Yoksulluk ve Turizm İlişkisi	30
2.3.1. Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Yeri	30
2.3.2. Turizm Sektörünün Yoksullar İçin Sağladığı Avantajlar	32
2.3.3. Yoksulların Turizm Sektörüne Katılma Şekilleri	32
2.3.4. Yoksulların Turizme Katılmalarını Etkileyen Faktörler	36
2.4. Yoksul Yanlısı Turizm Kavramının Genel Değerlendirmesi	40
2.4.1. Yoksul Yanlısı Turizmin Gelişim Süreci	40
2.4.2. Yoksul Yanlısı Turizmin Tanımı	41
2.4.3. Yoksul Yanlısı Turizmin Diğer Turizm Türleri İle İlişkisi	42
2.4.3.1. Toplum Temelli Turizm ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi	43
2.4.3.2. Eko Turizm ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi	44
2.4.3.3. Sürdürülebilir Turizm ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi	45
2.4.4. Yoksul Yanlısı Turizmin Yoksullar İçin Sağladığı Avantajlar	45
2.4.5. Yoksul Yanlısı Turizm Stratejileri	48
2.4.5.1. Ekonomik Yararları Arttırmak	48
2.4.5.2. Ekonomik Olmayan Yararları Arttırmak	49
2.4.5.3. Politika ve Süreç Reformu Oluşturmak	50
2.4.6. Yoksul Yanlısı Turizmde Paydaşların Rollerini	52
2.4.6.1. Yoksul Yanlısı Turizmde Yoksulların Rollerini	52
2.4.6.2. Yoksul Yanlısı Turizmde Özel Sektörün Rolü	53

2.4.6.3. Yoksul Yanlısı Turizmde Hükümetin Rolü	55
2.4.6.4. Yoksul Yanlısı Turizmde Uluslararası Kuruluşlarının Rolü	56
2.4.6.5. Yoksul Yanlısı Turizmde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	56
2.4.6.6. Yoksul Yanlısı Turizmde Turistlerin Rolü	57
2.4.7. Yoksul Yanlısı Turizm Örnekleri	58
2.4.7.1. Afrika'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarından Örnekler	58
2.4.7.2. Asya'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarından Örnekler	78
2.4.7.3. Latin Amerika'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarından Örnekler	88
2.4.7.4. Karayipler'deki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarından Örnekler	90
2.4.7.5. Avustralya'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları	94
2.4.7.6. Avrupa'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları	94
2.4.7.7. Türkiye'de Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Turizm Projeleri	97
2.5. Kırsal Kalkınma, Yoksulluk ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi	106
2.5.1. Kırsal Kalkınma ve Yoksulluk İlişkisi	106
2.5.2. Kırsal Kalkınma ve Turizm İlişkisi	109
2.5.3. Kırsal Kalkınma ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi	110
2.6. İlgili Araştırmalar	113
2.6.1. Kırsal Kalkınma İle İlgili Araştırmalar	113
2.6.2. Kırsal Kalkınma ve Turizm İle İlgili Araştırmalar	119
2.6.3. Turizm ve Yoksulluğun Azaltılması İle İlgili Araştırmalar	121
2.6.4. Yoksul Yanlısı Turizm İle İlgili Çalışmalar	123
3. YÖNTEM	135
3.1. Araştırmanın Modeli	135
3.2. Evren ve Örneklem	141
3.3. Veri Toplama Aracı ve Teknikleri	147
3.3.1. Veri Toplama Aracı	147
3.3.2. Veri Toplama Teknikleri	148
3.4. Verilerin Analizi ve Güvenilirlik	149
4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLAR	151
4.1. Demografik Sorulara İlişkin Bulgular	151
4.2. Yoksul Yanlısı Turizmin Gelişmesindeki Engellere İlişkin Bulgular	154
4.3. Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Ölçeğine İlişkin Bulgular	155
4.4. Kırsal Kalkınma Ölçeğine İlişkin Bulgular	159
4.5. Katılımcıların Demografik Özellikleri, Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları, Turizmin Yoksulluğa Etkisi, Kırsal Kalkınma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular	163
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	168
KAYNAKLAR	174
EKLER	197

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 1: Kırsal Alan Tanımları	7
Çizelge 2: Kırsal Kalkınma Tanımları	8
Çizelge 3: Kırsal Kalkınmanın Temel Prensipleri	10
Çizelge 4: 2007-2013 AB Kırsal Kalkınma Politikasında Belirlenmiş Olan Eksenler Ve Önlem Alınacak Konular	12
Çizelge 5: Türkiye’de Yıllara Göre Toplam Nüfus ve Kırsal Nüfus Sayısı	14
Çizelge 6: Türkiye’de Kırsal Kalkınma Projeleri	17
Çizelge 7: Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde Yer Alan Türkiye’nin Yerleşim Sınıflaması	22
Çizelge 8: Dünyadaki Yoksul Nüfusun Kırsal Nüfus İçindeki Dağılımı	28
Çizelge 9: Türkiye’de 2002-2009 Yılları Arasındaki Yoksulluk Oranları	28
Çizelge 10: Türkiye’de 2012 Yılındaki Yoksulluk Oranı	29
Çizelge 11: Türkiye’de Kırsal ve Kentsel Yoksulluk Oranları	30
Çizelge 12: Namibya’da Turizm Sektörünün Yoksulların Geçim Kaynaklarına Etkisi	37
Çizelge 13: Turizm Sektörünün Yoksul Yanlısı Potansiyeli Ve Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarının Karşılaştırması	43
Çizelge 14: Toplum Temelli Turizm ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi	44
Çizelge 15: Yoksulların Turizme Katılmalarına Yönelik Engelleri Azaltmanın Yolları	46
Çizelge 16: Yoksul Yanlısı Turizmin Başarılı Şekilde Uygulanabilme Yolları	47
Çizelge 17: Gambiya’da Hediyelik Eşya Satıcılarının Uymaları Gereken Kurallar	64
Çizelge 18: Gambiya’da Yerel İşletmelerin Turizm Sektörüne Katılmaları Konusundaki Engeller	65
Çizelge 19: Gambiya’da Yerel İşletmelerin Turizm Sektörüne Katılmaları İçin Çözüm Yolları	66
Çizelge 20: St. Lucia’da Uygulanan Yoksul Yanlısı Turizm Faaliyetleri	92
Çizelge 21: İngiltere’de The Adventure Company’nin Turistlere Tavsiyeleri	96
Çizelge 22: Gambia Experience’in Turistlere Tavsiyeleri	97
Çizelge 23: Yoksul Yanlısı Turizm Araştırmalarının Coğrafi Dağılımı	124
Çizelge 24: Yoksul Yanlısı Turizmin Etkilerinin Kırsal Kalkınmanın Boyutları İle İlişkisi	137
Çizelge 25: Araştırmanın Hipotezleri	139
Çizelge 26: Balıkesir’de Konaklama Tesislerinde Konaklayan Kişi Sayısı	143
Çizelge 27: Balıkesir’de Ziyaretçilerin Konaklama Tesislerindeki Ortalama Konaklama Süreleri	144
Çizelge 28: Balıkesir ve İlçelerinde 2012 Yılında Konaklayan Kişi Sayısı	144
Çizelge 29: Edremit Körfezi’nde Turizm Belgeli İşletme Sayısı	145
Çizelge 30: Edremit Körfezi’nde Seyahat Acentası Sayısı	145
Çizelge 31: Demografik Sorulara İlişkin Bulgular	151
Çizelge 32: Katılımcıların İkamet Ettikleri İlçelere İlişkin Bulgular	152
Çizelge 33: Katılımcıların İlçelerde Yaşadıkları Süreye İlişkin Bulgular	153

Çizelge 34: Katılımcıların “Tecrübenize göre turizmin içinde bulunduğunuz toplumda yoksulluğu azalttığını düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı	153
Çizelge 35: Katılımcıların “Turizm içinde bulunduğunuz toplumda yoksulluğu nasıl azaltmaktadır?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı	153
Çizelge 36: Katılımcıların Yoksul Yanlısı Turizmin Gelişmesindeki Engellere Yönelik Verdikleri Cevapların Dağılımı	154
Çizelge 37: Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Ölçeğine İlişkin Verilerin Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	155
Çizelge 38: Katılımcıların Cinsiyete Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Algılamalarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	156
Çizelge 39: Katılımcıların Cinsiyete Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Algılamalarına İlişkin Aritmetik Ortalamalar	157
Çizelge 40: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Algılamalarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	157
Çizelge 41: Kırsal Kalkınma Ölçeğine İlişkin Verilerin Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	159
Çizelge 42: Katılımcıların Cinsiyete Göre Kırsal Kalkınma Algılamalarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	160
Çizelge 43: Katılımcıların Cinsiyete Göre Kırsal Kalkınma Algılamalarına İlişkin Aritmetik Ortalamalar	160
Çizelge 44: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Kırsal Kalkınma Algılamalarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	161
Çizelge 45: Spearman Korelasyon Testi Sonuçları	164
Çizelge 46: Katılımcıların Eğitime Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarına Yönelik Algılamalarına İlişkin Aritmetik Ortalamalar	165
Çizelge 47: Katılımcıların Yaşlarına Göre Turizmin Yoksulluğun Azaltılmasına Etkisine İlişkin Aritmetik Ortalamalar	166
Çizelge 48: Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarına Yönelik Algılamalarına İlişkin Aritmetik Ortalamalar	166
Çizelge 49: Hipotez Sonuçları Çizelgesi	167

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1: Kırsal Kalkınmanın Boyutları	9
Şekil 2: Orta Vadeli Strateji ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinin Amaçları	19
Şekil 3: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Çerçevesi	20
Şekil 4: Yoksulluğun Azaltılması ve Turizm İlişkisi	31
Şekil 5: Yoksulların Turizme Doğrudan Katılımı	33
Şekil 6: Yoksulların Turizme Dolaylı Katılımı	33
Şekil 7: Yoksul Yanlısı Turizm Ortaklığı	34
Şekil 8: Yoksul Yanlısı Turizmde Yer Alan Paydaşlar	52
Şekil 9: 1999- 2001 Yılları Arasında Humla Turizmindeki Gelişmeler	83
Şekil 10: Kırsal Kalkınma –Kırsal Altyapı İlişkisi	107
Şekil 11: Büyüme ve Yoksulluğun Azaltılması	108
Şekil 12: Yoksul Yanlısı Turizmle İlgili Akademik Çalışma Oranları	123
Şekil 13: Araştırmanın Modeli	138
Şekil 14: Edremit Körfezi Turistik Değerler Haritası	142

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
AHS	Analitik Hiyerarđi Süreci
AIRD	Associates for International Resources and Development Uluslararası Kaynaklar ve Kalkınma Derneği
APPA	Appreciative Participatory Planning and Action Katılımlı Planlama ve Eylem Programı
APTDC	African Propoor Tourism Development Centre Afrika Yoksul Yanlısı Turizmi Geliştirme Merkezi
APTF	African Pro-poor Tourism Foundation Afrika Yoksul Yanlısı Turizm Vakfı
ARIP	Agricultural Reform Implementation Project Tarım Reformu Uygulama Projesi
ASSET	The Association of Small Scale Enterprises in Tourism Küçük Ölçekli Turizm İşletmeler Birliği
BRAND	Independent Commission on International Development Issues Uluslararası Kalkınma Sorunları Bağımsız Komisyon Raporu
BRUNDTLAND	Report of the World Commission on Environment and Development Çevre ve Kalkınmada Dünya Komisyon Raporu
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
CBT	Community Based Tourism Toplum Temelli Turizm
CRT	Community Renewal Team Toplum Yenileme Kuruluşu
DB	Dünya Bankası
DAP	Doğu Anadolu Projesi Ana Planı
DiE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DOKAP	Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi

DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EC	European Commission Avrupa Komisyonu
EEA	European Environment Agency Avrupa Çevre Ajansı
EKA V	Mersin Ticaret Sanayi Odası Eğitim ve Kalkınma Vakfı
EUROSTAT	Statistical Office Of The European Union Avrupa İstatistik Ofisi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
HELP Tourism	Haritage, Environment,Livelihood,People Miras, Çevre, Geçim Kaynağı, Halk
FIT	Fair International Travel Uluslararası Seyahat Fuarı
IBLF	International Business Leaders Forum Uluslararası İş Liderleri Forumu
ICRT	International Centre for Responsible Tourism Uluslararası Sorumlu Turizm Merkezi
IFAD	International Fund for Agricultural Development Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IFST	International Forum of Solidarity Tourism Uluslararası Dayanışma Turizmi Forumu
IIED	International Institute for Environment and Development Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü
ILO	International Labour Organization Uluslararası Çalışma Örgütü
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance Katılım Öncesi Yardım Aracı
IPARD	Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Yardım Aracı
ITC	International Trade Commission Uluslararası Ticaret Merkezi
İGE	İnsani Gelişme Endeksi

GTZ	German Technical Cooperation Alman Teknik İşbirliği
KKP	Kırsal Kalkınma Projesi
KNCU	Kilimanjaro Native Cooperative Union Kilimanjaro Yerli Kooperatifi Birliği
KOP	Konya Ovası Projesi
MEL	Micro Enterprise Loan Mikro Girişimci Kredisi
MEG	The Micro-Enterprise and Training Grant Mikro Kurumsal Eğitim ve Hibe Gelişimi
MTSO	Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
NATTA	Nepal Association of Tour and Travel Agents Nepal Tur Operatörleri Birliği
NACOBTA	Namibian Community-based Tourism Association Namibya Toplum Temelli Turizm Derneği
NZAID	New Zealand Agency for International Development Yeni Zelanda Uluslararası Kalkınma Ajansı
ODI	Overseas Development Institute Uluslararası Kalkınma Örgütü
OTP	Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü
OVP	Orta Vadeli Program
ÖİK	Özel İhtisas Komisyonu
ÖUKP	Ön Ulusal Kalkınma Planı
PPT	Pro Poor Tourism Yoksul Yanlısı Turizm
RESPONDE	Argentina Non-Governmental Promotion and Development Arjantin Tanıtma ve Kalkınma Sivil Toplum Kuruluşu
RTA	Ribolla Tourism Association Ribolla Turizm Derneği

SODES	Sosyal Destek Programı
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development Aday Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine Yönelik Katılım Öncesi Tarım ve Kırsal Kalkınma Fonu
SLHTP	St. Lucia Heritage Tourism Programme St. Lucia Miras Turizmi Programı
SGP	Small Grants Programme Küçük Destek Programı
SMME	Small, Medium And Micro Enterprises Küçük, Orta Ve Mikro Ölçekli Girişimler
SNV	Netherlands Development Organisation Hollanda Kalkınma Örgütü
SRAP	Socially Responsible Agricultural Project Sosyal Riski Azaltma Projesi
STEP	Sustainable Tourism as a tool for Eliminating Poverty Yoksulluğun Azaltılmasında Bir Araç Olarak Sürdürülebilir Turizm
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TSKB	Tarım Satış Kooperatif Birlikleri
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRSAB	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TZS	Tanzanian Shillings Tanzanya Para Birimi
UCOTA	The Uganda Community Tourism Association Uganda Toplum Turizm Derneği
UK DFID	UK Department for International Development İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı
UMEM	Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri
UNDP	United Nations Development Programme Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNICEF	Children's Rights & Emergency Relief Organization Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
USAID	United States Agency for International Development Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
WTO	World Tourism Organization Dünya Turizm Örgütü
YCI	Youth Career Initiative Genç Kariyer Girişimi
YYT	Yoksul Yanlısı Turizm
WTO	Dünya Turizm Örgütü
WB	Worldbank Dünya Bankası
WWF	World Wide Fund Dünya Fonu
VDC	Village Development Committee Köy Kalkınma Komitesi
ZAR	South Africa Rand Güney Afrika Resmi Para Birimi

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Küreselleşme ile birlikte dünyada yaşanan hızlı ekonomik ve teknolojik gelişmenin aksine yoksulluk sorunu önemini hala korumaktadır. Dolayısı ile başta uluslararası kuruluşlar olmak üzere çeşitli kuruluşlar yoksulluğun azaltılmasına yönelik çeşitli araçlar belirlemeye çalışmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Bin Yıl Hedefleri içinde yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olması konusunda turizm sektörünün önemine dikkat çekilmektedir. Böylece turizm sektörüne doğrudan ve dolaylı yollar ile katılan yoksulların gelir elde etmeleri sayesinde kalkınma sağlanmaktadır. Yoksul yanlısı turizm ise odak noktasına yoksulları aldığı için kalkınma için etkin bir yaklaşım olabilecektir. Araştırmanın temel problemi, kırsal kalkınma aracı olarak yoksul yanlısı turizm yaklaşımının incelenmesidir. Turizmin yoksulluğu azaltıp azaltmadığı ve yoksul yanlısı turizm yaklaşımının benimsenmesi konusundaki engellerin belirlenmesi çalışmanın alt sorunlarını oluşturmaktadır. Bu sorun ve alt sorunların araştırılması için öncelikle kırsal kalkınma ve yoksul yanlısı turizme ilişkin yazın taranmış, yoksul yanlısı turizme yönelik uygulanmış ve uygulanmakta olan projeler incelenmiştir. Sonraki aşamada ise yazın doğrultusunda turizm uzmanlarının yoksul yanlısı turizm uygulamalarının kırsal kalkınmaya olan etkisinin belirlenmesi amacıyla bir anket formu oluşturulmuştur. Toplanan veriler değerlendirilmeye alınmış ve yoksul yanlısı turizm ve kırsal kalkınma ilişkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın uygulanması kapsamında Balıkesir ilinde yer alan Edremit Körfezi tercih edilmiştir. Araştırmada Edremit Körfezi'nin tercih edilme nedeni, 1980'li yıllardan itibaren turizm sektöründe yaşanan gelişmelerdir. Edremit Körfezi çok turist çekmesine rağmen turizm uygulamaları yoksul yanlısı olmadığı için yoksulluk azalmamakta ve istenilen düzeyde kırsal kalkınma sağlanamamaktadır.

1.2. Amaç

Yoksul yanlısı turizm yaklaşımının Edremit Körfezi'nde kırsal kalkınmaya etkisinin belirlenmesi tezin amacını oluşturmaktadır. Edremit Körfezi'nde turizmin mevcut durumunun incelenmesinde turizm alanında uzman akademisyenlerin yanı sıra, bu alanda çalışan ya da belirli tecrübeye sahip sektör temsilcileri ile çeşitli dernek temsilcilerinin görüşlerinden yararlanılmıştır.

1.3. Önem

Yoksulluk konusu, insanlık tarihi kadar eski bir tarihi sürece sahip olmasına rağmen özellikle küreselleşme ile birlikte son dönemde önemi giderek artan bir kavram haline gelmiştir (Topgül,2013:278). Sallan Gül (2002) yoksulluk olgusu/sorunu, hem politik alanın hem de akademi çevresinin temel tartışma konularından biri haline geldiğini belirtmektedir. Bu ilginin boyutları, yoksulluğu tanımlama, anlamlandırma, nedenlerine ilişkin derinlik sağlama, yoksulluğu azaltma/ortadan kaldırma gibi birçok alanı kapsayan geniş bir görünüm arz etmektedir. Ülkeler arasında kültürel anlayışa ve refahın arttırılmasına katkıda bulunması yanında turizmin gelişmesinin yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynayabileceği kabul edilmiştir (Harrison, 2008: 852). Birleşmiş Milletler ve Dünya Turizm Örgütü gibi kuruluşlar buna öncülük etmiştir. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu 1999'da hükümetleri turizmin yoksulluğu azaltma potansiyelini maksimize etmeleri konusunda uyarmıştır (<http://www.un.org>). Dünya Turizm Örgütü, günümüzün en önemli dinamik aktivitelerinden birinin turizm olduğunu vurgulayarak, bu sektörün gücüne ve yoksullukla ilgili mücadeledeki önemine dikkat çekmektedir (<http://www2.unwto.org>).

Yoksulluğun azaltılmasına odaklanan ve 1990'larda ortaya çıkan yoksul yanlısı turizm, son yıllarda akademisyenler ve uygulayıcıların oldukça ilgisini çekmiş (Truong, 2013: 2,3) ve ilk defa 1999 yılında Uluslararası Kalkınma Örgütü (ODI)' nün girişimi ile yoksul yanlısı turizm kavramı İngiltere'de ortaya çıkmış ve "sürdürülebilir turizm ve yoksulluğun azaltılması" başlığı altında kullanılmıştır (Beeton, 2006: 200-202). Sonrasında ise Asya Kalkınma Bankası tarafından yoksul

yanlısı turizmin önü açılmıştır (Lin ve De Guzman, 2007: 1). Araştırmanın önemini ortaya koyan öncelikler şu şekilde sıralanabilir:

- Son yıllarda turizm sektörünün yoksulluğun azaltılmasında etkili bir araç olabileceğine yönelik çalışmaların literatürde çok tartışılan konular arasında olması,
- Dünyadaki yoksulların büyük çoğunluğunun kırsal alanlarda yaşadıkları düşünülecek olursa bu alanlarda yoksul yanlısı turizm yaklaşımına odaklanılmasının kırsal kalkınmaya olan katkısı,
- Literatürde turizm sektörünün nasıl yoksul yanlısı olabileceği konusunda ülkelerin farklı turizm ve yoksulluk yapıları nedeniyle henüz ortak çözüme ulaşılamamış olması,
- Kırsal kalkınma ve yoksul yanlısı turizm arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların çok sınırlı olması,
- Türkiye’de yoksul yanlısı turizm ile ilgili olarak günümüze kadar yapılmış olan akademik çalışmaların sayı bakımından yetersiz bulunmasından dolayı özgün bir çalışma olabileceği düşüncesi çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Yoksul yanlısı turizm ile ilgili Türkiye’de yapılmış olan akademik çalışmalardan bazıları; Özkök, 2006; Eren,2011; Özbek, 2012; Önez Çetin, 2012; Önez Çetin Ve Özgür, 2012; Samırkaş Ve Bahar, 2013’in çalışmalarıdır.
- Yoksulluğun azaltılmasına yönelik politika yapıcılar için ve turizm sektörüne yoksul yanlısı turizm yaklaşımının entegre edilmesi konusunda sektör temsilcileri için yol gösterebilecek bir araştırma olmasıdır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmanın amacına uygun olarak kırsal kalkınma ve yoksul yanlısı turizm uygulamaları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik hazırlanan anket formlarının, araştırmaya katılanlar tarafından dürüstçe ve tarafsız yanıtlanacağı varsayılmıştır. Araştırmada Edremit Körfezi’nde yer alan turizm uzmanlarının seçilmesinin nedeni körfezin 1980’den itibaren turizm sektöründe gelişim göstermesine rağmen nüfusun büyük oranının kırsal alanda yaşıyor olmasıdır. IFAD’ın 2011 yılındaki Kırsal Yoksulluk istatistiklerine göre dünyada yoksul insanların % 70’i kırsal alanlarda yaşamaktadır (IFAD, 2011: 16). 2012 yılı

istatistiklerine göre Balıkesir nüfusunun %38'i kırsal alanda yaşamakta ve bu nüfusun % 26'sı ise Edremit Körfezi'nde bulunmaktadır (www.tuik.gov.tr). Dolayısı ile de bu bölgede yoksulluk oranının yüksek olduğu varsayılmaktadır.

Araştırma kapsamında yoksul yanlısı turizm kavramının Türkiye'de oldukça yeni olması nedeniyle turizm uzmanlarının konuyla ilgili görüşlerine başvurulması uygun görülmüştür. Bu kapsamda ulaşılabilen örneklem evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın odak noktası olan yoksul yanlısı turizm yaklaşımında yoksulluğun kesin olarak tanımının yapılması oldukça güçtür. Bunun temel nedeni yoksulluğu oluşturan çok sayıda bileşenin ve bu bileşenler arasındaki çeşitli ilişkilerin ve yapılacak tanımlamanın bu konu hakkında çalışma yapan kişinin kişisel birikimiyle şekillenebilecek olmasıdır (Odabaşı, 2009: 11). Yoksulluk kavramı yapısı gereği neredeyse tüm sosyal bilimlerin ilgi alanına girmekte, bu nedenle gerek tanımlanması, gerekse çözümü açısından disiplinler arası olma özelliği taşımaktadır. Gelirin bölüşümü açısından iktisadî, yoksulların farklı bir toplumsal kategori oluşturmasından dolayı sosyolojik, yoksul olmanın sadece nesnel kriterlere bağlı olmaması, aynı zamanda öznel algılamayla da ilgili olması nedeniyle psikolojik, yoksulluğun ancak insanların yoksulluğu olarak anlam kazanması dolayısıyla antropolojik bir konudur (Önder ve Şenses, 2006: 3-4). Dolayısıyla yoksulluk çok boyutlu bir kavramdır (ODI ve AIRD, 1999: 7-8).

Çalışmanın ikinci bir kısıtı ise yoksul yanlısı turizm kavramının Türkiye'de henüz yeni olması dolayısı ile araştırma evreninin oluşturulmasında zorluklara neden olmasıdır. Bu nedenle araştırma evreni olarak belirlenmiş olan turizm uzmanlarının çok geniş bir alana yayılması, zaman ve bütçe sıkıntıları nedeniyle araştırma, Edremit Körfezi ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmanın en önemli sınırlılığı ise zaman konusunda olmuştur. Görüşme yapılması gereken örneklemdeki bireylere ulaşmak, onlardan randevu almak ve randevu zamanı görüşmeyi gerçekleştirmek oldukça uzun zaman gerektirmiştir. Örneklem turizm uzmanı olarak sadece dernek temsilcilerinin, turizm alanındaki akademisyenlerin, otel ve acenta yöneticilerinin, belediye ve

kalkınma ajansı çalışanlarının alınması, araştırma için ayrıca bir kısıt olarak düşünülebilir. Araştırmanın diğer önemli bir bölümü maliyetler olmuştur. Ele alınan örneklemedeki bireylerin kentin çok farklı yerlerine yayılmış olmaları ve kent merkezinden uzak olması, ulaşım ve iletişimde yüksek maliyetler meydana getirmiştir.

1.6. Tanımlar

Kırsal kalkınma: Kırsal yerleşimlerde yaşayanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansımaları sürecidir (DPT, 2006b: 12).

Yoksulluk: Birleşmiş Milletler tarafından uzun ve insanca bir yaşam standardına sahip olmak için gerekli olan, gıda olanakları, benlik saygısı ve başkalarının saygı gibi olanaklara sahip olmamak şeklinde tanımlanmaktadır (<http://www.un.org>).

Yoksul Yanlısı Turizm: Yoksulları ve yoksulluğu odak noktası olarak ele alırken yoksullara da sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyo kültürel ve çevresel faydalar sağlayan bir turizm olarak tanımlanmaktadır (Ashley vd, 2001: 2).

Edremit Körfezi: Balıkesir il sınırı içinde ve Ege Denizi'nde yer alan Edremit Körfezi; Altınova'dan Altınoluk'a kadar uzanmakta ve Ayvalık, Burhaniye, Gömeç ve Edremit ilçelerini kapsamaktadır (<http://www.balikesir-edremit.gov.tr>).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kırsal Kalkınma Kavramının Genel Değerlendirmesi

Araştırmanın bu kısmında kırsal kalkınma kavramı ve kırsal kalkınma ile ilişkisi olan kavramların tanımlanmasına yönelik değerlendirmelerde bulunulacaktır. Ayrıca Türkiye’de kırsal kalkınmanın önemi ve kırsal kalkınma projelerinin tarihsel süreci hakkında bilgi verilerek bölüm tamamlanacaktır.

2.1.1. Kırsal Alan, Kalkınma ve Kırsal Kalkınma Kavramlarının Tanımı

Kırsal kalkınma kavramının daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için öncelikle kırsal kalkınma kavramının tamamlayıcısı olan kırsal alan kavramının dikkate alınması gerekmektedir. Ancak, kırsal alanların ihtiva ettiği kültürel, sosyal, demografik, ekonomik, çevresel ve mekansal çeşitliliğin zaman içinde değişen koşullarla birlikte yeni anlamlar kazanması kesin bir kırsal alan tanımı yapılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle ülkeler kendi idari yapılarını da dikkate alarak kendilerine özgü kırsal alan tanımı yapmakta, hatta farklı amaçlarla gerçekleştirilen çalışmalarda farklı kırsal alan tanımları kullanılabilmektedir (DPT, 2006a: 3). Örneğin OECD belgelerinde, kırsal alanların tespit ve sınıflandırılmasında nüfus yoğunluğu esas alınmaktadır. Buna göre; idari sınırları itibarıyla nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu yerleşim birimleri kırsal alan dahilinde sayılmaktadır (DPT, 2006b: 11). Avrupa Birliği’nde ise, kırsal alanın herkes tarafından kabul edilmiş bir tanımı bulunmadığından her üye devlet kendine özgü bir kırsal alan tarifi yapmıştır. Bu tanımlar çoğunlukla sosyo-ekonomik kriterler temelinde ve birbirinden çok farklıdır. Kırsal alanlar arazi parçası olarak ele alınıp, tarımsal desen, arazi kullanımı, kentlere yakınlık gibi kıstaslar göz önüne alınabilmekte ya da sosyo-kültürel özelliklere bağlı olarak bir ayırım yapılmaktadır (Uzunpınar, 2008: 10).

Çizelge 1: Kırsal Alan Tanımları

Türkiye	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde strateji belgesinin uygulanmasında; kalkınma planları ile uyumun sağlanması amacıyla kırsal alanlar, 20 bin ve daha fazla nüfusa sahip kentsel yerleşmeler dışında kalan alanlar olarak kabul edilmektedir. ¹
Danimarka	200 haneden daha az olan topluluklar ²
İngiltere ve Galler	Herhangi bir resmi tanımı olmamasına karşın, kırsal ajans nüfusu 10.000'den fazla olan yerleşimleri hariç tutmuştur. ²
İrlanda	toplam kentsel alan ve toplam kırsal alan arasındaki ayırım 100 yerleşim yeri olarak belirlenmiştir ²
İtalya	10.000 kişiden daha az olan yerleşim yerleri ²
Norveç	200 haneden daha az olan topluluklar ²
Portekiz	10.000 kişiden daha az olan yerleşim yerleri ²
İskoçya	km ² başına 100 kişiden daha az olan yerel otorite bölgeleri ²
İspanya	10.000 kişiden daha az olan yerleşim yerleri ²
İsviçre	10.000 kişiden daha az olan yerleşim yerleri ²
OECD	nüfus yoğunluğu km ² başına 150 kişiden az olan yerlerdir ³
Eurostat	km ² başına 100 kişiden az olan yerler olarak tanımlanmaktadır ³

Kaynak: 1: DPT (2006a). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, s:3.

2: Roberts, L. ve Hall, D. 2003. Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice. CABI Publishing. UK.p:11.

3: EEA (1999). Environment in the European Union At The Turn Of The Century içinde "Rural Areas-Our Link To The Land", İnternet Adresi: www.eea.europa.eu, Erişim Tarihi: 06.12.2013

Çizelge 1'de kırsal alan kavramları ile ilgili olarak dünyadaki çeşitli ülkelerden örnekler verilmiştir. Buna göre Türkiye ile diğer ülkeler arasında kırsal alan tanımlamasında oldukça farklılıkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda kırsal alan kavramı daha çok km²'ye düşen insan sayısı şeklinde tanımlanırken; Türkiye, İtalya, Portekiz, İspanya ve İsviçre'de nüfus bazında, Danimarka ve Norveç'te ise hane sayısına göre tanımlanmaktadır. Buna göre ülkeler ve toplumlar her zaman bir değişim süreci içerisindeyler. Bu süreç içerisinde kaynakların dağılımı, üretim teknikleri, kurumsal yapı, toplumsal değerler, insanların tutum ve davranışları değişmekte ve belirli bir yön içerisinde gelişmektedir. Ayrıca insanların gelenekleri ve yaptıkları uğraşlar statik değildir, sürekli gelişirler ve farklı formlar içerisinde yeniden şekillenir ve kalkınma, sosyal değişim sürecini etkilemek için yapılan olumlu müdahalelerle çok yakından ilişkilidir (Oakley ve Gerforth, 1983: 1).

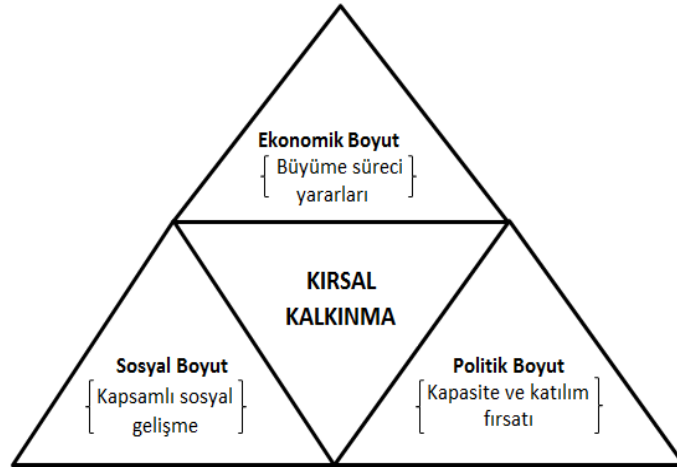
Çizelge 2: Kırsal Kalkınma Tanımları

<p>Kırsal kalkınma; eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde refah ve gelirin dengeli paylaşılmasını öngören, kırsal alanların modernizasyonunu sağlayan ve ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları olan bir süreçtir (DPT, 2000b: 3).</p>
<p>Kırsal kalkınma; doğal kaynakların korunmasını dikkate alarak, kırsal alanların varlığının devam ettirilebilmesi, gıda güvenliğinin sağlanması, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, kentli kesime göre daha az ekonomik ve sosyal imkanlara sahip kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilebilmesi için geliştirilen ve bütüncül yaklaşımlar içeren girişimlerdir (Stratejik Plan, 2010: 36).</p>
<p>Kırsal kalkınma; “kırsal yerleşimlerde yaşayanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansması süreci” olarak tanımlanmıştır (DPT, 2006b: 12).</p>
<p>Kırsal kalkınma; kent-kır arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulmasını ve kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı amaçlayan politik bir tercihtir (Gülçubuk, 2002: 1).</p>
<p>Kırsal kalkınma; ekonomik, kültürel ve sosyal bakımdan bütüncül bir yaklaşımı gerektiren bir bileşendir (Şerefoğlu, 2008: 1).</p>
<p>Kırsal kalkınma; belirli bir kırsal alan içinde yaşayan tüm insanların bir bütün olarak tarımsal, ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınmalarına yardımcı olarak tüm öğelerin harekete geçirilmesi ve bu öğelerden maksimum düzeyde yararlanmasıdır (Mikaeili ve Memlük, 2013: 90).</p>
<p>Kırsal kalkınma; ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan, evrensel ölçütler ve adalet ilkeleri ile geliştirilmiş, ülke gelişmişliği ve refahından pay alan, yoksulluğun yok edildiği, yaşamın modernize edildiği kırsal alanlar yaratmayı amaçlayan bir süreçtir (Cengiz ve Akkuş, 2012: 62).</p>
<p>Kırsal kalkınma; kırsal alanlardaki yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik, kırsal alanda yaşayan nüfusun kent alanlarındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik nimetlerden, göç olgusunu yaşamalarına gerek olmaksızın, buldukları yerde faydalanmalarını sağlayan ekonomik ve sosyal politikalar bütünüdür (Cengiz ve Çelem, 2003: 144).</p>
<p>Kırsal kalkınma; insan yaşamına olumsuzluklar getiren kırsal çevre koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalardır (Tolunay ve Akyol, 2006: 116).</p>
<p>Kırsal kalkınma; kırsal alanlarda yaşayan yoksul halkın ekonomik ve sosyal yaşam koşullarının gelişimini amaçlayan bir stratejidir. Kırsal alanda yaşayan insanlardan özellikle yoksul gruplara kalkınmadan daha fazla yararlanmalarına yardımcı olmaktadır (Worldbank,1975).</p>

Kaynak: Çeşitli kaynaklardan derleme yapılmıştır.

Kalkınma kavramının yıllar içerisinde genişleyen anlamıyla birlikte bu kavramı anlatmada ekonomik boyut yetersiz kalmış; sosyal, kültürel, psikolojik, siyasal, çevresel ve fiziksel unsurlar da eklenmiştir (Alagözoğlu, 2010: 6). Dolayısı ile kalkınma sürecinin ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve toplumsal kalkınma olmak üzere üç ana unsuru bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma; insanların gereksinimi olan mal ve hizmetlerin gelişmiş bir ekonomik yapı içerisinde üretilmesiyle, insanların refah ve mutluluğunun artmasıdır. Sosyal kalkınma, sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yapılan ve sağlık, eğitim, altyapı, şehirleşme, çevre sorunları gibi konular olmak üzere hizmet yönü ağır basmaktadır. Toplumsal kalkınma ise bireysel ve toplumsal olarak tüm insanların, sahip oldukları potansiyellerini kalkınma için kullanmaları ve ülkenin olumlu yönde gelişmesinde yapıcı rol oynamalarının sağlanmasıdır (Oakley ve Gerforth, 1983: 1).

Çizelge 2'deki tanımlamalar neticesinde Devlet Planlama Teşkilatı, daha çok kırsal toplumun yaşam şartlarının gerek ekonomik gerek sosyal ve kültürel yönden iyileştirilebilmesine odaklanırken Dünya Bankası daha çok kırsal alanlardaki yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik tanımlama yapmaktadır. Tüm tanımlamalar dikkate alınarak kırsal kalkınma; gelir dağılımında adalet ile birlikte kırsal toplumun yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve kırsal alanlardaki sosyal ve teknolojik olanakların artırılması ile kırsal nüfusun yerinde ve sürdürülebilir şekilde kalkınması neticesinde göçün önlenmesi şeklinde tanımlanabilir.

Şekil 1: Kırsal Kalkınmanın Boyutları

Kaynak: Fernando, N. (2008). Rural Development Outcomes ve Drivers. An Overview ve Some Lessons. Asian Development Bank. Mandaluyong City, p:6.

Kırsal kalkınmanın ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere üç farklı boyutu bulunmaktadır. Ekonomik boyut, özellikle düşük gelirli kırsal haneler ve yoksullar için gelir artışı sağlar ve gelir eşitsizliklerini azaltmak için çeşitli önlemleri içerir. Sosyal boyut, yoksulların, düşük gelirli hanelerin ve dezavantajlı grupların sosyal göstergelerdeki eşitsizliklerini azaltarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini teşvik ederek ve sosyal güvenliği sağlamaktadır. Politik boyut ise, siyasi süreçlerde yoksullar, kadınlar ve etnik azınlıklar için etkin ve eşit katılıma yönelik fırsatlar geliştirmeye odaklanmaktadır (Fernando, 2008: 6).

Çizelge 3: Kırsal Kalkınmanın Temel Prensipleri

<p>1. Herkese Ulaşılabilirlik: Kırsal kalkınma çalışmalarının getireceği fayda kırsal bölgede bu çalışmalara gereksinimi olan, gönüllü ve istekli bütün kişilere ulaşabilmelidir. Bazı kişilere uygulamalara girmek ve yararlanmak hakkı verilirken, aynı konumda bulunan diğer kişilere bu haktan yoksun bırakmak kırsal kalkınmanın insan eşitliği ilkesine terstir.</p>
<p>2. Bağımlılık Yaratmamak: Kırsal kalkınma çalışmaları, kırsal yöre insanlarını destekleyecek şekilde planlanmalıdır. Çalışmalar geçim güvenliği açısından insanları, bu gibi çalışmalara bağımlı hale sokmamalıdır. İnsanlar bu program ya da projelerin uygulanmasından sonra da kendi ayakları üzerinde durarak yaşamlarını sürdürebilmelidir.</p>
<p>3. Sürdürülebilirlik: Kırsal kalkınma çalışmalarının getireceği çözümler kısa dönemli, geçici çözümler değil uzun dönemli geniş bir gelecek perspektifini içeren çözümler olmalıdır. Kısa dönemli çözümler, bazı sonuçların hemen alınmasını sağlayabilir. Fakat uzun dönemli, çözümler sürekli ve kalıcı başarıların elde edilmesini sağlar.</p>
<p>4. Aşamalı Yaklaşım: Kırsal kalkınma çalışmalarında, insanlara götürülmek istenilen her türlü yenilik (teknoloji, kültür, vb gibi) aşama aşama götürülmelidir. Tüm yenilikler bir anda verilerek şaşkınlık ve tereddüt yaratılmamalıdır. Adım adım ve sürekli bir şekilde gelişen mütevazı bir ilerleme, her şeyi bir anda gerçekleştiren ilerlemeden daha iyidir.</p>
<p>5. Katılım: Kalkınma insanlar için değil, insanlarla birlikte yapıldığı zaman gerçek anlamını kazanmaktadır. Kırsal kalkınmada üzerinde çalışılan yöre halkının düşüncelerini almak ve uygulamaların her aşamasında katılımlarını sağlamak gerekmektedir.</p>
<p>6. Etkililik: Kırsal kalkınma çalışmaları, kırsal yöre kaynaklarının etkili ve verimli kullanımı üzerine yoğunlaşmalıdır. Kaynakların yeterli kullanımından çok, etkili kullanımı önemlidir.</p>

Kaynak: Oakley, P. ve Garforth, C. (1983). Guide to Extension Training, FAO Training Series, No: 11, FAO, Rome, Italy, p:1.

Kırsal yörelerde yaşayan insanlar genellikle geçimlerini tarımsal üretimden sağlamaktadır. Fakat üretim tekniklerinin ilkel ve geleneksel oluşu, istenilen düzeyde verim alınamamasına, dolayısıyla gıda güvenliğinin tehlikeye düşmesine neden olmaktadır. Ayrıca kırsal alanlar, eğitim ve sağlık sorunlarının en yoğun şekilde hissedildiği, kaynak kullanımının rasyonel olmadığı ve çeşitli altyapı (yol, su, elektrik, vb gibi) yetersizliği gibi sorunlarla karşı karşıyadır (Tolunay ve Akyol, 2006: 121). Bu gibi ekonomik ve sosyal sorunlar sadece kırsalı değil problemlerin sonuçları itibariyle kentleri ve bütün bir ülkeyi etkilemektedir. Dolayısıyla kırsalın kalkınması, hem kırsalın kentler üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasını sağlayacak hem de ulusal kalkınmayı tamamlayacaktır (Alagözoğlu, 2010: 17).

Kırsal alanlardaki ekonomik ve sosyal sorunların üstesinden gelinmesi ve ulusal kalkınmaya katkı sağlanması için kırsal kalkınmanın bir takım prensipleri bulunmaktadır. Çizelge 3’de kırsal kalkınmada amaçlara ulaşılabilmesi ve uygulama sürecinde başarının sağlanabilmesi için dikkat edilmesi gereken noktalar açıklanmıştır. Buna göre Oakley ve Garforth (1983), kırsal kalkınmada başarının sağlanabilmesi için 6 tane prensibin bulunduğunu açıklamaktadır. Bunlar; herkese ulaşılabilirlik, bağımlılık yaratmamak, sürdürülebilirlik, aşamalı yaklaşım, katılım ve etkililiktir.

2.1.2. Kırsal Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

Kırsal kalkınma kavramı 19.yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve uluslararası alandaki gelişmelere paralel olarak pek çok değişikliğe uğrayarak günümüze kadar gelmiştir (Gülçubuk vd, 2010: 1). II. Dünya Savaşı sonrasında soğuk savaşın gerilimli ortamında yaygın bir kullanıma ulaşan kalkınma ve kırsal kalkınma sıkça tartışılan kavramlar haline gelmiştir. Örneğin; OECD, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Gönüllü Kuruluşlar, Sivil Toplum Örgütleri ve Hükümetler, programlarında kırsal kalkınma olgusuna daha sık değinerek zaman ve kaynak ayırmaktadır (Çeken vd, 2007: 2). Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 1988 yılında “Kırsal Toplumun Geleceği” adlı bir tebliğ hazırlanmıştır. Bu tebliğ kırsal alanların sadece içinde barındırdığı nüfusa iş ve hayat veren alanlar olmadığı, bunun yanında toplumun tüm kesimlerine hitap eden, ekolojik dengenin kurulduğu çok fonksiyonlu alanlar olduğu vurgulanmıştır (EC, 2011: 2). Maastricht Anlaşması ile de, ekonomik

ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasına yönelik hedeflerle ilgili “kırsal bölgeler de dahil olmak üzere” ibaresi ile kırsal kalkınmaya yasal dayanak sağlanmıştır (<http://www.fao.org>). Sonraki yıllarda AB aday ülkelerde kırsal kalkınmayı desteklemek için 2000-2006 arasında SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı) programını, 2007-2013 döneminde IPARD (Katılım Öncesi Aracı-Kırsal Kalkınma Bileşeni Programı) programını uygulamıştır. IPARD kapsamında gerçekleştirilmesi hedeflenen temel politika amaçları; hedeflenen yatırımlar aracılığıyla tarım sektörünün (işleme dâhil) sürdürülebilir modernizasyonuna katkı sağlanması ve gıda güvenliği, veterinerlik, bitki sağlığı, çevre standartları veya Genişleme Paketinde belirtilen diğer standartların AB müktesebatı doğrultusunda iyileştirilmesinin teşvik edilmesidir. IPARD, 2007-2013 dönemini kapsayan Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikası çerçevesinde, Ortak Tarım Politikası ile ilgili müktesebatın uygulanmasına ve aday ülkelerde tarım sektörünün ve kırsal alanların sürdürülebilir biçimde Avrupa Birliği normlarına adaptasyonunun önündeki sorunların çözümüne katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmek istenen bir programdır (www.ipard.tarim.gov.tr).

Çizelge 4: 2007-2013 AB Kırsal Kalkınma Politikasında Belirlenmiş Olan Eksenler Ve Önlem Alınacak Konular

Eksenler	Önlem Alınacak Konular
Eksen-1: Rekabet Gücü	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan Kaynakları • Fiziksel Sermaye • Tarımsal Üretim ve Ürünlerin Kalitesi
Eksen-2: Arazi Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Tarımsal Arazinin Sürdürülebilir Kullanımı • Ormanlık Arazinin Sürdürülebilir Kullanımı
Eksen-3: Kırsal Kalkınma	<ul style="list-style-type: none"> • Hayat Kalitesi • Ekonomik Çeşitlendirme • Eğitim Becerileri Edinme

Kaynak: EC (2008). The EU Rural Development Policy 2007-2013, <http://ec.europa.eu>, Erişim Tarihi: 29.12. 2013.

Avrupa Birliği kırsal kalkınma politikası; rekabet gücü, arazi yönetimi ve kırsal kalkınma olmak üzere üç eksenle oluşmaktadır. Örneğin; genç çiftçilerin ve mikro ölçekli işletmelerin desteklenmesi, çiftlik yönetimi ve ormancılık danışma servislerinin kurulması ve bu danışma servislerinden halkın yararlanmasının sağlanması, tarım ve ormancılık altyapısını geliştirecek gerekli yatırımların artırılması, mesleki eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin oluşturulması, tarımsal

ürün kalitesinin iyileştirilmesi, işletmelerde pazarlamanın geliştirilmesi, doğal mirasın ve köylerin restorasyonu ile kırsal mirasın korunması ve turizm faaliyetlerinin artırılması gibi tarım-dışı faaliyetlerin geliştirilerek tarım haricinde gelirin artırılmasına yönelik önlem alınması gereken konular arasındadır (EC, 2008: 17). Kırsal kalkınma politikasında 3 temel üzerine odaklanılmıştır; tarım ve ormancılık sektörünün rekabet gücünün artırılması, çevrenin ve kırsal alanların iyileştirilmesi ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesinin teşvik edilmesidir (<http://ec.europa.eu>). Belirlenmiş olan eksenler ve önlem alınacak konular aşağıdaki Çizelge 4’de yer almaktadır.

Günümüzde kırsal kalkınmada, sürdürülebilir kırsal kalkınma ve katılımcı kırsal kalkınma politikası kavramları göze çarpmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma; ekolojik denge ile ekonomik büyümeyi birlikte ele alan, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayan hem de çevresel kaliteye önem veren bir kavramdır (Gürlük, 2001: 10). Gülçubuk (2005), katılımcı kırsal kalkınmayı hedef kitleye (yerel halka) ihtiyaçlarının ne olduğunu, nerede ve ne zaman kalkınma programlarını uygulayacaklarını belirleme fırsatı veren kalkınma yaklaşımı olarak tanımlamaktadır. Örneğin, Dünya Bankası tarafından 2003 yılında yayınlanan “Yeni Kırsal Kalkınma Stratejisi” ile sürdürülebilir kırsal kalkınma ilkesinden hareketle; kırsal kalkınmada çok disiplinli ve çoğulcu yaklaşımlara ve kırsal altyapıya öncelik verilmesi, sosyo-ekonomik ve kültürel sorunların katılımcı yaklaşımlarla analiz edilmesi, kırsal kalkınma sorunlarına ait çözümlerin toplum katılımı ve toplum dinamiklerini temel alması, yoksullar, kadın ve çocuk konusuna özel önem verilmesi gibi esaslara bağlanmıştır (Worldbank, 2003: 2).

2.1.3. Türkiye’de Kırsal Nüfus ve Kırsal Kalkınma

Türkiye’de kırsal kalkınmanın tarihsel gelişim sürecine geçmeden önce kırsal nüfus kavramına açıklık getirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de gerek 1982 yılında yapılan Kent Eşiği Araştırmasına gerekse birtakım akademik çalışmalara göre kentleşme süreci 20 bin ve daha fazla nüfusa sahip yerleşimlerde başlamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı İşgücü Anketleri ve Dokuzuncu Kalkınma Planı’ndaki tanıma göre 20 bin ve üzeri nüfusa sahip yerleşimler dışındaki alanlar kırsal alandır. Türkiye’de kırsal nüfus çoğunlukla “köy nüfusu” olarak da

değerlendirilmektedir. Buna göre il ve ilçe merkezleri haricindeki tüm yerleşimlerde yaşayanlar köy (kırsal) nüfusunu oluşturmaktadır (DPT, 2006b: 11-17).

Çizelge 5: Türkiye’de Yıllara Göre Toplam Nüfus ve Kırsal Nüfus Sayısı

Yıllar	Türkiye Toplam Nüfus	Belde ve Köylerin Toplam Nüfusu	Belde ve Köylerin Toplam Nüfus İçindeki Yüzdesi
1950	20 947 188	15 702 851	75,0
1960	27 754 820	18 895 089	68,1
1970	35 605 176	21 914 075	61,5
1980	44 736 957	25 091 950	56,1
1990	56 473 035	23 146 684	41,0
2000	67 803 927	23 797 653	35,1
2007	70 586 256	20 838 397	29,5
2008	71 517 100	17 905 377	25,0
2009	72 561 312	17 754 093	24,5
2010	73 722 988	17 500 632	23,7
2011	74 724 269	17 338 563	23,2
2012	75 627 384	17 178 953	22,7

Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1927-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2007-2012

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye’nin kırsal nüfusundaki düşüş devam etmektedir. Türkiye’de 1950’lerde başlayan ve 1980’lerde hızlanan şehirlere göç ile kırsal nüfusta büyük bir azalma olmuştur. Kırsal nüfus, 1990’lı yılların ortasından itibaren ise daha çok gelişmiş yörelerdeki kırsal yerleşimlere artan ilgi nedeniyle küçük bir artış göstermiştir. Kırsal yerleşimlerden kentlere gerçekleşen göçün yavaşlaması, deprem felaketleri ve kentlerdeki geçim zorluklarının artması nedeniyle dar gelirliler ve emekli nüfusun kırsal yerleşimlere yönelmesi gibi nedenlerle kırsal nüfusta az da olsa bir artış olmuştur (DPT, 2006b: 11-17). 2007-2012 döneminde (20 bin nüfus eşliğini esas alan kır-kent tanımına göre) ülke nüfusu toplamda yüzde 7,1 artarken, kırsal nüfus yüzde 8,8 oranında azalmıştır. ülke nüfusu içindeki payı yüzde 29,5’ten yüzde 22,7 ye gerilemiştir. 2012 itibarıyla kırsal nüfusun yüzde 57’si köylerde, yüzde 24’ü beldelerde ve yüzde 19’u ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. (DPT, 2013: 154-156). Türkiye’de kır-kent arasındaki dengesizliklerin artması, kırsal yerleşmelerin dağınık olması ve sayısal çokluğu, kırsal sınırlı istihdam olanakları, tarımda verimliliğin düşüklüğü, tarım arazisinin parçalı olması, örgütlenme eksikliği, kırsal alanda yaşayanların gelirinin az olması gibi kırsal alan sorunların yaşanmasına neden olmaktadır (Çelik, 2005: 61). Kırsal

yerleşimlerin plansız, dağınık, küçük ve fazla olması, köylerin önemli bir bölümünün yüksek, eğimli, engebeli sahalarda kurulmuş bulunmaları fiziki ve sosyal altyapı hizmetlerinin sunumunun aksamasına neden olmaktadır (DPT, 2006a: 6-37).

2.1.4. Türkiye’deki Beş Yıllık Kalkınma Planları İçinde Kırsal Kalkınmanın Yeri

Çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye de ekonomik bunalım sonrası ekonomisini geliştirmek için yoğun bir kalkınma sürecine girmiştir (Çeken, 2008: 294). Türkiye’de planlı dönem ile birlikte kırsal kalkınma yorumu olan “toplum kalkınması” ya da “köy kalkınması” na odaklanılmıştır (DPT, 2006a: 13). Toplum kalkınması, toplum yapısında istenen değişikliklerin gerçekleşmesini sağlayacak, toplumsal enerjiyi yaratıcı bir şekilde harekete geçirmeye yol açacak önemli bir kalkınma metodudur. Hizmetlerin görülmesinde gereksiz yere kaynak ve insan gücü harcanmasına engel olacak tedbirlerin alınmasına, halkın gönüllü olarak hizmetlere katılmasına, hizmetlerden daha çok sayıda insanın yararlanmasına yöneliktir (DPT, 1963: 101). Dolayısıyla günümüze kadar kırsal kalkınma daha çok tarımsal üretim merkezli olarak ele alınmıştır. Bunun sonucunda kırsal alanların kalkınmasına yönelik hazırlanan projeler kırsal kesimde yaşayan yerel halkın beklentisine yeterince cevap verememiştir. Kırsal alanlarda ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın bütüncül olarak ele alınmasının gerekli olduğu ortaya çıkmıştır (DPT, 2006b: 8,9). Türkiye’de, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında kırsal alanda istihdamın artırılması, gelirin çeşitlendirilmesi için yeni üretim dallarında çalışmaların teşvik edileceği ve tarım dışı ekonomi kollarının destekleneceği belirtilmektedir (Esengün vd, 2010: 3). Ancak kalkınma planlarında kırsal kalkınma, toplum kalkınması, köy ve köylü sorunu, kalkınmada öncelikli yöreler, bölgesel gelişme ve köy kalkınması gibi başlıklar altında incelenmiştir (Çelik, 2005: 61).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) döneminde kırsal kalkınma konusu toplum kalkınması olarak ele alınmıştır. Toplum kalkınması programının amacı; topluluklarda ihtiyaçları ve meseleleri tespit etmek, bunları çözmek için birleşik bir programa uygun olarak harekete geçmek, teşkilatlanmak ve bunun için yeni kaynak arama alışkanlığını yerleştirmek şeklindedir (DPT, 1963: 103). Plan

döneminde Türkiye'ye uygun çözüm yollarının bulunması üzerine yoğunlaştırılması amacını güden politika uygulanamamıştır. İkinci Beş Yıllık Planı (1968 - 1972) ise gelişme hızını yavaşlatan yapısal güçlüklerin ortadan kaldırılması ya da etkilerinin azaltılmasına yöneliktir. Bu bağlamda; kalkınma çabalarına toplumun tüm olarak katılması amacıyla küçük toplum birimlerinde kalkınma isteklerinin artırılması, bu yöndeki mahalli gayretlerin kamu desteği ve özel imkanlar ile düzenlenmesi, halk ile kamu kuruluşları işbirliği geliştirilirken köylerde ve şehirlerde küçük toplum birimlerinin tümünün bu çabalara katılmasının sağlanması hedeflenmiştir (DPT, 1968: 198).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) kırsal alanlarda yaşanan sorunlar açıklanmıştır. Buna göre yerleşme birimlerinin çokluğu ve dağınıklığı bu yörelere merkezden götürülen hizmetlerin ve yol, içme suyu, elektrik ve benzeri hizmetlerin yetersiz kalmasına yol açmaktadır ve sonuç olarak bu yörelere götürülen hizmetlerin etkenliği azalmaktadır (DPT, 1972: 113). Planlarda kırsal kesimin kalkınmasına yönelik yatırımların temel kalkınma birimi olan ilçe düzeyinde etkin bir biçimde yürütülmesine ilişkin gerekli önlemlerin alınması planlanmıştır (DPT, 1979: 298).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) kırsal alanda yaşayanların gelirini artırmak, sosyal ve kültürel gelişmelerine katkıda bulunmak ve kalkınmalarına hız kazandırmak üzere "Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri" uygulanacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda kalkınmada öncelikli yörelerdeki gelişme potansiyelinin harekete geçirilerek, bu yörelerle diğer yöreler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılmasına çalışılmıştır (DPT, 1984: 3,158).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) ile, uluslararası rekabete açık bir yapı içerisinde, sanayileşmenin hızlandırılması, enflasyonun düşürülmesi, cari işlemler dengesinde sağlıklı ve sürekli bir fazlaya ulaşılması, kalkınmada özel kesimin rolünün artırılması ve yatırımlara öncelik verilmesi temel hedefler olarak belirlenmiştir (DPT, 1995: 5).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) kırsal kalkınmanın süreklilik ve kalıcılık temellerine kavuşturulamaması nedeniyle kır-kent arasındaki refah düzeyi farkının giderek açılmasına ve kırsal nüfusun büyük kentlere yığılmasına neden olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede kalkınma için gerekli olan insan kaynağının geliştirilmesi, nüfus artış hızının yavaşlatılması ve sürdürülebilir kalkınma hedef ve politikalarıyla tutarlı bir nüfus yapısının oluşturulması amaçlanmaktadır (DPT, 1995: 17,36).

Çizelge 6: Türkiye’de Kırsal Kalkınma Projeleri

Proje Adı	Zaman Dilimi	Projenin Amacı
Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi	1990 - 1999	Bingöl-Muş İllerinin az gelişmiş bölgelerinde tarımsal üretimi artırmak, fakirliği azaltmak, kırsal istihdam imkânlarını genişletmek, çiftçi aileleri ve kadınların yaşam standartlarını geliştirmek.
Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi	1991 - 2001	Kırsal altyapının geliştirilmesi, bitkisel ve hayvansal üretimle çiftçilerin gelir seviyelerini, yaşam standardını yükseltmek.
Doğu Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi	1993 - 2001	Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Orta Fırat Havzasında bitki ve su kaynaklarını korumak, çevreyi korumak, erozyonu önlemek, sediment miktarının azaltılarak barajların ekonomik ömürlerini uzatmak.
Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi	1995 - 2006	Kırsal kesimde yaşayan insanları destekleyerek, gelirlerini artırmak, yaşam seviyelerini yükseltmek.
Erzincan - Sivas Kalkınma Projesi	2005 - 2011	Sivas ve Erzincan illerinde en az gelişmiş bölgelerde kırsal fakirlerin tarımsal verimliliğini ve gelir seviyesini artırmak, kırsal istihdam imkânlarının genişletmek ve birey/grup inisiyatiflerinin küçük aile işletmelerinde desteklemek, alt yapıyı iyileştirmek, kırsal fakir kitleler ile kurumlara kendine yeterli kazandırmak, kırsal fakirlerin yaşam şartlarını iyileştirmek hedeflenmektedir.
Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi	2004 - 2012	Mera yönetiminin geliştirilmesi, Mera ve orman alanlarının rehabilitasyonunun gerçekleştirilmesi.

Kaynak: Can, M. (2007). Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği, s:14-18.

Türkiye'deki kırsal kalkınma konusu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan önceki planlarda doğrudan yer almamıştır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde öncelikle sivil toplum örgütlerinin kalkınma sürecine katılımlarını artırıcı düzenlemeler yapılacak, kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirini artırmak ve işsizliği azaltmak için yöresel potansiyeli bulunan; turizm, el sanatları, hayvancılık, dokumacılık gibi alanlarda girişimcilerin desteklenmesi planlanmıştır (DPT,2000a:83). Bunun yanında bu dönemde her bölgenin kendine ait farklı sorunlarının bulunması nedeniyle, uygulanacak bölgeye göre çeşitlilik gösteren kırsal kalkınma projeleri uygulanmaya başlanmıştır. Kırsal kalkınma projelerinin amaçları arasında; kırsal kesimde yaşayan ve tarımla geçimini sağlayan kişilerin yaşam standartlarının ve gelir seviyelerinin yükseltilmesi, kırsal kesimin istihdam olanaklarının artırılması, küçük aile işletmelerinin desteklenmesi, erozyonun önlenmesi, mera ve orman alanlarının iyileştirilmesi sıralanabilir (DPT, 2000a: 83).

Kırsal kalkınmanın daha iyi tanımlanabilmesi için Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda (2007-2013) öncelikle kırsal alan, kırsal nüfus, kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma gibi temel birtakım tamamlayıcı kavramlar tanımlanmıştır. Kalkınma, “insanların insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, gelir dağılımının iyileşmesi, gelir düzeyinin yükselmesi, sosyal ve kültürel alanlarda yerele uygun gelişmelerin sağlanması, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin bireyin hayatına yansıma süreci” olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2006b: 9,12).

Kırsal kalkınma; kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelik, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözeterek, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü olarak kabul edilmektedir (DPT, 2006a: 3-10).

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde etkili bir kırsal kalkınma politikası yönetimi için ilk defa Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ve Kırsal Kalkınma Planı belgeleri yürürlüğe konulmuştur (DPT, 2013: 154-156).

Orta Vadeli Stratejinin Amaçları Ve Öncelikleri		Kırsal Kalkınma Stratejisi Stratejik Amaçları
1. Yüksek oranlı ve istikrarlı büyümenin sağlanması		
2. Uluslararası piyasalarla rekabet edebilecek, yüksek teknolojiye yönelik bir ekonomik yapının oluşturulması - Tarımda yeniden yapılanmanın sağlanması - Sanayide ve hizmetlerde rekabet gücünün ve verimliliğin artırılması - Bilgi ekonomisine geçişin altyapısının oluşturulması		1. Kırsal ekonominin geliştirilmesi ve iş imkanlarının artırılması
3. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması - Eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi - İstihdamın artırılması ve istihdamda eşit fırsatlar yaratılması - Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi		2. İnsan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kırsal kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi
4. Altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması - Kamu yatırımlarının artırılması ve etkinleştirilmesi - Enerji arzının uygun maliyet ve yeterli kalitede sağlanması - Ulaştırma hizmetlerinin etkinleştirilmesi - Çevrenin korunması		3. Kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi 4. Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi
5. Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, kırsal kalkınmanın sağlanması, fakirlik ve gelir eşitsizliği nedeniyle ortaya çıkan sosyal dengesizliklerin azaltılması - Bölgelerin gelişme potansiyellerinin güçlendirilmesi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması - Kırsal kalkınmanın dengeli bir yapıda sağlanması - Sosyal güvenlik ve sosyal yardım sistemlerinin iyileştirilmesi		

Şekil 2: Orta Vadeli Strateji ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinin Amaçları
Kaynak: DPT (2006a). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Ankara, s:39.

Şekil 2 ve 3’de yer alan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi’ nde kırsal kalkınmanın temel amacı; yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır (DPT, 2006a: 3,10).

TEMEL AMAÇ	
Yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak; kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması	Mekansal Duyarlılık
STRATEJİK AMAÇ ve ÖNCELİKLER	
Amaç 1: Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması Öncelik 1.1: Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması - Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Yükseltilmesi - Su ve Toprak Kaynaklarının Etkin Kullanımı - Tarım ve Gıda Sanayii İşletmelerinin Rekabet Gücünün Artırılması - Gıda Kalitesi, Tüketicinin Korunması ve Gıda Sağlığına Yönelik Kontrol Yapılarının Güçlendirilmesi Öncelik 1.2: Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi	İşbirliği ve Katılımcılık
	Sürdürülebilirlik
Amaç 2: İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi Öncelik 2.1: Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Öncelik 2.2: Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması Öncelik 2.3: Yerel Kalkınma Kapasitesinin Güçlendirilmesi	Sosyal İçerme
	Politika ve Düzenlemelerde Tutarlılık Etkin İzleme
Amaç 3: Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması Öncelik 3.1: Kırsal Altyapının Geliştirilmesi Öncelik 3.2: Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması	
Amaç 4: Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi Öncelik 4.1: Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi Öncelik 4.2: Orman Ekosistemlerinin Korunması ve Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması Öncelik 4.3: Korunan Alanların Yönetimi ve Geliştirilmesi	Kaynak Kullanımında Etkinlik

Şekil 3: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Çerçevesi
Kaynak: DPT (2006). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Ankara, s:40.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ile kırsal alanlardaki yoksulluğun azaltılması ve turizm konularına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Turizm ve rekreasyon faaliyetleri ile bunlarla ilgili hizmetlerin iyileştirilmesiyle turizmin sürdürülebilir kılınması suretiyle turizmin kırsal alan ekonomisine katkısı artırılacaktır (DPT, 2006a: 18,19). Dokuzuncu Kalkınma Planı çerçevesinde hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) ise, geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması amacı doğrultusunda agro turizmin önemini ortaya koymuştur. Bu kapsamda agro-turizm potansiyeline sahip kırsal alanlardaki potansiyelin ortaya çıkarılmasına odaklanılmaktadır (Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, 2011: 83). Dokuzuncu Kalkınma Planında Yoksulluğun azaltılması konusunda ise “Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması” ilkesi kabul edilmiştir. Bu kapsamda kırsal alanlarda, yoksul vatandaşların geçimlerini temin edici proje uygulamalarına ağırlık verilerek, onların yardım isteyen pasif durumdan çıkarılması ve üretken olmaya yöneltilmesi temel politikası çerçevesinde; yoksullukla mücadelede kullanılan fonların gelir getirici, üretim ve istihdam yaratıcı projelere tahsisi çalışmalarına ağırlık verilmesi ön plandadır (DPT, 2006a: 20).

Onuncu Kalkınma Planı’nda (2014-2018) kırsal kalkınma politikasının temel hedefi; kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesidir. Bu çerçevede belirlenmiş olan politikalar arasında; kırsal ekonominin üretim ve istihdam yapısının turizm, ticaret, gıda sanayi, küçük ölçekli üretim gibi tarım dışı ekonomik faaliyetlerle çeşitlendirilmesi, milli parklar gibi koruma alanlarının içinde veya civarında kurulu köyler ile dağ köylerinin kalkınma sorunlarını azaltmaya yönelik üretim ve gelir tabanlı destek araçlarının geliştirilmesi, orta ve uzak kırsal yörelerin şartları dikkate alınarak ilçe bazlı yerel kalkınma programının hazırlanması, kırsal kesimin sorun çözme kapasitesini geliştirebilecek yerel nitelikteki kalkınma girişimlerinin desteklenmesi, ilçe düzeyinden kırsal alana hizmet sunum kapasitesini güçlendirecek kurumsallaşmanın sağlanması, kırsal alan tanımının revize edilerek, ulusal verilerin kır-kent ve il bazında yayımlanmasının sağlanması yer almaktadır (DPT, 2013: 156).

2014-2023 dönemine ait Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) ’ne göre Türkiye’nin kırsal kalkınma politikasının temel amacı, kırsal kesimdeki asgari refah düzeyinin ülke ortalamasına yaklaştırılması için kırsal toplumun iş ve yaşam

koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak kendi yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 167,170). Çizelge 7'ye göre, Türkiye'deki yerleşim yerleri çeşitli kriterlere göre sınıflandırılmıştır. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi; bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik konularına odaklanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 139).

Çizelge 7: Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde Yer Alan Türkiye'nin Yerleşim Sınıflaması

Yerleşim Sınıflaması	İller
Metropol	İstanbul, Ankara, İzmir, Adana-Mersin (potansiyel)
Metropol Alt Merkez	Kocaeli, Sakarya, Bursa, Tekirdağ, Manisa
Endüstriyel Büyüme Odağı	Gaziantep, Konya, Kayseri, Eskişehir, Denizli, Hatay, [Kocaeli], [Sakarya], [Bursa], [Tekirdağ], [Manisa], Adana, [Mersin], [Antalya]
Bölgesel Çekim Merkezi	Trabzon, Diyarbakır, Samsun, Erzurum, Van, Elazığ, Malatya, Şanlıurfa ve Sivas
Turizm Odakları	Antalya, Aydın, Nevşehir, Muğla, [İstanbul], [İzmir], Afyonkarahisar, Balıkesir, Çanakkale, [Denizli], Mardin (potansiyel)
Yapısal Dönüşüm İlleri	
i-İkincil Sanayi İlleri	Zonguldak, Kahramanmaraş, Kırklareli, Bilecik, Osmaniye, Düzce, Kütahya, Yalova, Uşak, Karabük, Ordu, Çorum, Rize, Kırıkkale, [Mardin] , [Aydın], [Muğla], [Afyonkarahisar], [Balıkesir], [Çanakkale]
ii-Sanayisi Güçlenen İller	Aksaray, Edirne, Karaman, Bartın, Sinop, Burdur, [Mardin], Adıyaman, Isparta, Batman, Bolu
iii-Sanayi Nüvesi İller	Niğde, Kırşehir, Kastamonu, Yozgat, Tokat, Giresun, Artvin, Amasya, Çankırı, Gümüşhane, Erzincan, Kilis, [Nevşehir]
Öncelikli Gelişme İlleri	Kars, Bingöl, Ağrı, Şırnak, Siirt, Muş, Iğdır, Bitlis, Ardahan, Hakkâri, Tunceli, Bayburt

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2013). Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023), S:139.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde; sosyal uyum programları, yoksullukla mücadele, çocuk işçiliğinin önlenmesi, sosyal hizmetlere erişimin kolaylaştırılması, dezavantajlı kesimlerin şehir yaşamıyla bütünleştirilmesi ve ekonomik ve sosyal hayata entegrasyonuna yönelik olarak cinsiyet eşitliğini sağlayıcı, kadının insan haklarını koruyucu, yoksulluğu azaltıcı, gençlerin üretkenliğini, istihdam edilebilirliğini ve sosyal imkanlarını artırıcı ve yoksul hanelere yönelik mikro kredi destekleri gibi konulara da yer verilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013 :158).

2.1.5. Türkiye'nin Avrupa Birliği Adaylığı Sürecinde Kırsal Kalkınma

Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakereleri yürüten Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları, planlı dönemde oluşturulan beş yıllık kalkınma planları ile gündeme gelmiştir. Özellikle Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kırsal kalkınma başlığı altında, sürdürülebilir kalkınma ilkesi vurgulanarak gelir ve istihdamın artırılması temel amaç olarak ortaya konmuştur (DPT,2000a:71). Dokuzuncu Kalkınma Planı'nında AB uyum sürecini kolaylaştıracak bir kırsal kalkınma politikasının oluşturulması hedeflenmiştir (DPT, 2006b: 9).

Avrupa Birliği, aday ve potansiyel aday ülkelerin aday katılımına yönelik hazırlıklara destek sağlamak amacıyla, Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) oluşturmuştur. 5 bileşenden oluşan IPA'nın beşinci bileşeni olan Kırsal Kalkınma Programı (IPARD) Avrupa Komisyonu tarafından 25 Şubat 2008 tarihinde onaylanmıştır. Türkiye IPA tüzüğü'nün EK 1'inde yer alan aday ülke statüsünde olması dolayısı ile Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı (IPARD) kapsamındadır. Program Yüksek Planlama Kurulu tarafından 30 Aralık 2009 tarihinde onaylanmıştır. Programın hedefleri; yatırımlar vasıtasıyla tarım sektörünün sürdürülebilir modernizasyonuna katkı sağlanması, gıda güvenliği, hayvan sağlığı, bitki sağlığı ve çevre ile ilgili AB standartlarına uyumun teşvik edilmesi, kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlanması, yerel kırsal kalkınma stratejileri ve tarım-çevre tedbirlerinin uygulanması için hazırlık faaliyetlerinin yapılması, Avrupa Birliği tarafından sağlanan fonların etkin ve tam olarak kullanılmasının sağlanmasıdır. Kırsal Kalkınma Programı kapsamında bu güne kadar yapılmış olan çalışmalarla Ağustos 2011 tarihinden itibaren 20 ilde proje kabullerine başlanmış ve 298 proje kabul edilmiş, Uygun Harcamalar Listesi güncellenmiş ve 260 adet program değişikliği gerçekleştirilmiş, Yayım/Danışmanlık Hizmetlerinin Kapasitesinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi yürütülmüş, tanıtım ve bilgilendirme seminerleri yapılmış, IPARD Programının tanıtımını amaçlayan web sitesi faaliyete geçmiş ve Ankara'da 5 sektöre yönelik toplantılar düzenlenmiştir (www.tarim.gov.tr).

Avrupa Birliği'ne katılım konusundaki en önemli kriterlerden biri olan yeni üyelerin birleştirilmiş pazarda rekabet edecek ekonomilere sahip olmaları zorunluluğu; tarımsal üretim, pazarlama ve işleme alanlarındaki üretim verimliliğinin artırılmasına yönelik önlemler üzerinde odaklaşmayı gerektirmektedir. Bu çerçevede, tarım alanında Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) adıyla bir program uygulanmaya başlanmıştır. Tarım reformu faaliyetlerine destek olmak ve tarım sektörünü güçlendirmek üzere uygulamaya konan proje, dört ana bileşenden oluşmaktadır. Projenin A Bileşeni, çiftçilere sağlanan sübvansiyonların, kredi ve fiyat desteklerinin kaldırılmasının kısa vadedeki olası olumsuz etkilerinin azaltılması ve verimli üretim modellerine geçişin kolaylaştırılmasını amaçlamaktadır. Projenin B Bileşeni kapsamında arz fazlası olan ürünlerde, çiftçilerin alternatif ürünlere yönelmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Projenin C Bileşeni ile Tarım Satış Kooperatifleri'nin (TSK) ve Tarım Satış Kooperatif Birlikleri'nin (TSKB) yeniden yapılandırılması ve özerkleştirilmesiyle, kendi üyelerinin sahipliğinde üyelerine hizmet eden kuruluşlara dönüştürülmesi ve tarım ürünlerinin pazarlanması ve işlenmesinde devletin rolünün azaltılması hedeflenmektedir. Projenin D Bileşeni kapsamında ise proje ile ilgili eğitim programları yer almaktadır (<http://www.tarimreformu.com>).

Türkiye'nin ilk Ön Ulusal Kalkınma Planı, AB tarafından 2004-2006 döneminde sağlanması öngörülen Ekonomik ve Sosyal Uyuma yönelik katılım öncesi mali yardımların kullanımına temel teşkil etmek üzere hazırlanmıştır. Ön Ulusal Kalkınma Planı ile kırsal alanda istihdam alanlarının artırılması, gelir yaratacak faaliyetlerin desteklenmesi, bölgelerin ekonomik gücünün artırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması, fakirlik ve gelir eşitsizliği nedeniyle ortaya çıkan sosyal dengesizliklerin azaltılması, sosyal güvenlik ve sosyal yardım sistemlerinin iyileştirilmesi ile kırsal kalkınmanın dengeli bir yapıda sağlanması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması konularına önem verilmektedir. Bu kapsamda tarım dışı sektör istihdamının sağlanması ve dezavantajlı alanlarda tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin yaygınlaştırılması doğrultusunda turizm, tekstil, dokumacılık ve el sanatları gibi alanlar aracılığı ile kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Plan ile ortaya konan Orta Vadeli Strateji kapsamında kırsal kesimde emek yoğun yatırımlara öncelik verilerek, el sanatlarını geliştirme, spor, doğa ve kültür turizmi ve balıkçılık gibi faaliyetlere yönelik insan

kaynakları niteliklerinin geliştirilmesine odaklanılmaktadır. Bunlara bağılı olarak, kırdan kente göçün istikrara kavuşturulması ile bölgeler arası ve bölge içi dengesizliklerin giderilmesine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, uygulanacak olan bölgesel gelişme ekseninde tarım sektöründeki KOBİ'lerin yeni iş kurma, mevcutlarını geliştirme, mikro kredi olanaklarından faydalanma ve pazar geliştirme konularında desteklenmesi ve içsel gelişme potansiyellerini harekete geçirici kırsal kalkınma projelerine öncelik verilmektedir. Planda kırsal kalkınma projelerinin amaçları, geri kalmış yörelerde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve gelirin artırılması yoluyla refahın yükseltilmesidir. Bu kapsamda kırsal kalkınma projeleri arasında turizm konusu da ele alınmaktadır. Örneğin kırsal kalkınma projeleri arasında Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) doğrultusunda “Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Kalkınma Çalışması” adı altında turizmin geliştirilmesine yönelik olarak çalışmalar başlatılmıştır. Bu plan; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın koordinatörlüğünde, Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon'dan oluşan Doğu Karadeniz Bölgesi için Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından hibe olarak hazırlanmıştır (ÖUKP, 2003: 159). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde ekonomik ve toplumsal açıdan yeniden yapılanmanın sağlanması ve ülkenin bilgi toplumuna dönüşmesi için 2001-2023 dönemini kapsayan Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi hazırlanmıştır (DPT, 2006a: 4).

2.2. Yoksulluk Kavramının Genel Değerlendirmesi

Kırsal kalkınma kavramının tanımlanması ve kırsal kalkınmanın Türkiye'de tarihsel gelişimi hakkında bilgi verdikten sonra yoksulluk kavramının da tanımlanması gerekmektedir. Bu kapsamda öncelikle Türkiye ve dünyada yoksulluk kavramına yönelik tanımlamalara yer vererek dünyada yoksulluğun azaltılmasının önemine ve bu çerçevede yoksulluğun azaltılmasında turizmin rolüne değinilecektir.

2.2.1. Yoksulluğun Tanımı ve Yoksulluk Türleri

Yoksulluk, tarih boyunca tüm toplumlarda farklı biçimlerde de olsa önemli sorunlardan biri olmuştur. Yoksulluk ve yoksullar hakkındaki bilgiler, haberleşme araçlarıyla birlikte daha fazla paylaşılmaya; basın-yayın organlarıyla toplumun

geneline daha fazla aktarılmaya; kentleşme ve göçle birlikte, yoksullarla daha fazla karşılaşmaya başlanmıştır (Özdoğan, 2010: 97). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonuna (UNICEF) ait bilgilere göre dünyada her gün yaklaşık olarak 25 bin kişi yoksulluğa bağlı açlıktan dolayı ölmektedir ve bunların büyük bir kısmını çocuklar oluşturmaktadır (www.poverty.com). Yoksulluğun nedenleri arasında ise üretimin yetersizliği, doğa koşullarındaki olumsuzluklar, nüfus artış hızı, siyasi istikrarsızlıklar, yanlış vergi politikaları, yanlış borçlanma politikaları, borçlanma sonucunda ortaya çıkan yüksek faiz oranları, kamu harcamaları politikalarındaki hatalar ve eksiklikler, piyasada tekelleşmelerin olması, enflasyon, işsizlik, eğitim politikalarının yetersizliği, vb. sayılabilir (Aydın ve Türgay,2011:252). Yoksulluğu oluşturan çok sayıda bileşen, bu bileşenler arasındaki çeşitli ilişkiler ve yapılacak tanımlamanın bu konu hakkında çalışma yapan kişinin kişisel birikimiyle şekillenebilecek olmasından dolayı yoksulluğun standart bir tanımını yapmak kolay değildir (Odabaşı, 2009: 11). Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Bakanlığı'nın tanımlamasına göre yoksulluk; tatmin edici temel ihtiyaçları veya mali kısıtlamalardaki zorluk şeklinde çok daha geniş bir tanımı içermektedir. Bu tanım, kötü sağlık ve eğitim, bilgi yoksunluğu ve güvenlik açığı, iletişim, siyasi hak yetersizliği ve saygınlık, güven ve öz saygı yoksunluğunu kapsamaktadır (UNDP, 1997). Yoksulluğun sınıflandırmasını birkaç başlık altında toplamak mümkündür:

• **Mutlak ve Görelî Yoksulluk:** Mutlak yoksulluk, hane ya da bireylerin yaşamlarını fiziksel olarak sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan minimum tüketim seviyesi, mutlak yoksulluk olarak tanımlanır. Görelî yoksulluk ise tanımına göre bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre, toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır (www.tuik.gov.tr).

• **Objektif – Subjektif Yoksulluk:** Objektif yoksulluk yaklaşımında genel ve kişiye özel olmayan, normatif ölçütlerle yoksulluk belirlenirken, subjektif yaklaşımda ise kişinin tercihlerine ve kişiye özel durumlara göre yoksulluk durumunun değerlendirilmesi değişkenlik gösterebilmektedir (Odabaşı, 2009: 16).

• **Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk:** Gelir yoksulluğu; kişi veya hanenin asgari yaşam standartlarında hayatını sürdürebilmesi için gerekli gelir miktarını ifade eden bir yoksulluk sınırıdır (Odabaşı, 2009: 16). Gelire bağlı yoksulluk hesaplamaları metodolojik bakımdan ülkeden ülkeye çok fazla değişmediği ve karşılaştırması daha kolay olduğu için uluslararası kıyaslamalarda (özellikle EUROSTAT ve OECD gibi kuruluşlarda) daha çok gelire göre hesaplanmış yoksulluk göstergeleri kullanılması tercih edilmektedir (www.tuik.gov.tr). BM Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 tarihinde geliştirilen insani yoksulluk kavramı ise yapabilirlik kavramına dayanmakta ve yoksulluğu sadece gelir yetersizliği olarak görmeyip eğitim, sağlık, iş gibi imkanlardan da yoksunluğu ifade etmektedir (Odabaşı, 2009: 16).

• **Kırsal – Kentsel Yoksulluk:** Kırsal yoksulluk daha çok tarımla uğraşan veya küçük çaplı işletmelerde çalışan ve kendini ifade etme konusunda sorunları olan kesim ile ilgili iken kentsel yoksulluk yetersiz gelir/tüketim/egitim gibi şekillerde kendini göstermektedir (Odabaşı,2009:16).

2.2.2. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk

Günümüzde yoksulluk sadece dünyanın azgelişmiş bölgelerinin yaşadığı bir sorun olmaktan çıkmış, gelişmekte olan ülkelerin ve hatta gelişmiş ülkelerin de önemli bir sorunu haline gelmiştir (Arpacıoğlu ve Yıldırım,2011:64). 1960’lı yıllarda yoksulluğun tanımı, nedenleri ve nasıl giderileceği konuları tartışılmaya başlanmış ve bu konuda uluslararası politikaların geliştirilmesi öne çıkmıştır (Öztürk, 2008: 606). 1972’de Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı ile birlikte yoksulluk sorununa uluslararası ve ülkeler düzeyinde çözüm arama çalışmaları başlatılmıştır (<http://www.un.org>). Dünya Bankası tarafından hazırlanan Dünya Kalkınma Raporunda yoksulluğun ana tema olarak ele alınması, yoksulluk çalışmalarını da hızlandırmıştır. Yoksullukla mücadele için temel konular; ekonomik büyüme, insana yatırım, ekonomik denge, katılım, çevre ve borçlar olarak sıralanmıştır (<http://www.worldbank.org>). Birleşmiş Milletler tarafından 1996 yılı "Uluslararası Yoksulluğun Yok Edilmesi Yılı" olarak ilan edilmiş ve Binyıl Kalkınma Hedeflerine göre de 2015 yılına kadar günlük geliri 1 dolardan az olan insanların sayısının yarıya indirilmesi amaçlanmıştır (<http://www.un.org>).

Çizelge 8: Dünyadaki Yoksul Nüfusun Kırsal Nüfus İçindeki Dağılımı

Günlük geliri 1,25 doların altında olanlar	1988	1998	2008
Orta Doğu Ve Kuzey Afrika	% 99	%61	% 40
Güney Asya	%79	% 87	% 81
Doğu Asya	% 87	% 84	% 54
Güneydoğu Asya	% 77	% 94	% 75
Güney Sahra	% 72	% 77	% 75
Latin Amerika	% 58	% 52	% 27

Kaynak: IFAD (2011). Rural Poverty Report 2011, Fund for Agricultural Development, New Realities, New Challenges: New Opportunities For Tomorrow's Generation, Rome, Italy,p:16.

Çizelge 9: Türkiye'de 2002-2009 Yılları Arasındaki Yoksulluk Oranları

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009
TÜRKİYE								
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,20	0,01	0,02	0,01	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35
Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12
KENT								
Gıda yoksulluğu (açlık)	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,03	0,01	0,01	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96
Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59
KIR								
Gıda yoksulluğu (açlık)	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,46	0,01	0,02	0,04	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92
Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 5.5.2014.

(1) Satınalma gücü paritesine (SGP) göre hesaplama yapılmıştır. 2009 yılı için 1 \$'ın SGP'ne göre karşılığı olarak 0,917 TL kullanılmıştır.

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

Dünyadaki yoksulluk oranlarına göre; yoksullar daha çok kırsal alanlarda yaşamaktadır. IFAD' ın istatistiklerine göre, kırsal alanlarda yaşayan 350 milyondan fazla insan aşırı yoksul olarak değerlendirilme ve 2011 verilerine göre dünya nüfusunun %55'i ve yoksul insanların ise %70'i kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu oranın en fazla olduğu alan ise Güney Asya (%81)'dir (IFAD, 2011: 16).

Yoksulluk sorunu Türkiye'de de en önemli sorunlardan biri olarak önemini korumaktadır. Bir yandan adaletsiz gelir dağılımı, diğer taraftan ulusal gelirin paylaşımındaki düşüklük, son yıllarda yaşanan ekonomik krizler yoksulluğu daha da şiddetli bir boyuta taşımıştır. 1980'de yeni ekonomi programı ile ekonomik, toplumsal yapıda köklü bir değişim gerçekleşirken, 1990'lı yıllardaki ekonomik krizler sonrasında ekonomi küçülmüştür. Küreselleşme sürecinin de etkisiyle ülkede gelir dağılımı bozulmuş, toplumsal kesimler arasındaki uçurum derinleşmiş ve yoksulluk daha da artmıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 67,68). UNDP tarafından her yıl yayımlanmakta olan İnsani Gelişme Raporu' na göre Türkiye'nin indeks değeri 1990 yılında 0.569, 2013 yılında ise 0.722'dir (UNDP, 2013). Çizelge 9' da Türkiye'de 2006-2009 yılları arasındaki yoksulluk değişim oranları verilmiştir. Buna göre Türkiye'de yoksulluk oranlarının azalma gösterdiği söylenebilir. 2005 yılında % 20,5 olan yoksulluk oranı 2012 yılında %16,2 (Çizelge 10'a göre)'ye gerilemiştir.

Çizelge 10: Türkiye'de 2012 Yılındaki Yoksulluk Oranı

	2012*
Yoksulluk sınırı (TL)	4 477
Yoksul sayısı (Bin kişi)	11 915
Yoksulluk oranı (%)	16,2
Yoksulluk açığı	26,9

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>, 11.03.2014

(*)Medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

Türkiye'de kentsel yoksulluğun kırsal kesime nazaran daha düşük olduğu görülse de kentsel yoksulların fazlalığı, sorunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Kentsel yoksulların önemli bir bölümü kırsal yoksulluğun itici gücüyle kentlere taşınan ama kentlileşemeyen kırsal kesim insanından oluşmaktadır (Canbay ve Selim, 2010: 638).

Çizelge 11: Türkiye’de Kırsal ve Kentsel Yoksulluk Oranları (2012)

	Kent*	Kır*
Yoksulluk sınırı (TL)	5 138	3 278
Yoksul sayısı (Bin kişi)	6 972	3 775
Yoksulluk oranı (%)	13,9	16,3
Yoksulluk açığı	24,7	25,6

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreÇizelge.do?alt_id=1013, 11.04.2014

(*)Medyan değerinin %50’si esas alınmıştır.

Çizelge 11’de görüldüğü gibi Türkiye’de yoksul sayısı kırsal alanlarda daha az olmasına rağmen yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı kırsal alanlarda kentlerden daha fazladır. Dolayısı ile de Türkiye’de yoksulluğun kırsal alanlarda daha fazla hissedildiğini söylemek mümkündür.

2.3. Yoksulluk ve Turizm İlişkisi

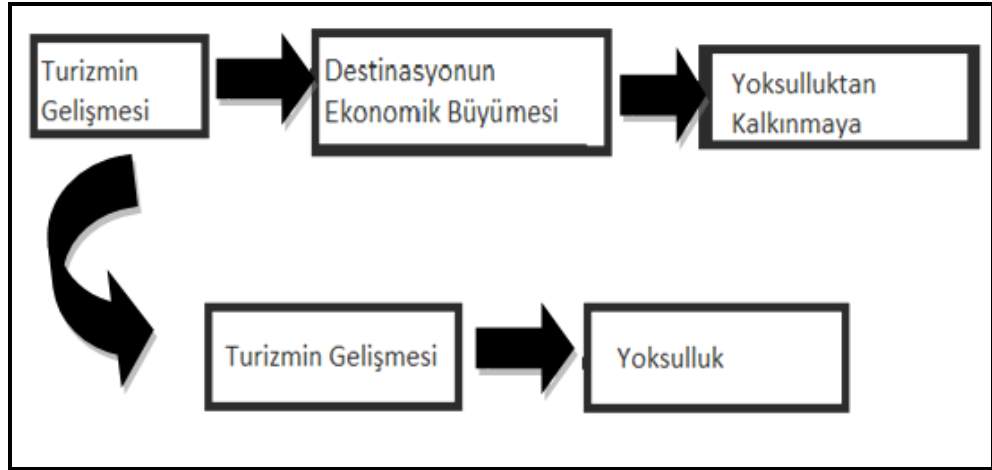
Yoksulluğun azaltılması konusunda bu güne kadar çeşitli yaklaşımlar benimsenmiştir. Özellikle istihdamın sürekliliği ve yoksulların doğrudan ve dolaylı şekillerde gelir elde etmelerinin sağlanması konusunda bir hizmet sektörü olan turizm oldukça etkili olmaktadır. Turizm sektörünün daha çok doğal güzelliklere sahip olan kırsal alanlarda gelişmesi, kırsaldaki yoksullar için oldukça önemlidir.

2.3.1. Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Yeri

Yoksulluğun ortadan kaldırılması turizmin hedefleri içinde çok fazla yer almamaktadır. Geçmiş yıllarda hedefler genellikle ulusal ve uluslar arası düzeyde ekonomik, çevresel ve kültürel bakış açılarına yönelmekteydi (Ashley vd, 2000: 1). Özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından küçük işletmelerde (kamplar ve sanat merkezleri gibi) yoksulların doğrudan katılmasına odaklanılmasına rağmen turizmin doğrudan yoksulluğu azaltabileceğine çok az dikkat çekilmiş ve her bakış açısı eksik yada kısmi olarak kalmıştır (Spenceley vd, 2009: 17). İkinci Dünya Savaşından sonra ekonomik büyüme ve kalkınma konularının önemi kabul edilmeye başlanmıştır. Turizm sektörünün, ekonomik yararlarının yanı sıra yoksullukla mücadelede, ülkeler arasında kültürel anlayışa ve refahın artırılmasına katkıda bulunarak yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynayabileceği kabul edilmiştir (Harrison, 2008: 852).

Bu dönemde yoksulluk ve turizm arasındaki ilişkiye yönelik tartışmalar literatürde geniş yer bulmaktadır. Bazı araştırmacılara göre turizm sektörü Üçüncü Dünya ülkelerinin emek ve kaynaklarını sömürmeye yönelik büyük şirketlerin egemen olduğu bir sektör olmasından dolayı eşitsizlik ve yoksulluğu derinleştirdiği kabul edilirken bazı araştırmacılar ise turizm sektörünü yoksulluğun azaltılmasına yardımcı bir strateji olarak kabul etmektedirler (Scheyvens, 2001: 18).

Günümüze kadar yoksulluğun azaltılmasında turizmin önemine uluslararası kuruluşlar tarafından çeşitli programlarda yer verilmiştir. Böylece 1990'lerden bu yana turizm sektörünün yoksulluğu azaltmada bir araç olup olamayacağı uluslararası kuruluşların en önemli gündem maddesi haline gelmiştir (Önez Çetin, 2012: 97). Örneğin; Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu'nun 1999'daki toplantısında hükümetler, turizmin yoksulluğu azaltma potansiyelini maksimize etmeleri konusunda uyarılmışlardır (<http://www.un.org>). Günümüzde turizm sektörünün yoksullara pek çok fayda sağlayacak potansiyele sahip olması nedeniyle turizm planlamacıları, politika yapıcılar, işletmeler, danışmanlar; her düzeyde yoksul yanlısı kaygılar ile turizme odaklanmaktadır (Ashley vd, 2001: 9).

Şekil 4: Yoksulluğun Azaltılması ve Turizm İlişkisi

Kaynak: Anwar, Jahid Mid (2012). Poverty Alleviation Through Sustainable Tourism: A Critical Analysis Of 'Pro-Poor Tourism' And Implications For Sustainability In Bangladesh, Ritsumeikan Asia Pacific University for the Degree Of Master. P:11.

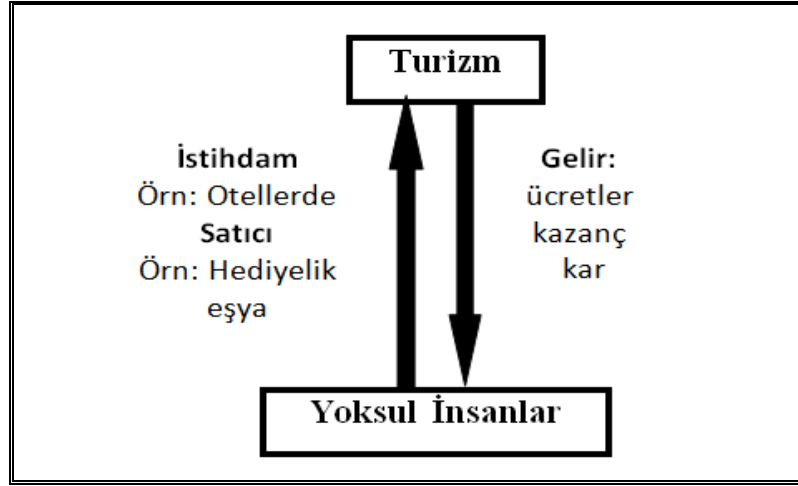
2.3.2. Turizm Sektörünün Yoksullar İçin Sağladığı Avantajlar

Turizm sektörü stratejik bir şekilde yönetilebildiği takdirde yoksulluğu azaltmada etkin bir araç olabilmesinin ötesinde, birçok farklı yoksulluğu azaltma programının (istihdam yaratımı, kapasite artırımı, eğitim vb.) tamamlayıcısı olabilir (Önez Çetin, 2012: 99,106). Turizmin yoksulluğa etkisinin oldukça geniş olduğu söylenebilir. Bu etkiler (Ashley vd, 2000: 2; Bahar ve Bozkurt, 2010: 10; Spenceley vd, 2009: 17):

- Turizm sektörü yoksullar için alternatif geçim kaynağı olabilir.
- Turizm sektörü yoksullar için istihdam olanakları sağlar.
- Turizm ürünleri doğal ve kültürel kaynaklar üzerine kurulmaktadır ve bu varlıkların bazıları yoksulların bulunduğu yerlerde. Yoksulların yaşamakta oldukları yerlerde kültürel zenginlik, yaban hayatı ve doğal çekicilikler söz konusu olduğu için bu yerler çok sayıda turist çeker.
- Turist harcamaları turizm potansiyeline sahip yerlerin gelişmesine yardımcı olmakta ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesinde alternatif bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Turizm sektöründe tüketici söz konusu destinasyona gelir ve böylece ek mal ve hizmet satmak için fırsat yaratılmış olur ve yoksullar turizm sektörü ve ilgili sektörlerle katılarak gelir elde etmektedirler.
- Turizm sektörü yerel ekonomilerde çeşitlendirme için önemli bir fırsattır.
- Turizm sektörünün daha çok kadınlara iş fırsatı sunan sektörlerden biri olması dolayısı ile kırsal alanlardaki yoksul kadınlara iş imkanı sağlamaktadır.

2.3.3. Yoksulların Turizm Sektörüne Katılma Şekilleri

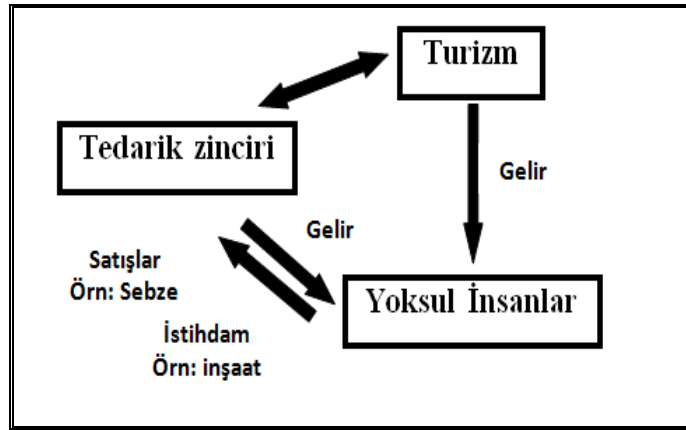
Yoksulların turizmden fayda sağlayabilmeleri için turizm sektörüne katılmaları gerekmektedir. Turizm sektöründe yoksullar doğrudan ve dolaylı olarak katılım göstermektedirler.

Şekil 5: Yoksulların Turizme Doğrudan Katılımı

Kaynak: Spenceley, A. Ashley, C. Kock, M. (2009). Tourism-led Poverty Reduction Programme: Core Training Module, Geneva, International Trade Centre, 5.

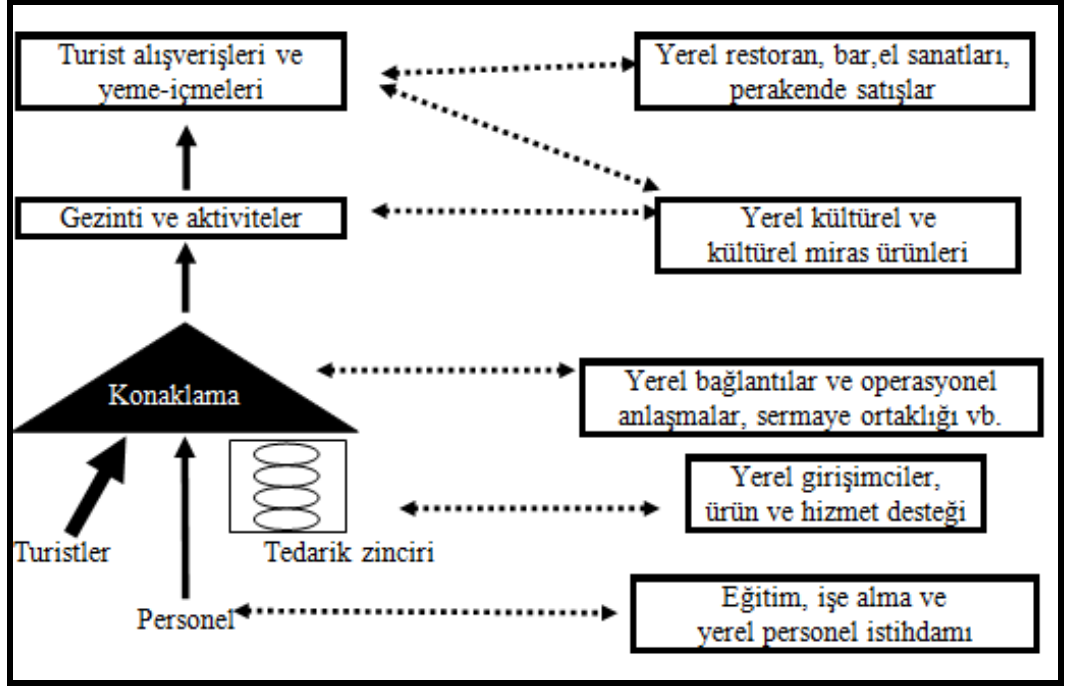
Doğrudan Katılım: Yoksul insanlar, turistler için ürün ve hizmet sunduklarında turizme doğrudan katılırlar. Örneğin; yoksullar otel veya restoranda çalışabilir, turistlere el sanatları satışı yapabilir, turistler için tekne sürebilir veya evlerinde onlara ev sahipliği yapabilirler (Spenceley vd, 2009: 35).

Şekil 6: Yoksulların Turizme Dolaylı Katılımı

Kaynak: Spenceley, A. Ashley, C. Kock, M. (2009). Tourism-led Poverty Reduction Programme: Core Training Module, Geneva, International Trade Centre, 5.

Dolaylı Katılım: Yoksul insanlar turizme kaynak sağlayan sektörlerde çalışarak turizm sektörüne dolaylı katılım sağlamaktadırlar. Örneğin, oteller için sebze-meyve üretilip satışını yapabilirler ve inşaat veya mobilya gibi turizm sektörüne kaynak sağlayan sektörlerde çalışabilirler (Spenceley vd, 2009: 35).

Şekil 7: Yoksul Yanlısı Turizm Ortaklığı

Kaynak: Ashley, Caroline; Goodwin, Harold ve McNab, Douglas (2005). Making Tourism Count for the Local Economy in Dominican, Pro Poor Tourism Partnership, Asonahores Travel Foundation, Sheffield Hallam University, First Choice ve the TUI group, September, 2005.

Yoksulların turizme doğrudan ve dolaylı katılmalarında turizm işletmeleri ile yoksul halk arasında çok farklı bağlantılar geliştirilebilir. Bu bağlantılar aşağıdaki Şekil 7’de yer almaktadır. Şekil 7’ye göre; oteller ürünlerini doğrudan küçük ve mikro-işletmelerden tedarik edebilir ve vasıfsız ya da yarı vasıflı yerel halka eğitim olanakları sağlayarak istihdam edebilir. Oteller ve tur operatörleri müşterileri yerel ürünler satın almaları konusunda teşvik edebilir. Böylece turistlerin yerel ekonomi içinde harcama yapmaları ile yerel el sanatları ve kültürel ürünlerin gelişmesine katkı sağlanabilir (Ashley vd, 2005: 3).

Yoksulların turizmden fayda sağlaması için doğrudan ve dolaylı olmak üzere yedi tane mekanizma vardır. Dünya Turizm Örgütü tarafından belirlenmiş olan bu mekanizmalar şu şekildedir (<http://step.unwto.org>):

1. Yoksulların Turizm Girişimlerinde İstihdam Edilmeleri: Bu mekanizma, turizm işletmelerinde çalışan yoksulların sayısını arttırmaya yöneliktir. İstihdam ile hem turizm işletmeleri hem de yerel halk fayda sağlamaktadır. İstihdamın artırılması yoksulların becerilerinin geliştirilmesine ve hizmet standartlarının yükseltilmesine

yardımcı olur. Böylece çok sayıda insanın fayda sağlaması sonucunda yoksulluğun ortadan kaldırılması mümkündür. İstihdamın artırılması için eğitim ve öğretim olanakları ile yoksulların güçlendirilmesi gerekmektedir.

2. Turizm İşletmelerinin Mal Ve Hizmetlerini Yoksullardan Veya Yoksulları Çalıştıran İşletmelerden Tedarik Etmeleri: Yoksulluğun azaltılmasında temel koşullardan birisi de turizm tedarik zincirinde ürün ve hizmetlerin yerel kaynaklardan sağlanmasıdır. Yerel topluluklar ve yoksulların tedarik sürecine dahil edilmesi ile turizm harcamalarının maksimum seviyeye ulaşması mümkündür. Ayrıca geleneksel etkinlikler ve becerilerin desteklenmesi ile yerel turizm ürün kalitesinin geliştirilmesine yardımcı olunur.

3. Turistlere Mal Ve Hizmet Satışının Doğrudan Yoksullar Tarafından Yapılması: Meyve, sebze gibi yiyecek ürünleri ile el sanatları veya rehberli turlar gibi ürün ve hizmetlerin turistlere satılması yoluyla yoksullar turizmden doğrudan gelir elde etmektedirler. Yoksullar turizmden doğrudan gelir elde ederken turistler de memnun edici bir tatil deneyimi yaşayabilirler. Bunun sağlanması için yerel halkın turistlerin beklentilerine yönelik olan yerel ürünler konusunda eğitilmesi ve turistlerin de yerel ürünler hakkında bilgilendirilmeleri oldukça önemlidir.

4. Turizm İşletmelerinin Yoksullar Tarafından Kurulması Ve İşletilmesi: Bu mekanizma konaklama, yiyecek-içecek, ulaştırma, perakende satış yapan, rehberlik ve eğlence hizmeti sunan turizm işletmelerinin yoksullar tarafından kurulması ve yönetilmesini içermektedir. Yerel düzeydeki bu girişimlerin bazı avantajları bulunmaktadır. Bunlar; yerel halkın güç ve kontrol elde etmesi, uzun dönem için yatırım garantisinin sağlanması, işletmelerin hedef kitesinde yer alan müşterileri işletmeye çekmesidir.

5. Turizm Gelirlerinin Yoksullara Aktarılması: Bu mekanizma, turizmden elde edilen gelirlerin hükümet veya yerel yönetimler tarafından yoksulluğu azaltmak için kullanılması ile ilgilidir. Böylece yoksullar turizm sektöründe faaliyet göstermeden turizm gelirlerinden doğrudan yararlanmaktadır. Turistlerden gelir elde edilmesi ise ulusal öncelik ve programlara yoksulluğun azaltılmasının dahil edilmesine bağlıdır. Örneğin, konaklama ve giriş ücretlerinden alınan vergiler

toplumun yararlanacağı hizmetler için kullanılabilir. Bu vergilerin turistler açısından caydırıcı olmaması için de uygulanma sürecinde şeffaflığın sağlanması gerekmektedir.

6. Yoksullar İçin Turizm İşletmeleri Ve Turistler Tarafından Bağış Yapılması: Yoksulluğun azaltılmasında turistler veya turizm işletmeleri tarafından verilen para ve gönüllü destekler, yoksulları etkilemektedir. Ayrıca, turistler ziyaret ettikleri destinasyonlardaki yoksulluğun azaltılması için yoksullara yardımcı olmak istemektedirler. Turizm işletmeleri ise yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmak için sponsorluk sağlamaya isteklidirler. Ayrıca yapılan bağışların yoksullara aktarılması konusunda da sivil toplum kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir.

7. Turizm İle Sağlanan Altyapı Yatırımlarından Yoksulların Yarar Sağlaması: Kırsal alanlardaki turizmin gelişmesi, yol, su ve enerji temini, sanitasyon ve iletişim gibi yeni altyapı yatırımlarını gerektirmektedir. Yoksulların turizm ile geliştirilen hizmetlere erişmeleri, turizm pazarlarına ulaşmaları için ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi yoksullara oldukça büyük yarar sağlamaktadır.

2.3.4. Yoksulların Turizme Katılmalarını Etkileyen Faktörler

Yoksulların turizmden fayda sağlamaları sektöre ekonomik olarak katılıp katılmamalarına veya nasıl katıldıklarına bağlıdır. Yoksulların turizme katılmaları bir takım faktörlere bağlı bulunmaktadır. Bunlar; yoksulların insan sermayesi ve mali sermaye, sosyal sermaye ve organizasyon gücü, cinsiyet, yoksulların mevcut geçim stratejileri ve turizme katılma istekleri arasındaki uyum, konum, toprak mülkiyeti ve kullanım hakkı, planlama, yönetmelik ve bürokrasi, turizm pazarına erişim, kamu sektörü ve yerel tedarikçiler arasındaki bağlantılar, turizm segmenti ve turist tipi şeklindedir (Ashley vd, 2000: 2,3).

Yoksulların İnsan Sermayesi Ve Mali Sermayesi: Turizmde turist beklentilerinin yoksullar tarafından karşılanması için yoksulların yabancı dil bilgileri oldukça önemlidir. Bunun için yoksullara turistlerin kimler oldukları ile başlayan eğitimler verilmelidir. Ayrıca yoksulların turizm içinde özel sektör faaliyetleri genişletebilmelerinde finansal kapasite oldukça önemlidir. Yoksul girişimciler birkaç

yıl içinde küçük ve yeniden yatırım sağlayan bir kar ile zaman içinde kendi sermayelerini yaratabilirler (Ashley vd, 2000: 2).

Çizelge 12: Namibya’da Turizm Sektörünün Yoksulların Geçim Kaynaklarına Etkisi

Geçim Kaynağı Faaliyetleri	Turizm Ve Mevcut Faaliyetler Arasındaki Çatışmalar	Turizm Ve Diğer Faaliyetler Arasındaki Tamamlayıcılık
Çiftlik Hayvanları	- Su ve otlatma için rekabet	- Sürülerde yatırım için nakit sağlar
	- Yaban hayatı alanlarında hayvanların dışlanması	- İş çiftlik yakınında ise turizm çalışanları çiftçiliğe devam edebilir
	- Çöp ve çevreye zarar veren hayvancılık	- Kurak yıllarda hayvancılık sınırlıdır
	- Gerilim artabilir, komşular ile işbirliği azalabilir	-Toplum yönetimini arttırabilir
Tarım (Bitkiler)	- Zamanla rekabet - Yaban hayatı tarafından (filler gibi) ekinlere zarar verilebilir	Yatırım için nakit sağlar
Yenilenebilir Doğal Kaynak Hasatı	- Zamanla rekabet - Turizm alanlarında hasat için erişimin kaybedilmesi	Yenilenebilir doğal kaynaklarda toplum yönetimi artabilir
Küçük İşletmelerde İstihdam		Aktarılabılır beceriler Piyasanın genişletilmesi

Kaynak: Ashley, Caroline; Boyd, Charlotte and Goodwin, Harold (2000). Pro-Poor Tourism: Putting Poverty At The Heart Of The Tourism Agenda, ODI, Natural Resource Perspectives, Number 51, March, p:2.

Yoksulların Mevcut Geçim Stratejileri Ve Turizme Katılma İstekleri Arasındaki Uyum: Turizm sektörü tarım, hayvancılık ve balıkçılık gibi yoksulların faaliyet gösterdikleri alanlarda mevsimsellik sorununu ortadan kaldırmaya yardımcı olarak yoksullar için ana faaliyetleri dışında seçenek sunmaktadır. Bu durum turist talebi ve yerel halkın katılma istekleri arasında iyi bir uyumu gerektirmektedir (Ashley vd, 2000: 2). Aşağıdaki Çizelge 12’de Namibya’da turizm sektörünün yoksulların geçim kaynakları üzerindeki etkisini göstermektedir.

Sosyal Sermaye Ve Organizasyon Gücü: Yoksullar sosyal sermayenin dinamiklerine nerede ulaşıyorlarsa katılım potansiyelleri de o kadar büyük olabilmektedir. Örneğin, Bali’de, pek çok restoran dernek üyesi gönüllü aileler tarafından yönetilmektedir. Bu sistem aynı zamanda, araba ve bisiklet kiralama için de kullanılmaktadır. Yine örnek olarak Endonezya’da Bromo Tengger Semeru Milli Parkı’nda dernekler aracılığı ile at binme ve jeep safari gibi etkinlikler düzenlenmektedir (Ashley vd, 2000: 2). Dolayısı ile yoksulların turizme katılım sağlayabilmeleri organizasyon gücü sağlandığında mümkün olmaktadır.

Cinsiyet: Turizm sektöründe kadın istihdamı önemli bir paya sahiptir. Turizm sektörüne kadınların katılım oranı bazı ülkelerde %60’ın üzerindedir. Ancak Namibya gibi bazı ülkelerde ise bu oran (%10) oldukça düşüktür (Ashley vd, 2000:2). Dolayısı ile turizm sektörünün emek yoğun bir sektör olması sebebi ile daha çok kadınlar istihdam edilmektedir ve kadınların istihdamını engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması durumunda daha fazla yoksul kadın turizm sektörüne katılım gösterebilecektir.

Konum: Turizm sektörü, mevcut bir turizm ürünü yada turizm pazarına odaklanılmadan gelişemez. Dolayısı ile turizm sektörü; manzara, yaban hayatı, kültürel miras, eğlence hizmetleri, vb. gibi turistik ürünlerin ve turist çeken hizmetlerin olduğu yerde gelişecektir (Ashley vd, 2000: 2). Yoksulların pazara erişim sağlamalarında konumun önemi; yoksulların turistik çekiciliklerin olduğu yerlere yakın alanlarda yaşamlarını sürdürmelerine bağlı bulunmaktadır.

Toprak Mülkiyeti Ve Kullanım Hakkı: Turizmin geliştiği yerlerde öncelikle yerel halk yöreyi terk etmezken ilerleyen dönemlerde dışarıdan gelen yatırımcılara toprak satışı yapmaktadırlar. Bunun sonucunda da kendileri topraklarında işçi olarak çalışmak zorunda kalırlar. Örneğin, Mahenye de Zimbabve’de toplum çıkarlarının koruması amacıyla yerel yönetim ve toplumun kira haklarının kontrol edilmesi için iki kira sözleşmesi uygulaması gerçekleştirilmektedir (Ashley vd, 2000:3). Yerel halkın sahip olduğu varlıkları kendi mülkiyetiyle turizmde kullanmasını sağlamak üzere düzenlemelerin yapılması zorunludur. Böylece yoksulların buldukları bölgelerde toprak ya da doğal kaynaklara sahip olmaları, turizmin ekonomik etkilerinden yararlanmalarını arttıracaktır (Özkök, 2006: 93).

Planlama: Yoksulların turizm işletmeleri ile bağlantı kurma zorluklarının olduğu yerlerde planlamaların düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin, Güney Afrika Strateji Geliştirme Girişimi kapsamında, yerel kalkınmanın artırılması yatırımcıların planlarında bir kriter olarak belirlenmiştir. Bu kriter yerel yönetimlerin güçlü bir etkiye sahip olduğu ve çekici turizm varlıklarının olduğu yerlerde geçerlidir (Ashley vd, 2000:3). Trinidad & Tobago bölgesinde Ulusal Turizm Politikası hedeflerinde toplumun katılımının sağlanmasına vurgu yapılmıştır. Böylece turizm ürünlerinin geliştirilmesi ve yönetilmesiyle ilgili planlama ve karar alma sürecinde yerel toplumun katılımının sağlanmasına çalışılmaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 17).

Yönetmelik Ve Bürokrasi: Turizm sektörü ile ilgili yönetmelikler; turizm faaliyetleri ve işçilerin nitelikleri ile ilgili hizmet standartları ise personel ve sermaye eksikliğinde daha etkili olmaktadır. Örneğin, Namibya’da yerel halkın turizmden fayda elde edebilmeleri için homestay rehber eğitim sistemi ve yerel rehber kayıt sistemleri gibi çeşitli düzenlemeler geliştirilmiştir (Ashley vd, 2000: 3). Böylece turizmin faydaları hakkında bilinçlenen halk daha fazla katılım sağlamaktadır.

Turizm Pazarına Erişim: Yoksulların turizm pazarına erişebilmeleri turizmden daha fazla yarar elde edebilmeleri için oldukça gereklidir. Turizm sektöründe turistler konaklama için çeşitli konaklama türlerinden birini (yabancı sahipli veya yerel halka ait konaklama tesisleri) tercih etmekte ve turistik faaliyetler kapsamında da çeşitli etkinliklere katılmaktadırlar. Konaklama faaliyetleri kapsamında turistlerin yerel halka ait yerlerde konaklamaları ve yerel yoksul halk (ürün ve hizmet tedarikçileri gibi) tarafından düzenlenen etkinliklere katılmayı tercih etmeleri durumunda yoksulların da turizm pazarına erişmeleri söz konusu olacaktır. Örneğin, Güney Afrika’da yer alan KwaZulu Natal’da kadınlar el sanatları ürünlerini satmaktadır. Kenya’ da ise pek çok tur operatörü, turistler tarafından geleneksel ürünlerin satın alınmasını teşvik etmektedir (Ashley vd, 2000: 3). Dolayısı ile yoksulların turizm pazarına erişimini engelleyen unsurların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Kamu Sektörü Ve Yerel Tedarikçiler Arasındaki Bağlantılar: Kamu sektörü, yoksulların emek ve ürünleri için pazar oluşturabilir. Bu nedenle kamu ile yerel tedarikçiler arasında bağlantıların sağlanması gerekmektedir. Bunun yanında kamu sektörü hem bağlantı sağlayabilir hem de bu konuda turizm işletmelerini teşvik edebilir (Ashley vd, 2000: 3). Örneğin Surbendans'da oluşturan bir kampta yiyecekler yerel halktan tedarik edilmektedir (Bauer, 2006: 12).

Turizm Segmenti Ve Turist Tipi: Yoksullar çeşitli turizm girişimlerinde istihdam edilmektedirler. Örneğin, yoksullar turizm işletmelerinin yanı sıra kamplar ve STK'lar ile de desteklenen yerlerde çalışabilirler (Ashley vd, 2000:3). Diğer yandan büyük işletmelerde konaklamayı tercih eden turistlere yoksulların ulaşmaları oldukça güç olduğundan yoksulların daha fazla katılmalarını sağlayabilecek olan küçük işletmelerin kurulması ile yoksulların turizmden daha fazla yarar sağlamaları mümkündür. Bu nedenle de yoksulluğun fazla olduğu yerlerde özellikle de yoksulların da katılım gösterebilecekleri turizm türlerinin geliştirilmesi ve böylece turistlerin yoksulların sosyo-kültürel çevresine olumsuz etkilerinin daha da azalması mümkün olacaktır.

2.4. Yoksul Yanlısı Turizm Kavramının Genel Değerlendirmesi

Bu bölümde öncelikle yoksul yanlısı turizm kavramının gelişim süreci hakkında bilgi verilerek yoksul yanlısı turizmin tanımı yapılacaktır. Daha sonra yoksul yanlısı turizm kavramı ile ilişkili olan turizm çeşitleri hakkında bilgi verilecektir. Kavramsal olarak yoksul yanlısı turizm açıklandıktan sonra yoksul yanlısı turizmde paydaşların ne gibi rollerinin olduğu, etkili bir yoksul yanlısı turizm uygulamasının nasıl yapılabileceği ve dünyada uygulanmış olan çeşitli yoksul yanlısı turizm projeleri ile ilgili bilgi verilecektir.

2.4.1. Yoksul Yanlısı Turizmin Gelişim Süreci

İkinci Dünya Savaşından sonra ekonomik büyüme ve kalkınma konularının öneminin kabul edilmesi ile birlikte ekonomik büyümedeki yoksulluk sorununu çözmeye yönelik çareler aranmaya başlanmıştır. "Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Bankası" gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da yoksulluk sorunun önemi

kavranmaya başlanmış ve turizm sektörünün yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynayabileceği kabul edilmiştir (Harrison, 2008: 851,852). Bu dönemde yoksul yanlısı turizm kavramı 1999 yılında Uluslararası Kalkınma Örgütü (ODI)'nün girişimi ile İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Yoksul yanlısı turizm kavramında yoksulluğun ortadan kaldırılmasında turizmin önemli bir rol oynayabileceği düşünülmüştür (Beeton, 2006: 200-202). Son yıllarda ise Asya Kalkınma Bankası, İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı (DFID), Hollanda Kalkınma Örgütü (SNV), Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (IIED), Uluslararası Sorumlu Turizm Merkezi (ICRT), Uluslararası Kalkınma Enstitüsü (ODI) ve daha sonra, BM Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) gibi kuruluşlar yoksul yanlısı turizmin geliştirilmesini teşvik etmiştir (Hummel ve Duim, 2012: 320). Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası ve BM gibi bazı kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği şeklinde yoksul yanlısı turizm projelerini desteklemektedirler (Mitchell, 2010:1). Bu projeler daha çok Hindistan, Endonezya, Namibya, Nepal, Filipinler, Uganda, Zambiya ve Zimbab' a yönelik olarak gerçekleştirilmektedir (Ashley vd, 2000: 1). Örneğin Gambiya'da Uluslararası Sorumlu Turizm Merkezi aracılığı ile özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ortaklıklar başarılı örneklerden birisi olmuştur (Mitchell, 2010: 4).

2.4.2. Yoksul Yanlısı Turizmin Tanımı

Yoksul yanlısı turizm; yoksulları ve yoksulluğu odak noktası olarak ele alırken yoksullara da sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyo kültürel ve çevresel faydalar sağlayan yönetim ve turizm gelişimi için bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Ashley vd, 2000: 2; Ashley vd, 2001: 2). Dolayısı ile yoksul yanlısı turizm, bir turizm ürünü veya sektör değil daha çok bir yaklaşımdır (Beeton, 2006: 200). Turizm sektörü kaynaklara erişim yönünden yoksul halk için oldukça pahalıdır. Yoksul yanlısı turizmin amacı ise, yoksul gelirin artması, yoksulların kaynaklara erişiminin sağlanması ve yoksulların turizme katılımının artırılması gibi yoksullar için fırsatların yaratılmasıdır. Yoksul yanlısı turizm bir takım özelliklere sahiptir. Yoksul yanlısı turizmin özellikleri şu şekildedir (Ashley vd, 2001: 2):

- Yoksul yanlısı turizmde, ürün geliştirme, pazarlama, planlama, politika ve yatırım da dahil olmak üzere turizm faaliyetlerinde çeşitlendirme söz konusudur. Yoksul yanlısı turizm, özellikle yerel kültüre dayalı yeni ürünlerin geliştirilmesini

içerir. Ancak bu ürünler için pazarın bulunması ve pazarın mevcut ürünlere entegre edilmesi gerekmektedir.

- Yoksul yanlısı turizmde paydaşların önemi oldukça büyüktür. Bu nedenle her paydaşa farklı sorumluluklar düşmektedir.
- Yoksul yanlısı turizm, ulusal turizm stratejilerine dahil edilebilir.
- Yoksul yanlısı turizm, gelişmekte olan destinasyonlarda yoksulluğun daha fazla hissedilmesinden dolayı daha iyi uygulanabilmekte ve yoksullar için daha etkili olabilmektedir.
- Ekonomik önlemlerin genişletilmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle hem talep hem de tedarik (örneğin yoksulların ürünleri) ile mücadele ederken düzenli iş ve rahat kazanç olanakları genişletilmelidir.
- Yoksul yanlısı turizm, uzun vadeli bir yatırımdır ve beklentiler yönetilmelidir. Ortaklıkların kurulması, becerilerin geliştirilmesi ve politikaların revize edilmesi için de finansal kaynak ayrılması gerekmektedir.
- Ekonomik büyümede asıl ihtiyaç duyulan konu büyümenin yoksullar için yararlarının artmasına yöneliktir ve gelir artışının yoksullara doğru artması durumunda yoksul yanlısı büyüme sağlanmış olmaktadır.

2.4.3. Yoksul Yanlısı Turizmin Diğer Turizm Türleri İle İlişkisi

Turizm sektörünün yoksul yanlısı özellikleri nedeni ile yoksul yanlısı turizm tanımı gelişmiştir. Bu nedenle yoksul yanlısı turizmin diğer turizm türleri ile ilişkisinden önce turizmin yoksul yanlısı özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Turizm sektörünün emek yoğun bir sektör olması, diğer sektörlerden daha fazla kadın istihdam edebilmesi, ekonomide çeşitlendirme sağlayarak geniş katılım oluşturması, turistlerin ürünün olduğu destinasyona gelmeleri ile yerel ürün satışının yapılabilmesi, altyapının geliştirilmesi ile birlikte yoksul insanların bunlardan yararlanmalarının sağlanması mümkündür. Aynı zamanda yoksul yanlısı turizm uygulamaları da bu özellikleri içermektedir. Çizelge 13’de bu özellikler yer almaktadır. Yoksul yanlısı turizm kavramı, sıklıkla alternatif turizm çeşitleri ile birlikte söz edilmektedir. Braman ve Acciòni (2001)’ye göre yoksul yanlısı turizm genellikle eko turizm veya toplum temelli turizm şeklinde de adlandırılmaktadır.

Çizelge 13: Turizm Sektörünün Yoksul Yanlısı Potansiyeli Ve Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarının Karşılaştırması

Turizm Sektörünün Yoksul Yanlısı Potansiyeli	Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları
- Emek yoğun bir sektör olduğu için yoksullara geniş istihdam olanakları sağlar. - Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında kadınlara daha fazla olanaklar sağlar.	- Yoksulların turizm girişimlerinde istihdam edilmeleri
- Turizm sektörü geniş katılımın olduğu bir sektördür.	- Turizm işletmelerinin mal ve hizmetlerini yoksullardan veya yoksulları çalıştıran girişimlerden tedarik etmeleri - Yoksullar tarafından turizm işletmelerinin kurulması ve çalıştırılması (örneğin; mikro, küçük ve orta ölçekli veya topluma dayalı girişimler)
- Müşteriler ürünün olduğu yere geldiği için hediye eşya satışı gibi fırsatlar sunar.	- Turistlere mal ve hizmetlerin doğrudan yoksullar tarafından satışının yapılması
- Turizm, yoksulların sahip olduğu doğal kaynaklara ve kültüre bağlı bir sektördür.	- Turizmin doğrudan veya diğer sektörlerin aracılığı ile altyapı yatırımlarının teşvik edilmesinin yanında bölgedeki yoksulların yarar sağlanması
	- Yoksulların elde ettiği gelirlerden vergi / KDV alınmaması - Turizm işletmeleri ve turistler tarafından gönüllü olarak bağışların yapılması

Kaynak: Ashley, C. Roe, D. ve Goodwin, H. (2001). Pro-Poor Tourism Strategies: Making Tourism Work For The Poor: A Review Of Experience, Overseas Development Institute, Pro-Poor Tourism Report No. 1.p:2; <http://step.unwto.org>, Erişim Tarihi: 04.04.2014.

2.4.3.1. Toplum Temelli Turizm ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi

Yoksul yanlısı turizm ve toplum temelli turizm birbirleri ile yakın kavramlar olmalarına rağmen aynı değildir. Günümüze kadar uygulanmış olan pek çok toplum temelli turizm projeleri çeşitli nedenlerden dolayı başarısız olmuştur. Bu nedenlerin bazıları; maliyet ve gelir arasındaki denge eksikliği, sürdürülebilir olmayan ürünlerin kullanılması, zayıf pazar bağlantıları ve talep eksikliği gibidir. Toplum temelli turizm uygulamalarının başarısız olması ve yoksullar için net faydaların sağlanamaması gibi nedenlerden dolayı yoksul yanlısı turizm kavramının önemi kabul edilmeye başlanmıştır (Marx, 2011: 22).

Çizelge 14: Toplum Temelli Turizm ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi

Toplum Temelli Turizm	Yoksul Yanlısı Turizm
Turizmin dar tanımını içerir.	Turizmi bir sistem olarak ele alınır.
Sektöre kısmi olarak yaklaşır.	Sektöre bütünsel olarak yaklaşır.
Bağlantılar: ileri, geri ve doğrusaldır.	Bağlantılar: Yatay ve dikey entegrasyon
Coğrafi tabanlı olarak topluma odaklanır.	Bir bütün olarak tüm topluma (azınlık ve yoksullar dahil) odaklanır.
Turizm potansiyeli toplumun üzerinden değerlendirilir.	Turizm sektörü doğrudan ve dolaylı bağlantılar üzerinden değerlendirilir.
Fırsat maliyeti ve piyasa talebine odaklanma yönünde yetersizdir.	Yoksulların uluslararası pazarlara erişimini kolaylaştırmak hedeflenmektedir.
Turizm sektörünü doğrusal olarak güçlendirmektedir.	Turizm sektörünü bağlantıları ile çok boyutlu olarak güçlendirmektedir.

Kaynak: Marx, Saskia (2011). Community-Based & Pro-Poor Tourism: Two Contemporary Approaches To Poverty Reduction In Developing ve Least Developed Countries, International Trade Forum Magazine. P:22.

Toplum temelli turizm, çevresel, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik konularına odaklanır ve ziyaretçilerin yerel toplumla ilgili bilgi ve farkındalığını arttırarak toplum için toplum tarafından yönetilen bir turizm yaklaşımıdır (Goodwin ve Santilli, 2009: 11). Ancak yoksul yanlısı turizm yaklaşımı ise daha çok yoksulluğu azaltma konusuna odaklanmaktadır (Torres ve Momsen, 2004: 297).

Yoksul yanlısı turizm, toplum temelli turizminin de ötesinde yoksullar için turizmin tüm süreçlerinde yoksullar için fırsatlar yaratmayı amaçlamasına rağmen uygulama sürecinde birbirlerinin dışında kalan kavramlar değildir (Ashley vd, 2001: 3; Marx, 2011: 22). Marx (2011) yaptığı bir çalışmada yoksul yanlısı turizm ve toplum temelli turizm ilişkisine yer vermiştir. Bu ilişki Çizelge 14’de yer almaktadır.

2.4.3.2. Eko Turizm ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi

Önceki yıllarda ekoturizm ve toplum temelli turizm konularına odaklanılmıştır. Ancak bu iki kavram da yoksul yanlısı büyüme ve yoksullar için turizm sektörünün faydalarının arttırılması için yeterli değildir. Bu nedenle yeni stratejilerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur (Ashley vd, 2000: 2).

Ekoturizm çevre ve kültürel konularda koruma sağlarken, yoksulların kazançları konusunda yeterli değildirler. Bu noktada yoksul yanlısı turizm yaklaşımı, daha çok yoksulluğu azaltma konusuna odaklanmaktadır (Torres ve Momsen, 2004: 297). Dolayısı ile yoksul yanlısı turizm, eko turizmin de ötesinde yoksullar için turizmin tüm süreçlerinde yoksullar için fırsatlar yaratmayı amaçlamaktadır (Ashley vd, 2001: 3). Eko turizmin yararları daha çok korumaya (çevre, kültür gibi) yönelik ve yoksul yanlısı turizm de sektör için net faydalar sağlarken çevre koruma ise bu faydaların sadece bir parçasıdır (Ntshona ve Lahiff, 2003: 4). Ayrıca yoksul yanlısı turizm, eko turizm gibi niş pazara odaklanmamaktadır. Yoksul yanlısı turizm yoksulların turizme katılmaları konusunda önlerindeki engellerin kaldırarak sektörün geliştirilmesine odaklanmaktadır (Ashley vd, 2000: 6).

2.4.3.3. Sürdürülebilir Turizm ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi

Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir bir şekilde yönetilebildiğinde kırsal alanlarda yaşayan yoksullar için yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olacaktır (Anwar, 2012: 32). Sürdürülebilir turizmde çevresel konular odak noktasıyken yoksul yanlısı turizmin odak noktasını yoksulluk oluşturmada ve çevresel sürdürülebilirlik ise bu amaca ulaşmak için bir araç niteliğinde olmaktadır. Sürdürülebilir turizm kuzey yarımküredeki destinasyonlara daha fazla odaklanır. Yoksul yanlısı turizm ise fakir olan güney yarımküredeki destinasyonlara odaklanır (Ashley vd, 2001: 8).

2.4.4. Yoksul Yanlısı Turizmin Yoksullar İçin Sağladığı Avantajlar

Yoksulların turizmden daha çok yarar elde edebilmeleri için önlerindeki çeşitli engellerin ortadan kaldırılması ve yoksulların planlama sürecinden başlayarak turizm faaliyetlerinin tüm süreçlerine katılmalarının sağlanması gerekmektedir. Yoksulların önlerindeki engeller; insan sermayesi eksikliği, kredi yetersizliği, organizasyon eksikliği, turizm alanlarına olan uzaklıkta yaşamaları, pazar gücü eksikliği, yönetmelik ve bürokrasi engelleri, turizm pazarına erişimlerine yönelik engeller, devlet desteğinin yetersizliği ve geçim kaynakları ile turizm faaliyetleri arasındaki çatışmalar şeklindedir.

Çizelge 15: Yoksulların Turizme Katılmalarına Yönelik Engelleri

Azaltmanın Yolları

Engeller	Engelleri Azaltmanın Yolları	Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları
İnsan sermayesi eksikliği	İstihdamın artırılması için eğitim programlarının sağlanması	Turizmde daha çok yoksullar istihdam edilmekte ve turizm eğitimi sağlanmaktadır.
Finans, kredi eksikliği	Finansman kaynaklarının genişletilmesi	Yoksulların kuracağı küçük işletmelere yönelik krediler sağlanmaktadır.
Organizasyon eksikliği	Yoksul girişimcilerin diğer turizm işletmeleri tarafından tanınması, desteklenmesi ve seslerinin duyurulması	Turizm malzemeleri daha çok yoksullardan satın alınır ve kamu kurumları yoksulların girişimlerine destek sağlar.
Turizm alanlarına uzaklık	Altyapının geliştirilmesi	Yoksulların yararlanacağı altyapı çalışmaları geliştirilmektedir.
Pazar gücü eksikliği	Arazi, yaban hayatı, kültürel miras vd. turizm varlıklarındaki haklarının güçlendirilmesi.	Yoksulların turizm varlıkları üzerindeki hakları arazi, kiralama vb. gibi güvence altına alınmaktadır.
Yönetmelik ve bürokrasi	Bürokrasinin en aza indirilmesi, yoksulların dahil olduğu turizm düzenlemeleri ve faaliyetlerin desteklenmesi	Turizmin kültürel ve çevresel etkilerinin belirlenmesinde yoksulların fikirleri alınır.
Turizm pazarına erişimin yetersizliği	Yoksul girişimcilerin turistlere erişiminin sağlanması (milli parklar, tatil köylerindeki küçük ölçekli satıcıların desteklenmesi)	Turizm sektörü ve yoksullar arasında iş ortaklıkları sağlanması için yoksullarla bağlantılar geliştirilmektedir.
Pazar ihtiyaçlarının karşılanamaması	Ulaşım bağlantılarının sağlanması için yoksul girişimcilere teknik desteğin sağlanması	Turizmde rolü yoksul girişimler desteklenmektedir.
Yerel/bölgesel/bağımsız turizmin talep yetersizliği	Planlama stratejileri içinde yerel, bölgesel ve bağımsız turizm faaliyetlerinin desteklenmesi	Planlama süreçlerinde yoksul katılımı sağlanarak yoksulların fikirlerinden yararlanılmaktadır.
Devlet desteğinin yetersizliği	Özel sektörün öneminin kabul edilmesi ve planlama süreçlerinde sektörün desteklenmesi	Kamu kurumları tarafından özel sektöre destek sağlanmaktadır.
Geçim stratejileri ile turizm arasındaki çatışma	Sadece tam zamanlı olan istihdam teşviklerinden kaçınılması, yarı zamanlı ve esnek çalışma gibi iş yelpazesinin genişletilmesi	Turizm sektöründe yoksullar geçici işçi olarak istihdam edilmektedir.

Kaynak: Ashley, Caroline; Boyd, Charlotte ve Goodwin, Harold (2000). Pro-Poor Tourism: Putting Poverty At The Heart Of The Tourism Agenda, Overseas Development Administration- ODI, Department for International Development, Natural Resource Perspectives, Number 51, March, p:5.

Yoksulların turizm sektörüne katılmaları konusundaki engellerin ortadan kaldırılması için bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin alınmasında ise yoksul yanlısı turizm uygulamalarından (Çizelge 15). Yoksulların turizme katılmaları konusundaki engellerin ortadan kaldırılmasıyla birlikte yoksullar turizmden daha fazla yarar elde edebileceklerdir. Yoksul yanlısı turizm uygulamaları yoksullar için, ekonomik kazanç, alternatif geçim kaynağı, karar alma süreçlerine katılım ve turizm sektörü ile bağlantı kurma gibi pek çok faydalar sağlamaktadır (Ashley vd, 2001: 13).

Çizelge 16: Yoksul Yanlısı Turizmin Başarılı Şekilde Uygulanabilme Yolları

1. Yoksulların pazarına erişim:	Fiziksel konum	Turistler yoksullara nasıl ulaşır?
	Ekonomik bağlantılar	Köklü tur operatörleri ile nasıl bağlantı oluşturulur?
	Yoksul üreticilerin sosyal kısıtlamaları	Cinsiyet ayrımcılığı gibi engellerin nasıl üstesinden gelinir?
2. Ticari canlılık:	Ürün kalitesi ve fiyat	Yoksul yanlısı ürünler rekabet edebilir mi?
	Pazarlama	Hedef piyasa hangisidir ve pazarlama için yeterli midir?
	Destinasyonun güçlendirilmesi	Destinasyon gelişmiyorsa burada yoksul yanlısı turizm nasıl geliştirilebilir?
3. Politika çerçevesi:	Toprak mülkiyeti	Yoksullar turizm varlıkları üzerinde mülkiyete sahip mi?
	Düzenleyici çerçeve ve planlama süreci	Reform için hangi politikalar veya özel düzenlemeler gerekiyor? Reform ulaşılabilir ve elde edilebilir mi?
	Hükümetin tutumu ve kapasite	Eğer hükümet engeli varsa yoksul yanlısı turizm nasıl gelişebilir?
4. Yerel düzeyde uygulama zorlukları:	Yoksulların becerilerini geliştirme	Kimler yatırım yapabilir ve kim eğitime katılabilir?
	Yönetim maliyetleri	Yabancı kaynaklar mevcut mudur, ne kadar harcama yapılmalıdır?
	Beklentiler	Beklentiler nasıl gerçekçi şekilde sağlanır?
	Paydaşlar arasında en üst düzeyde işbirliği	Odak noktasında kimler yer alıyor ve bunlar yatırımları nasıl etkileyebilir?

Kaynak: Ashley, C. Goodwin, H. ve Roe, D. (2001). Pro-Poor Tourism Strategies: Expanding Opportunities for the Poor. Pro-poor Tourism Briefing No 1. April. p:36.

Yoksul yanlısı turizmin yoksullara olan etkisini ekonomik ve ekonomik olmayan fırsatlar şeklinde genellemek mümkündür. Bunlardan ekonomik fırsatlar arasında gelir ve istihdam yer almaktadır. Yoksul yanlısı turizm sayesinde yoksullar alternatif geçim kaynağı olarak turizme yönelmekte ve önemli bir gelir ve istihdam olanakları elde etmektedirler. Bu olanaklar yoksulların geçimlerini sağlamalarını kolaylaştıracaktır. Ekonomik olmayan fırsatlar arasında; yoksulların karar alma süreçlerine katılmalarıyla toplum içinde değerinin artması, becerilerinin gelişmesi, bilgiye, turizm pazarına sağlık, okul, iletişim gibi alanlardaki yatırım olanaklarına erişimleri yer almaktadır (Ashley vd, 2001: 13-17).

Günümüze kadarki yoksul yanlısı turizm uygulamalarının erken aşamada olması nedeniyle etkileri de oldukça sınırlı kalmıştır. Bu uygulamalar daha da yaygınlık göstermeye başladığında bu durumdan milyonlarca yoksulun etkilenmesi mümkün olacaktır (Ashley vd, 2001: 13-17). Yoksulların turizmden fayda elde edebilmeleri yoksul yanlısı turizmin başarılı bir şekilde uygulanabilmesine bağlıdır. Yoksul yanlısı turizmde başarının sağlanabilmesi bazı sorulara yanıt aranması gerekmektedir. Çizelge 16'da yoksul yanlısı turizmin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için yanıt aranması gereken sorular yer almaktadır.

2.4.5. Yoksul Yanlısı Turizm Stratejileri

Yoksul yanlısı turizmin yoksullara sağladığı avantajlar, yoksul yanlısı turizm stratejilerinin uygulanmasına bağlıdır. Bu stratejiler ise; ekonomik yararları arttırmak, ekonomik olmayan yararları arttırmak ve politika/reform süreci olmak üzere üç temel alana odaklanmaktadır.

2.4.5.1. Ekonomik Yararları Arttırmak

Yoksullar için iş fırsatlarını genişletmek, yoksullar için istihdam olanaklarını genişletmek ve turizmin faydalarını geliştirmek gerekmektedir.

Yoksullar İçin İş Fırsatlarını Genişletmek: Küçük işletmelerde ve özellikle özel sektörde iş fırsatlarının genişletilmesi yoksullar için büyük yarar sağlar (Ashley vd, 2001: 11). Bunun için yoksul insanların karşı karşıya oldukları engellerin dikkate

alınarak ekonomik katılımlarının genişletilmesi, serbest meslek ve özel sektör fırsatları ile istihdamın en üst seviyeye çıkarılması gerekmektedir (Goodwin, 2000: 14). Gıda tedarikçileri gibi turizm faaliyetlerine hizmet sağlanması veya el sanatları satıcıları gibi doğrudan turiste ürün satışının yapılması gibi yerel girişim fırsatlarının geliştirilmesi mümkündür (Ashley vd, 2004: 2). Örneğin, Nepal’de Katılımlı Planlama ve Eylem Programı (APPA) ve İş Planlama Programı ile yerel halkın turizm ürünlerini geliştirmeleri teşvik edilmektedir. Bu konuda; sebze yetiştiriciliği, şarap yapımı, kümes hayvanları yetiştiriciliği, elma üretimi, bezelye ve patates üretimi ve hayvancılık gibi çeşitli alanlarda eğitimler sağlanmıştır. Ayrıca bu işlerin geliştirilebilmesi için yoksul halk için mikro kredi olanakları da sağlanmaktadır (Saville, 2001: 13).

Yoksullar İçin İstihdam Olanaklarını Genişletmek: Vasıfsız işlerin sınırlı olması ve uluslararası standartlara göre düşük ücretli olmasına rağmen bu işler, yoksullar tarafından aranan işlerdir (Ashley vd, 2001: 11). Turizm ile istihdam olanaklarının geliştirilmesi yoksullar için oldukça önemlidir. Örneğin Güney Afrika’daki Wilderness Safari işletmesi yerel halk için yüksek oranda istihdam yerel sağlayan politikaya sahiptir (Ashley vd, 2004: 2).

Yoksullar İçin Turizmin Faydalarını Geliştirmek: Turizmden sağlanan gelir ülkeler için yeni bir kazanç kapısıdır (Ashley vd, 2001: 11). Gelir kaynaklarının yayılması ile de yoksullar dahil tüm halk turizmden yarar sağlayabilir.

2.4.5.2. Ekonomik Olmayan Yararları Arttırmak

Turizmin yoksullar üzerindeki olumsuz çevresel etkilerinin azaltılması, turizmin sosyal ve kültürel etkilerine odaklanması gerekmektedir.

Kapasite Geliştirme, Eğitim Ve Güçlendirme Sağlamak: Yoksullar, turizmin avantajlarından yararlanma konusunda genellikle bilgi ve beceri eksikliği gibi sorunlar ile karşı karşıyadırlar (Ashley vd, 2001: 11). Bu durum yoksulların turizme katılmalarında bir engel niteliğindedir ve engellerin kaldırılması yoksulların turizmden daha çok fayda sağlamalarına yardımcı olacaktır. Örneğin Güney Afrika’daki Wilderness Safari’nin yerel halkın işletmede ilerlemesini sağlayan

eğitim politikası bulunmaktadır (Ashley vd, 2004: 2). Böylece işletme, yoksul halk için hem istihdam hem de eğitim olanakları sağlamaktadır. Nepal rneğinde ise kadınlara yönelik doğa yürüyüşü konusunda eğitimler verilmiştir ve kadınlar turlarda istihdam edilmektedir (Saville, 2001: 13).

Turizmin Yoksullar zerindeki Olumsuz evresel Etkilerini Azaltılmak:

Turizm sektörü özellikle yoksulların yaşadıkları yerlerde doğal kaynakların bozulmasına bunun sonucunda da yoksulların yaşadıkları toprakları terk etmelerine neden olabilir. Bu nedenle turizmin çevreye olan olumsuz etkisinin en aza indirilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir biçimde kullanılmasının teşvik edilmesi gereklidir (Ashley vd, 2001: 11). Örneğin Nepal’de turizmin olumsuz çevresel etkilerinin azaltılması için Köy Kalkınma Komitesi (VDC) ve Orman Kullanıcı Grupları oluşturulmuştur (Saville, 2001: 13).

Turizmin Sosyal Ve Kültürel Etkilerine Odaklanmak:

Turistlerin fotoğraf çekme gibi alışkanlıkları, yoksullar tarafından kültürel saldırı olarak algılanabilir. Bu bakımdan turizm sektörü pek çok sosyal soruna neden olabilir. Ashley vd.’ne (2004) göre bu sorunların en aza indirilmesi gerekmektedir ve yoksulların da katılımı ile turizmin sosyal ve kültürel etkilerinin olumlu hale dönüştürülmesi mümkündür.

2.4.5.3. Politika ve Süreç Reformu Oluşturmak

Bu stratejiler arasında yoksulları destekleyecek şekilde politika ve planlama çerçevesinin düzenlenmesi, katılımın teşvik edilmesi ve özel sektörün yoksul yanlış ortaklıklara dahil edilmesi yer almaktadır.

Yoksulları Destekleyecek şekilde Politika Ve Planlama erevesi

Oluşturmak: Çoğu hükümet turizm sektörünü yoksulluğu azaltma aracı olarak değil döviz aracı olarak görmektedir (Ashley vd, 2001: 11). Turizmin sadece ticari, çevresel ya da etik kaygılardan farklı olarak yoksullara olan etkilerinin de kabul edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle politika çerçevesinin yoksul yanlış turizmin gelişimini engellememesi için ulusal politika düzeyinde, turizmle ilgili sorunları (planlama, eğitim vb. gibi) ve turizmle ilgili olmayan sorunları (toprak mülkiyeti, iş teşvikleri, altyapı, arazi kullanım planlaması) kapsayan bir politika reformuna ihtiyaç

vardır (Goodwin, 2000: 14). Örneğin, Karayipler’de, St Lucia Miras Turizmi Programı, ulusal düzeyde politika reformu gerçekleştirmiştir (Ashley vd, 2004: 3).

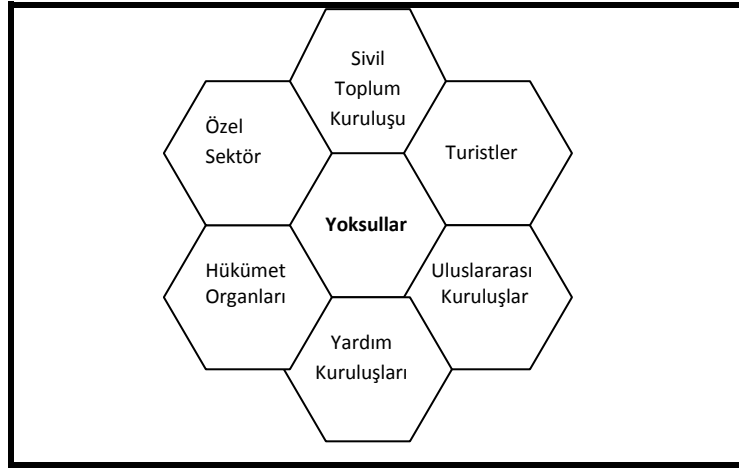
Yoksul Katılımını Teşvik Etmek: Yoksulların geçim kaynakları ile buldukları bölgelerde geliştirilen turizm türleri arasında uyumun sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle de yoksulların geçim kaynaklarına hangi turizm girişiminin uygun olduğuna karar verilmesi oldukça zor olduğundan karar alma süreçlerine yoksulların katılımının artırılması gerekmektedir. Güç dengesini değiştirmek ve yoksulların katılımını sağlamak için program ve planlama sürecine yerel düzeyde katılımın teşvik edilmesi gerekmektedir. Öncelikle yoksulların turizm varlıkları üzerindeki haklarının güçlendirilmesiyle yerel halk piyasa gücüne sahip olacak ve kalkınmayla ilgili olarak kendi kararlarını alabileceklerdir.

Planlama süreçlerinde yer alan yoksul katılımcı sayısının artırılması ile de yoksulların sesinin yükseltilmesi sağlanacaktır (Goodwin, 2000: 14). Örneğin Anse La Raye’de düzenlenen deniz ürünleri gecesi etkinlikleri kapsamında planlama sürecine toplum düzeyinde katılım sağlanmıştır. Böylece yoksul halkın gururu ve aitlik duygusunun geliştirilmesine yardımcı olunmuştur (Lewis ve Brown, 2007: 12,13).

Özel Sektörü Yoksul Yanlı Ortaklıklara Dahil Etmek: Yerel odaklı turizm işletmeleri, genellikle beceri ve pazarlama konusunda uzmanlık eksikliği gibi sorunlar ile karşı karşıyadır. Bu nedenle yerel odaklı turizm işletmelerinde becerilerin, pazarlama bağlantılarının ve ticari uzmanlıkların geliştirilmesi için özel sektör ile ortaklıkların sağlanması gerekir (Ashley vd, 2001: 11). Örneğin Sunderbans’ ta yer alan bir kampta düzenlenen çeşitli faaliyetlerde özel sektör ile halk arasında ortaklıklar sağlanmasına dikkat edilmiştir. Bu faaliyetler kapsamında kamp için kullanılacak malzemelerin %70’i ve gıda ürünlerinin tamamı yerel halktan satın alınmıştır (Bauer, 2006: 12). Güney Afrika’da, Namibya Toplum Temelli Turizm Derneği (NACOBTA), yerel topluluklar ile bölgede safari işletmelerini kurmak isteyen özel işletmeler arasındaki ortaklıkların kurulmasına yardımcı olmaktadır (Ashley vd, 2004: 3). Başka bir örnek olarak, Nepal’deki Çoklu Kullanım Merkezi faaliyette bulunacak olan tur operatörleri ile yoksulların bağlantı kurmaları gösterilebilir (Saville, 2001: 16).

2.4.6. Yoksul Yanlısı Turizmde Paydaşların Rollerini

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'ne göre yoksulluğun azaltılması, toplumun tüm unsurlarının birlikte çalışmasını gerektirmektedir ve tüm paydaşlar kritik bir role sahiptir (<http://www.ilo.org>). Şekil 8'e göre paydaşlar arasında hükümet, özel sektör, uluslararası yardım kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve yoksullar yer almaktadır.

Şekil 8: Yoksul Yanlısı Turizmde Yer Alan Paydaşlar

Kaynak: Jamieson, W. Goodwin, H. ve Edmunds, C. (2004). Contribution of Tourism to Poverty Alleviation Pro Poor Tourism ve the Challenge of Measuring Impacts Transport Policy ve Tourism Section, Transport Division UN ESCAP, p:7.

2.4.6.1. Yoksul Yanlısı Turizmde Yoksulların Rollerini

Yoksullar çoğunlukla kendilerini ilgilendiren turizm plan ve politikalarında sürecin dışında yer almaktadır. Yoksulların öncelikle anahtar paydaş olarak görülüp politika planlamasının her aşamasında ve aynı zamanda uygulama sürecinde de dahil edilmeleri gerekmektedir (Jamieson vd, 2004: 7-9). Ayrıca yoksulların yoksul yanlısı turizm uygulamalarında etkin bir şekilde yer alabilmeleri için toplumsal düzeyde organize olmaya ihtiyaçları bulunmaktadır (Roe ve Khanya, 2001: 2). Yoksul yanlısı turizmin uygulama sürecine yoksulların dahil edilmesinden sonra işçi, girişimci veya toplumun bir üyesi olarak yoksulların da pek çok rolleri bulunmaktadır. Bu roller arasında yoksul yanlısı işletmeleri işletmek, yerel ürün geliştirmek ve turizm ile ilgili planlama süreçlerine katılım sağlamak sayılabilir (Ashley vd, 2001: 29).

2.4.6.2. Yoksul Yanlısı Turizmde Özel Sektörün Rolü

Turizm ürünlerinin geliştirilmesi, tanıtılması ve pazarlanmasının sağlanması için özel sektörün yoksul yanlısı turizm faaliyetlerinin tüm aşamalarında katılımının daha da artması gerekmektedir (Hausler, 2011: 21). Yoksul yanlısı girişimler için özel sektörün de katılımına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu girişimler ile özel sektör çalışma ortamında güvenliğin sağlanmasının yanında ürün geliştirmeye ve turist deneyimini geliştirmeye de yardımcı olmaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 17,18). Bu nedenle turizmde faaliyet gösteren otel, tur operatörü ve yiyecek-içecek işletmelerinin yoksul yanlısı uygulamalara zaman zaman yer vermeleri değil, yoksul yanlısı uygulamalar günlük faaliyetlerin bir parçası olmalıdır (Ashley vd, 2005: 4). Yoksul yanlısı turizmde özel sektörün rolleri ise şu şekildedir (Lewis ve Brown, 2007: 18; Ashley vd, 2001: 43; Ashley ve Ashton, 2006: 4; Hausler, 2011: 21):

- Vasıfsız işgücünün eğitilmesi ile istihdam edilebilmeleri için yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olunması,
- İstihdam konusunda yerel halka öncelik verilmesi,
- Yerel personel için adil çalışma koşullarının oluşturulması,
- Rehberler, dansçılar ve sanatçıların dahil oldukları yerel turizm işletmelerine destek sağlanması,
- Gıda, çamaşır ve güvenlik hizmetleri gibi alanlarda yerel tedarikçiler ile bağlantıların güçlendirilmesi,
- Yerel turizm işletmelerine danışmanlık hizmetinin sağlanması,
- Yerel turizm işletmelerinde turizm anlayışının geliştirilmesine yardımcı olunması,
- Turistlerin yerel kurallar ve normlara saygılı olmalarının teşvik edilmesi,
- Turistlerin yerel ürünlerle ilgili daha fazla harcama yapmaları ve satın alırken yerel ürünleri tercih etmelerinin teşvik edilmesi,
- Turistlerin yerel işletmeler, yerel yardım kuruluşları hakkında bilgilendirilmesi,
- Özel sektörün sağlamış olduğu çeşitli ortaklıklar ile sektör içinde yer alan işletmelerin ürün ve tedarik geliştirmeleri,
- Yerel toplulukların kapasite geliştirebilmelerine yardımcı olunması
- Turistlerin harcamalar ve verdikleri yardımlar hakkında bilgilendirilmesi, şeklindedir.

Yoksul yanlısı turizm uygulamalarında özel sektörün yer alması sadece yoksullara fayda sağlamamakta aynı zamanda özel sektör için de çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Özel sektörün yoksul yanlısı turizm paydaşı olarak uygulamalarda yer almasının özel sektöre sağladığı avantajlar şunlardır (Hausler, 2011: 15-19):

- Yereli tanımak ve yerel ekonomi içinde tanınmak
- Turizmin gelişmesinde toplumun desteklenmesini sağlamak
- Personel moralini arttırmak
- Daha fazla müşteri memnuniyeti sağlamak
- Güçlü markanın oluşmasını sağlamak
- Ekonomik yönden maliyet tasarrufu elde etmektir.

Özel sektör, uluslararası işletmeler, ulusal işletmeler ve sayısız yerel işletmenin yer aldığı karmaşık bir sektördür. Bazı işletmeler, yoksulluğun azaltılması konusuna odaklanmazken bazı uluslararası işletmeler ise faaliyetleri ile yoksulluğu azaltma konusunda çok farklı uygulamalara sahiptirler. Bu uygulamalarda işletmeler yoksulluğun azaltılması konusunu sorumluluklarının bir parçası olarak görmektedirler (Jamieson vd, 2004: 7-9). Örneğin; Sun City Otel, yerel bir geri dönüşüm işletmesinden aldığı gözlükleri müşterilerine konferans ve iş paketlerinde sunmaktadır (Ashley ve Haysom, 2005: 5). First Choice' un yurtdışına seyahate çıkan turistlere yönelik yaptığı bir araştırmasında tatilcilerin %30'unun gittikleri destinasyonun etkisi altında kaldıkları ve oradaki yerel halk için endişe duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle son yıllarda bazı tur operatörleri turistleri gittikleri destinasyonlarda yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olabilecekleri yönünde bilgilendirmektedir. Örneğin First Choice; turistlerin yerel halka ait olan evlerde konaklama yapmalarını sağlamakta, yerel ürünleri satın almalarını teşvik etmekte ve hayır kurumlarına bağış yapabilecekleri konusunda bilgilendirmektedir. İngiltere'deki Tur Operatörleri Federasyonu ise 2004'te Tedarikçi El Kitabı yayınlarak turizm işletmeleri, konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerini yerel malzeme kullanmaları konusunda teşvik etmektedir (Ashley ve Ashton, 2006: 4). Güney Afrika'da yer alan Stormsriver Tur Operatörü ise, yerel girişimlerin desteklenmesi için yerel rehberlerin eğitimini sağlamak ve yerel yiyecek tedarikine öncelik vermektedir (Ashley vd, 2005: 24).

2.4.6.3. Yoksul Yanlısı Turizmde Hükümetin Rolü

Ulusal devlet politikalarında turizmin kalkınmanın aracı olması ile ilgilenilmektedir. Aynı zamanda yerel yönetimler de genellikle ulusal politikaların uygulanması yoluyla yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar (Jamieson vd, 2004: 7-9). Dolayısı ile hükümetler tarafından oluşturulan turizm ile ilgili olan çeşitli politikalar turizm sektörünün ve destinasyonların gelişimini etkilemektedir. Bu nedenle turizmin yoksul yanlısı olabilmesi sadece özel sektörün sorumluluğunda değildir (Roe, 2006: 1). Yoksul yanlısı turizmin uygulanmasında hükümetlere ait rolleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Roe ve Khanya 2001: 2; Ashley, 2001: 43; Hausler, 2011: 21):

- Turizm, kırsal kalkınma ve büyüme stratejilerinin içerisine yoksul yanlısı ilkelerin dahil ederek yoksul yanlısı turizmi kolaylaştıran bir politika ortamının sağlanması,
- Yerel halkın altyapı (yol, su vb.), teknoloji (telefon, radyo), veya sağlık hizmetleri gibi olanaklara erişmelerine yardımcı olunması,
- Turizmle ilgili kararlar alırken yoksul halkın da fikirlerinin alınması,
- Ortaklıkların kurulması için teknik danışmanlıkla birlikte toplumun desteklenmesinin sağlanması,
- Özel sektörün yoksul yanlısı uygulamalar konusunda teşvik edilmesi,
- Yoksulların turizme katılmaları konusunda önlerindeki engellerin kaldırılmasının sağlanması,
- Yoksulların turizmin olumlu ve olumsuz yanlarını keşfetmelerini sağlayarak turizm anlayışını arttırmak ve yoksullarda gerçekçi beklentilerin oluşmasının sağlanması,
- Yoksulların kültürel ürünler geliştirmelerinde yardımcı olunması,
- Yoksulların turizm pazarına ulaşmalarının sağlanması şeklindedir.

Günümüzde çeşitli ülkelerin yoksul yanlısı turizm ile ilgili plan ve politika düzenlemeleri bulunmaktadır. Örneğin turizm sektörü ile yoksulluğun azaltılması konusu Lao Hükümeti tarafından oluşturulmuş olan Ulusal Turizm Stratejisi (2006-2020) ve Eylem Planı'ndaki hedefler arasında yer almaktadır (<http://www.latalaos.org>). St Lucia'da ise yönetmelik ve pazarlama uygulamalarında da küçük işletmeler desteklenmektedir. (Ashley vd, 2001: 9).

2.4.6.4. Yoksul Yanlısı Turizmde Uluslararası Yardım Kuruluşlarının Rolü

Özel sektörde yer alan turizm işletmelerinin yoksul yanlısı girişimlerini geliştirmek için önemli ölçüde zaman ve kaynak ayırmaları mümkün olmayacaktır. Bu nedenle uluslararası yardım kuruluşları da özel sektörde yer alan işletmelerin maliyetlerini azaltma konusunda yardımcı olabilirler (Goodwin, 2000: 14). Uluslararası yardım kuruluşlarının odak noktasını; ülkelerin kalkınma sürecini desteklemek için kapasite ve altyapısını geliştirmek, küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemek oluşturduğundan yoksul yanlısı turizm uygulamalarında çeşitli rollere sahiptirler (Jamieson vd, 2004: 7-9). Bu rolleri şu şekilde sıralayabiliriz (Ashley vd, 2001; Goodwin, 2000: 12-14):

- İşletme ve yerel tedarikçiler arasında bağlantının sağlanması,
- Turizmin gelişimi desteklenirken ulusal turizm planlarını etkileyen yoksul yanlısı turizm konularının değerlendirilmesi,
- Turizm danışmanlarının yoksul yanlısı turizm sorunlarının farkında olmaları için bilgilendirilmeleri,
- Büyüme ve yoksullukla mücadele stratejileri desteklenirken turizmin yoksul yanlısı potansiyelinin değerlendirilmesi,
- Yoksul yanlısı turizm girişimleri için fon sağlanması,
- Yoksul yanlısı turizmin uluslararası düzeyde de teşvik edilmesi şeklindedir.

2.4.6.5. Yoksul Yanlısı Turizmde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Yoksul yanlısı turizmin uygulanmasında sivil toplum kuruluşlarının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Yoksul yanlısı turizmin uygulanmasında sivil toplum kuruluşlarına ait roller şunlardır (Roe ve Khanya 2001: 2; Ashley vd, 2001: 9; (Hausler, 2011: 26):

- Turizm planlarında yoksulları ilgilendiren konuların desteklenmesi,
- Turizm planlarında yoksul yanlısı turizmin teşvik edilebilmesi,
- Yoksul yanlısı turizm uygulamalarında paydaşlar arasında aracılık yapılması,
- Yoksul yanlısı turizm uygulamalarında paydaşların organize olmasının sağlanması,
- Özel sektör ve yoksul tedarikçiler arasındaki bağlantının kolaylaştırılması,

- Yoksullara yönelik eğitim ve teknik desteğin sağlanması,
- Turizm işletmelerinin hedeflerine toplumun hedeflerinin entegre edilmesinin sağlanması,
- Alternatif bakış açılarının gelişmesi,
- Rollerin belirlenmesinde yardımın sağlanması,
- Şeffaf bir süreç oluşumunun desteklenmesi,
- Toplum ve diğer paydaşlar için eğitim verilmesinin sağlanması,
- Politik süreçlerde yoksulların sesinin arttırılması şeklindedir.

Çeşitli ülkelerde yoksul yanlısı turizmin gelişmesi konusunda sivil toplum kuruluşlarının bir takım uygulamaları mevcuttur. Örneğin, Namibya Toplum Temelli Turizm Derneği (NACOBTA) ve Uganda Toplum Turizm Derneği (UCOTA) özel sektörde yer alan işletmeler arasında aracılık yapmakta ve politika tartışmalarına katılma konusunda üyelerini eğitmektedir (Ashley vd, 2001: 9).

2.4.6.6. Yoksul Yanlısı Turizmde Turistlerin Rolü

Yoksul yanlısı turizmin ticari olarak uygulanabilir ve sürdürülebilir olması için öncelikle uluslararası ve ulusal düzeydeki turistlerin tutumlarının değişmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle yoksul yanlısı turizm uygulamalarının etkili bir şekilde yürütülebilmesinde turistlerin de çeşitli rolleri bulunmaktadır. Bu rolleri şu şekilde sıralayabiliriz (Lewis ve Brown, 2007: 18; Ashley vd, 2001: 14; Ashley ve Ashton, 2006: 4):

- Tatil öncesi seyahat edecekleri yerlerdeki yerel kültür, kurallar ve normaler hakkında bilgi edinmeleri,
- Tatil süresince yerel kurallar ve normlara saygılı olmaları,
- Konaklama, yeme-içme ve alışveriş konusunda yerel işletmelerden ürün satın almayı tercih etmeleri,
- Yerel ürünler için daha fazla harcama yapmaları,
- Yerel işletmeler ve yerel yardım kuruluşları hakkında bilgi edinmeleri,
- Yapılan harcamalar ve yardımların yoksullar üzerindeki etkileri hakkında bilgi edinmeleridir.

2.4.7. Yoksul Yanlısı Turizm Örnekleri

2.4.7.1. Afrika'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarından Örnekler

1990'lı yıllardan itibaren dünyanın çeşitli ülkelerinde yoksul yanlısı turizme yönelik projeler başlatılmıştır. Bu projelerin büyük kısmı Afrika kıtasında gerçekleştirilmiştir. Afrika'nın yanı sıra Asya, Latin Amerika, Karayipler, Avustralya ve Avrupa'da da çeşitli projeler uygulanmıştır. Afrika kıtasında daha çok Güney Afrika ülkelerine yönelik 50'den fazla yoksul yanlısı turizm projesi gerçekleştirilmiştir.

Hindistan'da birinci örnek olan Sunderbans, Bengal Körfezi kıyısında yer almaktadır. Sunderbans alanının % 40'ı Hindistan'a aittir, geri kalan %60'ı ise Bangladeş'te yer almaktadır. Turizm açısından; çekici doğal çevre, yüksek potansiyele sahip iç turizm talebi ve günlük tur olanaklarına sahiptir. Surbendans'ta yardım turizmi (Help Tourism: Haritage, Environment, Livelihood, People))adı altında Doğu ve Kuzeydoğu Hindistan'da tur operatörlüğü de yapmakta olan bir danışmanlık merkezi bulunmaktadır (Bauer,2006: 11). Bu merkez, turizm sektörünü sürdürülebilir kalkınma ve çevre korumada önemli bir araç olarak görmekte, kültür ve tarihin çevreye zarar vermeden turistlerce anlaşılması için çalışmaktadır. Bu amaçla1991 yılından bu yana turistik destinasyonların oluşturulması için çeşitli toplulukları desteklemektedir (<http://www.helptourism.com>). Merkez, yerel yiyecek ve servislerin etnik bir şekilde sunulmasını önermektedir. Proje için 50bin dolardan fazla destek sağlanmış, böylece yerel personeller eğitilmiş ve 8 adet bungalov tarzı tesis düzenlenmiştir. Böylece doğal park içinde turistik olanaklar oluşturulmuş, ziyaretçiler tarafından gezilebilmesi için tekneler sağlanmış ve kamp alanı 2002 yılında faaliyete geçmiştir. Proje faaliyete ilk geçtiği dönemlerde yerel halk tarafından olumlu karşılanmamıştır. Kampın sağladığı yararları sadece çalışanlara değil çok fazla sayıda kişiyi etkilemekte olduğundan yerel halkın kamptaki faaliyetlere daha fazla dahil edilmeleri gerekmiştir. Böylece kamp alanı içinde yerel halktan çok sayıdaki kişi istihdam edilmiştir. Örneğin inşaat için 3000'den fazla kişi, sonrasında ise temizlik, bahçe, bakım işleri, yerel ürünlerin üretilip kampta satışının yapılması şeklinde yerel halk istihdam edilmeye devam etmiştir. Bunun yanında köy yürüyüşleri, yaban hayatı turlarında yerel halkın rehberlik yapmaları için eğitimler

sağlanmıştır, tekne gezintilerinde balıkçılık yapan yerel halktan yararlanılmaktadır. Ayrıca içeceklerin çoğunlukla dışarıdan satın alınması zorunlu olmasının yanında özellikle gıda ürünleri büyük ölçüde yerel halktan sağlanmaktadır. Ziyaretçiler için etnik kültürü canlandıran oyunlar da sergilenmektedir. Böylece yerel tiyatro oyuncularını bu oyunlarda da görev almaktadır. Diğer yandan ziyaretçilerin olmadığı zamanlarda kamp alanı yerel halkın sosyo-kültürel faaliyetleri için buluşma alanı konumundadır (Bauer, 2006: 11-14).

Hindistan'da yer alan ikinci örnek ise; Dünya Bankası'nın yoksul yanlısı turizm için desteklediğidir. Varnath'ta yanlısı turizm projesinin desteklenmesi için 300 milyon dolar kaynak ayrılmıştır. Kasım 2013'te yapılan toplantılarda Sarnath'a bağlantılı ana yolların güçlendirilmesi, Gang Nehri boyunca çevrenin restore edilmesi, ışık ve ses düzeni gibi bir takım altyapıyı ilgilendiren konular ve dokümacılık ile el sanatları da ele alınmıştır. Ayrıca bölgede turizmin tanıtılması ile ilgili olarak içinde şelalelerin yer aldığı şehirlerin geliştirilmesi de söz konusudur. Bunlar sonucunda yoksul yanlısı turizm geliştirme programı başlatılmıştır. Programın en önemli özelliği; turizmi coğrafi, zamansal ve ekonomik dağıtmak, bölgesel ve iç turizme odaklanmak, hedef kitesindeki turistlerin katılımını arttırmak ve yoksul yanlısı sürdürülebilir turizmi güçlendirmektir. Turistlerinin konaklamalarının arttırılması, turizmde yer alan paydaşların belirlenmesi, altyapının geliştirilmesi, tanıtım ve pazarlama da uygulama kapsamındadır. Bu amaçla turistik mekanlarda; yolların aydınlatılması ışık ve ses gösterileri, akşam eğlence, danışma merkezleri, müzeler, tema parkları, çarşılar, gıda ve hediyelik eşya satılan sokaklar ve yol işaretlerinin geliştirilmesi önerilmiştir. Ayrıca Budizm, Hinduizm, Sufizm, Jainizm, Sihizm ve Hıristiyanlık gibi dini temalar içeren alanların geliştirilmesi de planlanmaktadır (<http://timesofindia.indiatimes.com>).

Spier Otel 2000 yılında bir şarap alanı içinde açılmış, 4 yıldızlı sahip bir oteldir. Yerel tedarik sağlama ve yerel toplumu destekleme gibi sosyal projeleri destekleyen otel, böylece yoksul yanlısı turizmi de desteklemektedir. Dolayısı ile Spier Otel, Güney Afrika'da yoksulluğun etkisinin azaltıldığı ve yerel ekonomik kalkınmanın ise nasıl arttırılacağını gösteren güzel bir örnektir. Otelin yoksul yanlısı turizm uygulamalarının amacı; önceden dezavantajlı olan yerel ve küçük işletmelerin kaynaklarını arttırmaktır. Bu işletmeler tarafından otel bünyesinde çamaşırhane

açılmıştır. Sıvı petrol gazı (LPG), kağıt yapımı, odun temini, inşaat ve bitki imkanı sağlayan diğer tedarikçiler de yerel işletmelerden oluşmaktadır. Otel içinde yer alan yerel tedarikçiler sürece dahil edildiklerinde sürdürülebilir iş uygulamaları kolaylaştırılmış olmaktadır. Tedarikçilerin farkındalıklarını arttırmak için 2005’de tedarikçilerin hepsine anket gönderilmiş ve sonuçlar da Spier’in Sürdürülebilirlik Raporu’na dahil edilmiştir (Ashley, 2005: 3). Böylece yerel tedarik sağlama, yerel halk istihdamından daha fazla yerel kazanç sağlamıştır. Örneğin otelin küçük işletmelerden tedarik oranı %10'lara ulaştığında 7,5 milyon dolarlık bir gelir sağlanmış ve bu da personel ücretlerinde %50 artışa neden olmuştur. Hem yerel topluma hem de işletmeye olan yararlarının artırılması için yerel toplumu destekleyen projeler de gerçekleştirilmektedir. Müşterilerden alınan bağışlar, satın alma da dahil olmak üzere güç, zaman ve uzmanlık, üst düzey yönetimi ve yerel işletmeleri teşvik etmeye aktarılmaktadır. Sonuç olarak yerel destek, personelin moral, yönetim iyileştirmeleri ve bazı maliyet tasarrufu gibi avantajlar sağlamaktadır (<http://propoortourism.info>).

Güney Afrika kıyısında yer alan Rocktail Koyu, ormanda safari ve dalış imkanı sunan bir destinasyondur ve koyda 50 adet kamp alanı yer almaktadır. Kırsal bir alanda yer alan bölge orta Avrupa’dan ve Amerika’dan müşteri çekmektedir. Son yıllarda müşterilerinde %70’e yakın bir artış yaşanmış ve yoksul yanlısı turizm girişimleri ile birçok ödül almıştır. Bu girişimler; personelin büyük kısmının yerel halktan sağlanması, personel eğitimi, yerel halkın çalışmakta olduğu taksiler ve taşıma şirketleri ile kurumsal bağlantıların sağlanması, yoksul yanlısı turizmi kolaylaştırmak için toplum ile var olan ortaklığı güçlendirme, yeni ortaklık geliştirme şeklindedir (Ashley, 2005: 4).

Güney Afrika’da Wild Coast üzerinde yer alan Umngazi River Bungalow yiyecekleri yerelden tedarik etmektedirler. Bu kapsamda sebze ve meyve için 80’i aşkın yerel tedarikçi ile sözleşme yapılmaktadır. Bu uygulamalar çeşitli yararlar sağlamıştır. Bu yararlar; personelin iyi morale sahip olması ile hizmetin kalitesinin artmasını sağlamakta, müşteri anketleri müşterilerin hizmet ve karşılamadan memnun olduklarını göstermekte, müşteri memnuniyeti doluluk oranlarını arttırmakta ve müşteriler iş bağlantılarından (sebze satışı gibi) memnuniyet duymaktadırlar (<http://propoortourism.info>).

Anse La Raye, St. Lucia'nın batısında yer alan en yoksul köyüdür. Halkın geçim kaynağı, 20.yüzyılın başından bu yana balıkçılığa dayalıdır. Daha sonrasında turizm sektörünün gelişmesi için yerel yönetimlerin talebi üzerine St. Lucia Miras Turizmi Programı kapsamında 2000 yılından itibaren bir etkinlik gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Yoksul yanlısı turizme örnek teşkil eden bu programla birlikte iki şelale, bir müze ve şeker değirmeni turizme açılmış ve bir de deniz ürünleri gecesi düzenlenmeye başlanmıştır ve bu faaliyetler oldukça ünlü bir etkinlik olmuştur (Lewis ve Brown, 2007: 13). Bu etkinlik, Gouyave'nin küçük balıkçı sahil köyü olan Grenada'da düzenlenmektedir. Yabancı turistler köy yetkilileri ile bağlantıya geçerek Cuma akşamları bu etkinliğe katılım sağlamaktadırlar. Cuma günleri sokaklar polis kordonu ile çevrilerek deniz ürünleri satışı yapılmaktadır. Örneğin, kabuklu deniz ürünleri, yengeç, ahtapot ve ıstakoz çeşitli şekillerde pişmiş olarak sunulmaktadır (<http://www.onecaribbean.org>). Ziyaretçiler de kendileri tuttıkları balıkları yiyebilecekleri gibi çeşitli deniz ürünlerinden seçim yapabilmektedirler. Karayip müziği eşliğinde ve yelpazeler açılarak ziyaretçilere farklı bir gece sunulmaktadır (<http://www.rodney-bay.com>). Etkinliğin sosyo ekonomik etkisi köy ekonomisinde oldukça etkili olmuştur. SLHTP tarafından finanse edilerek altyapının geliştirilmesi için tuvaletler ve satış kabinleri de yapılmış ve bu etkinlik kapsamında çeşitli yiyecekler ve el sanatlarının satışları da yapılmaya başlanmıştır. Satıcıların çoğunluğu işsiz kadınlardan oluşmakta ve böylece ev ekonomilerine katkıda bulunmaktadır. Satıcıların profili; % 72'si kadın, % 83'ü ilköğretim mezunu, vasıfsız, ortalama yaş 35, % 83'nün birincil gelirleri, % 50'si kredi kaynaklı, % 61 tek ebeveyn, ortalama 2 çocuk, % 61'nin çocukları okula gidiyor. Aynı zamanda bu etkinlik, sanatçılar, restoran sahipleri, el sanatları satıcıları ve taksi sürücülerini için de çeşitli yararlar sağlamaktadır. Bunun sonucunda güneybatı sahilinde yerel ekonomik bağlantılar güçlenmektedir (<http://www.onecaribbean.org>). Bu uygulamalar aynı zamanda Anse La Raye köyü'ne sosyo-kültürel olumlu etkiler de yaratmıştır. Örneğin; etkinliklere sağlanan katılım hem kaynakların korunmasını hem de kültürel lezzetlerin korunmasını sağlayarak önemli bir gelir kaynağı olmuştur (% 94'nde gelir artışı olmuştur); uygulama sürecine toplum ve hükümet düzeyinde katılımın sağlanması da önemli derecede aitik duygusunu geliştirmektedir (Lewis ve Brown, 2007: 13). Bu faaliyetler neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır; yerli bir ürünün satışı sırasındaki geleneksel gösteriler ziyaretçinin deneyimini zenginleştirir, tarım ürünleri ile ilgili olarak agro-turizm faaliyetlerinin sağlanması, yerli müşteriler ve uluslararası

ziyaretçilerin katılımı sağlanabilir, tarım ürünlerinin kayıtlarının tutulması bilgilendirme ve politika belirleme için önemlidir, yerli bir ürünün adaptasyonu ürünü zayıflatmak değildir, ücretsiz turlarda ziyaretçiler malları satın alabilirler (<http://www.onecaribbean.org>).

Tanzanya'daki ilk örnek olan Usambara'da sivil toplum kuruluşu turistlerin konaklama sürelerinin uzatılmasına yönelik bir proje başlatmıştır. Bu kapsamda Hollanda Kalkınma Örgütü olan SNV lise mezunu olan işsiz gençleri turistlere yürüyüşlerinde rehberlik yapmaları ve yürüyüş düzenlemeyi organize etmeleri için desteklemektedir. Usambara sivil toplum kuruluşu da (The Friends of Usambara Society) turları teşvik etmek ve yönetmek için çok paydaşlı (rehberler, oteller, hükümet ve STK'lar) olarak kurulmuştur. Düzenlenen turlar turistlerin konaklama sürelerinin uzamasını saptamıştır. Örneğin, 1998 yılında turistler 2 gece konaklama yaparlarken 2005 yılında kalış süreleri 3 geceye çıkmıştır. Aynı zaman diliminde ziyaretçi sayısı ise %300 oranında artmıştır. Günlük kişi başı harcamalarda da ise 1998 yılında 17000 TZS iken 2005 yılında 36000 TZS'ye ulaşmıştır. (TZS: Tanzanian shillings para birimi- 1 U.S. dollar = 1 620 Tanzanian shillings). Bu faaliyetler, yerel ekonomiye önemli bir gelir sağlamıştır (<http://www.propoortourism.info>).

Tanzanya'da ikinci örnek ise bir kahve kooperatifinin hem çiftçileri korumak hem de gelir elde edilmesi ve süreç içinde çiftçilerin becerilerinin geliştirilmesine yönelik proje hazırlamasıdır. Kilimanjaro Yerli Kooperatifi Birliği (KNCU); projenin % 50'sine sahip ve kahve çiftçilerin faaliyetlerini koordine etmektedir. Projenin diğer %50'sine ise Kırsal Kooperatif Dernekleri sahiptir. Derneğe üye olan kahve üreticileri kahvelerini KNCU'ya satmaktadırlar. Bu kapsamda çiftçileri korumak için teşvikler de sağlamaktadır. Aynı zamanda yörenin gelir elde etmesi için yöreye turist çekmeye çalışılmıştır. Bu strateji, çiftçilerin temizlik, tarım yöntemleri, kalite, yabancı otlar ve hastalıkların kontrolü konusunda bilgilendirmelerini sağlamıştır. Aynı zamanda turistlerin kahve çiftliklerini ziyaretlerine yönelik yapılan turlar ile kahve satışı da teşvik edilmiştir. Turlarda, turistlere kahve üretiminin tüm süreçleriyle ilgili olarak bilgi verilirken yerel olarak hazırlanan öğle yemeği ve yerel olarak üretilen bir fincan kahve de ikram edilmektedir. Kahve turu sırasında gerçekleştirilen başlıca faaliyetler; Şamba'da hazırlanmış geleneksel öğle yemeği, kahve üretimi ve organik

tedavi ile ilgili açıklama, turistler tarafından kahve çekme, kahve meyveleri işleme (hamur), kahve içme, tur sonunda kahve satın alınması için fırsatın sağlanması şeklindedir. Böylece kahve turu, turistler için yerel insanlarla tanışmak, kahve hakkında bilgi edinmek için ve kahve çiftliklerinde gerçek yaşamı deneyimlemek için bir fırsat sağlamaktadır. Böylece kahve yetiştiricileri yıllık yaklaşık olarak 180 dolar gelir sağlamaktadır. Günde 50 sent bir aileyi geçindirmesi için yeterli olurken elde edilen gelir yoksulluğun azaltılmasında oldukça etkili olmaktadır (<http://propoortourism.info>).

Tanzanya'daki üçüncü örnek ise; Zanzibar şehrinde Çevrenin Korunması Ve Yoksul Yanlısı Turizm İçin Kelebek Çiftçiliği Projesi'dir. Proje ile oluşturulan Manyara ve Zanzibar Kelebek Merkezleri, turistlerin botanik bahçelerinde kelebekleri görebilecekleri turistik çekim merkezleridir. Yerel çiftçiler tarafından yetiştirilen kelebekler bu merkezlere gönderilerek satılabilmektedir (<http://www.seedinit.org>).

Afrika'da yer alan Zambiya'da Pazar için tamamlayıcı ürün oluşturmak için proje başlatılmıştır. 1997 yılında başlatılan Kawaza Köyü Turizm Projesi kapsamında köy hayatının yaşatılması amacı ile bir tur operatörü olan Robin Pope Safaris, turistlere yönelik köy turları düzenlemeye başlamıştır. Bu köy turlarına okul, kilise, klinik ziyaretleri de dahildir. Aynı zamanda da yerel yiyecekler ve geleneksel danslar gibi kültürel eğlenceler de sunulmaktadır. Ancak bu turlar günübirlik olarak gerçekleştirilmekte ve turistlerin ancak dörtte biri kamp alanındaki konaklama tesislerinde geceleme yapmaktadır. Turistler için sazlardan yapılmış olan geleneksel yapıdaki dağ evlerinde konaklama olanakları sunulmaktadır (<http://propoortourism.info>).

Kawaza Köyü Turizm Projesi, 2001 yılından itibaren tur operatörleri rezervasyonlarını ikiye katlamıştır. Proje ile 2004 yılında 453 turist bölgeyi ziyaret etmiş ve 9000 \$'a yakın gelir elde edilmiştir. Proje ile 2004 yılında karın %18'i toplumun sosyal refahı için ayrılmıştır. Projeden elde edilen gelir ile yaşlılar ve yetimler gibi ihtiyaç sahiplerine yiyecek ve battaniye gibi yardımlarda bulunmaktadır. Aynı zamanda turistler de Kawaza Okulu Fonu'na bağışta bulunmuşlardır (<http://propoortourism.info>).

Gambiya’da İngiliz turistler günde 25 Euro harcama yapmaktadır. El sanatları gibi ürünlerin satın alınması ile turistlerden elde edilen gelirin 1/3’ü yoksul halka ulaşmaktadır. Yılda 60000 ziyaretçi burayı ziyaret etmekte ve ortalama 10 gün kalmaktadırlar. Dolayısı ile yoksul yanlısı turizmin gelişmesi için gelir kaynağı sağlamaktadır (Goodwin, 2009: 9).

Çizelge 17: Gambiya’da Hediyelik Eşya Satıcılarının Uymaları Gereken Kurallar

Pazar:	Müşteriler dostça bir şekilde karşılanmalıdır. Müşterilere hiç kimse zorluk oluşturmamalıdır. Bütün müşterilere pazar turuna serbestçe katılmalarına izin verilmelidir. Müşteriler ile tartışanlar piyasadan 2 hafta uzaklaştırılmaktadır.
Kötüye Kullanma:	Pazarda düzeni bozan veya kavga yaratan olursa iki hafta ile bir ay arasında geçici olarak uzaklaştırılacaktır.
Adil Ticaret	Bu uygulamalar her zaman satıcılar tarafından muhafaza edilmelidir. Bunu ihmal eden olursa üyelikleri 1 ay askıya alınacaktır.
İlaçlar:	Sigara ve uyuşturucu sattığı rapor edilen satıcılar piyasadan uzaklaştırılacaktır.
Bekçi ücretleri:	Bekçiler için yapılacak olan ödemeler her ayın 5’inde yapılacaktır. Ödeme yapmayanlar, Afrika Oteli Pazar Günü (Otel African Market Day)’nden uzaklaştırılacaktır.
Afrika Oteli Pazar Günü:	Tüm satıcıların disiplini korumaları ve otel yönetimi tarafından belirlenen kurallara uymaları zorunludur. Bunu ihlal edenler 1 ay uzaklaştırılacaklardır. Bu program sırasında Afrikalı kostüm giymek için teşvik edilmektedirler.
Stok kaydı:	Tüm ürünlerin tescili olmalıdır. Bunlar, sadece tezgahları olanlar değil aynı zamanda faaliyet ve tercih ettikleri herhangi bir ürünü de satacak olmalarına izin verilenlerdir.
Rehberlik	Pazarda müşteriler ile gezemezler ve kapıda müşterilerin alışveriş yapmalarını beklemelidirler. Bunu ihlal edenler olursa, iki hafta süreyle katılımları askıya alınacaktır.
Temizlik gibi diğer pazar faaliyetlerine katılım:	Piyasa faaliyetlerine katılımda herhangi bir başarısızlık olduğunda pazarın geliştirilmesi 2 hafta için askıya alınacaktır.

Kaynak: <http://propoortourism.info>, Erişim Tarihi:7.3.2013.

Gambiya’da hediyelik eşya satıcılarının uymaları gereken kurallar belirlenmiştir. Kuralların tümü herkes için geçerlidir ve koordinasyon sağlanması için gerekli olan kurallardır. Aynı zamanda herhangi bir üye kendisinin haksız yere cezalandırıldığını hissettiğinde komitesine resmen itiraz etme hakkına sahiptir ve ASSET arabuluculuk yapmaktadır (<http://propoortourism.info>).

Çizelge 18: Gambiya’da Yerel İşletmelerin Turizm Sektörüne Katılmaları Konusundaki Engeller

Engeller	El sanatları	Meyve Satıcıları	Meyve	Rehberler	Turist Taksileri	Çözümler
-Kamu sektörünün tanıtım eksikliği -Olumsuz tanıtım -Kamu sektörü ile bağlantıların eksikliği	*	*	*	*	*	Hoş geldiniz toplantılarına ve tanıtıma otel içinde erişimin geliştirilmesi
Turistler arasında korku ve bilinç eksikliği	*		*		*	Tur operatörleri temsilcileri tarafından promosyon ve turist eğitimi
Sektör içinde fazla rekabet	*			*		Mikro-girişimcilerin davranışlarını değiştirme liste ve fiyat dışı rekabeti teşvik etmek
Turistlerin pazarlığı	*	*		*		Tur operatörleri ve otellerin müşterilere bilgi vermesi böylece turistlerin adil fiyatı anlamaları
Reklam ve tanıtım eksikliği	*					Otel lobilerinde reklamın yapılması, işsizler tarafından turistlere yıllık yayınların satılması
Pazarlama bilgi eksikliği	*					Eğitimin sağlanması ve bilişim sektörüne desteğin sağlanması

Kaynak: <http://propoortourism.info>, Erişim Tarihi:07.03.2013.

Çizelge 19: Gambiya’da Yerel İşletmelerin Turizm Sektörüne Katılmaları İçin Çözüm Yolları

Engeller	Üstesinden gelme yolları
Otelciler ve işletmeciler tarafından turizm yerleşim bölgesi içinde sağlanan pozitif bilgi eksikliği	Yoksul üreticiler tarafından sağlanan mal ve hizmetler hakkında oteller ve tur operatörlerinin dengeli bilgi vermesi. Bilgi olarak otel lobisindeki ilan panolarına yazıların asılması, aylık üretim dergilerine reklam ve haberler hakkında yayınların sağlanması, özel sektör mal ve hizmet tedarikçilerine rehberlik etmek, hoş geldiniz toplantılarında yoksul üreticilerle ilgili olumlu imaj sunmak, günlük konuşmalar esnasında turistler ve şirket temsilcileri ve diğer personel arasında yoksul üreticilerden bahsedilmesi.
Kalite ve standartlar güvencesi: Sigorta, sağlık, emniyet ve güvenlik	Gambian Tourism Authority (Gambiya Turizm Otoritesi) tarafından kurallar hakkında farkındalığın ve eğitimlerin sağlanması, etkili bir izleme ve uygulama prosedürleri ile de desteklenmesi gerekmektedir. Sigortalama ve lisanslama ile ilgili işlemler devlet kurumları tarafından uygulanacaktır.
Otel içindeki ve şehir gezisi sırasında turistlere erişim eksikliği	Otelcilerin haftada bir veya iki gün otele teknecileri davet etmesi ve onların satış yapmalarına izin vermeleri, meyve ve meyve suyu satıcılarına otel müşterilerine satış yapmaları için izin verilmesi, yoksul üreticileri ziyaretleri içeren gezi programlarının oluşturulması.
Kültürlerarası anlayış eksikliği; turistlerin davranışları: sert pazarlık ve tacizle mücadele etme	Turistler için yapmaları ve yapmamaları gereken ipuçları: tatillerinde daha fazla motivasyon sağlanması için yardımcı olunması gerekmektedir.
Alışverişlerde turistleri caydıran unsurlarla mücadele	Gambiya Turizm Otoritesi ve hükümet tarafından desteklenen davranış kuralları tezgah satıcıları tarafından kabul edilmiştir.
Yeni ürünlerin geliştirilmesi	Hükümet veya kalkınma ajansları tarafından finansman desteği gerekir. Eğitim turları ve diğer teknik formlarda destek sağlanması.
Rekabet	Yoksul üreticiler arasında aşırı rekabetin azaltılması veya ortadan kaldırılması, piyasa rekabeti kaldırabilecek kadar büyük olmadıkça yeni üreticilerin yoksul üreticiler ile rekabet etmeleri teşvik edilmemektedir.
İlişkilerin normalleşmesi	Kurulan operatörlerin özel ve kamu sektörleri arasındaki engellerin kaldırılması için kurulan operatörlerin rezervasyonlardan komisyon almaları gerekmektedir.
Yerel kaynaklar	Yerel kaynaklar kooperatiflerin gelişmesini gerektiriyor veya toptan satış pazarları tedarik, hacim ve kalite tutarlılığı sağlayabilirler.
Yoksul üreticiler arasındaki ve yoksul üreticilerle resmi sektör arasındaki yüksek çatışma oranı	Farklı paydaşlar arasında anlaşmalar, uygulanması ile etkili olmaktadır. Aynı zamanda bu anlaşmalar Gambiya Turizm Otoritesi ve hükümet tarafından desteklenmektedir.

Kaynak: <http://propoortourism.info>, Erişim Tarihi:07.03.2013.

Gambiya’da Küçük Ölçekli Turizm İşletmeler Birliği olan ASSET aktif olan çok sayıda küçük işletmeleri bir araya getirmek ve işletmeleri turizme katılmaları için teşvik etmek amacıyla Nisan 2000 yılında kurulmuştur (<http://www.asset-gambia.com>). Bu kuruluş öncülüğünde başlatılmış olan turistlere sepet satışı ise oldukça başarılı olmuş ve yoksul halk için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Bu sepetler, farklı üreticilerin çeşitli ürünlerini içermektedir (tekstil, balmumu ve dekoratif malzemeler) (<http://propoortourism.info>).

Gambiya’da başka bir proje ise Turizm Teşvik Fonu Projesi’dir. Projenin amacı sürdürülebilir istihdam olanaklarının artırılması ve Gambiya özel sektörü için kazancı arttırmaktır. Projenin amacı turizm sektörüne erişimin önündeki engellerin kaldırılmasına odaklanılarak, ek yerel istihdam yaratarak, özel sektörün yoksul üreticiler arasında iş organizasyonunun güçlendirilmesi ve yoksul üreticiler için Gambiya bölgesinde ortaklıkların geliştirilmesidir (<http://propoortourism.info>). Turizm Teşvik Fonu Projesi, 3 aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada paydaş katılımı ve pazar araştırması kapsamında her paydaş ile sorunların neler olduğu konusunda görüşmeler yapılmıştır. Bu çerçevede özel sektör paydaşları arasında taksi sürücülerini, meyve satıcıları, meyve suyu üreticileri, el sanatları işçileri, yerel rehberler, kamu sektörü, oteller ve tur operatörleri yer almaktadır. Aynı zamanda da turistlerle ilgili bir anket çalışması yapılmıştır. Sonunda müşterilerin ürün hakkında doğru bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. İkinci aşamada ise paydaşlar ile çalıştaylar gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda ortak bir gündem oluşturulup bu gündem kabul edilmiştir. Son olarak ise proje uygulamaya geçilmiştir (<http://propoortourism.info>). Araştırmalar sonucunda Gambiya’da yerel işletmelerin turizm sektörüne katılmaları konusundaki engeller ortaya konulmuş ve bu engeller için çözüm yolları üretilmiştir.

Kenya dünyadaki sürdürülebilir turizm destinasyonları arasında lider konumundadır. Dünyanın her yerinden gelen turistleri cezp etmeye ve tecrübeli eko-gezginleri bölgeye çekmeye devam etmektedir. Bunun yanında Kenya’da başarılı toplum temelli projeler uygulanmıştır. Ancak bu projeler, tur operatörleri tarafından daha az karlı olarak algılandığından projeler göz ardı edilmektedir (<http://www.propoortourism-kenya.org>). Bazı tur operatörleri yeni ürünlerin pazarlanmasına yatırım yapmayı istememekte ve geleneksel ürünlerin satışını

yapmayı tercih etmektedirler. Kenya’da kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Afrika Yoksul Yanlısı Turizm Gelişme Merkezi (APTDC); Afrika Yoksul Yanlısı Turizm Vakfı’nın bir bölümüdür. Bu merkez, yoksulluğu azaltmak için turizmin teşvik edilmesi konusuna odaklanmaktadır. Felsefesi ise; “bugün için yerel halka balık ver, ancak daha sonra halkın balığı nasıl tutulacağını öğret” şeklindedir (<http://www.iipt.org>).

Afrika Yoksul Yanlısı Turizm Gelişme Merkezi, yoksul yanlısı turizmde geniş yelpazede yönetim ve kalkınma desteği sunmaktadır. Ayrıca yoksul yanlısı turizmin pazarlanmasının farkına varmıştır. Bu nedenle merkez, yoksul yanlısı turizm ile bölgeye olan varışların, satışların, karların arttırılması, turizm pazarlama planının yaratılması, hedeflere ulaşılması ve karlı yoksul yanlısı girişimlerin başlatılmasında turizm girişimlerine yardım etmeyi amaçlamaktadır. Merkezin bu konuda deneyime sahip profesyonel ekibi bulunmaktadır. Yerel topluluklara yoksul odaklı turizm hizmetini sunmaktadır. APTDC’ ye göre yoksul yanlısı turizmde başarılı olunması için yoksul yanlısı turizmde verimliliğin de sağlanması ile sürdürülebilir kalkınma teşvik edilmelidir ve yerel halk ile turizm hizmet sağlayıcılarının yaşam standartlarının yükselmesine olanak sağlanmalıdır. Turizm sektörü sorumlu bir şekilde sürdürüldüğünde, iş yaratmada ideal fırsatlar ve sürdürülebilir kalkınmayı sağladığında hızla büyüyen bir sektör olmayı sürdürecektir. Ancak, yerel halk turizm masraflarını ödemekle bırakılırken turizmin asıl faydalarını dışarıdaki operatörler kazanmaktadır. Bu durum özellikle kırsal kesimler ve gelişmekte olan bölgeler içindir. APTDC’nin, eko-safarileri düzenleyerek yoksullara ulaşmak için benimsediği programlardan birisi de Uluslararası Seyahat Fuarı (FIT)’ dır. FIT, yoksullukla mücadelede turizmin önceliğini kabul etmekte ve Birleşmiş Milletlerin Bin Yıl Kalkınma Hedefleri arasında yoksulluğun azaltılması, cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma gibi hedeflerini kullanarak karşılamaya çalışmaktadır. FIT, turistlerin yerel toplumların deneyimlerini paylaşarak ve yerel toplumların refahı için katkı sağlayarak doğanın keyfini sürmesini sağlamak gibi bir misyona sahiptir. Bu nedenle FIT’in rehberlerinin şöyle bir sloganı bulunmaktadır “Yerel halkın kalbine dokunan sorumlu seyahat” (<http://www.propoortourism-kenya.org>).

FIT tarafından Kenya'da düzenlenen eko-safarilerde turistlerin doğru seçim yapabilmesi için eko-safariler iki gruba ayrılmıştır. Bunlar; Nairobi şehir gezileri ve temalı safari turları şeklindedir. Nairobi Şehir Gezileri; Kenya'nın başkenti olan Nairobi'de, 1907'den itibaren gezginler, avcılar ve maceracılar için önemli bir merkez olmuştur (<http://www.propoortourism-kenya.org>). Aynı zamanda safarinin anavatanı olarak bilinen Nairobi, ismini aldığı Nairobi Nehri'nin kıyısında yer almakta ve burada ulusal parklar, şelaleler, müzeler ve galeriler bulunmaktadır (<http://www.wingscard.com.tr>). Şehir gezileri kapsamında Karen Blixen Müzesi, Nairobi Milli Parkı Turu, Daphne Yetimhanesi, Kazuri Boncuk Merkezi ve Masai Kültür Turu, günlük bisiklet turları ve The Last Giraffe'nin yazarı Raising Daisy Rothschild'in restore edilen evine yönelik geziler yer almaktadır. Karen Blixen Müzesi Turu, bir kahve çiftçisinin öncü olduğu bir çiftliğin restore edilmesi ile oluşturulmuştur. Nairobi Milli Parkı Turunda; Parkta gergedan, bufalo, çita, zebra, zürafa, aslan ve antilop ve ceylan gibi hayvan türleri görülebilmektedir. Parkta 80' den fazla memeli türü, gelen göçmen kuşlar da dahil olmak üzere Batı ve Doğu Avrupa'daki kadar türe burada rastlanmaktadır. Daphne Yetimhanesi'nde ise, annesini kaybetmiş, kayıp vb. durumlarda olan bebek filler ve diğer yaban hayatı hayvanlar rehabilite edilmektedir. Raising Daisy Rothschild, The Last Giraffe'nin yazarının evi ve bir yaban hayatı koruma yeri olan Zürafa Merkezinde geçmişe yolculuk yapılabilmektedir. Oluşturulan yüksek platformlarda zürafaların nasıl beslendiği hakkında bilgi edinilebilmektedir. Kazuri Boncuk Merkezi, Afrika renklerini yansıtan el yapımı seramik boncuk, mücevher ve çanak çömlek yer almaktadır. Masai, yarı göçebe bir hayat süren yerli halka verilen isimdir. Masailer Tanzanya ve Kenya'da uzak köylerde yaşamaktadırlar. Masai'nin zengin kültürel mirası değişmeden aynı şekilde kalmıştır. Masailer, son yüzyılda savaşçı olarak ün kazanmış pastoral yaşam tarzına sahiptirler ve yaşamalarında sığır çok önemlidir ve sadece törensel amaçlar için kesilmektedir. Masai kültür turu, Masailerin geleneksel yaşamlarını yerinde görme fırsatı sunmaktadır. Temalı safari turları, Afrika safarileri bir aile yada örgütlü bir grup için oldukça idealdir. Kenya'nın mirasını ortaya çıkarmak ve bireysel ihtiyaçlar için bir dizi safari turları oluşturulmuştur. Herşey dahil, temalı sorumlu safariler, kültürel turlar, eğitim turları, hayırsever safariler yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Temalı safari turları içinde Kenya otantik eko-safari kapsamında Riuki Kültürel Merkez'ine bir gezi düzenlenmektedir. Bu merkez, geleneksel köy yaşamını sergilemektedir. Bu kapsamda geleneksel

yaşam tarzları, mimari, gıda, içecek, kültür ve danslar ile ilgili bilgi verilmektedir. Ayrıca otantik eko-safari, misyoner safari, Afrika kültürel safari, eğitim safarisini yer almaktadır. Otantik eko-safari, turistlere keyif almalarını sağlarken yerel topluluklar için de somut faydalar sağlar. Misyoner safari, ziyaret sırasında doğal ve kültürel mirastan zevk alınmasını temin eder. Ziyaretçiler bizim işbirliğimiz ile kendilerine ait bir proje başlatabilirler. Kültürel safari, gerçek bir Afrika misafirperverliği ile Kenya'nın mirası ile birleşen bir doğanın gerçek renklerini görme imkanı sunar. Bu safari organize gruplar ve aileler için oldukça uygundur. Eğitim safarisini: rencilerin biyolojik bilimler, sosyal bilimler ve toplumsal kalkınma konuları hakkında bilgi sahibi olmaları için organize edilmiştir. Kendi çalışmalarını geliştirmek isteyen niversite rencileri ve tropikal bölgede biyolojik süreçleri anlamak isteyen kamu görevlileri için uygundur (<http://www.propoortourism-kenya.org>).

Gaborone Sun Hotel, Sun International grubuna bağlı Afrika-Botsvana'da yer alan 196 odalı bir oteldir (<http://www.suninternational.com>). Turizmde istihdam için eğitim sağlanması aracılığı ile yoksulluğun azaltılması projesi kapsamında ve halk eğitim merkezi ortaklığında otelde 3 ay boyunca 50 işsize Sedibeng catering eğitimi verilmiştir. Eğitime katılanlardan 27 kişi halen daha otelde çalışmaktadır (<http://propoortourism.info>).

Etiyopya'da yer alan örneklerden ilki; Binhangari Lodge rneğidir. Binhangari Lodge; 400'den fazla kuş türüne ev sahipliği yapan ekolojik bir bölgedir. Çok çeşitli yaban hayatı ve bitki örtüsüne sahiptir. Güneş enerjisi ve biyogaz enerjisi gibi doğal ve geleneksel teknikler kullanılarak inşa edilmiştir (<http://www.bishangari.com>). Turizm sektörü bölgede yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olmak için önemli bir fırsattır. Bu noktada işletmelerde gerekli olan tüm insan gücünün yoksulluğun olduğu toplumlardan karşılanmasına yönelik projeler geliştirilmiştir. Bu kapsamda yoksul halka turizm eğitimi verilmiş ve yöredeki 41 aileden 39 ailenin istihdam edilmesi sağlanmıştır. Binhangari Lodge'de ise personelin %96'sı yerel topluluktan oluşmakta ve böylece bir tek istihdam bile 10 aile üyesini yoksulluktan kurtarabilmektedir (<http://www.propoortourism.info>). Etiyopya'da ikinci bir örnek ise; Pan Pacific Oteli'dir. İstihdam için gençlerin eğitilmesi amacı ile Asya'da 1995 yılında Genç Kariyer Geliştirme Programı başlatılmıştır. Program, Uluslararası İş Liderleri Forumu (IBLF) ve Genç Kariyer

Girişimi (YCI) tarafından geliştirilmiştir. Günümüzde 8 ülkede aktif olarak sürdürülmekte olan program “bugünün gençleri için 'yoksulluk ve sosyal dışlanmanın kısır döngüsünün sona erdirilmesi için yardım” kampanyası ile gençlerin istihdamını arttırmaya çalışmaktadır. Eğitim programında beceri geliştirme, kariyer planlama ve geliştirme gibi güçlendirmeye önem verilmektedir. Bu programdan mezun olanlar otellerde, mağazalarda, öğretmen olarak, çevirmen ve hemşirelik gibi mesleklerde çalışabilmektedirler. Örnek olarak Romanya’da katılımcıların %66’sı turizm sektöründe çalışmaya devam etmiş, mezunların % 16’sı ise mezun olduktan sonrada turizm sektöründe çalışmaktadır. Etiyopya’da katılımcıların %75’i mezun olduktan sonra iş bulmuştur. Bu işlere; otelcilik, bankacılık ve kamu sektörü dahildir. Asya’da ise program ile 1995 yılından bu yana 843 kişi eğitim gördü ve günümüzde ise 30 otel bu programa dahildir. Örnek olarak Pan Pacific Hotels, program kapsamında eğitim için genç kadın kursiyer için çamaşır, temizlik, bahçe, çiçekçilik, yiyecek ve içecek olmak üzere otelin 6 departmanını içeren 20 haftalık program sunmuştur (<http://www.propoortourism.info>). Etiyopya’da üçüncü bir örnek ise; Etiyopya’da yer alan Makeda’da Yoksul Yanlısı Turizm Gelişme Stratejisi’dir. Bu kapsamda Etiyopya Hükümeti ülkede turizm sektörünü geliştirmek için bir girişim belirlemiştir. Sektörün arz ve talebinin analiz edilmesi, yoksulluğu azaltırken turist ziyareti ve gelirlerde de büyüme için uygun bir stratejinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Başka bir hedef ise Etiyopya’nın turizm talebini arttırmaktır. Bu kapsamda konaklama işletmeleri ve tur operatörleri için öneriler geliştirilmektedir (<https://openknowledge.worldbank.org>).

Afrika’da Park Ücretleri ve Topluluk Destekleri projesi park ücretlerinin toplum yararına aktarılmasına yöneliktir. Orta Afrika’da yer alan bir ülke olan Ruanda’da milli park giriş ücretinin %5’i yerel topluluklara ayrılmaktadır. Maasai Mara County Council Game Reserve, Kenya’da yer alan dünyanın 7.harikası olarak bilinen safari alanıdır. 95 çeşit memeli türü ve 570 çeşit kuş türü, 2 milyon antilop, zebra ve ceylan ile dünyanın en büyük ekosistemine sahiptir (<http://www.maasaimara.com>). Bölgede konaklama yapanlardan 13 tanesinden günlük olarak ek 10 dolar almaktadır. Bu gelirlerin yarısı ilçe meclisine ayrılırken geri kalanı ise Masai insanları için oluşturulan topluluk fonuna ayrılmaktadır (<http://propoortourism.info>).

Afrika'da yer alan Luwawa Forest Lodge'de Lojistik Destek Sağlama projesi uygulanmaktadır. Bölgede şarap üreticisi olan bir kadın gurubu turistlere doğrudan satış yapmaya başlamış ve 3 yıl içinde 5000 ZAR (565 Dolar) elde etmişlerdir. Ayrıca, fıstık ezmesi ve palmiye yağı sabunu gibi ürünlerin satışına da başlanmıştır ([http://www. propoortourism.info](http://www.propoortourism.info)). Bölgede uygulanmaya başlanmış Donija Nkhoma Topluluk Turizm projesi ile de elde edilen gelirler köyün kalkınması için ayrılmaktadır. Turistler köy halkına yardımcı olabilmek için onların ürettikleri ürünlerden satın alabilmektedirler. Bunun yanında Luwana'da yapılan aktiviteler, dağ bisikleti, kuş gözlemciliği, tırmanış, su sporları (balıkçılık, yelken, kayak ve kano), kültürel faaliyetler ve diğer (okçuluk, futbol, squash, masa tenisi, voleybol, çocuk bisikleti) şeklindedir (<http://www.luwawaforestlodge.com>).

Afrika-Mali'de yer alan ve başlıca amacı yoksullar için yarar sağlamak olan Teriya Bugu bir dernek tarafından yönetilmekte olan bir turizm kuruluşudur. Çalışan kişiler de derneğe üye olabilmektedirler. 20 odası, restoranı, barı, yüzme havuzu bulunan Teriya Bugu'da yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmaktadır. Aynı zamanda turistlere yönelik müzelere ve köylere kültürel geziler düzenlenmektedir. Teriya Bugu'da 40 hektarlık bir alanda bir çiftlik de bulunmaktadır. Çiftlikte hayvancılık (tavuk, tavşan), sebze, meyve bahçesi, mini hayvanat bahçesi (maymun, yılan, at, vs.) olanakları bulunmaktadır. Bunun yanında bölgede 120 hektarlık okaliptus ormanı da mevcuttur. Proje kapsamında 20 kişi otellerde istihdam edilmekte ve 30 kişi ise dolaylı olarak istihdam edilmektedir. Çalışanların hepsi niteliksiz olan yerel halktan oluşmaktadır ve Mali'nin diğer otellerinde bir eğitime tabi tutulmuşlardır. Otelde çalışanların yarısı 40 yaşın altındaki kadınlardan oluşmaktadır (<http://propoortourism.info>). Aynı zamanda tüm çalışanlar sosyal güvenlik sistemine dahildir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde nadiren görülmektedir. Turizmden elde edilen gelirler, okul, klinik gibi toplum yararına olan faaliyetleri finanse etmek için kullanılmaktadır. Turizm sayesinde yüzlerce çocuk kaliteli bir eğitim almakta ve binlerce kişi sağlık hizmetinden yararlanmaktadır. Ayrıca elektrik, su gibi altyapı hizmetleri için ve yeni evler inşa etmek için turizm gelirlerinden yararlanılmaktadır. Teriya Bugu, Batı Afrika genelinde sorumlu turizmin merkezi konumu haline gelmiştir. Burası, IFST'nin (Uluslararası Dayanışma Turizmi Forumu) 2008'de seçmiş olduğu 3 yerden biri olmuştur. 70den fazla daimi çalışanı ile en fazla istihdam eden yerdir. Çalışanların temel ihtiyaçları

karşılanarak güçlendirilmelerine öncelik verilmekte ve Uluslararası Dayanışma Gönüllüleri tarafından desteklenmektedir. Bu proje bugüne kadar doğrudan veya dolaylı olarak 7000'den fazla kişinin üzerinde etkiye sahiptir (<http://www.teriyabugu.com>).

Mali'deki ikinci bir örnek ise yerel kalkınma projeleridir. Teriya Bugu'nun bölge halkına iş vermenin ötesinde onların daha iyi bir yaşama kavuşmalarında önemli bir rolü bulunmaktadır. Bunun için eğitim, sağlık ve kişisel gelişim projeleri yer almaktadır. Bu kapsamda halka yönelik eğitim, sağlık ve mikro kredi konularında destek sağlanmaktadır. Kırsal göç nedeniyle çocukların eğitim almaları oldukça güç olmasından dolayı 1995 yılında 220 öğrenciye eğitim veren bir okul kurulmuştur. 2007 yılında da bir kütüphane oluşturularak burada okumalar ve film gösterimleri gerçekleştirilmiştir. Sağlık konusunda ise Mali, 2009 yılında İGE (İnsani Gelişme Endeksi)'ne göre 177 ülkeden 174. sırada yer almakta ve genellikle yetersiz beslenmeden dolayı bebek ölümleri oldukça fazladır. Sağlık alanında yapılan bir projede de 1991 yılında bir klinik açılmış ve bu kliniğin desteğiyle tüm toplumun yararına bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca mali müşavirlerin ortaklığında 2005 yılından bu yana Teriya Bugu'nun çevresindeki köylerde (Woloni, Beh, Daga, Sébétien) ekmek, arıcılık ve pazar olmak üzere 3 alanda mikro kredi uygulamaları başlatılmıştır. Yıllık faiz oranı %0-5 arasında değişen ve 2 yıl geri ödemesiz krediler finanse edilmektedir (<http://www.teriyabugu.com>).

Kasbah, Marakeş yakınlarında bulunmakta ve Kuzey Afrika'nın en yüksek dağ eteklerinde yer almaktadır. Aynı zamanda dünyanın en iyi 36 ekolojik alanından birisidir. Yerel halk ile başarılı çalışmalar yapılan bir yer olduğu için 2012 Knight Frank Ödülü'nü kazanmış bir bölgedir (<http://www.kasbahdutoubkal.com>). Morocco'da bulunan Kasbah du Toubkal'da ziyaretçiler tarafından gönüllü olarak ödenen faturalarda belirtilen %5'lik bir vergi Köy Derneği'ne ayrılmaktadır (<http://propoortourism.info>).

Afrika Namibiya'da bulunan Wilderness Safari şirketi; bozulmamış vahşi alanları korumak, flora ve faunayı da desteklemek için sorumlu bir ekoturizm şirkettir. 1983 yılında pek çok ülkede, Kongo, Kenya, Namibiya, Malavi, Güney Afrika, Zambiya, Zimbabwe ve Seyşeller, Botsvana bir araya gelerek başarılı

safariler oluşturmaya başlamış ve Wilderness Safaris kampları kurulmuştur. Şirket yerel toplumları da bu sũrece dahil ederek koruma sağlanacağına inanmakta ve yaban hayatını koruyarak, turizmden elde edilen yararları yerel toplumla paylaşmayı hedeflemektedir (<http://www.wilderness-safaris.com>). Bu kapsamda başlatılan ‘‘Toplum ve Özel Sektũr Ortaklığı’’ projesi ile Wilderness Safari Şirketi, her konaklamadan %10 oranındaki KDV’yi toplum yararına ayırmaktadır (<http://propoortourism.info>). Bunun yanında Şirket, istihdam, ortak girişimler, eğitim ve Őęretim, sosyal ve sağlık yararları, kapasite geliştirme ve altyapı geliştirme gibi toplum merkezli hizmetlere dahil olarak kırsal toplumla yararlı ilişkiler geliştirmeye çalışmaktadır. Dolayısı ile de kampın çalışanları daha çok yerel halktan oluşmaktadır. Onlara Wilderness Ailesi denilmektedir. Şirket için oldukça fazla çaba harcadıklarında Şirket tarafından Ődũllendirilmektedir. Őirkette personel ve rehber eğitimi operasyonun Önemli bir parçasıdır ve bu eğitim programında rehberler ve yũneticiler bir sonraki nesli eğitmekte ve bũylece program, kendi kendini finanse etmektedir (<http://www.wilderness-safaris.com>).

Gũney Afrika’da uygulanan program kapsamında çeşitli tur operatũrleri bu uygulamaya katılmaktadır. Bunlardan bir tanesi olan Coach Tours tur operatũrũ yerel toplulukları ziyaret etmeleri için turistleri teşvik etmektedir. Bu kapsamda otobũsle yapılan Şehir turlarında yũrũyũř turları da yapılmakta ve bũylelikle yerel rehberlere ve el sanatları satıcılarına çeşitli avantajlar sağlanmaktadır. Başka bir tur operatũrũ olan Hylton Ross ise mũřterilerine ‘‘bize bir fark yaratmak için yardım edin’’ sloganını kullanmaktadır. Bunun için ‘‘Őehrin diğer yũzũ’’ adlı kũltũrel turun biletlerinden elde edilen gelirlerin %5’i Toplum Turizmini Geliştirme Vakfı’na ayrılmaktadır (<http://propoortourism.info>). Aynı zamanda Toplum Turizmini Geliştirme Vakfı, Gũney Afrika merkezli kar amacı gũtmeyen bir kalkınma kuruluşudur. Gũney Afrika turizm sektũrũ içinde işletme yatırımlarını Őzendirerek ve bağışlar sayesinde Gũney Afrika toplumunda tabandan itibaren bir fark yaratmayı hedeflemektedir. Őyesi olan Batı Cape, Gũney Afrika Turizm ve Ağırlama Endũstrisi, turizm sektũrũnũn toplum katılımı sağlamada Önemli bir etkisinin olacağına inanılmaktadır. Belirlenmiş projeler için doğrudan veya dolaylı olarak bağışlar toplamayı amaçlamaktadır (<http://www.tcdtrust.org>).

1997 yılında Güney Afrika'da faaliyet göstermeye başlamış küçük bir tur operatörü olan Calabash Tours 2005 yılında etkili bir şekilde büyüyen şirket kültürü turizmde önemli bir pazar oluşturmaya başlamıştır. Calabash adı, hizmet verdikleri müşterilerine kullanışlılığı da yansıtmak için bu isim tercih edilmiştir. Günümüzde bu şirketin halk üzerinde kolektif bir etkisi bulunmaktadır. Şirketin sosyal sorumluluk misyonu, turizmi herkesin işi haline getirmektir. Turizm sektörünün yoksul insanlara sağladığı sayısız yararlar nedeni ile gelişimlerine katkı sağlanmaktadır. Bu da yoksul yanlısı turizmin önemli bir etkisidir. Bu yönü ile Calabash Tours, 2004 yılında World Travel Market tarafından verilen Yoksulluğun Azaltılması Kategorisinde Uluslararası Sorumlu Turizm Ödülü'nü kazanmıştır (<http://www.calabashtours.co.za>). Aynı zamanda işletme sahiplerine yerliler ve turistler için çift fiyatlandırma uygulamalarını tavsiye etmektedir. Sadece turistlerin aldıkları fakat yerlilerin almayı tercih etmedikleri içeceklerin üzerine işaret koymalarını ve turistlerin yöreden kaçmalarına sebep olacak hiçbir şeyin yapılmaması gerektiğini önermektedir. Diğer yandan turistlerin daha fazla harcama yapmaları için yerlilerin becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Örneğin yerel fotoğraflarla öğrencilerin yazdıkları şiirlerden oluşmakta olan yöresel müzik cd'leri satılmaktadır (<http://propoortourism.info>).

Kassiesbaai, Afrika'nın en güney ucunda küçük bir balıkçı köyüdür. Yerel halk tarafından üretilen ürünleri teşvik etmek ve geliştirmek böylece sosyal refahı artırmak amacıyla Kassiesbaai Sanatları Merkezi kurulmuştur. Merkezin amacı, balıkçılıktan düzensiz olarak gelir sağlayan ailelerin düzenli şekilde gelir sağlamaları için kadınların becerilerini geliştirmelerini sağlamaktır. Bu kapsamda "Yerel İşletmelere Fırsatların Sağlanması" programı ile Arniston Hotel sahibinin yardımı ile 2000 yılından itibaren turistlere geleneksel balık yemekleri sunulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak turizm ve seyahat basınına "Kültürel Akşam Yemeği" verilmiştir. Bir sonraki müşteriler, yerel konsey temsilcileri ve sağlık müfettişlerinden oluşmuştur. Günümüzde otel, konuklarına tamamlayıcı bir deneyim olması için geleneksel yemekleri teşvik etmeye devam etmektedir. Bu yemekler sayesinde, el sanatları satışı önemli ölçüde artmış ve el sanatları üretimine canlılık katmıştır (<http://www.propoortourism.info>).

KhumbulaZulu İşletmesi, iş yaratma ve kırsal toplulukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlarken ürünlerin satışı, iş eğitimi, finansal okuryazarlık ve tasarruf hesapları konusunda yardım etmekte ve kırsal insanları istismar etmemeye çalışmaktadır. Buradan yola çıkan işletme, yapılan bir sergide 3 tane ürününü 56bin Euro'ya sattıktan sonra geleneksel ve çağdaş tasarımları nasıl harmanlayacaklarını düşünmüş ve sonrasında ise Avrupa pazarına hitap edecek şık ürünler tasarlanmıştır (<http://propoortourism.info>).

Güney Afrika'da yer alan Sabi Sabi, 750 km'lik alana sahiptir ve Kruger Ulusal Park'ının yanında yer almaktadır. 3 locada misafirlere farklı deneyimler sunan mimari tarza sahiptir. Aylık gelirinin %70'i locanın yakınında yaşayan 140 tane personeline ayrılmakta ve yerel halktan oluşan çalışanlar günlük 12 dolar kazanmaktadırlar. Yoksulluk sınırı ise günlük 1,5 dolar olduğundan bu kişilerin yoksulluğun üzerinde bir yaşama kavuşmaları sağlanmıştır. Kırsal toplumla ilgili bir araştırmaya göre, yerel istihdamın turizm sektörüne bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu işletme, yoksulluk sınırının üzerinde yaşayan insan sayısını ikiye katlamıştır (<http://propoortourism.info>).

Limpopo Province ve Ribolla Turizm Derneği (RTA), yerel sanatçıları bir araya getirir ve sanatçılar turistlere rehberlik etmektedirler. Bazı işletmelerde dernek hakkında bilgi vererek nasıl rehber kiralayacağı bilgisini verirler. Bunun yanında sanatsal ürünlerin de satışının yapılması konusunda kadınlara sipariş süreciyle ilgili olarak internet becerilerinin geliştirilmesinde ve sanatçıların dış alıcılar ile bağlantı kurmasında dernek yardımcı olmaktadır. Örneğin aylık 2000 bitki saksının yapılması için yerel çömlekçilerle anlaşma yapılmıştır (<http://propoortourism.info>).

1998 yılında Güney Afrika'da faaliyete geçen Stormsriver tur operatörü 2005 yılına kadar 16 ürüne ve 80 personel (50 tanesi daimi) sayısına ulaşmıştır. Personelin sayısının %65'i ise yüksek eğitilmiş tur rehberlerinden oluşmakta ve rehberler turistlere, ormanda ve nehir gezisi düzenlemektedir. "İstihdam yaratmadığı sürece hiçbir turizm faaliyeti turizm olarak kabul edilemez" felsefesi ile eğitime yatırımın yapılması gerektiği düşüncesi ile personelinin %84'ü yerel halktan seçilmiştir. Bugüne kadarki eğitim yatırıma en fazla 1 milyon ZAR (Güney Afrika para birimi) ayrılmıştır. Eğitimler işletme tarafından sağlanmakta ve bu kapsamda rehberler, 6

ayda bir yeniden değerlendirilmektedir. Bununla birlikte işletmede stratejik hedefler ve istihdam arasında herhangi bir uyumsuzluk yer almadığı gibi uyarılar ve işten çıkarmalar şeklinde İş Kanunu da sıkı bir biçimde uygulanmakta ve rehberlerden de olay raporları istenmektedir. (<http://propoortourism.info>).

Güney Afrika'da yer alan otel, çeşitli yerel girişimlere destek vererek yoksul yanlısı turizm uygulaması gerçekleştirmektedir. Buna göre kurumsal bir bebek bakıcılığı işletmesi olan Thula Baba ile anlaşma yapan otel zamanla bağımsız hale gelmiş ve yeni bir kreş de açılmıştır. Günümüzde ise Thula Baba'ya bağlı yaklaşık 100 yerel bebek bakıcısı vardır ve bunlar her ay 40000-50000 ZAR (yaklaşık 6000 dolar) arasında gelir elde etmektedirler. Sun City otelin destek verdiği başka bir yerel işletme ise bir mikro cam geri dönüşüm işletmesidir. Otel, müşterilerine kişiselleştirilmiş gözlük sağlamakta, konferans ve iş toplantılarında müşterilerine markalı gözlükler sunmaktadır. Ayrıca VIP paketlerine de kişiselleştirilmiş gözlükler ilave edilmektedir. Bunun yanında girişimin üyeleri kağıt atıkların geri dönüşümü konusunda da eğitilmekte ve böylece, el yapımı tebrik kartları hazırlanmaktadır. Böylece hem otel kendi ihtiyacını tedarik edecek hem de sezon içinde her hafta 1000 kadar tebrik kartı sağlanmış olacaktır (<http://propoortourism.info>).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü ile UNDP' nin işbirliğinde desteklediği projelerden birisi de "Turizm Pazarının Kalkınma İçin Desteklenmesi" dir. Proje 2010-2014 yıllarını kapsamaktadır. Uganda Turizm Kurulu'ndan alınan bilgilere göre proje; yoksulların ve yerel toplumun işletmeci, tüketici yada çalışan olarak katılımını arttırmaya odaklanmaktadır. Proje aynı zamanda yoksulları ve dezavantajlı konumdaki toplumların ürettikleri ürünler için işgücü ve pazara erişim veya iş ve gelir gibi fırsatları arttırması yoluyla onları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Proje ile 3 çıktı elde edilmesi planlanmıştır. Bunlar; pazar bağlantılarını geliştirmek, yoksul yanlısı turizm ürün ve hizmetlerini geliştirmek ve son olarak da girişimlerin kapasitesini geliştirmek ve Uganda Topluluk Turizmi Derneği gibi turizme destek veren kuruluşların seçilmesidir. Bu kapsamda 2013 Ekim'de anketler yapılmıştır. Uygulama aşamasının hazırlık sürecinde ise proje ile ilgili bilinçlendirme seminerleri düzenlenmiştir. Seminerlerin temel amacı bilgi ve beceri kazandırmak; yoksul yanlısı turizm için anahtar kavramlar ve ilkelerin belirlenmesi, turizm yoluyla yoksulluğu gidermek için mekanizmaların belirlenmesi;

turizmin gelişmesinde özel sektör katılımının önemine değinilmesi ve iş bağlantılarının oluşumunun kolaylaştırılmasıdır (<http://wolfganghthome.wordpress.com>). Seminerlere yoksul yanlısı turizm paydaşları olan konaklama işletmeleri, tur operatörleri, sivil toplum kuruluşları, dernekler, yerel yönetim temsilcileri ve Uganda Yaban Hayatı Kurumu'ndan katılım sağlanmıştır. Konferansın amacı yoksul yanlısı turizm kavramını tanımlamak ve yoksul yanlısı turizm etkilerine katkıda bulunmaktır. 2014 yılında iş bağlantılarının geliştirilmesinde danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sağlanacaktır. Aynı zamanda yoksullar için yeni iş modelleri geliştirilecektir. Turizm dernekleri ve mikro, küçük ve orta ölçekli girişimlerde kapasite geliştirme çalışmaları devam etmektedir (<http://cooperation.unwto.org>).

Doğu Afrika'da 4 Afrika (Uganda, Kenya, Tanzanya ve Rwanda) ve 2 Avrupa üniversitesi (İngiltere ve Hollanda) işbirliğinde yoksul yanlısı turizmde kapasite geliştirme ve bilgi değişimi kapsamında bölgede yoksul yanlısı turizm projesi başlatılmıştır. Amacı Güney Afrika'daki ve daha geniş toplumdaki yoksul yanlısı turizm yayınlarından oluşan bir bilgi paylaşım ağı oluşturmaktır. Uganda, Kenya, Tanzanya ve Rwanda ülkeleri çok farklı turizm gelişim evrelerindedir bu nedenle bilgi paylaşımı esastır. Proje akademik bilgi paylaşım platformu sunmakta ve yoksulluğun azaltılmasında turizmin nasıl araç olabileceğinin tartışılmasına olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda yoksul yanlısı turizm araştırmaları konusunda deneyime sahip olan Avrupa üniversiteleri ile ortaklık geliştirilmiş Afrika üniversiteleri de turizm yoluyla yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma konusunda aracılık edebilecektir (<http://propoortourism.mak.ac.ug>).

2.4.7.2. Asya'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarından Örnekler

Vietnam, Kamboçya ve Lao'da 2006-2011 yılları arasında Sürdürülebilir Turizm Gelişimi (Yoksul Yanlısı Turizmin Geliştirilmesi Aracılığıyla) projesi gerçekleştirilmiştir. Proje ile sürdürülebilir, adil, yoksul yanlısı, sosyal sorumluluk ve uluslararası rekabete katkı sağlayacak bir turizm modeli geliştirilmiştir (<http://www.adb.org>).

Suntikul vd. (2008)'nin çalışmasında Vietnam hükümeti, ekonomik büyüme ve yoksulluğun azaltılmasında turizm sektörüne giderek artan bir ilgi göstermektedir.

Vietnam'ın 2005 yılı Turizm Hukuku'nda sosyoekonomik zorluklardan dolayı açlık ve yoksullukla karşı karşıya olan yerlerde turizmin teşvik edilmesi gerektiğine yer verilmektedir. Kanunda yoksulluğun azaltılması için turizmde yerel istihdamın desteklenmesi ve turizmin fırsatlarından yoksulların da yararlanmasının gerektiği üzerinde durulmaktadır (Truong, 2013: 3). Aynı zamanda Vietnam'ın farklı bölgelerinde yoksul yanlısı turizmin gelişmesi için çeşitli projeler uygulanmıştır. Örneğin, Inland köyünde, Lüksemburg Hükümeti ile ILO ortaklığında (Otel, Catering ve Uluslararası Çalışma Örgütü) bir proje başlatılmıştır. Turistler için geleneksel dokumalar, baharat, çay, hediye sepetleri gibi ürünler geliştirildi ve home-stay uygulamaları başlatıldı. Böylece yoksul halkın gelir kaynakları artmıştır. Bho Hong Köyü ise, Halk Komitesi'nin verilerine göre halkın %24'ünün (yoksulluk sınırının altında veya çok yakınında yaşamaktadır. Köy, doğal manzarası, dokuma tezgahları ile özgün kültürleri merak eden ziyaretçiler için oldukça iyi bir destinasyondur. Aynı zamanda köyde gölün üzerine kurulu olan evler olarak adlandırılan stilt evleri de yer almaktadır. Tüm bu çekiciliklerine rağmen köyü yılda sadece 2000 turist ziyaret etmektedir. Alang Thi Mot'da ise turistlere yönelik geleneksel dansların sergilendiği etkinlikler düzenlenmekte ve home-stay uygulaması ile evlerini turistleri ağırlamak için kullanmaktadırlar (<http://www.ilo.org>).

ILO'nun Quang Nam İç Turizm Yapısının Güçlendirilmesi Projesi ise turizm aracılığı ile dağlık ve kırsal alanlarda fırsatlar yaratmaya yöneliktir. ILO turizm uzmanı olan Wolfgang Weinz, *“yoksulluğun azaltılmasında turizmin bir araç olabileceğini”* belirtmektedir. Projenin baş teknik danışmanı olan Mimi Groenbech, *“yerel halkın, turizm aracılığı ile nasıl gelir elde edilebileceği ve yararlarının nasıl elde edileceğinin farkında olmadıklarını”* belirtmektedir. Lüksemburg Hükümeti tarafından ILO projesi için 1 milyon 350 bin dolar finanse edilmiş ve 2011'de başlayıp 2013 Aralık ayında sona ermiştir. Proje, yoksullara ve özellikle kadınlara home-stay hizmetleri aracılığı ile turizmden gelir elde edebilmeleri için becerilerini geliştirmek ve kendi işlerini kurmak, yerel dokumaları ve diğer ürünlerini pazarlamak konusunda yardımcı olmaktadır. CaTu köylüleri aileleri için giysi dokumaktadırlar ve aynı zamanda bunları yüzyıllardır başka ürünlerle takas etmektedirler. Günümüzde ise ürünlerini yeni ve daha büyük pazarlara satmak için fırsatları keşfetmişlerdir. Proje, kırsal toplumların ürünlerini (Ca Tu'nun dokuma ürünleri, baharat ve çay hediye sepetlerini içeren) geliştirerek turizm aracılığı ile

gelirlerini arttırmalarını kapsamaktadır. Bu noktada otel odaları "bir hikayesi olan ürünler" ve "Quang Nam ürünü" isimleri ile markalaşmaktadır. Aynı zamanda Quang Nam Halk Komitesi Başkan Yardımcısı olan Tran Minh Ca, “*ILO projesinin ilin turizm yararlarını maksimize etmeye yardımcı olduğunu söylemekte ve turizmle ilgili olan iş alanlarının 2013 sonuna kadar %10 oranında artmasını ve gelen turist sayısının da %10 oranında artmasını beklemektedir* (<http://www.ilo.org>).

Caritas İsviçre 1996 yılından bu yana Vietnam’da faaliyet göstermektedir. Şirket; yoksulluğu azaltmak ve özellikle etnik azınlıklar için adaleti sağlamak için sürdürülebilir geçim kaynağı programlarına odaklanmaktadır. Devlet kurumları ile işbirliği ile bir şekilde sivil toplum kuruluşlarının da kalkınmasını desteklemektedir. 2009 yılında başlayan proje 2015 yılı Şubat ayına kadar devam edecektir. Proje hedefleri; proje alanı içinde yer alan özellikle yoksul ve kadınların kendi kaynaklarını sürdürülebilir ve kültürel kimliği teşvik edecek şekilde gıda güvenliği, yüksek gelir ve refah elde etmelerinin sağlanmasıdır. Bu noktada yerel yönelim ile birlikte yerel halkın alternatif gelir kaynaklarının geliştirilmesine odaklanılmaktadır. Bu bağlamda yerel halka kapasite geliştirme ve etkinliklerde aktif rol almaları için bilinçlendirme konularında destek sağlanmaktadır (<http://www.ngocentre.org>).

Kamboçya’da “Eğitim Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması Projesi” kapsamında sokak çocuklarının toplumun bağımsız ve üretken bireyleri olabilmeleri açısından turizm sektöründe istihdam edilmeleri için eğitimler düzenlenmiştir. Aynı zamanda sokak çocuklarının aileleri ve toplumun ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla bir sivil toplum kuruluşu kurulmuştur. Sivil toplum kuruluşu tarafından işletilen bir restoran olan Mith Samlanh’da yerel toplumdan 10 kişiye istihdam sağlanmıştır. Restoran, sokak çocuklarının aileleri, okul, işyeri ve kültür içinde sosyal bütünleşmelerinin sağlanması amacıyla bir proje oluşturmuştur. Proje kapsamında restoran her gün 1.800 'den fazla evsiz, savunmasız ya da terk edilmiş çocuklar için gıda, barınma, tıbbi bakım, eğitim ve öğretim imkanları sunmaktadır (<http://www.mithsamlanh.org>; <http://propoortourism.info>).

Kamboçya’daki başka bir örnek ise bir butik otel olan Siem Reap’in uygulamalarıdır. Otelin kar amacı gütmeyen uygulamaları daha fazla turist çekmektedir. Otel tarafından finanse edilerek 2004 yılında açılmış olan Kalkınma

Merkezi turizm eğitimleri vermektedir. Bu merkez, ücretsiz bir şekilde gençlerin becerilerini geliştirmeleri için eğitim verilmekte ve eğitim sonunda istihdam olanağı sağlamaktadır. Bir sivil toplum kuruluşu tarafından seçilen 16 öğrenci 9 aylık mutfak kursu eğitimi almış ve kurs tamamlandığında ise Siem Reap otelinde işe başlamışlardır. Bunun yanında öğrencilere burs, üniforma, yemek, eğitim materyalleri ve aileleri için haftalık 4 kilogram pirinç olanakları da sunulmaktadır. Turistlerin toplum için yaptıkları bağışlar ile toplumun çeşitli ihtiyaçları karşılanmaktadır. Otelin topluma dayalı çalışmaları arasında; kırsal alanda yaşayan ailelerin katıldığı kalkınma programları hedeflenmektedir. Kırsal alandaki aileleri güçlendirmeyi amaçlayan bu uygulamalar; su kuyuları, konut, hayvancılık programları ve okul malzemeleri destekleridir. Bu programlar, birçok ailede somut değişikliklere neden olmaktadır (<http://propoortourism.info>; <http://shintamani.com>). Siem Reap otelinin başka bir projesi ise “Bir Gün Daha Kalın Projesi” ile turistlerin konaklama sürelerinin uzatılması amaçlanmaktadır. Projenin uygulandığı yer alan otelin her yıl 1 milyondan fazla ziyaretçisi bulunmasına rağmen halen daha en yoksul bölgelerden birisidir. Bu nedenle yerel topluma daha fazla istihdamın ve mikro girişim fırsatlarının sağlanması için böyle bir uygulama başlatılmıştır. Bu kapsamda Dünya Bankası'nın bir kolu olan Uluslararası Finans Kuruluşu faaliyet alanlarını genişletmek için yerel paydaşlar ile çalışmaktadır. Turistlerin daha memnun şekilde bölgeden ayrılabilmesi ve daha uzun kalabilmeleri için bölgede, yerli ve yabancı tüm ziyaretçilere odaklanılmaktadır (<http://propoortourism.info>).

Yerel Küçük İşletmeler İçin Destek Sağlanması projesi ile Endonezya Medan'daki 360 kişiye evde yerel ürünleri üretmeleri için iş olanağı yaratılmaktadır. Proje Endonezya'nın en büyük gıda şirketi Indofood tarafından desteklenmektedir (<http://propoortourism.info>).

Endonezya'daki başka bir örnek ise Nihiwatu otelin uygulamalarıdır. Otel tarafından yerli halkın yaşam kalitesini artırmak için Sumba Vakfı'nı kurulmuştur. Vakıf tarafından 2001 yılında Nihiwatu Toplumunu Geliştirme Programı başlatılmıştır. Program ile 2004 yılında 2000 kişiyi ilgilendiren bölgeye temiz su getirilmiştir. 4 okuldan 800'den fazla öğrenci duvar resimleri yapmışlardır. Bu okulların masa, bank, tahta, tuvalet, temiz su ve spor ekipmanları sağlanmıştır. Aynı

zamanda program ile birlikte 5 hemşire de bir sağlık kuruluşunda istihdam edilmiştir (<http://propoortourism.info>).

Güneydoğu Asya’da yer alan bir ülke olan Laos’ta Luang Prabang, en önemli turistik destinasyonlardan birisidir ve her yıl turizmden 6 milyon doların üzerinde gelir elde etmektedir. Bunun yarısı yiyecek içecek tedarikinden sağlanmaktadır. Et üreticileri ve satıcıları; pirinç, meyve ve sebze üreticilerinden daha fazla kazanmaktadırlar. Bu nedenle bu gelirin tamamı yoksul kırsal halk tarafından kazanılmamaktadır. Yoksulların gelir elde ettikleri ikinci büyük sektör ise el sanatlarıdır ve bu sektörden de her yıl yaklaşık 2 milyon dolara yakın gelir elde edilmektedir. Bu gelirin ise yarısını yine gerçek dokumacılar değil tekstille uğraşanlar kazanmaktadır. Buna göre gelirin büyük kısmı doğrudan satış ve istihdamdan değil tedarik zincirinden sağlanmaktadır. Bu nedenle de tedarik zincirinin yoksullara ulaşılması oldukça önemlidir (<http://www.propoortourism.info>).

Luang Prabang’ta “Küçük Yerel İşletmelere Destek Sağlanması” projesi; 2002 yılında başlayan gece pazarı ile turistlere pek çok ürün sunulurken üreticiler ve destinasyon için birçok avantaj sağlamaktadır. Gece pazarı, bazı diğer turistik yerlere oranla uluslararası üne de sahiptir. Pazar, üreticiler için de oldukça ekonomiktir ve yörede yerel işletmeler desteklenebilmektedir. Pazarın elektriği günlük 30-60 cent arasında değişmektedir. Bu miktar halk için oldukça önemlidir. Ürünlerde yenilik yapıldığında diğerleri de taklitlerini yapar ve böylece ürün geliştirilmiş olur. Turistler ilgilerini çeken herhangi bir ürün gördüklerinde aynı gruptan benzer ürünleri de talep edecekleri için ürünleri gruplandırmak üreticiler için yararlı olacaktır. Aynı zamanda satılan ürünler turistlerin ihtiyaçları ile uyumlu ve paketlemesi kolaydır. Örneğin, hafif abajurlar bulunmaktadır. Luang Prabang’ta yerel ürünlerden birisi olan biber salçası batılı turistlerin ilgisini çekmemesine rağmen yerli turistlerin ilgileri ise yoğunudur. Bu ürünün satışını gerçekleştiren bir aile işletmesi yıllık 50000 dolarlık bir ciroya ulaşmıştır. Bu ürün şu an yerel olarak görünmesine rağmen bir markaya dönüştüğünde ve turistlere ambalajlı olarak satışına başlandığında uluslararası ün kazanabilir (<http://www.propoortourism.info>).

Laos'ta başka bir örnek ise; yerel toplumun gelirini maksimuma ulaştırmak amacı ile başlatılmış olan “etnik azınlık köylerini ziyaret” projesidir. Laos'ta etnik azınlık köylerini birçok turist ziyaret etmektedir. Bazı turistler ziyaretlerini kendileri planlarken, bazıları da turlara katılmaktadırlar. Tur operatörünün tur fiyatlarından elde ettikleri gelirin %2-30'u ise köylülere ulaşmaktadır (<http://www.propoortourism.info>).

“Yerel Tedarik Sağlanması” projesi ile Tiger Mountain Pokhara Lodge, yerel girişimcileri desteklemek için perakende fiyatlarla (fiyat yükselmeleri halkı olumsuz etkiler) ürünlerini yerel pazardan satın almaktadır. Ayrıca yerel pazardan ürün satın alınması şirketin nakliye maliyetlerini de azaltmaktadır (<http://www.propoortourism.info>).

Şekil 9: 1999- 2001 Yılları Arasında Humla Turizmindeki Gelişmeler

Kaynak: Lewis, A. ve Brown, T. (2007). Pro-poor Tourism: A Vehicle For Development In Trinidad & Tobago. Paper presented at the Conference on Crisis, Chaos ve Change: Caribbean Development Challenges in the 21st Century ' St. Augustine, Trinidad ve Tobago, UWI. P:16.

Tiger Mountain Pokhara Lodge ve Tiger Tops Nepal seyahat acentasının birlikte sürdürmekte oldukları “Yerel İstihdamın Sağlanması” projesi kapsamında yerel istihdamın sağlanması ve yerel halka yönelik eğitim olanakları desteklenmektedir. Buna göre; Tiger Mountain Pokhara Lodge çalışanlarının % 34’ü, Tiger Tops Nepal çalışanlarının ise % 90’ı yerel halktan oluşmaktadır. Eğitim çalışmaları kapsamında ise her personel kendi uzmanlık alanına göre başka birisi tarafından eğitilmektedir (catering, sulama, bahçe, yol vb) (<http://www.propoortourism.info>). 1999-2001 yılları arasında Humla turizmindeki gelişmeler Şekil 9’da özetlenmiştir.

Batı Nepal’de yer alan Humla District ise başka bir yoksul yanlısı turizm uygulaması örneğidir. Humla, Tibet sınırında ve Nepal’in de kuzeybatısında yer almaktadır. Soğuk hava koşulları nedeniyle yolları ve iletişim altyapısı yetersiz durumdadır. Halkın geçimi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Bu nedenle sık sık gıda kıtlığı yaşanmaktadır ve salgın hastalıklarla mücadele etmek durumunda oldukları için yaşam koşulları oldukça zordur. Arazi ve hava koşullarının da olumsuz olması nedeniyle yörenin kalkınabilmesi oldukça zordur (Lewis ve Brown, 2007: 13).

Humla’ da turizmin gelişmesi de oldukça sınırlıdır. Örneğin 1996-2000 yılları arasında her yıl 626 kişi ziyaret etmiştir. Hollanda Kalkınma Örgütü (SNV), Nepal Hükümeti ile ortaklaşa 1980 yılından bu yana yöredeki yoksulluk oranını azaltmak için Nepal’de faaliyet göstermektedir. Bu kuruluş tarafından yörede sürdürülebilir turizmi geliştirme programı başlatılmıştır. Programın hedefi yoksul yanlısıdır ve Humla halkını ekonomik ve sosyal anlamda güçlendirmeye odaklanmaktadır. Aynı zamanda yoksulların kendi kaynaklarını yönetebilmeleri için eğitim ve finansman desteği; süreçte eğitim, stratejik planlama, organizasyonel gelişim ve fon gibi konularda destekler sağlanmıştır. Böylece Himalaya’larda doğa yürüyüşü etkinlikleri gelişmiş ve bu durum yoksullar için turizmin yararlı olmasına neden olmuştur. St. Lucia örneğinde olduğu gibi Nepal’de de yoksul yanlısı bir yaklaşımın başarılı olabilmesi için öncelikle yerel yönetimler, turizm yatırımcıları, STK’lar ve bağışçılar arasında ortaklıklar geliştirilmiş ve devlet kurumları ile finansman kurumları arasında ortaklıklar oluşturulmuştur (Lewis ve Brown, 2007: 14-17).

Trinidad & Tobago’da AB sponsorluğunda “Yoksulluğun Azaltılması Programı” başlatılmıştır. Bu program, ülkede yoksulluğun azaltılması konusuna dikkat çekilmesi bakımından önemli bir programdır. Yoksulluk konusu ise ülkenin turizm politikası içine dahil edilmiş ve bu kapsamda çeşitli makro ve mikro düzeyde stratejiler belirlenmiştir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları ve özel sektör gibi küçük organizasyonlarca yürütülmekte olan yoksul yanlısı turizm çalışmalarının öncelikli amacı 2020 yılına kadar yoksulluğun azaltılmasına yöneliktir. Aynı zamanda Sosyal Kalkınma Bakanlığı tarafından, yoksulluğun azaltılmasında öncelikli olarak yoksul yanlısı turizmin benimsenmesi önerilmektedir. Yoksulluğun azaltılması stratejisinde turizmin tek başına yeterli olmayacağı yoksul yanlısı ekonomik büyüme stratejisinin önemli bir bileşeni olabileceği ortaya konulmuştur. Bu noktada Sosyal Kalkınma Bakanlığı’nın girişimleri yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunması amacıyla yoksul yanlısı turizmin tüm avantajlarından yararlanılması üzerine odaklanmaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 17-19).

Bölgede Mikro Girişim Kredisi (MEL) ile toplumsal odaklı girişimlere kredi desteği, ilgili kişilere eğitim ve kredilendirmeden sonra da işletme desteği sağlanmaktadır. Buna ek olarak hükümet tarafından yetenek ve ilgiye sahip olan ihtiyaç sahipleri için Mikro Kurumsal Eğitim ve Hibe Gelişimi (MEG) ile destek sağlanmaktadır. Bu program, farklı toplumlarda turizm ürünlerinin yoksullar tarafından geliştirilmesi için iyi bir başlangıç sağlamaktadır. Bu kapsamda bölgenin Ulusal Turizm Politikası Taslağı’nda, politika hedeflerinde toplumun katılımının sağlanmasına vurgu yapılmaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 17-19).

Asya’da yer alan ve korunmaya ve bakıma ihtiyacı olan çocukların refahını arttırmayı amaçlayan bir dernek olan Çocuklara Yardım Derneği “Bozuk Para Değişimi” projesi başlatmıştır. Proje ile toplanan bağışlar ihtiyaç sahibi çocuklar için kullanılmaktadır. Uluslararası Singapore Otel’de bu projeye destek veren işletmelerden birisidir. Singapore Otel’de müşterilere gönderilen bir bağış zarfında şunlar yazmaktadır; “Müşterilerimizi en iyi şekilde ağırlamak bizim sorumluluğumuzdur. Toplum gönüllülerimiz, “Bozuk Para Değişimi” programını yürütmektedirler. Bu program, korunmaya ve bakıma ihtiyacı olan çocukların refahını arttırmayı amaçlayan bir dernek olan Çocuklara Yardım Derneği tarafından da desteklenmektedir. Kullanmadığınız yerel paraları bu zarfa veya lobideki kutuya

koyarak destek olabilirsiniz. Katkınız çocukların bakımını destekleyen programa aktarılacak ve böylece refahı arttırılmaya çalışılacaktır” (<http://www.propoortourism.info>).

Malezya Homestay Programı dahilinde, 1995 yılında kurulduğundan bu yana yüzlerce turist, turları esnasında Malezyalı ailelere ait evlerde konaklamışlardır. Turistler homestay resmi sitesini ziyaret ederek gitmek istedikleri konumu, ne tür aktivitelerden ve deneyimlerden hoşlandıklarını seçerek rezervasyon yaptırabildikleri gibi doğrudan homestay koordinatörleri ile de iletişim kurarak rezervasyon yaptırmaktadırlar. Homestay programında sunulan aktiviteler; kültür, yiyecek, ekonomik aktiviteler ve hatta konumuna bağlı olarak diğer aktiviteler de oldukça farklıdır. Bunlar; kültürel ve yaşam tarzı aktiviteleri; tarih, geleneksel danslar, şarkılar ve gıda, geleneksel oyunlar / spor, kültür, düğün, etkinlik ve toplantılar şeklindedir. Ekonomik aktiviteler; balık yetiştiriciliği, tarımda çeltik, kakao, palmiye yağı, meyve yetiştiriciliği gibidir. Gezi; gezinti, trekking, çevredeki turizm ürünlerini ziyaret etme, su raftingi yapılabilmektedir. Çevre koruma; bir ağacı koruma programı (turistlerin kaldıkları yerlerdeki peyzajı güzelleştirmek amacı ile her turist için bir ağaç dikmesi teşvik edilmektedir).Malezya tren keşfi (The Malaysia Rail Explorer); "Malay Kültür Beşiği" olan Kelantan tren yolculuğu ile ziyaret edilmektedir. Bu girişim ile kültürel ve ekonomik aktiviteleri de içeren yaşam tarzı ve deneyime odaklanılmakta ve böylece yerel kültür tanıtılmakta ve yerel ekonomi canlanmaktadır (<http://www.motour.gov>).

Güney Tayland'da yer alan bir turizm destinasyonu olan Samui Adası, 1990 öncesinde, hindistan cevizi üretimi ve balıkçılığa bağımlı küçük bir topluluktan oluşmaktaydı. 1990 yılında turizm sektöründe yaşanan patlama ile birlikte gelir kaynağı turizm sektörüne doğru kaymıştır. Bu durum; yollar, kanalizasyon sistemleri altyapı iyileştirmeleri ile otel ve tatil köylerindeki gelişim ile görülebilir (Pongponrat, 2011: 93). Adaya gelen turist sayısı 2004 yılında 937.763 ziyaretçiyken, günümüzde her yıl 1,5 milyona yükselmiştir (<http://www.kohsamuisunset.com>). Bu süreçte Samui Adası'nda Tambon Belediyesi tarafından yoksul yanlısı turizm çalışmaları başlatılmıştır. Yerel hükümet tarafından başlatılan proje, sokak satıcıları veya yoksulları turizmin gelişmesine dahil etmeye yöneliktir. Proje, sokak satıcıları için gelirlerini artırmayı ve güzel ve temiz bir çevreye sahip bir destinasyon yaratmayı

amaçlamaktadır. Belediye tarafından organize edilen sokak satış düzenlemeleri ve kuralları hakkında bilgi yaymak için bir eğitim çalışmayı başlatılmıştır. Ayrıca katılan sokak satıcıları için bazı becerileri eğitimi verilmiştir. Örneğin; çevre yönetimi, sanitasyon ve turistlerin tercihlerini karşılamak için ürün tasarımı konusunda bilgi sağlanması gibidir (Pongponrat, 2011: 100).

Samui Adası'nda yoksullar projeye 3 aşamada dahil edilmişlerdir. Birincisi; karar verme aşamasında yoksullar katılmıştır. Bu aşamada yoksullar doğrudan toplantıda temel bilgi vererek dahil olmuşlardır. Proje önerisi kaleme alınırken yoksullar da kendi sorunlarını ve ihtiyaçlarını ilave etmişlerdir. İkinci aşamada uygulama sürecinde yoksullar doğrudan katılım göstermişlerdir. Bunlar; eğitim ile ilgili faaliyetler, ürünlerinin satışı ve temizlik faaliyetleridir. Üçüncü aşamada ise; izleme ve değerlendirmeden oluşan bu aşamanın yoksullarla hiçbir ilgisi bulunmamaktadır (Pongponrat, 2011: 100).

Filipinler'de 5 Ağustos 2013'te USAID, Filipinler Turizm Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik ve Kalkınma Bakanlığı işbirliğinde yoksulluk oranının yüksek olduğu ülkelerde yoksul yanlısı turizm faaliyetlerini içeren bir program başlatılmıştır. Bu noktada ekonominin canlandırılması ve yoksulluğun azaltılması konusunda Filipinler önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Bu kapsamda İlk Adım Projesi isimli program ile yoksulluğun yüksek ve turizm potansiyeline sahip yerlerdeki 5 pilot alanda turizmin içine yoksul yanlısı yaklaşımı dahil etme yollarının aranması amaçlanmıştır. Bu 5 pilot bölge Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş olan 78 kalkınma alanından seçilmiştir. 2016 yılına kadar sürecek olan programda altyapı, toplum-tabanlı projeler aracılığıyla iş yaratma ve özel sektör ile bağlantı kurulmasına odaklanılmaktadır (<http://borgenproject.org>).

Çin Halk Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Dabian Dağı yoksul yanlısı turizm projesi merkezi hükümet tarafından desteklenmektedir. Proje bölgenin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Projenin 2014 yılının Ağustos ayına kadar bitirilmesi planlanmaktadır (<http://anhui.chinadaily.com.cn>).

2.4.7.3. Latin Amerika'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarından Örnekler

Arjantin'de "Kırsal Alanlarda Yerel İstihdam Yaratma" programı bir sivil toplum kuruluşu olan RESPONDE tarafından yürütülmektedir. RESPONDE kırsal alanlarda; kırsal topluluklarının sürdürülebilirliği, halkının girişimci ruhunun gelişimi, kırsal alanlarda doğal ve kültürel kaynak potansiyelinin vurgulanması, doğal ve kültürel kaynakların yerel halk tarafından kullanılmasının sağlanması, bölgesel kalkınma kapsamında bölgenin sosyal ve ekonomik gelişimini teşvik etmektedir. Program kapsamında yerel girişimler için yerel halk teşvik edilmekte ve büyük kısmı kadınlar ve gençlerden oluşan çalışmaya istekli olanlara eğitimler verilmiştir. Aynı zamanda yerel turizm fırsatlarının geliştirilmesi yoluyla kırsal alanlarda genç kesimi tutmak amaçlanmaktadır. Bu girişimlerle, oda kahvaltısı ve homestay restoranlar gibi servis sağlayıcıları ve yerel esnaf ürünlerinin satışı gibi 20 iş geliştirilmiştir (<http://responde.org.ar>; <http://www.propoortourism.info>).

Bolivya'da La Yunga topluluğu, Amboró Milli Parkı'nın kenarında 250 kişiden (37 aile) oluşmaktadır. İnsanların çoğu tarımla geçimini sağlamak ve topluluğun yaşadığı köyde telefon ve sağlık merkezi bulunmamaktadır. 2002 yılında ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının finansal ve teknik destekleri aracılığı ile köye bir loca yapılmıştır. Bu loca, 6 kişi için konaklama ve 20 kişilik de restoran imkanı sunmaktadır. Yılda 60 kişi ziyaretçisi olmasının yanında iletişim ve organizasyon eksikliği ile doluluk oranı çok düşüktür. Köyde turizmin geliştirilmesi için 2003 yılında her yaşta insanların yürüyebilecekleri bir patika yapılmıştır. Patikayı 2005 yılında 1000 kişi ziyaret etmiştir. Gerek patikaya girişte alınan 1 doların yerel halka aktarılması gerekse turistlere rehberlik yapılması ile halkın geliri artmaktadır. Danışmanlar tarafından yerel halka yönelik çeşitli uyarı ve öneriler getirilmiştir. Bunlar; locada konaklayacak turist bulmaya çalışmak yerine hedef grup; yürüyüş için gelen günübirlik ziyaretçiler olmalıdır. Turistlere hafta sonları öğle yemeği ve atıştırmalar sunulabilir ve "Tercümanlık Merkezi" ile "Hediyelik Eşya" merkezleri yeniden dizayn edilebilir. Yürüyüş yolu boyunca turistlerin kolayca ulaşabileceği yöresel yemekler, içecekler, hediyelik eşya ve tıbbi bitkiler gibi ilave ürünlerin pazarlanmasına yönelik yatırım çabaları geliştirilmiştir. Böylece turistler

bölge hakkında daha fazla bilgi edinmekte ve yerel olarak üretilen eşya, likör veya tıbbi bitkiler satın alabilmektedirler (<http://www.propoortourism.info>).

Kosta Rika'da yer alan Finca Rosa Blanca butik oteli hayırseverlik uygulamaları kapsamında yerel halka yönelik projeler sürdürmektedir. Bu kapsamda yolları yaşlılar için geliştirilmiş, bir müzenin yapımı, bir okulun yeniden düzenlenmesi, okulda 2 sınıfın ve müdür odasının yapımı ve çatının onarımı, gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda otelde servis edilen her yemekten elde edilen gelirin %5'i bu tarz projelere ayrılmaktadır (<http://www.propoortourism.info>).

Ekvator'da yer alan Kapawi Ecolodge, Amazon ormanlarının en iyi korunmuş bölgesinde yer almaktadır. Bölgeye ancak küçük uçaklar ile ulaşılabilir. Bölgede yaşayan Achuar topluluğu, 7000 kişiden oluşan, doğa ile uyum içinde yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Turistler için sağlanan aktiviteler; kuş gözlemciliği, akarsu etkinlikleri, trekking, gece yürüyüşleri, kampçılık ve Achuar Topluluk Ziyaretleridir. Örneğin, Achuar Topluluk Ziyaretleri, Achuar insanları için önemli bir kültürel katkı sağlayan en popüler etkinliklerinden biridir. Turistler bu ziyaretler sırasında geleneksel el sanatları ürünlerini de satın alabilmektedirler. Ayrıca turistler halka ait evlerde toplum, kültür ve doğayla ilgili çeşitli bilgiler öğrenebilirler. Kamp etkinliğinde ise, misafirlerin günlük yaşam faaliyetlerine katılmaları amacıyla geleneksel Achuar köyüne davet edilirler. Konuklar yerel halk ile etkileşim kurarlar ve ayrıca Achuar toplumuna ait siyah çay içme geleneksel törenlerinde görev alabilir. Törenler sabah erken saatlerde başlar ve mideyi temizleyen ve hiçbir yan etkisi olmayan guayusa çayı içerler. Böylece bu gezi ile misafirler Achuar insanlarının günlük yaşamları hakkında deneyim kazanırlar (<http://www.kapawi.com>). Kapawi Ecolodge'de 20 tane sazdan yapılmış loca da bulunmaktadır ve loca 50 kişilik kapasiteye sahiptir. Turistler girişte günlük 10 dolar ödeme yapmaktadır ve bu gelir doğrudan yerel halka gitmektedir. Böylece locada konaklayan turistler bölgedeki sağlık, iletişim, ulaşım ve eğitimle ilgili projelerin gelişmesine katkıda bulunmuş olmaktadır (<http://www. propoortourism.info>).

2.4.7.4. Karayipler'deki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarından Örnekler

Karayip Denizi'nin doğusunda yer alan iki adadan oluşan bir ülke olan Antigua'da, 72 odalı bir otel olan Curtain Bluff tarafından yerel topluma yönelik yatırımların arttırılması amacı ile 1974 yılında Old Road Fund oluşturulmuştur. Otel sahipleri, müşteriler ve yöneticileri tarafından da desteklenmiş olan fona yönelik otel müşterileri de faturalarına yapacakları bağışları ilave etmektedirler Başlangıçtaki amacı, toplumun muhtaç ailelerinin temel ihtiyaçlarını temin etmek olan fonun destek sağladığı alanlar zamanla daha da genişletilmiştir. Daha çok eğitim konusunda destekler sağlanırken istihdam konusunda da destekler sağlanmaktadır. Bu kapsamda bu güne kadar yerli halktan oluşan çocuklar için 1 milyar doların üzerinde eğitim kaynağı tahsis edilmiş ve 45 öğrenciye üniversitede tam burs sağlanırken 11 öğrenci ise halen ABD'de eğitim görmektedir. Aynı zamanda fon ile birlikte 150'den fazla çocuk da Amerika'ya yaz kamplarına gönderilmiş, yerel toplumun çocukları için tenis derslerine yatırımlar yapılmış, ilkokul çocukları için bilgisayarlar bağışlanmış ve öğrencilerin spor ekipmanları ile üniforma ihtiyaçları karşılanmıştır. Ayrıca yerli halk eğitim programları ile istihdam edilmekte ve personelin uzun süre otelde çalışmaları (21 yıl ve daha fazla) için otel teşvik sağlanmaktadır. Otel, yerel giysilerin, hediyelik ve sanatsal eşyaların satışı konusunda da yerli halkı teşvik etmektedir (<http://www.propoortourism.info>; www.curtainbluff.com).

Dominik Cumhuriyeti'nin başkenti olan Santo Domingo dünya mirası içinde yer almaktadır. Mikro-girişimci kursları ve hükümet tarafından sağlanan kredi olanakları ile yerel girişimler, yerel ekonomiye oldukça yararlı olmuştur. Bu kapsamda yerel ürünlerin geliştirilmesi ve bölgenin kalkınması için ortaklıklar geliştirilmiştir. Bununla birlikte plajlardaki lokantalarda, müze, şeker fabrikası, Ecopark ve yatlarda bu ürünler satılmaktadır. Örneğin, Boca Chica'da ise 145 kadın kızarmış balık satışına başlamışlardır (Ashley vd, 2005: 14).

Dominik Cumhuriyeti'nde başka bir örnek ise; bir tur operatörü olan Outback Safaris'tir. Outback Safari "bağış sorumluluğu" kapsamında yoksul köylere yönelik düzenlediği turlar sırasında yoksul halka yardım dağıtmaktadır. Böylece müşteriler adına araçlarda getirilmiş olan yardım malzemeleri yoksul halka dağıtılmaktadır. Bu

araçlarda dağıtım için yeteri kadar malzeme ve kıyafet bulunmaktadır. İşletme; yetimhane, okul ve medikal destek gibi pek çok konuda bağış yapmaktadır. Outback Safari; “Kırsal Toplumu Ziyaret Fırsatları” kapsamında ise tarih, kültür, bitkiler, hayvanlar ve eğlenceyi içeren kırsal geziler düzenlemektedir. Satılan bu etkinliklerden toplum doğrudan kazanç sağlamaktadır. Örneğin, çiftliklere ve tekne sahiplerine her ay 45 bin dolar ödeme yapılmakta ve şirket turistlerin yerel ürünlere harcama yapmaları için fırsatlar yaratmaktadır. Turistler, köylerde yerel halkı ziyaret ederek yerel ürün satın almakta ve yerel halka ait olan evlerde konaklama yaparak yerel ekonomiyi desteklemektedir. Ürün satışı ve konaklama ücretleri ile yerel halk her ay yaklaşık olarak 1500 dolar gelir elde etmektedir. Ayrıca şirket, bir yerel vakıf aracılığı ile de eğitim ve sağlık konularında yerel halka bağış yapmakta, 2005 yılının ilk yarısında bu vakıf sadece turistlere tişört satışından 35000-40000 dolar arasında bir bağış elde etmiştir (<http://www.propoortourism.info>).

Karayiplerde yer alan St. Lucia ülke ekonomisi, muz, şeker kamışı ve kahve ihracatına dayalıdır. Küreselleşme ile birlikte özellikle muz ihracı konusunda İngiltere gibi büyük uluslarla karşı karşıya kalmıştır. Sonuç olarak da ihracatında büyük bir düşüş olduğu için geliri muz ihracatına bağlı olan çoğu ailenin gelirlerinde bir azalma olmuş ve 1990’larda yoksulluk önemli bir artış göstermiştir. 1998 yılında adada AB tarafından finanse edilen bir turizm programı başlatılmıştır (SLHTP). Program ile, St. Lucia’da turizmi çeşitlendirmek ve Karayipler’i sürdürülebilir turizm destinasyonuna dönüştürmek amaçlanmıştır. Böylece 1990’lardan sonra ülkede turizmin gelişimi ile birlikte GSYİH (2005 yılında sektörün GSYİH’ya katkısı % 13.6 olmuştur) içinde turizmin önemli bir payı oluşmaya başlamıştır. Programın odak noktası, turizmden elde edilen yararları özellikle kırsal topluluklara eşit dağıtmaya çalışmaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 10).

St. Lucia’da yoksul yanlısı turizm yaklaşımının başarılı olabilmesi için öncelikle yerel yönetimler, turizm yatırımcıları, STK’lar ve bağışçılar arasında ortaklıklar geliştirilmiştir. Bu kapsamda devlet kurumları ve finansman kurumları arasında ortaklıklar oluşturulmuş ve AB, yerel yönetimler ve Turizm Bakanlığı güçlerini birleştirmiştir (Lewis ve Brown, 2007: 17).

Çizelge 20: St. Lucia’da Uygulanan Yoksul Yanlısı Turizm Faaliyetleri

Ekonomik Yararları Arttırmak	
Becerileri geliştirmek	Eğitim programları aracılığı ile tur rehberleri ve üreticilerin becerilerini geliştirmek. Böylece istihdam olanakları sağlanmış olacaktır.
Yeni ürün ve aktivite geliştirmek	Yoksul alanlarda ürünün geliştirilmesi için program, finansal ve teknik destek sağlar. Küçük girişimler için krediler sağlanmaktadır.
Ekonomik Olmayan Etkiler	
Farkındalık yaratmak	Yerel katılımı teşvik ederek programın yararlarını göstermek. Program sürecinde yerel halkın oynayacağı rolleri göstermek.
Çevre yönetimini desteklemek	Kaliteli ve sürdürülebilir ürünün sağlanması etkili çevre yönetimine bağlıdır. Bu nedenle bölge sakinlerinin bütün uygulamalarında kaynak yönetimini uygulamaları teşvik edilmektedir.
Katılımı Ve Ortaklığı Arttırmak	
Halkı ürünün üreticisi ve tüketicisi olmaya teşvik etmek	Program, yöre sakinlerinin yabancılaşmasını önlemeye çalışmaktadır ve böylece sahiplenme duygusunu geliştirmeyi hedeflemektedir.
Örgütsel kapasite oluşturmak	Program çeşitli kurum yani kamu sektörü ve sivil toplum kuruluşları arasında ortaklıklar teşvik eder. Ulusal kurumlarda dahil olmak üzere Turizm Bakanlığı ve bunun yanında turizmi ilgilendiren özel kuruluşların da katılımıyla geniş bir katılımı çalışmaktadır. Bu ulusal kurumlar; ormancılık, yaban hayatı ve balıkçılık idareleri şeklindedir.
Politika süreci oluşturmak	Güç dengesini değiştirmek için, yoksulların katılımını teşvik etmek, program planlama sürecine yerel düzeyde katılımı teşvik etmektedir. Engelleri kaldırmayı hedeflemektedir.

Kaynak: Lewis, A. ve Brown, T. (2007). Pro-poor Tourism: A Vehicle For Development In Trinidad & Tobago. Paper presented at the Conference on Crisis, Chaos ve Change: Caribbean Development Challenges in the 21st Century ' St. Augustine, Trinidad ve Tobago, UWI. P:11-12.

Santa Lucia Turizm Politikası geniş bir ulusal turizm politikası hedefleri ortaya koymaktadır. Bu hedefler; turizm sektöründe doğrudan veya dolaylı olarak yerel katılımın artırılması ve turizm sektörü ile tarım gibi ekonominin diğer sektörleri arasındaki ilgili olan bağlantıları güçlendirmektir. Bu bağlamda SLHTP merkezleri; kapasite geliştirme kapsamında turistik çekiciliklerin geliştirilmesi ve agro-turizmde bağlantıların güçlendirilmesi ile ilgili araştırmalara destek vermektedir (<http://www.onecaribbean.org>).

Program, daha sürdürülebilir ve daha adil şekilde yoksulların ihtiyaçlarına daha fazla odaklanan bir girişimdir. Mevcut turizmi yoksul insanların ihtiyaçlarına daha fazla odaklanmaya yöneltmek için miras turizmine odaklanılmıştır. Program mevcut turizm sektörünün yararlarının geniş kitlelere yayılmasının sağlanması ve miras turizmi olarak nitelendirilen yeni bir tamamlayıcı, yeni müşteriler amaçlayan alt sektör oluşturmak şeklinde iki yönlü stratejiyi benimsemektedir. Bu stratejiler Çizelge 20’de yer almaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 10-12).

1996 yılında Jamaika’da yer alan 2 otel işletmesi (Sandals in Jamaica ve St Lucia) ürünlerini 10 çiftçiden tedarik etmekteydi, 2004 yılına kadar ise bu sayı 80 çiftçiye ulaşmıştır. Örneğin Sandals in Jamaica oteli sadece kavun ve karpuz için her ay 7200 dolar ödeme yapmaktaydı. Bu gelir 70 aile için her ay 100 dolar demektir. Bu da yoksulluk sınırının üzerine çıkmaları anlamına gelir. Bu kapsamda ise St Lucia’da 2002’den bu yana % 75’i kadınlardan oluşan 50 yerel çiftçiyi içeren bir yerel üretim politikası oluşturulmuştur (<http://propoortourism.info>).

Jamaika’daki başka bir yoksul yanlısı turizm uygulaması örneği Sandals Montego Bay otelidir. Otel, personel yatırımı yapmak amacıyla yerel toplumdaki gençlere tüplü dalıştan başlayarak bir dizi eğitim fırsatları sunmaktadır. Eğitimleri tamamlayanlar Sandals’a bağlı tesislerde istihdam edilmektedirler veya verilen sertifikalar ile diğer işletmelere istihdam için önerilmektedirler (<http://propoortourism.info>).

1990 yılından önce bitkisel üretimde lider konumunda olan Nevis’te yer alan Four Seasons Resort şirket çalışanları; üretim ve pazarlama fırsatları konusunda çiftçiler ile bir araya geldiler. Çiftçilerden talep edilen bitkiler tanımlandı, bitkilerin ekim tarihleri belirlendi (domates, tatlı biber, salatalık, marul, karpuz ve kavun için), talep edilen miktar ile eşleştirilerek dikim programları geliştirildi. Bu süreçte çiftçiler üretim hedeflerini gözden geçirmek için ayda bir kez, bir dernek aracılığı ile bir araya gelmiştir. Dernek iki haftada bir çiftçilere ödeme yapmaktadır. Tarımsal ekipman konusunda çiftçilere yardımcı olmak için pazarlama bölümü tarafından kredi olanağı da sunulmaktadır. Daha sonrasında benzer bir kuruluş da diğer otel ve süpermarketlere et satışı yapmak için hayvan üreticileri tarafından oluşturulmuştur (<http://propoortourism.info>).

2.4.7.5. Avustralya'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları

Avustralya'da faaliyet gösteren bir tur operatörü olan Intrepid Travel tarafından kar amacı gütmeyen bir vakıf kurulmuştur. Vakıf, tur operatörünün faaliyette bulunduğu yerlerdeki sivil toplum kuruluşlarını da desteklemektedir. Vakıf tarafından bölgedeki sağlık, insan hakları, çocuk refahı, sürdürülebilir kalkınma, çevre ve yaban hayatı koruma alanlarında projeler desteklenmektedir. Düzenlenen turlarda turistlerden toplanan bağışlar vakıf tarafından desteklenen birçok projeye aktarılmaktadır. Yapılan bağışlar vakfın faaliyette bulunduğu alanlarda toplum projesi fonu ile sivil toplum kuruluşları çalışmalarına ulaşmaktadır. Böylece, yerel halk için sağlık, eğitim, insan hakları, çocuk sağlığı, çevre ve yaban hayatı konularında fark yaratılmaktadır. Vakıf tarafından 2004 yılındaki toplum projelerine 93 bin Avustralya doları fon ayrılırken ortaklarına ise (küçük ölçekli yerel işletmeler)168 bin Avustralya doları fon ayrılmıştır. Ayrıca Vakfın projelerini sürdürdüğü yerler arasında Türkiye de bulunmaktadır. 2000 yılında İstanbul'un Fener ve Balat ilçelerinde Mavi Kalem projesi başlatılmıştır. Bunun için ilçelerdeki ailelerin çocuklarına dans ve tiyatro dersleri, sokak tiyatro gösterileri, fotoğraf dersleri, yazma sınıfları ve kütüphane gibi hizmetler verilmiştir (<http://propoortourism.info>; www.theintrepidfoundation.org).

2.4.7.6. Avrupa'daki Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları

Avrupa'da yoksul yanlısı turizm ile ilgili uygulamalar Hollanda ve İngiltere ülkelerinde yaygınlık göstermektedir. Bu örneklerden ilki Curacao ve Bonaire, Hollanda'ya bağlı iki adadır. Aruba, Kurasao ve Bonaire adaları olan bu üç ada "ABC Adaları" olarak da bilinmektedir. Curacao ve Bonaire'de TUI, destinasyon seçiminde müşterileri yoksul yanlısı ürünler alma konusunda yönlendirmekte ve müşteriler ile tatilleri boyunca yerel konularla ilgili iletişim kurmaktadır. TUI; broşürler, uçak biletleri, video gösterileri, otel lobilerinde kaynak kitaplarda ve bilgilendirme toplantılarında müşterileri sürdürülebilir şekilde yönetilen gezi ve etkinlikleri almaya teşvik etmektedir. Aynı zamanda "bizim güzel adalarımızın tadını çıkarın fakat gelecek nesillere bu güzellikleri bırakabilmemiz için bize yardım edin" sloganı ile müşteriler sürdürülebilirlik konusunda teşvik edilmektedir. Ayrıca nasıl

davranacakları konusunda bilgi verilmekte ve projeye katılanlara dalış operatörleri ve projeye katılan oteller hakkında bilgi verilmektedir (Ashley vd, 2005: 16).

İngiltere’de ise bir tur operatörü olan Exodus, sorumlu tatiller kapsamında 3 tane yol gösterici ilkeye inanmaktadır. Bunlar; her destinasyonun bir başkasının da evi olduğunun bilinmesi, bu yerleri bulmak için de bulunduğumuz yeri terk etmek zorunda olunduğu ve seyahatler ile topluma yarar sağlanması gerektiğidir. Bu turlar; bisiklet turları, trekking, vahşi yaşam safarileri, çöl turları, kayak gibi kış turları, yoga, fotoğraf çekimi gibi özel ilgi turları şeklindedir (<http://www.exodus.co.uk>). Exodus, ziyaret edilen yerlere yerel toplumu da katmayı amaçlamakta ve turistlere birtakım önerilerde bulunmaktadır. Turistlerin yerel ürünleri satın almaları ve yerel mutfığa ait ürünleri yemeleri ile yerel halkı ve yerel ekonomiyi desteklemelerini önermektedir. Verilen fiyatı satın alınmaması daha düşük bir fiyat için pazarlık yapılması yerel halk tarafından beklenen bir durumdur. Ancak bunun içinde çok sıkı bir pazarlığın yapılmaması önerilmektedir (<http://www.propoortourism.info>).

İngiltere’deki ikinci bir örnek ise; Imaginative Traveller tur operatörü tarafından sürdürülmekte olan projelerdir. Imaginative Traveller, 20 yıldır vahşi yaşam turları düzenlemektedir. Bu turlar içerisinde kültür turları, yürüyüş ve trekking turları, vahşi yaşam safarileri, macera ve sahil tatilleri, karayolu turları ve özel turlar şeklindedir. Yerel halkın desteklenmesi için yapılan uygulamalarda mümkün olan her yerde yerel halkı faaliyetlerin içine dahil etmektedir. Yerel işletmeler, bireylerle doğrudan çalışmayı tercih etmektedir, malzeme ve ekipmanlar yerel halktan satın alınmaktadır. Müşteriler, yerel topluluk ve işletmeler ile daha adil bir şekilde çalışma ve yerel işletmelerle ortak olmayı amaçlamakta, konaklamaların büyük kısmı da küçük aile işletmelerinde gerçekleştirilmektedir. Imaginative Traveller tarafından sürdürülmekte olan en kapsamlı proje ise; Sunshine projesidir. Bu proje ile; yetim ve terk edilmiş çocuklara barınma, gıda, eğitim ve en önemlisi sevgi ve şefkat sunarak yaşamlarını iyileştirmek amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 2000 yılından bu yana projeye 6000 Eurodan fazla destek sağlanmıştır. Bağışlar sayesinde oluşturulan anaokulu ve yetimhanede tura katılan turistler 1 saat boyunca çocuklar ile vakit geçirebilmektedirler (<http://www.imaginative-traveller.com>; <http://www.propoortourism.info>).

İngiltere'deki üçüncü bir örnek ise The Adventure Company tur operatörünün uygulamalarıdır. Yerel halkın kazanç elde etmesi, yerel ekonominin canlanması ve yerel yoksulluğun azalması için tur operatörü turistlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

Çizelge 21: İngiltere'de The Adventure Company'nin Turistlere Tavsiyeleri

1. Seyahatin çevreye olan zararlarını azaltmak için küçük gruplar ile uzun yolculuklara çıkın,
2. Yerel tarzdaki yerlerde konaklayın yada yerlilerin misafiri olun. Uluslararası sermayeli otellerde kalmanızı önermiyoruz çünkü gelirin doğrudan yerel halka ulaşmasını istiyoruz,
4. Yerel ulaşım araçlarını kullanmak da oldukça önemlidir. Bunu yapmak oldukça eğlenceli olacaktır ve yerel gezginler ile karşılaşmanız için oldukça güzel bir fırsattır.
5. Yerel insanlar ile iletişim kurun. Çalışanlarımızın %90'ı yerel halkın arasından seçilmiştir. Rehberler, sürücüler, hamallar gibi. Bu durum, müşterilerimizin yerel halk ile karşılaşmasına fırsat vermektedir ve paranın doğrudan yerel halka ulaşmasını sağlamaktadır.
6. Yerel ürünler satın alın ve yerel olarak sağlanan hizmetler kullanın. Yerel ekonominin kazanması için yerel üretim olan mal, hizmet ve el sanatlarını satın almalarını teşvik ediyoruz.
7. Mal ve hizmetler için adil bir fiyat ödeyin. Pazarlık yapılması yerel yaşamın bir geleneğidir ve satın alırken pazarlık yapmaya özen göstermeleri tavsiye edilir. Müşteriler için önemsiz olan bir fiyat yerel halk için oldukça önemli olabilir.

Kaynak: <http://propoortourism.info/>, Erişim Tarihi: 30.01.2013.

İngiltere'deki başka bir örnek ise The Gambia Experience tur operatörünün uygulamalarıdır. İngiltere merkezli olan bu tur operatörü 25 yıldır Gambiya Cumhuriyetine turlar düzenlemektedir (<http://www.gambia.co.uk>).

Çizelge 22: Gambia Experience'in Turistlere Tavsiyeleri

Eğitim: İlkokul eğitimi genellikle ücretsizdir ancak veliler kalem, kağıt, kitap ve hatta masa ve sandalyeler sağlamak zorundadır. Eğer küçük bir şekilde onlara yardımcı olmak istiyorsanız, gelirken kalem, kitap, tebeşir vb. getirerek yardım edebilirsiniz. Bunlar, bavulunuzun içinde fazla yer kaplamayacaktır. Müşterilerimizin bazıları ise cömert bir şekilde çocuk giyim, ayakkabı, oyuncak vb. konularında yardımcı olabilmektedir.
Hediyeler: Yerel çocuklara şeker, kalem vb. dağıtmayın. Bu durum onları okula devamsızlık yapmaya teşvik eder.
Oda-Kahvaltı Rezervasyonu: Gambiya'da kaliteli restoranlar bulunmaktadır. Konaklama tercihinizi oda-kahvaltı olarak yaparak akşam ve diğer yemeklerinizi yerel restoranlarda yiyebilirsiniz. Sizin ziyaretleriniz bölgede daha geniş bir topluma yarar sağlayacaktır.
Paranızı akıllıca harcayın: Yerel ürün ve hizmetleri satın alarak halka daha fazla yarar sağlayabilirsiniz.

Kaynak: <http://www.gambia.co.uk>, Erişim Tarihi: 30.01.2013.

Gambia Experience, 1989'da kurulmuş ve günümüze kadar 60 okul desteklemiş olan Okul Gelişim Fonu'na yardım etmektedir. Bu kapsamda her 100 tatil anketi ile müşterilerden 10 Euro bağış alınarak fona destek verilmektedir. Ayrıca malzemeler de yerel halka ait yerlerden tedarik edilmektedir. Gambia Experience, turistleri yukarıdaki Çizelge 22' deki konularda teşvik etmektedir (<http://www.propoortourism.info>).

2.4.7.7. Türkiye'de Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Turizm Projeleri

Türkiye'de 1950 sonrası uygulanan kırsal kalkınma projeleri incelendiğinde "örnek köyler", "merkez köyler", "köy-kent projesi" gibi uygulamalar göze çarpmaktadır. Başlangıç tarihi 1950'lere dayanan kırsal kalkınma yaklaşımları zaman içinde teknolojik ve sosyo-ekonomik faaliyetlerin etkisi ile farklılıklar göstermiştir. Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşlarının uyguladığı kırsal kalkınma projeleri ile, kırsal toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, kırsal alanların ülke ekonomisine katkısının artırılması, göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözüp kırsal nüfusu yerinde kalkındırma, kırsal alanlara olumsuzluklar getiren çevre koşullarının iyileştirilmesi, kırsal altyapının geliştirilmesi, kırsal alanlarda yaşayanlara eğitim-

danışmanlık gibi hizmetlerin verilmesi ve bu hedeflerin sürekliliğinin sağlanması amaçlanır. Gönüllü kuruluşların uyguladığı kırsal kalkınma projeleri kamu kurum ve kuruluşlarının uyguladığı projelere göre daha başarılıdır. Gönüllü kuruluşların projelerinde gönüllülük esasının öne çıkması, çiftçi ve kırsal alan koşullarının göz önüne alınarak kırsal alan projelerinin uygulanması gibi sebepler bu projelerin başarısını arttırmaktadır (Üzülmez ve Altınok, 2009: 1).

Uluslararası kuruluşların desteklediği kırsal kalkınma projeleri daha çok sosyal riski azaltma projesi kapsamında olup, kırsal alanlar ile kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak, herkese eşit imkânları sunmak, kırsal alanlarda yaşayanların da kültürel, çevresel ve teknolojik değişiklikleri görmesi ve benimsemesini sağlamak, güçlü bir dünya oluşturmak gibi amaçları kapsamaktadır. Dünya Bankası, daha çok yoksulluğun azaltılması, kırsal altyapının geliştirilmesi, kadınların ve işsizlerin eğitimi gibi alanlara yoğunlaşmıştır. Avrupa Birliği ise daha çok GAP Projesi kapsamında, sosyal, ekonomik, tarımsal ve fiziksel sürdürülebilirlik konusundaki projeleri desteklemiş ve diğer uluslararası kuruluşlar gibi yoksulluk, eğitim ve sosyal farklılıkların azaltılması gibi konulara ağırlık vermiştir (Üzülmez ve Altınok,2009). Kalkınmakta olan ülkeler, yerel ihtiyaç ve önceliklerine dayanarak kendi ulusal yoksullukla mücadele stratejilerini oluşturmaya çalışmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, bu ulusal çözüm yöntemlerini savunmaktadır ve etkin biçimde uygulanmasına yardım etmektedir. BM Kalkınma Programı yenilikçi pilot projelere destek olurken, ülkelerin dünyadaki en iyi uygulamalar ve kaynaklarla bağlantısını sağlamakta, kadınların kalkınmadaki rolünün artırılması için çalışmakta ve kalkınma çabalarının koordinasyonu için hükümetler, sivil toplum ve projelere yatırım yapabilecek diğer ülke ve kuruluşları bir araya getirmektedir. Ayrıca yoksulluğun azaltılması, 1990 yılından bu yana, BM Kalkınma Programı'nın Türkiye gündeminin en baş maddelerinden birisidir. Türkiye' de bölgeler arası yaşanan eşitsizliğin azaltılması amacıyla BM Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği, yoksulluğun azaltılmasına yönelik geliştirilen hedefleri desteklemektedir (<http://www.undp.org>). Birleşmiş Milletler daha çok sosyal hizmetler, üretkenliğin artırılması, sürdürülebilirlik, yerel girişimlerin desteklenmesi, doğal kaynakların korunması ile hareket edip, sosyal kalkınma, istihdam, kadınların ekonomik ve sosyal alanda güçlenmesi, muhtaç durumdaki çocuklara yardım gibi amaçları hedeflemektedir. Birleşmiş Milletler, GAP

Bölgesi`nde Sürdürülebilir Kalkınma Programına destek olmuştur. Bu projede de hedefler aslında diğer uluslararası kuruluşların hedefleri ile aynı doğrultudadır (<http://www.gap.gov.tr>). Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Binyıl Kalkınma hedeflerinden aşırı açlığı ve yoksulluğu ortadan kaldırmak için Doğu Anadolu Turizm Kalkınma Projesi'ni 2007-2011 yılları arasında Çoruh bölgesinde gerçekleştirmiştir. Proje, bölgesel ve kırsal kalkınma stratejileri için belirleyici bir model oluşturmanın yanında Doğu Anadolu Bölgesi, özellikle Çoruh Vadisi'nde tarıma alternatif sektörleri geliştirirken yöre halkı da gelir sağlamaktadır (<http://www.tr.undp.org>).

Sosyal Destek Programı (SODES) ise; istihdam, sosyal bütünleşme, kültür, sanat ve spor alanlarında göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen insan odaklı bir programdır. Valiliklerin koordinasyonunda yerel düzeyde hazırlanan ve uygulanan SODES projeleri, istihdam edilebilirliği artırmayı, toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik ve sosyal hayata daha fazla katılmalarını sağlamayı ve kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yoluyla bölgedeki çocuk, genç ve kadınların kendilerini daha iyi ifade etmelerine katkı sağlamayı hedeflemektedir. SODES kapsamındaki çalışmalar toplumsal hayata etkin şekilde katılmakta zorluklarla karşılaşan bu kesimler için yeni fırsatlar oluşturmakta ve bu kesimin kendine olan güvenini artırarak toplumsal yaşamın daha sağlıklı bir şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır. SODES bu yönüyle uygulandığı illerden başlayarak ulusal düzeyde sosyal restorasyonun gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Beşeri sermayenin geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasını amaçlayan Sosyal Destek Programının (SODES) GAP ve DAP illerinde uygulamalar gerçekleşmektedir. SODES'in kapsadığı nüfus kesimleri ise, özellikle yoksulluk ve sosyal imkanlara erişimde sıkıntı yaşayan; çocuklar, gençler, kadınlar, işsizler, yoksullar, göç etmişler ve kentlerin gecekondü bölgelerinde yaşayan bireyler ve gruplardır. SODES halen Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerinde uygulanmakta olup, istihdam, sosyal içerme, kültür, sanat ve spor olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. İstihdam bileşeni kapsamında uygulanacak projeler ile istihdam edilebilirliğin artırılması, ildeki ve bölgedeki ihtiyaçlara uygun alanlarda nitelikli işgücünün ve mesleki bilgi ve birikimin geliştirilmesi, toplumun dezavantajlı kesimlerinin

istihdama erişiminin kolaylaştırılması ve kendi işini kurabileceklere destek olunması hedeflenmektedir. Sosyal içerme bileşeni ile yoksulluğun azaltılması, sosyal yardım alan yoksul kesimin kendi geçimini temin edecek duruma getirilmesine destek olunması, yaşlı, özürlü, kadın ve çocuklar gibi toplumun öncelikli kesimlerinin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve bunlara götürülen hizmetlerin kalitesinin artırılması beklenmektedir. Kültür, sanat ve spor bileşeni kapsamındaki projeler ile toplumun ihtiyaç duyduğu kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerin geliştirilmesi, özellikle çocukların ve gençlerin bu tür faaliyetlere yönlendirilerek yeteneklerinin açığa çıkartılması ve kendilerine ve topluma yararlı alışkanlıklar edinmelerine yardımcı olunması beklenmektedir (<http://www.sck.gov.tr>).

Adıyaman Örneği: SODES öncülüğünde başlatılan bir projede turizm sektöründe profesyonelleşmenin sağlanması ve istihdam yaratılması amacıyla 15 kişiye yabancı dil eğitimi, Adıyaman ilinin tarihi, sanat tarihi ve coğrafya gibi alanlarda tarih ve kültür eğitimleri sağlanmıştır (<http://www.sodes.gov.tr>).

Ankara Örneği: Beypazarı'nda Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri (UMEM) Beceri'10 Projesi kapsamında kat hizmetleri, satış temsilcisi, aşçı yardımcısı, servis elemanı yardımcısı, satış elemanı" olmak üzere 26 kurs açılmıştır ve 173 kişinin eğitimleri devam etmektedir (<http://beypazarito.org.tr>).

Batman Örneği: Meslek Edinmeyle Gelecek Kaygısını Azaltmak projesi SODES' in öncülüğünde Batman'da uygulanmaktadır. İşsiz ve mesleki becerisi olmayan 18-35 yaş arası bireyler, çeşitli meslek dallarında eğitime alınarak, mesleki becerileri artırma yoluyla istihdam edilmeleri sağlanmaktadır. 8 farklı mesleki eğitim sağlanan alanlar arasında turizmle ilgili olarak Garsonluk ve Servis Elemanı Mesleki Eğitim Faaliyeti ve Turizm Rehber İngilizce Kursu Eğitim Faaliyeti yer almaktadır. 400 kişinin katıldığı eğitim sonunda 15 kişi proje kapsamında istihdam edilmiş ve 100 kişiye de staj imkanı sağlanmıştır (<http://www.sodes.gov.tr>).

Bitlis Örneği: Halı Kilim Dokumacılığı ve Bitlis'e Özgü El Sanatları ile Turizm Gelirlerini Artırma Projesi kapsamında Bitlis Merkez, Ahlat ve Hizan ilçelerinde halı ve kilim dokumacılığı konusunda eğitimler verilerek kadınların beceri düzeylerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Proje süresince 120 kadına eğitimler

verildi ve tam zamanlı olarak da 14 kadına istihdam sağlandı. Bitlis'in Ahlat ilçesinde yöresel el sanatlarını geliştirme ve değerlendirme projesi kapsamında dezavantajlı konumdaki 100 kadını ekonomik ve sosyal yönden desteklemek ve toplumdaki statüsünü yükseltmek amacıyla el becerileri eğitimi verilmiştir ve proje sonunda 5 kadın tam zamanlı ve 1 kadında yarı zamanlı olarak istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 91).

Bursa Örneği: %100 Misia Projesi, Proje, Bursa'daki Misia köyünde kaybolan ipekböcekçiliği zanaatını yeniden canlandırmak ve kadınların istihdam edilebilirliğini artırmak amacıyla başlatılmıştır. Proje faaliyetleri arasında, Misi Köyü kadınlarının eğitimi; Tescilli Misi Evi olan Koza Evi'nde açılacak restoranın kadınlar tarafından işletilmesi; Tescilli bir Misi Evi olan İpek Evi'nde ipekböcekçiliği üzerine atölyelerin ve mağazanın açılması ve kadınlar tarafından işletilmesi yer almaktadır. Daha sonra İpek Evi'nde kadınlar tarafından üretilen ürünlerin markalaştırma çalışmaları ile birlikte pazarlama ve satışı gerçekleştirilecektir (<http://www.gelecekturizmde.com>).

Çanakkale Örneği: Gökçeada'da başlatılan Organik Yaşamı Ada'da Öğrenmek Projesinin temel hedefi Gökçeada'yı organik üretime bağlı kırsal turizmde (agroturizm) cazibe merkezi haline getirmek için oluşturulması planlanan turizm stratejisinin İtalya'nın Sardunya Adası deneyimlerinden faydalanılarak geliştirilmesi ve bu sayede Gökçeada'da alternatif turizm altyapısının gelişmesidir (<http://www.canakkaleab.gov.tr>).

Çoruh Vadisi Örneği: 2007-2011 yılları arasında yoksulluğun azaltılmasının kurumsal odak alanı olarak belirlendiği Doğu Anadolu Turizm Kalkınma Projesi kapsamında Çoruh Vadisi'nde turizmle ilgili çeşitli konularda eğitimler verilmiştir. Verilen eğitimler şunlardır; 17 kişiye seramik eğitimleri, 26 kişiye Ev Pansiyonculuğu Bilinçlendirme Semineri, 27 kişiye Ev Pansiyonculuğu İşbaşı Eğitimleri, 27 kişiye Kişisel Gelişim Semineri, 17 kişiye Seramikten Hediye Eşya Üretimi Eğitimleri, 17 kişiye Kooperatifçilik Eğitimi, 12 kişiye Rafting Eğitimi, 16 kişiye Temel Kano Eğitimi, 6 kişiye Yelken Montaj ve Donanım Eğitimi, 20 kişiye Temel Dağcılık, 10 kişiye Dağcılık Rehberlik Eğitimi ve 40 kişiye de Yerel Gıda üretimi için Mutfak+Hijyen Eğitimleri verilmiştir. Verilen eğitimlerin yanı sıra yerel

halkta turizm bilincinin gelişmesi, 300'den fazla yerel insanın turizm ürünleri ve turizm becerileri konusunda eğitilmiş olması, turizmden gelir elde eden insanların özellikle gençler ve kadınların sayılarının artmış olması, bölgede sifıra yakın olan yatak kapasitesinin 20'den fazla ev-pansiyonunun devreye sokulması ile 150'ye çıkarılmış olması ve yeni pansiyonların açılmaya devam etmesi, projenin en önemli çıktılarındandır (<http://www.datur.com>).

Hakkari Örneği: Cilo Dağı Sat Göllerinin Yayla Turizmi ile tanıtılması projesi Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde yer alan 18 köyde yaşayan halka alternatif iş sahası oluşturularak gelir düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla 850 kişiye çevre, turizm ve rehberlik konularında eğitimler verilmiş ve tam zamanlı olarak 2 kişi, yarı zamanlı olarak 12 kişi istihdam edilmiştir. Çukurca ilçesinde, Gençlere Turizm Sektörüne Yönelik Eğitim Verilmesi ve İstihdamın Sağlanması Projesi kapsamında, 18-25 yaş arası 60 gence turizm sektöründe istihdam alanları oluşturmak ve ekonomik düzeylerini yükseltmelerine katkıda bulunmak amacıyla eğitimler verilmiştir. Eğitimler sonunda tam zamanlı olarak 2 kişi, yarı zamanlı olarak da 10 kişi istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 93).

İzmir Örneği: Kırsal turizm konusunda bölgenin en tanınmış olan İzmir'in Şirince Köyünde önceleri bağ, incir, zeytinciliğe dayalı olan ekonomisi, bir bütün bölgesinden gelen yeni sakinlerinin elinde bir süre sekteye uğramış, ancak son yıllarda artan turistik önemine paralel olarak, bu sektörler yeniden gelişmeye başlamıştır. Bağcılık ve zeytinciliğin yanı sıra, şeftali, incir, elma, ceviz ve kiraz yetiştirilmektedir. 1950'li yıllarda 2000-3000 civarında iken sonradan 700'e kadar düşen köy nüfusu, 1990'lı yıllardan itibaren turizmin gelişmesiyle birlikte tekrar yükseliş eğilimi içine girmiştir. Köyde halen bazı Rum evleri pansiyon olarak hizmet vermektedir. Köy içinde harap durumda olan iki Rum kilisesi bulunmaktadır (www.izog2014.com). Seferihisar'ın Geleneksel Mutfağı Projesi, İzmir'in Seferihisar ilçesinde yerelde oluşan kadın emeğini markalaştırmak ve yaygınlaştırmak amacıyla başlatılmıştır. Seferihisar'da yaşamakta olan kadınlar, kurslarda eğitilmektedir. Böylece bilgi ve deneyimlerini ziyaretçilere aktaracak olan kadınların ürettikleri ürünler için de markalaştırma ve tanıtım çalışmaları gerçekleştirilmektedir (<http://www.gelecekturizmde.com>).

Kastamonu Örneği: Zümrüt Köyü Ekoturizm Uygulama Projesi, BM Kalkınma Programı - GEF Küçük Destek Programı (SGP) tarafından finanse edilmiştir. Proje ile köyde eko turizmin altyapısının oluşturulması ve alternatif gelir kaynağı oluşturulması amaçlanmıştır (<http://www.ked.org.tr>). Projeye göre yoksulluğu azaltıcı ve koruma çalışmalarını destekleyici bir faaliyet olarak doğaya duyarlı turizm, sahip olduğu doğal ve folklorik zenginlik nedeniyle Zümrüt Köyü için oldukça uygundur. Eko turizm altyapısının oluşturulması kapsamında köydeki at yetiştiriciliğinden ve gezi parkurundan faydalanılmıştır (Şerefoğlu, 2009). Ayrıca 2004-2006 yılları arasında uygulanmış olan proje ile yaklaşık 10 kişi doğa kılavuzluğu konusunda eğitildiğinde köye gelen ziyaretçilerin yöreyi güven içinde gezmeleri sağlanmaktadır (<http://www.ked.org.tr>).

Azdavay'da Ekoturizmin Geliştirilmesi Projesi, AB tarafından desteklenmiş ve 2007 yılında tamamlanmıştır. Projenin amacı; Kastamonu'nun Azdavay ilçesinde ekoturizm altyapısının kurulması ve uygulamaya sokulması ile yerel sosyo-ekonomik yaşama ve bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Azdavay ilçesinin Başören Köyünde bulunan tarihi Yanıkali Konağı restore edilerek ekoturizm amaçlı kullanıma hazır 18-20 odalı konaklama ve eğitim merkezine dönüştürülmüştür. Merkezde ihtiyaç duyulan insan kaynağını geliştirmek amacıyla yöre insanına eğitimler verilmiştir (<http://www.ked.org.tr>).

Mardin Örneği: Geleneksel Kıyafet Tasarım Ve Üretim Projesi, sosyal dışlanma risk grubunda bulunan kadınların, geleneksel el sanatlarının güncel tasarımları ve üretim eğitimleri yoluyla güçlendirilmesi sağlanmıştır. Kadınların ekonomik yaşama dahil olmalarına katkı sağlamak amacıyla yapılan proje, 2009 yılında tamamlanmıştır. Proje kapsamında Mardin il merkezinde yaşayan 18-35 yaş grubu 60 genç kız ve kadına yönelik tasarım-dikiş eğitimi verilmiştir. Eğitimler sonunda elde edilen ürünler satışa sunulurken 10.000 TL gelir elde etmiş ve eğitime katılan 20 kadın da tekstil fabrikasında istihdam edilmiştir (www.sodes.gov.tr).

Mardin'de Kadın Liderliğinde Sürdürülebilir Turizm Girişimlerinin Yaratılması Projesi'nin amacı, Mardin'de turizm alanında örnek bir kadın girişimi yaratarak sürdürülebilir turizmin gelişmesine ve iyi örneklerin çoğalmasına katkı sağlamaktır. Proje faaliyetleri arasında, İpekyolu Pansiyon ve Kafeteryası'nın

faaliyete geçirilmesi; 50 kadın ve genç kıza eğitimlerin verilmesi; çok sektörlü bir işbirliği platformunun kurulması ve turizm sektöründe kadın girişimciliğini destekleyen bir ortam yaratılması yer almaktadır (<http://www.gelecekturizmde.com>).

Mersin Örneği: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Eğitim ve Kalkınma Vakfı (MTSO EKAV) tarafından hayata geçirilen "Turizmde Hedef 2013 SODES Projesi" ile kente göçle gelen ve iş bulamayan gençlerin turizm sektörüne kazandırılması hedeflenmiştir. Proje kapsamında kente göçle gelen 18-29 yaş arası 90 işsiz gence; aşçılık, komilik ve garsonluk üzerine mesleki eğitimler verilmiştir (<http://www.mtso.org.tr>).

Muğla Örneği: Mumcular' da organik tarımı hayata geçirmek için her yıl düzenlenen Tohum-Takas Şenliği adı altındaki proje ile hem köylünün hem de Bodrum'un ekonomisine katkı sağlanmaktadır (<http://bodrum.bel.tr>).

Şanlıurfa Örneği: Çöp Toplayan Çocuklar Gelecek Vaad Eden Gençler Projesi, SODES'in öncülüğünde Şanlıurfa'da uygulanmaktadır. Çöp toplayan çocukları bilinçlendirmek, sağlıklarını korumak, eğitimlerine devam etmelerini sağlamak, suç ve suç ortamlarından uzak tutmak, sosyal bir birey haline getirmek, mesleki eğitim vermek, yalnız ve çaresiz olmadıklarını hissettirmek, eğitimlerine devam etmelerini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen 9 ay süreli projeye Şanlıurfa'da yaşayan 18 yaş altı 33 çocuk katılmıştır. Verilen eğitimler kapsamında turizmle ilgili olarak çocuklara garsonluk eğitimi verilmiştir (<http://www.sodes.gov.tr>).

Şırnak Örneği: El Emeği Göz Nuru projesi SODES'in öncülüğünde Şırnak'ta uygulanmaktadır. İş imkanı bulamayan ve maddi zorluklar çeken kadınlara; hem ekonomik özgürlüklerini kazandırmak, hem yeni iş sahaları açmak hem de kadınların bilgi ve becerilerini paylaşacağı bir mekan oluşturmak amacıyla, 12 aylık projede verilen mesleki eğitim kursları arasında turizmle ilgili olarak aşçılık kursları da yer almaktadır. Proje kapsamında 60 genç kız ve kadın meslek eğitimi görmüş ve bunlardan 9 kişiye de istihdam sağlanmıştır (<http://www.sodes.gov.tr>).

Van Örneği: Van İl Özel İdaresi tarafından başlatılan “Turizmde Toplam Kalite” projesi sürdürülebilir turizmin gelişmesini ve il düzeyindeki kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğini sağlayarak Van ilinde turizm sektörünün gelişmesine ve kalitesinin artmasına katkıda bulunmak amacıyla 12 ay süreli olarak gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında turizm işletmelerinde çalışanların mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, turizm çalışanlarının sertifikasyonu ve halkın turizm konusunda bilgilendirilmesidir. Bu kapsamda turizm sektöründe çalışanların ön büro, kat hizmetleri, yiyecek-içecek, acentecilik, aşçılık ve rehberlik, garsonluk eğitimleri ile mesleki eğitimleri güncellendi, 450 kişiye sertifika verildi, 1930 kişiye davranış bilimleri ve İngilizce eğitimleri verildi, 450 kişiye turizm konusunda seminer verildi ve proje sonunda 14 kişiye de tam zamanlı istihdam sağlanmıştır (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 77).

Van ilinde Ticaret Borsası tarafından “Van Gölü’nde Güvenli Mavi Yolculuk” projesi başlatılmıştır. Projenin amacı Van Gölü’nde dönemsel ve kısıtlı oranda yapılan tekne turizmciliğindeki olası riskleri ortadan kaldırıp, Van Gölü ve çevresinde bulunan doğal ve kültürel değerleri tanıtır turizm markası haline getirmek ve bu sektörden elde edilen gelirleri artırmaktır. Proje kapsamında 106 tekne sahibine turizm ve teknecilik ile ilgili eğitimler sağlanmıştır. Proje sonunda 5 kişi uluslararası sulardaki gemilerde çalışmaya başlamıştır (<http://www.vatbo.org.tr>).

Van’ın Başkale ilçesinde “Baskale Kilim Dokuma Atölyesi” projesi kapsamında işsiz ve vasıfız olan 60 genç kıza eğitimler verilmiştir. Projenin amacı, yün kilim dokumacılığı konusunda yeni bir üretim kapasitesi yaratılması, yöredeki işsiz genç kızların işgücü kapasitesinin artırılması ve yeni istihdam olanaklarının yaratılması amaçlanmıştır. Proje sonunda 60 kişiye gelir getirici iş imkanı sağlanmış ve tam zamanlı olarak da 1 kişi istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009).

Van ilinde “Uysal Beldesi Tekne Çekek Projesi” kapsamında göl turizmini canlandırmak ve tekne turizmine katkıda bulunmak amacıyla gemicilere turizm rehberlik eğitimi verilmiştir. Bu kapsamda 60 kişiye turizm ve çevre konularında eğitimler verilerek 1 kişi de tam zamanlı olarak istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009).

Van merkezde “Toprak İşletmeciliğini Geliştirme Projesi” kapsamında yoksulluk sınırında ve vasıfsız halde bulunan 15-25 yaş arası gençlere mesleki eğitim verilerek el becerilerinin gelişmesine yardımcı olmak ve kooperatif kurmaları ve örgütlenmeleri konusunda destek sağlamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda çömlükçilik konusunda 30 vasıfsız gence uygulamalı eğitim verildi, kooperatif kuruldu ve bir web sitesi yayınlanmış ve proje sonucunda tam zamanlı olarak 4 kişi istihdam edilmiştir. Van Gürpınar’da Şifa Alabalık Tesisi Kapasite Arttırma, Muhafaza, Pazarlama Geliştirme Projesi” kapsamında aralarında lokantaların da bulunduğu balık üreticileri, balık yemi üreticileri, balık satıcıları ve tüketicilere eğitimler verildi ve proje sonunda da 4 kişi tam zamanlı olarak istihdam edilmiştir. Van’da Doğu Anadolu yün halı, ipek halı ve kilim üretim kapasitesini ve kalitelerini arttırma projesi halı ve kilim üretiminde marka olmak, istihdam sağlamak, uluslararası pazarlara açılmak amacı ile başlatılmıştır. Bu kapsamda 160 kişiye eğitimler verildi ve eğitime katılanların tümü tam zamanlı olarak istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009).

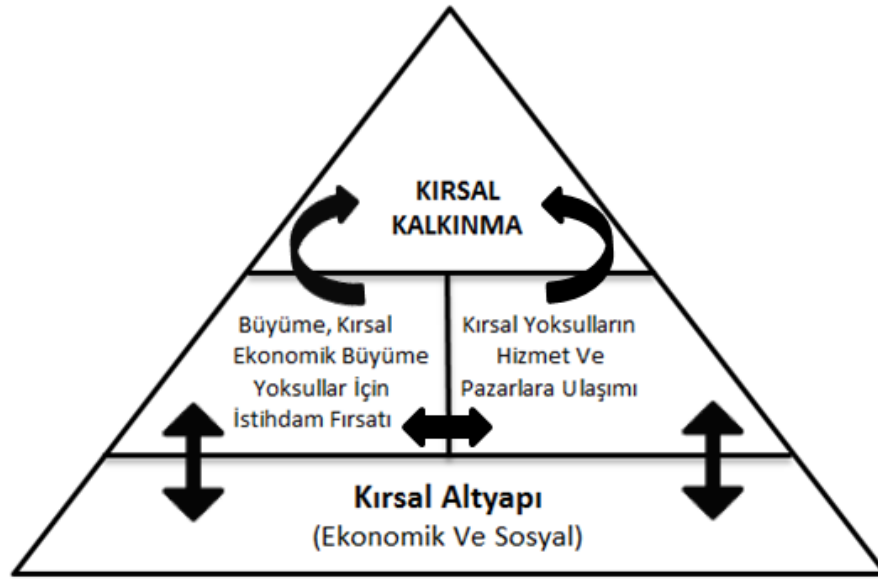
2.5. Kırsal Kalkınma, Yoksulluk ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi

Kırsal kalkınma, yoksulluk ve yoksul yanlısı turizm kavramlarının her birinin ayrı ayrı tanımlaması yapıldıktan sonra kırsal kalkınma ve yoksulluk ilişkisi, kırsal kalkınma ve turizm ilişkisi ve kırsal kalkınma ile yoksul yanlısı turizm kavramlarının birbirleri olan ilişkilerinin ne boyutta olduğu ve birbirilerine nasıl etkilerinin olduğu hakkında bilgi verilecektir.

2.5.1. Kırsal Kalkınma ve Yoksulluk İlişkisi

Kırsal kalkınma kavramının son yıllarda dünyada önemli bir konu haline gelmesinde en önemli nedenlerinden birisi giderek artan ve şiddetlenen yoksulluktur. Yoksulluktan da en çok kırsaldakiler etkilenmektedir. Gıda üretiminin artmasına rağmen açlık sorunu çekenlerin sayısı da artmakta, insan onuruna yakışmayan göç hareketliliği yaşanmakta, açlıktan ve susuzluktan ölenlerin sayısı hızla artmakta, küreselleşmenin de ortaya çıkardığı sorunlar derinleşmektedir. Kendi ürettiği üzerinde egemenliği bulunmayan kırsaldakiler, tarımdakiler yoksulluğu daha da derinden yaşamaktadır (Gülçubuk vd, 2010: 13). Diğer yandan az gelişmiş ülkelerin

kırsal alanlarında yaşayanlar, kaynakların çok az değerlendirilebildiği, sağlık koşullarının yetersiz olduğu, ilkel tarımsal uğraşların yapıldığı bir ortam içerisinde yaşamını sürdürmektedir (Tolunay ve Akyol, 2006: 121). Dünyadaki kırsal alanlarda gıda üretimi artmış, ancak açlığa maruz kalanların sayısı azalmamış, üstelik bu alanlarda tüm üretimi tehdit eden çevre felaketleri yaşanmaya başlamıştır. Bu da aslında yoksulluğun önlenmesinde gıda arzı kadar, gıda güvencesinin de bir hayli önemli olduğunu göstermektedir (DPT, 2006b: 39). Az gelişmiş ülkeler kalkınmalarını gerçekleştirirken kırsal yörelerde bulunan insanları ihmal etmemek ve kırsal kalkınma çalışmalarına özel önem vermek zorundadır (Tolunay ve Akyol, 2006: 121).

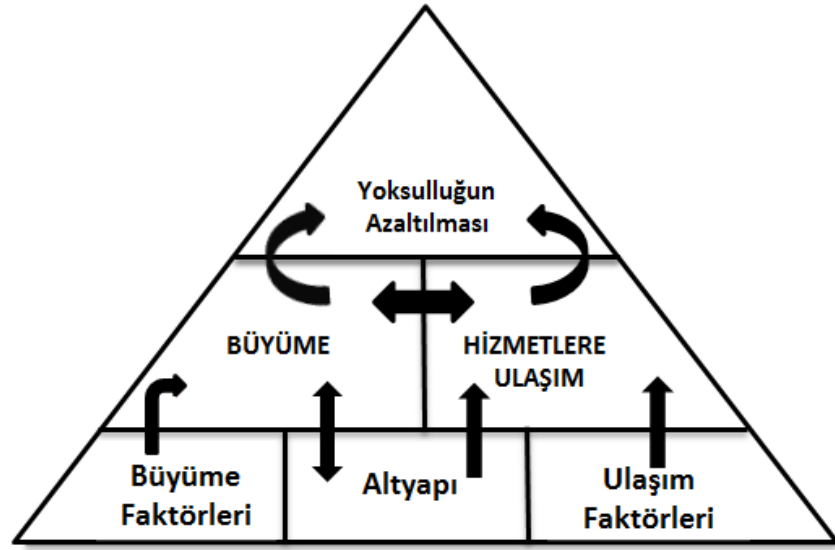
Şekil 10: Kırsal Kalkınma –Kırsal Altyapı İlişkisi

Kaynak: Fernando, N. (2008). Rural Development Outcomes ve Drivers. An Overview and Some Lessons. Asian Development Bank. Mandaluyong City, p:29.

Kırsal kalkınma ve kırsal altyapı şeklinde de görüldüğü gibi kırsal altyapının kırsal halkın yaşam kalitesi üzerinde önemli bir etkisi vardır. Altyapı ise kırsal kalkınmaya çeşitli yollarla etki etmektedir. Öncelikle kırsal altyapı kırsal halkın ihtiyaç duydukları hizmetlere ve pazara ulaşmalarını sağlamaktadır. İkinci olarak kırsal ekonomik büyümeyi ve istihdam olanaklarını etkiler ve böylece gelir ve sosyal kalkınma olanağı yaratır (Fernando, 2008: 28).

Dünyada kırsal kalkınma çabalarının çoğunluğu artık yoksullukla mücadele çalışmaları ile iç içe geçmiştir. Dünya Bankası, UNDP, AB, Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar bu dramatik gelişmeler karşısında politikalarını

yeniden değerlendirmişlerdir (Gülçubuk vd, 2010: 13). Örneğin Dünya Bankası, kendi uygulamalarına yönelik olarak “Yeni Kırsal Kalkınma Stratejisi” olarak adlandırılan ve misyonu yoksulluğun azaltılması olan bir strateji belirlemiştir. Bu stratejinin temel vizyonu; kırsal alanlarda yaşayanların da en az kentsel alanlarda yaşayanlar düzeyinde bir yaşam standardı ve kalitesine sahip olduğu; kırsal toplumların, yoksullar da dahil olmak üzere tüm yaşayanlarına eşit ekonomik fırsatların sunulduğu; kırsal alanların yaşamak ve çalışmak için sürdürülebilir ve çekici olduğu; kırsal alanların mevcut ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel ve teknolojik değişikliklere adapte olabildiği; her türlü nedenden kaynaklanan zayıflıkların azaldığı bir dünyaya ulaşmaktır (DPT, 2006b: 39).

Şekil 11: Büyüme ve Yoksulluğun Azaltılması

Kaynak: ADB (2005). Connecting East Asia: A New Framework for Infrastructure. Washington DC: World Bank, P:77.

Büyümü ve yoksulluğun azaltılması şeklinde de görüldüğü gibi altyapı hizmetler aracılığı ile doğrudan yoksulluğun azaltılmasını etkilemektedir. Dolayısı ile altyapının büyüme süreçlerindeki etkisi ise yoksulluğun azaltılmasına bağlıdır (ADB, 2005: 77). Türkiye’de ise insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek mal ve hizmetleri alamaması olarak tanımlanan yoksulluk ve bunlara erişememe olarak tanımlanan yoksunluk, kırsal yerleşimlerdeki insanları kentlerde yaşayanlara göre daha çok etkilemeye başlamıştır. TÜİK tarafından uygulanan Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre kırsalda yoksulluk artış eğilimi içindedir. Küreselleşmenin dünya ölçeğindeki aktörleri tarafından uygulanan uluslararası tarım ve ticaret politikaları, kırsalda zor koşullarda üretilen ürünlerin girdi eksikliği nedeniyle

verimsizliğine, kalite sorununa ve pazarlanamamasına, dolayısıyla buralarda yaşayan insanları yoksulluğa, işsizliğe, kente göçe ve hiçbir sosyal güvenliğe sahip olmayan işlerde çalışmaya zorlamaktadır. Böylece kırsal alanlarda büyüyen yoksulluk göçlerle kentlere ve tüm ülke geneline yayılmaktadır. Sektörel yönden analiz edildiğinde tarımda çalışanların daha yüksek bir yoksulluk riski ile karşı karşıya olması, yoksulluğun kırsal kesimde daha yaygın yaşanması sonucunu doğurmuştur. Yoksulluk artışı, esasen kırsal nüfus çözülmesi ile yaş profiline çalışma çağı aleyhine gelişmesi, tarımsal destekleme politikalarındaki yanlışlıklar, yetersiz ve verimsiz tarımsal üretim gibi gelişmelerle de paraleldir (DPT, 2006b: 30).

2.5.2. Kırsal Kalkınma ve Turizm İlişkisi

Kırsal alanlar yaşam ve ekonomik faaliyetlerin önemli ölçüde doğal kaynakların kullanım ve değerlendirilmesine bağlı olduğu, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sürecinin nispeten yavaş işlediği, gelenek ve törelerin, yaşam biçimini ve kurallarını etkilediği ve teknolojik gelişmenin yaşama ve üretime yansıma oranının büyük ölçüde zamana yayıldığı alanlar olarak da tanımlanmaktadır (Uzunpınar, 2008: 10). Bu noktada kalkınmanın ekonomik refahı beraberinde getiriyor olması gerekmektedir. Turizmin gelişmesi ise halkın gelir ve refah seviyesinin artmasına katkıda bulunacağı için kalkınmada önemli bir etkiye sahip olan sektördür (Çeken, 2008: 301). Turizmin de kırsal alanların kalkınmasına sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel yönden yapabileceği çeşitli katkılar söz konusudur (Esengün vd, 2010: 1).

Sosyo ekonomik yönden; turizmin gelir etkisinin artması, tarım sektöründe üretim kalitesinin artmasına, standardizasyonun sağlanmasına ve kaliteli ürünün gerçek değerini bulmasına neden olmakta ve bunun sonucunda da o bölgede tarımla geçinen kesimin gelirinde bir artış olmaktadır. Tarım ekonomisinin yaygın olduğu bölgelerde turizmin gelişmesi yöredeki halkın gelir ve refah seviyesinin artmasına, tarım sektöründeki gizli işsizlik sorununun da turizmin gelişmesi ile birlikte ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla işsiz kesimin sanayileşmiş bölgelere göç etmesinin önüne geçilmekte ve bölgelerarası dengesizlik de en aza indirilmiş olmaktadır (Çeken, 2008: 301).

Kültürel yönden; kültürel mirasın ve doğal güzelliklerin tanıtımı sonucunda turistik faaliyetlerin arttığı bölgelerde, yerel ürünlerin tanıtımı yapılabilen ve elde edilen turizm gelirlerinden yerel halkın da yerel işletmeler ve çeşitli iş olanakları aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak pay alması sağlanabilmektedir (TÜSİAD, 2012: 33). Dolayısı ile bu durum turizmin gelişmesi sonucu atıl işgücüne yeni iş olanakları sağlamak, yöredeki ailelerin girişimcilik ruhunun (yeteneklerinin) gelişmesine katkıda bulunmakta, geçim kaynağının iyileşmesi/çeşitlenmesi sonucu kırdan kente göç önlenmektedir (Esengün vd, 2010: 1).

Çevresel yönden; kırsal turizm faaliyetlerinde yer alan turistler çevreye daha duyarlı oldukları için turizme açılan alanlardaki doğal değerler daha sıkı bir şekilde korunmaktadır (Esengün vd, 2010: 4).

Turizm ve kırsal kalkınma ilişkisinin bir diğer boyutu da kadın işgücünün ekonomiye olan katkıları yönündedir. Kırsal alanda yaşayan kadınlar, yaptıkları faaliyetlerle ekonomiye dahil olarak pasif durumdan aktif konuma geçebilmektedir. Ürettikleri ürünleri pazarlarda ya da yol kenarındaki standlarda satma şansı elde etmektedir (Civelek, 2013: 41). Dolayısı ile de kadınların aktif biçimde bir takım görevler üstlenerek para kazanması toplum içerisindeki statüsünü değiştirmektedir. Turizmin gelişmesinin kırsal kalkınma için diğer bir olumlu etkisi ise o yörelere daha fazla ve kaliteli sağlık, eğitim ve ulaşım hizmetlerinin gitmesine yardım etmekte, kentlerden kırsal alanlara ve orman köylerinden kentlere yeni ve yararlı bilgilerin akışında önemli rol oynamakta ve bunun sonucunda sektörler arası işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Esengün vd, 2010: 4).

2.5.3. Kırsal Kalkınma ve Yoksul Yanlısı Turizm İlişkisi

Yoksul yanlısı turizm literatüründe daha çok kalkınma ve yoksul yanlısı turizm ilişkisini ortaya koyan çalışmalar yer almaktadır (Butler, 2013; Trau, 2012; Kadiri, 2012; Erksine ve Meyer, 2012; Torres vd, 2011; Holden vd, 2011; Sharpley ve Naidoo, 2010; Roy vd, 2010; Damrongchai ve Michelson, 2009; Theerapappisit, 2009; Gascon, 2009; Suntikul vd, 2009; Haris, 2009; Lewis ve Brown, 2007; Hill vd, 2006; Rogerson, 2006; Ashley ve Haysom, 2005; Bowden, 2005; Torres ve Momsen, 2004). Bu araştırmalarda turizm sektörünün emek yoğunluğu, kadınların

katılımı, gelir dağılımı gibi ekonomik etkileri ve yoksulluğun olduğu yerlerde doğal ve kültürel varlıklara verilen önem, yoksulların refah düzeyi için fırsatların (eğitim, altyapı vb.) artırılması gibi sosyal etkilerinden (Ashley vd, 2001) dolayı yoksul yanlısı turizm yaklaşımının kırsal kalkınmada etkili bir araç olabilmesinin mümkün olabileceği görülmektedir. Türkiye’de ise Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 2006 yılında oluşturulan “Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)” nde kırsal kalkınma; kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelen, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözeten, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü olarak kabul edilmektedir (DPT, 2006a: 3).

Kırsal kalkınmanın ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere üç farklı boyutu bulunmaktadır (Fernando, 2008: 6). Yoksul yanlısı turizmin ekonomik ve sosyal etkilerini sosyal ve ekonomik olmak üzere ele almak mümkündür. Sosyal yönden: Turizm farklı bir sektör olması nedeniyle geniş bir katılımı gerektirmektedir. Diğer sektörler ile karşılaştırıldığında turizm sektörü kadınlara daha fazla yarar (işler, küçük ticaret fırsatları) sağlar (Roe ve Khanya, 2001: 4). Yoksul yanlısı turizmin ekonomik olmayan stratejileri içinde farkındalık yaratmak ve gururu teşvik etmek; yerel katılımı teşvik ederek programın yararlarını göstermek, program sürecinde yerel halkın oynayacağı rolleri göstermek, çevre yönetiminin desteklenmesi, kaliteli ve sürdürülebilir ürünün sağlanması etkili çevre yönetimi yer almaktadır. Bu nedenle bölge sakinlerinin bütün uygulamalarında kaynak yönetimi uygulamaları teşvik edilmektedir (Lewis ve Brown, 2007: 12). Turizm sektörü; yoksulluğun azaltılmasına, ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınma, çevre koruma, milletler arasında kültürler arası anlayış ve barış konularında büyük ölçüde katkı sağlayabilir (WTO, 2005: 2). Turizm sektörünün yoksullar için fırsatları genişletmek konusunda meyilli olduğu görülmektedir. Kültürel tabanlı ürünlerin çeşitlendirilmesi, iş bağlantılarının genişletilmesi, varlıkların yoksullara yeniden dağıtılması (sermaye, toprak gibi) ve uzun dönem değişiklikleri ile turizm planlarında yoksulların sesinin çoğaltılması gerekir (Ashley vd, 2001). Turizm sektörü doğal sermayeye (örneğin yaban hayatı gibi) ve kültüre son derece bağlıdır. Bu varlıklar ise genellikle

yoksulların bulunduğu yerlerde yer almaktadır (Roe ve Khanya, 2001: 4). Ashley vd. tarafından Güney Afrika'da uygulanmış olan çalışmaların ortaya koyduğu ortak yönlerden birisi de yoksul yanlısı turizm stratejileri özellikle yerel kültüre dayalı yeni ürünlerin geliştirilmesini içerir. Ancak bu ürünler için pazarın bulunması ve mevcut ürünlere entegre edilmesi gerekmektedir (Ashley vd, 2001: 9).

Yoksul yanlısı turizmin ekonomik stratejileri içinde becerilerin geliştirilmesi; eğitim programları aracılığı ile tur rehberleri ve üreticilerin becerilerini geliştirmek yer almaktadır. Böylece istihdam olanakları sağlanmış olacaktır. Yeni ürünler ve aktiviteler geliştirmek; yoksul alanlarda ürünün geliştirilmesi için program, finansal ve teknik destek sağlar. Küçük girişimler için krediler de sağlanmaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 12). Turizm sektörü; yoksulluğun azaltılmasına, ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınma, çevre koruma, milletler arasında kültürler arası anlayış ve barış konularında büyük ölçüde katkı sağlayabilir (WTO, 2005: 2). Çoğu uzmana göre yoksulluğun azaltılması için ekonomik büyüme gerekmektedir. Ancak diğer tarafta kalkınmanın tek tarafı yeterli olmayacağına yönelik olarak da büyüyen bir farkındalık da vardır. Ekonomik büyümede asıl ihtiyaç duyulan konu büyümenin yoksullar için yararlarının artmasına yöneliktir. Ancak bu noktada gelir artışının yoksullara doğru yönelmesi durumunda yoksul yanlısı bir büyüme de mümkün olacaktır. Gelişmekte olan birçok ülkede turizm sektörü, gayri safi yurtiçi hasıla, ihracat gelirleri ve vergi gelirlerine olan katkısı ile ekonomik büyümeyi arttırmaktadır. Turizmin gelişmesinde pek çok yaklaşım yoksul insanlara olan faydaların yavaş yavaş onlara ulaşacağı varsayılarak turist sayısının artışına odaklanmaktadır. Bu konuda yoksul yanlısı turizm farklı bir bakış açısına sahiptir: turizmin gelişmesindeki değişimlere odaklanmakta ve böylece yoksul insanlara yönelik gelir artışı veya turizme katılımları da artmaktadır. Turizm sektörü girişin fırsatları olan ve iş imkanı sağlayan emek yoğun olan bir sektördür. Aynı zamanda turistler de yerel ürün ve hizmetleri satın alma konusunda istekli olduklarında doğrudan erişim sağlanmaktadır. Yerel halk için gelir artışı ve turistler için de hizmetlere erişim noktasında kolaylık sağlanmaktadır. Ancak yoksul halkın etkin bir katılımı olmayınca bu fırsatlar kaçırılmaktadır (Roe ve Khanya, 2001: 4);

- Turizm farklı bir sektör olması nedeniyle geniş bir katılımı gerektirmektedir
- Müşterinin söz konusu ürün/hizmetin bulunduğu yere gelmesi önemli fırsatlar sağlamaktadır (örneğin; hediyelik eşya satışı gibi).

- Doğal sermayeye (örneğin yaban hayatı gibi) ve kültüre son derece bağlıdır. Bu varlıklar ise genellikle yoksulların bulunduğu yerlerde yer almaktadır.
- Turizmde emek yoğunluğu oldukça fazladır.
- Diğer sektörler ile karşılaştırıldığında turizm sektörü kadınlara daha fazla yarar (işler, küçük ticaret fırsatları) sağlar.

Yerel halk için yerel ekonomiyi geliştiren yoksul yanlısı turizm, özellikle gelişmekte olan ülkelerde oluşturulmaktadır ve turizm işletmeleri ile yoksul insanlar arasındaki bağlantıyı güçlendirmektedir. Bu nedenle yoksulluk azalır ve yoksul halk turizmin gelişiminde daha etkin bir şekilde katılım sağlayabilirler. Yoksul yanlısı turizmin amacı yoksulların istihdamının artırılmasından karar alma süreçlerine ve yoksul halkın da katılmasına doğru değişmektedir. Bu işletmelere küçük tatil köyleri ve tur operatörleri örnek verilebilir. Burada en önemli faktör ise turizm sektörü veya işletmeler için değil, yoksul halkın turizm sektöründen aldıkları faydanın daha da artmasıdır.

2.6. İlgili Araştırmalar

Çalışma kapsamında kırsal kalkınma, yoksulluk ve yoksul yanlısı turizm ilişkilerine yer verdikten sonra günümüze kadar bu konularla ilgili olarak literatürde ne gibi çalışmaların yapıldığı ve bu çalışmalar ile ne gibi bulguların elde edildiğine hakkında bilgi verilecektir. Bu kapsamda öncelikle, kırsal kalkınma konusundaki araştırmalara, kırsal kalkınma ve turizm ilişkisine yer veren çalışmalara, yoksulluğun azaltılmasında turizm konusundaki çalışmalara ve son olarak da yoksul yanlısı turizm le ilgili çalışmalara yer verilecektir.

2.6.1. Kırsal Kalkınma İle İlgili Araştırmalar

Tolunay ve Akyol (2006), kalkınma ve kırsal kalkınma kavramlarına yer verilen çalışmada, kalkınma sürecinin ekonomik, sosyal ve insan kalkınması şeklinde üç elemanın bulunduğu belirtilmektedir. Cengiz ve Çelem (2003), ise kalkınma çalışmalarında problemin açık ve net olarak ortaya konulması, analiz edilmesi ve birçok kriterin uzman kişiler tarafından değerlendirilmesi gerektiğinden dolayı kalkınma çalışmalarındaki bu aşamalarda “Analitik Hiyerarşi Süreci” (AHS)

yönteminin kullanılabilceğini belirtmektedirler. AHS yöntemi, çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olup problemi kendi içinde küçük parçalara ayırdıktan sonra, karşılaştırılan iki elementin, aralarındaki önemini ve bu önemin ne kadar olduğu yargısını belirleyen bir sistemdir. Makalede örnek olarak kırsal kalkınmada önemli faktörlerden biri olan ve birçok çalışmada göz ardı edilen kültürel faktörler değerlendirilmiştir. Bu uygulamalar ve diğer değerlendirmeler sonucunda AHS yönteminin kırsal kalkınma çalışmalarında kullanılmasının yararlı olacağı sonucuna varılmıştır. Gülçubuk ve Aluftekin (2006), yapmış oldukları çalışmada kırsal kalkınmada internet tabanlı bilgi sistemlerinin kullanımına yer vermiştir. Bu konuda uluslararası kalkınma kuruluşlarının ve sivil toplum kuruluşlarının desteklediği projelere yer verilmiştir. Gelişmiş ülkelerde internet tabanlı bilgi sisteminin kırsal kalkınmada kullanıldığı ancak Türkiye’de bu konuda henüz gelişim sağlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kanatlı (2008), kırsal sorunlar konusunda farkındalık yaratarak sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmanın, tüm kesimleri kalkınma süreciyle eşitlikçi bir kalkınmanın gerçekleşmesine yardımcı olmanın, planlayıcılar açısından oldukça önemli olduğu üzerinde durmuştur. Gülçubuk (2006), yapmış olduğu bir çalışmada kırsal kalkınmada dikkat edilmesi gereken noktalara değinmiştir. Buna göre kırsal kalkınma planları örneğin yöre halkının sorunlarına odaklanmalıdır. Coşgun (2009)’un çalışmasında Köprülü Kanyon Milli Parkı’ndaki yedi köy için belirlenen sosyo-ekonomik değişkenleri kullanarak temel bileşenler analizi yapmıştır. Buna göre hangi köylerde ve ne tür çalışmalarla yörenin sosyo-ekonomik yapısı üzerinde etkili çalışmalar yapılabileceği ortaya konulmuştur. Böylece köylere yönelik Kırsal Kalkınma Potansiyelleri irdelenmekte ve köyler için oluşturulan Kırsal Kalkınma Eylem Planı örnek bir köy için sunulmuştur.

Kay (2009), Sovyet sanayileşme politikalarını, Doğu Asya ve Latin Amerika’da uygulanan kalkınma stratejilerinin karşılaştırmasını, neo-liberal politikaların kır-kent ilişkileri üzerine etkisini ve Dünya Kalkınma Raporu 2008’in “kalkınma için tarım” başlıklı raporunu incelemiştir. Yazar araştırmalarının sonunda, sanayi ve tarım arasında kent-kır ayrımının ötesinde sinerjiyi artıran kalkınma politikalarının kırsal kesimdeki yoksulluğu gidermede en iyi yol olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Rizov (2004), ise kırsal kalkınma politikalarının çeşitlilik (çok işlevlilik) ve sürdürülebilirlik olmak üzere iki önemli içeriğinin olduğunu ifade etmektedir. Râmniceanu ve Ackrill (2007), sekiz merkez ve Doğu Avrupa ülkesinin çok işlevliliği teşvik etmek amacıyla devlet fonlarını kullanarak uyguladığı kırsal kalkınma politikalarının sınıflandırmasını yaparak kapsamını araştırmışlardır. Sonuç olarak ortak tarım politikalarının yeni iki sütunlu bir yapı ortaya çıkardığını, bu ikinci sütunun ise kırsal toplulukların ekonomik iyileşme yanında rekabet odaklı amaçlarının da olduğunu belirtmişlerdir. Marsden ve Sonnino (2008), ortaya çıkan kırsal kalkınma paradigmalarına bağlı olarak bir uygulamanın çok fonksiyonlu olması için; tarım kesimine gelir sağlaması, toplumun daha geniş kesimine cevap verecek nitelikte yeni bir tarım sektörü yapısı oluşturması ve kırsal kalkınmaya daha fazla yarar sağlayacak şekilde kırsal kaynakları yeniden düzenlemesi gerektiğini belirtmişlerdir. İngiltere'nin kırsal kalkınma politikaları bağlamında, tarım endüstrisinin bu koşulları sağlayacak şekilde sektörel yapıdan bölgesel yapıya ve sonrasında daha da genişleyerek çok işlevli bir yapıya doğru değişmeye başladığını ifade etmektedirler. Ayrıca Rizov (2006), tarafından yapılan başka bir araştırmada ise birçok kalkınma doktrininden farklı olarak, baskın olan kırsal sektörün ya da tarımın hem Doğu, hem de Batı Avrupa ülkelerinde (ikili bir yapıyla her iki bölgede de) benzer şekilde ortak tarım politikaları yoluyla karakterize edildiğini ileri sürmektedir.

Gülçubuk vd. (2010) tarafından, kırsal kalkınma yaklaşımlarında ve politika uygulamalarında yaşanan değişimleri, uluslararası kuruluşların politikaları ve Türkiye'nin değişimlerden nasıl etkilendiğini ve ne tür politika seçenekleri oluşturmaya çalışıldığını ortaya koyan bir araştırma yapılmıştır. Buna göre tarım dışı ekonomiyi canlandıracak, tüm toplum kesimlerini kapsayacak, kurumsal gelişmeleri hızlandıracak, sosyal farklılıkları en aza indirecek kırsal kalkınma politikaları ve uygulamaları tüm uluslararası kuruluşların benimsediği yaklaşımlar haline gelmiştir.

Akın vd. (2011)'nin yapmış oldukları çalışmada, 1989-1998 yılları arasında Diyarbakır Karacadağ yöresinde Türkiye Kalkınma Vakfı'nın 13 köyde uyguladığı 21 projenin etkisi değerlendirilmiştir. Projenin uygulandığı ve uygulanmadığı köyler arasında “üretim alanlarında uzmanların görüşlerine verilen önem” ve “köy kalkınmasına yönelik bakış açıları” konularında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Gürlük (2001) ise bir çalışmasında, dünyada ve Türkiye'de kırsal kalkınma anlayışını ve sürdürülebilir kalkınma kavramının son yıllarda artan önemini ortaya koymuş ve Türkiye'nin mevcut kırsal kalkınma projelerinde belirlediği stratejilerde yapması gereken değişiklikleri incelemiştir. Buna göre, yerel dinamiklerin harekete geçirilerek halk-devlet dayanışmasının yoğun olarak yaşandığı kırsal kalkınma projelerinin devamının tüm yurda yayılması, halkın büyük bir çoğunluğuna yaşama ortamı sağlayan kırsal bölgelerde uygulanacak proje tekliflerinin devlet kurumları tarafından değil yerel yönetimler tarafından yapılması, ülkemizde kırsal kalkınmanın hedefine ulaşması için gerekli olduğunu belirtmiştir.

Şerefoğlu (2009), yapmış olduğu çalışmada kırsal kalkınma için kırsal turizmle ilgili Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'deki yapılmış olan çalışmaları ele almıştır. Buna göre kırsal turizm bölge ekonomisine yaptığı katkı ve istihdam sağlaması açısından önemli bir ekonomik gelir getirici bileşen olarak Türkiye'de değişik illerde yürütülen kırsal kalkınma projelerinde yer almasına rağmen, şimdiye kadar yeterince önem verilmemiştir. Çelik (2005) yapmış olduğu bir çalışmada, Türkiye'de 1963 yılı sonrası ulusal ve yerel ölçeklerdeki kırsal kalkınma politika ve uygulamalarını incelemiş ve bunların bir değerlendirmesini yapmıştır. Çalışmada, kalkınma planlarındaki kırsal kalkınma politikaları ile AB'ne uyum sürecinde oluşturulan kırsal kalkınma politikalarına ve 1970 yılı sonrası il veya iki il bazında uygulanan çoğu dış kaynakla finanse edilen kırsal kalkınma projelerine (KKP) yer verilmiştir. Ekim (2006) Türkiye'nin tarımsal ve kırsal yapısının, kırsal nüfus, gelir ve tarımsal işletmelerin büyüklüğü açısından AB ülkeleri ile büyük farklılıklar göstermekte olduğunu vurgulamıştır. Çalışmada, bu farklılıkları gidererek kırsal alanların kalkındırabilmesi için; kırsal altyapının geliştirilmesi, kırsal nüfusun azaltılması, tarım-dışı gelir getiren faaliyetlerin teşvik edilmesi, doğal kaynakların geliştirilmesi ve tarım-sanayi işbirliğinin geliştirilerek yeni istihdam alanlarının açılması gerektiğine değinilmektedir. Benzer şekilde Yılmaz ve Tolunay (2007)'da Türkiye'de uygulanan kırsal kalkınma politikalarının önceliğinin kırsal istihdam olması gerektiğini vurgulamaktadır. Yine AB'ye üyelik sürecinde OTP desteklerinin kırsal kalkınma destekleri lehine artacağı öngörüsüyle, orta ve uzun vadede kırsal ekonomilerin kentsel ve küresel ekonomik sistemlerle bütünleşmesinden hareketle, kırsal alanlarda katma değer artışına imkân veren tarım dış faaliyetler ile girişimciliğin geliştirilmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Bu durum özellikle genç

nüfus ile yetersiz ya da hiç toprağı olmayan hane halkları için önemlidir. Yazarlara göre; tarımdan ayrılacak işgücünün tarım dışı sektörlerde istihdamını sağlamaya yönelik olarak, özellikle rekabet gücünün olduğu, yöresel potansiyellerin harekete geçirilebileceğı tarım işkollarında istihdam alanları yaratılmalıdır. Bu noktada tarımsal işletmelerin modernizasyonu ile birlikte küçük ölçekli tarımsal işleme tesisleri için yatırım desteklerinin kırsal kesime götürülmesi büyük önem taşımaktadır. Işık ve Baysal'da (2011) Türkiye'nin AB üyeliğı sürecinde kırsal kalkınma politikalarını incelemiştir. Buna göre Türkiye'de özellikle 2007-2013 dönemi kapsayan süreçte kırsal kalkınma politikalarına daha fazla önem verildiğı vurgulanmış ve AB ülkeleri ile Türkiye'de kırsal kalkınmaya yönelik göstergeler karşılaştırılmıştır. Çalışmada aynı zamanda tarımda verimliliğı arttıracak mekanizasyona dayalı yöntemlerin yaygınlaştırılması, alt yapının iyileştirilmesi ve kırsal kesimin sağlık ve eğitim koşullarının iyileştirilmesi, özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınların eğitimlerinin artırılması ve tarım dışı sektörlerde istihdam edilmesinin oldukça önemli olduğu üzerinde durulmaktadır. Diraor (2008), ise Türkiye'nin kırsal politikasıyla ilgili fon kullanımına ilişkin programlama, uygulama ve kurumsal yapılanma tasarımlarının AB ile uyum içinde olduğuna değinmektedir. Yazara göre, IPARD kapsamında ilk kez benimsenecek kurumsal yapılanma, programlama ve uygulamalar bu uyum sürecinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Çalışmada ayrıca, IPARD kapsamında politika ve kurumsal çerçeve oluşturma sürecinin başlangıç aşamasından itibaren doğru kararlarla yönlendirilmesinin uzun vadeli olarak kırsal kalkınma için önemli bir adım olacağı vurgulanmaktadır. Bunun aksine Uzunpınar (2008) ve Can (2007), IPARD programının Türkiye'de tarım sektörünün ve kırsal yaşam alanlarının bütün sorunlarına çözüm olacağı düşüncesinin yanlış bir yargı olacağını belirtmektedirler. Ancak ülkemiz tarımı ve kırsal alanları için önemli miktarlarda sayılabilecek bu mali desteğın yerinde ve etkin şekilde kullanılması; ihtiyaç analizlerinin doğru ve gerçekçi yapılmasına, uygulama mekanizmasını işletecek Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)'nun uygun temeller üzerinde oluşturulmasına, potansiyel faydalanıcıların, tarımsal işletmelerin profesyonel anlamda proje hazırlama ve yönetme kabiliyetine ve bilgi birikimine sahip olmalarına ve kamu ve sivil toplum kuruluşlarının program uygulamalarına desteklerine bağı olduğunu ifade etmektedirler. Akın ve Yıldız (2005), Türkiye'nin AB ile müzakere sürecinde kırsal alanda yaşayanların; tarımsal üretimlerinin garanti altına alınması, kırsal

nüfusun sürdürülebilir gelir kaynaklarına kavuşması, pazar koşullarında rekabet edebilirliklerinin sağlanması, kırsal nüfusun katılımcı yaklaşımlarla örgütlenmesinin yaygınlaştırılması ve sorun çözme yeteneklerinin geliştirilmesi, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi, çevre ve kırsal mirasın korunması ve kırsal kalkınma konusunda çalışan Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın güçlendirilmesi gibi kırsal alanda yaşanan sorunların çözülmesi gerektiğini ve bu sorunlar giderilirken IPARD ajanslarının önemli roller üstlenebileceğini belirtmektedir. Üyeliğe kadar olan süreçte, Türk tarımının ne gibi kazanımlar sağlayacağı, kırsal kalkınma ile ilgili ne gibi yeni sorunlarla karşılaşılacağı ve bunların çözümüne IPARD Ajansının ve kırsal kalkınma tedbirlerinin rolünü tespit etmeye yöneliktir. Can ve Esengün (2007)'ün çalışmasında Avrupa Birliği (AB)'deki Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programının (SAPARD) yapısı ortaya konulmuş ve AB'nin genişleme perspektifinde uyguladığı kırsal kalkınma politikaları incelenmiştir. Ayrıca, adaylık sürecinde Türkiye'de uygulanması gereken kırsal kalkınma politikalarına ilişkin çalışmalara yer verilmiştir. Yine başka bir çalışmada ise Çolakoğlu (2007), kırsal kalkınma açısından köy-kent projesini inceleyerek Türkiye'de uygulanan örneklere yer vermekte ve bu projelerin amacına ulaşabilmesi için gerekli mali desteğin var olmasının önemine değinmektedir. Telli (2013) tarafından yapılmış olan başka bir araştırmada, Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın ortak paydası olan kırsal toplumun refahını, çok fonksiyonelli ve entegre yaklaşımla, Türkiye'de ve özellikle Adana'nın Pozantı İlçesi'nde ne derecede etkilediği araştırılmıştır. Buna göre Pozantı İlçesi'nde yapılan ve hala yapımı devam etmekte olan projeler ile ilçede sürdürülebilir kırsal kalkınma çabalarının sadece tarımsal üretim ve sanayileşme ile sınırlı kalmadığı aynı zamanda kadın istihdamına, gençlerin toplumla entegrasyonuna, eğitim standartlarının büyük kentlerle paralel hale getirilmesine ve çevresel kirliliğin sürdürülebilir bir yaklaşımla çözülerek kırsal bölgede yaşayan toplumun yaşam kalitesinin artırılmasına çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Alagozoğlu' nun (2010) yapmış olduğu yüksek lisans çalışmasında ise kırsal kalkınma ve entegre kırsal kalkınmadaki sosyal boyuta yönelik olarak Erzurum Entegre Kırsal Kalkınma Projesi yatırımları ile sosyal ve ekonomik yapıda meydana getirdiği değişim karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Bu proje ile ekonomik ve sosyal yapıda meydana getirdiği etkileri ve kalkınma düzeyini tespit ederek kalkınmanın ekonomik ve sosyal olarak bir bütün olduğu ve kırsal kalkınma gibi toplumsal boyutu olan çalışmalarda bu gerçeğin göz ardı edilmemesi gerektiği

vurgulanmaktadır. Bu çalışma kırsal kalkınma uygulamalarındaki proje amacı, proje faaliyetleri ile proje sonuçları arasındaki kopukluğun var olduğunu belirtmektedir. Kan ve Gülçubuk (2008) çalışmasında, Türkiye’de koruma altına alınan Coğrafi İşaret kavramının yerel ekonomilerde özellikle kırsal alanların canlandırılmasında bir araç olarak kullanılabilmesi ortaya konulmaktadır. Ayrıca yerel kültürün korunmasına da katkıda bulunurken kırsal ekonominin canlanmasına nasıl katkıda bulunabileceği üzerinde durulmuştur. Giray vd. (2004), kırsal kalkınmada yeni perspektiflerin neler olduğuna yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre küreselleşen dünyada kırsal kalkınma politikaları da değişim göstererek, ortak payda olan kırsal toplumun refahı için tarım merkezli çok fonksiyonelli ve entegre yaklaşıma sahip politikalara dönüşmektedir. Bu çerçevede dünyada ve Türkiye’deki kırsal kalkınma politikalarındaki değişimlere yer verilmiştir. Gürlük (2002), yapmış olduğu bir çalışmada toplumun kırsal çevreye olan etkileri kırsal kalkınma çerçevesinde, Bursa yakınındaki doğal güzelliklere ve Rekreasyon alanlarına sahip Misi Yerleşimi örneği ile incelenmiştir. Gökçen (1987)’in yapmış olduğu bir çalışmada ise kalkınmada öncelikli olan yörelerdeki uygulanan politikalar çerçevesinde bölgesel gelişmenin hızlandırılmasında bir araç olan kırsal kalkınma projeleri incelenmiştir.

2.6.2. Kırsal Kalkınma ve Turizm İle İlgili Araştırmalar

Courtney vd. (2006), İskoçya’da çevresel özellikler ve doğal mirasa bağlılığa göre oluşturulan dört ayrı ekonomik alan üzerinde araştırma yapmış ve doğal mirasların, (potansiyellerinin) yerel ekonomik faydalar oluşturma konusunda yerel kaynaklara olan eğilimleri nedeniyle oldukça iyi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmaya göre, çevrenin ekonomiyi şekillendirdiği kesinlikle göz ardı edilmemeli, doğal miras ekonomik ve çevresel nedenlerle en verimli şekilde yönetilmeye çalışılmalıdır. Türkiye’de yapılan bir çalışmada ise Çakır ve Çakır (2012), Tekirdağ’ın bir ilçesi olan Şarköy ve çevresinde kırsal alanda yaşayan insanların refah düzeyinin artması için başka bir ifade ile kırsal kalkınmayı sağlayıcı bir unsur olarak kırsal turizm potansiyeli değerlendirilmesi kapsamındaki çalışmanın amacı, Şarköy ve çevresinin kırsal turizm açısından taşıdığı potansiyelin ortaya konulmasıdır. Mevcut potansiyelin faaliyete geçirilmesi sağlanarak bölgedeki kırsal alanların kalkınmasını sağlayıcı bir unsur olarak kırsal turizm potansiyelinin nasıl

değerlendirilebileceği üzerinde durulmuştur. Işık ve Baysal'da (2011) kırsal kesimde ekonomik çeşitlendirmeye gidilmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Bu çeşitlilikler; kırsal alan turizminin geliştirilmesi, halıcılık, el sanatları gibi kültürel ve sanatsal etkinliklerin geliştirilerek yeni istihdam alanlarının açılması, organik tarımın geliştirilmesi, tarım ve sanayi entegrasyonunun sağlanarak tarımda daha verimli alanlara yönelmenin teşvik edilmesi şeklinde sıralanabilir. Yılmaz ve Tolunay (2007)'a göre Türkiye'de özellikle, organik tarım ve agro turizm etkinlikleri alternatif gelir kaynakları olarak düşünülmeli ve kırsal kalkınma yatırım destekleri bu alanlara yönlendirilmelidir. Benzer şekilde Civelek (2013)'in yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında, sürdürülebilirlik kapsamında agro turizm ve kırsal kalkınma ilişkisi ele alınmıştır. Bu kapsamda agro-turizm özellikle kırsal alanda yaşayan yerel halkın hem refahının artması hem de sosyo-kültürel açıdan gelişiminde bir araç olarak kullanılabilmesi belirtilmektedir. Agroturizmin bölgeler arasında gelişmişlik farkını en aza indirmek ve yerel halk için istihdam yaratmak konusunda kırsal kalkınmaya katkıda bulunabileceği üzerinde durulmaktadır. Muğla yöresindeki TaTuTa çiftlikleri ele alınarak yerel halkı dahil edildiği agro turizm potansiyeli ve uygulamaları ortaya konulmuştur. Buna göre agro-turizmin yöreye ve köylerine ekonomik açıdan katkı sağladığı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle kadın işgücünün agro-turizm doğrultusunda istihdam edildiği gözlem yoluyla da ortaya konmuştur. Çeken vd. (2007) 'nin yapmış oldukları bir çalışmada Türkiye'nin, coğrafik konumundan dolayı tarih, sağlık, kültür ve kırsal turizm gibi çok sayıda seçeneğe sahip olduğu belirtilmektedir. Çalışmada Türkiye'de kırsal kalkınma içinde kırsal turizmin yeri ve önemine yer verilmiştir. Buna göre, Türkiye'de kırsal alanın gelişmesi ve kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile gelişmişlik farkını gidermenin bir yolu da kırsal kalkınmanın öncü sektörlerinden biri olan kırsal turizmdir. Bu kapsamda coğrafi bakımdan kırsal alanların yoğunlukta olduğu yerlerde tarım kuruluşlarının kırsal turizm konusunda teşvik edilmesi suretiyle, kırsal alanların hem tarım, hem turizm kaynağı olarak kullanılarak, kırsal bölgelerin ekonomik büyüme ve gelişmesine önemli katkılar sağlanabileceği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Tan (2012) yapmış olduğu çalışmada kırsal kalkınmanın sağlanmasında kırsal turizmin potansiyelini İğneada örneği çerçevesinde ele almıştır. Kaypak (2012)'in yapmış olduğu çalışmada ise ekolojik turizmin kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından önemini vurgulanmaktadır. Buna göre, eko turizmin uzun dönemli sürdürülebilir ve güvenli olabilmesi, ekolojik

değerlerin gelecek kuşaklara da hizmet edebilmesi için, çevrenin korunmasına ve geliştirilmesine olanak tanıyacağı gibi; içinde oluşup geliştiği kırsal alanların kalkınmasına ve bu kalkınmanın sürdürülebilirliğine de katkı sağlayacaktır. Kiper ve Yılmaz (2008)'in çalışmalarında kırsal kalkınmada turizmin etkisini belirlemek amacıyla Şarköy kıyı yerleşimlerinin turizm türleri açısından mevcut potansiyeli, yerel halkın beklenti ve eğilimleri çerçevesinde ortaya konulmuştur. Çalışma sonucunda, yerel halkın turizme olumlu bir bakış açısına sahip olduğu belirlenmiş ve yörede de farklı turizm alternatiflerinin (doğa yürüyüşü, kampçılık, karavan turizmi, piknik, dağcılık, dağ bisikleti, deniz turizmi, tarımsal turizm, yamaç paraşütü vb.) yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Özdemir (2012) yapmış olduğu çalışmada kırsal kalkınmada kırsal turizmden yararlanma yollarına yer vermiş ve Gökçeada'nın sahip olduğu potansiyele değinmiştir. Çalışma sonucunda kırsal turizm ile kırsal kalkınma arasında doğru yönlü bir ilişkinin bulunduğu ve bu konuda Gökçeada'nın önemli bir potansiyele sahip olduğu açıklanmaktadır. Özkan Ve Kubaş (2012)'in yapmış oldukları çalışmada, Yıldız dağlarında bulunan orman köylerinin kırsal kalkınmasının sağlanabilmesi için eko turizm ağırlıklı turizm hareketlerinin geliştirilebileceği üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda çalışmada aile işletmeciliğine dayalı turizm ve ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi, festivallerin düzenlenmesi, bölgede yapılan el sanatları ve manda yoğurdu, organik bal vb. yerel gıdaların tanıtılabileceği önerilmiştir. Kut (2013)'un yapmış olduğu bir çalışmada, kırsal kalkınma modelinin maddeleri sıralanıp, ilkeleri açıklanarak Konya Ovası Proje (KOP) Bölgesi üzerinden detaylandırma yapılması amaçlanmıştır. Bölgesel kalkınma planlarından faydalanılmasının yanında yerele inerek detaylı çalışmalar yapılması gerektiği, bunun KOP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı aracılığıyla gerçekleştirilebileceği önerilmektedir. Kırsal kalkınma adına kırsal alanların çeşitli faktörlere göre ayrılması ve buna yönelik analiz ve kalkınma senaryo çalışmalarının yapılması gerekliliği vurgulanarak KOP Bölgesi potansiyellerinden kırsal turizm temalı önerilerde bulunulmuştur.

2.6.3. Turizm ve Yoksulluğun Azaltılması İle İlgili Araştırmalar

Babalola ve Ajekigbe (2007) tarafından yapılan çalışmaya göre; Nijerya'da işsizlik ve yoksulluğun azaltılması için sürdürülebilir arkeo-turizm sektörünün gelişimi amaçlanmaktadır. Çalışmaya göre Nijerya'da yoksulluğu ortadan kaldırmak

ve yoksul yanlısı turizmi teşvik etmek için Yoksulluğun Azaltılması Ulusal Programı oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucuna göre; Nijerya’da turizm kaynağına dönüştürülebilecek çok sayıda arkeolojik sitenin bulunduğu ve arkeo-turizm sektörünün işsizler için istihdam üreten ve ülke için döviz üreten büyük bir potansiyele sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak zayıf altyapı, arkeolojik kaynakların tanıtım eksikliği, arkeolojik sitelerde çalışacak/yönetecek eğitimli personel yetersizliği, hükümet tarafından ayrılan kaynakların eksikliği, turistlerin ve arkeolojik kaynakların güvenlik eksikliği gibi problemler sektörün gelişimini kısıtlamaktadır.

Blake vd. (2008) tarafından yapılan çalışmada Brezilya’da turizmin yoksulluğu ve yerel halkın yaşam koşullarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Çalışmada bütün gelir grupları üzerinde turizmin pozitif etkisinin olduğu ve turizmin düşük gelirli haneler için daha çok faydasının olacağı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bunun için politikaların da yoksullara daha fazla gelir sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği önerilmektedir.

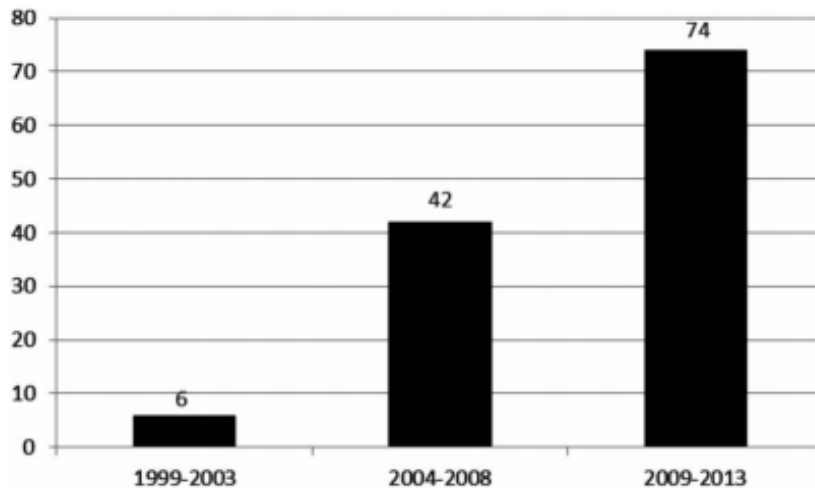
Holden vd. (2011) tarafından yapılan bir çalışmada, Elmina’da yoksulların yoksulluğu ve alternatif geçim kaynağı olarak turizmi nasıl algıladıklarının araştırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Elmina’daki yoksulların deneyimlerinden yaşam kalitelerinin araştırılması, turizmin yoksulların günlük yaşamlarına etkisi, yoksulların sektöre katılmalarındaki önlerindeki engellerin belirlenmesine odaklanılmıştır. Araştırmada yoksulların yoksulluğu düşük ve düzensiz gelir, doğal kaynakların tüketilmesi, sosyal varlık ve eğitim olanaklarına erişim eksikliği, topluma katılım eksikliği gibi çok boyutlu bir yapı olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışma sonucuna göre, turizm yoksulluğun azaltılması konusunda Elmina’ daki yoksullar çok sınırlı bir katkı sağlamaktadır. Turizm hedef ve politikalarında yoksulların dahil edilmedikleri, geçim fırsatları konusunda turizm pazarının kısıtlayıcı uygulamalarının olduğu, turizm sektörünün yoksullar için alternatif geçim kaynağı yaratma konusunda başarısız olduğu ancak Elmina’da turizm ve yoksulluğun azaltılması modelinin mümkün olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Elmina ekonomisinde yoksulluğun azaltılmasında, istihdamın ve girişimciliğin geliştirilmesi konusunda krediye erişim, yoksulların beceri eksikliği, karar alma sürecinde yoksulların dışlanması ve aşırı bürokrasi gibi engeller

mevcuttur. Çalışma sonucunda turizm politika ve uygulamalarında yoksulluğun azaltılması için sadece hedef olarak değil uygulamalarda da turizmden yararlanılması gerektiği önerilmektedir.

Erksine ve Meyer (2012) tarafından yapılan bir çalışmada turizmin yoksulluğun azaltılması aracı olarak ele alındığı Ekvator bölgesindeki üç farklı turizm projesinin karşılaştırmalı olarak ele alınması amaçlanmıştır. Makalede 2008-2010 yılları arasında Ekvator ve İngiltere’de 97 kişi ve 28 uzmanın görüşleri alınmış ve turizm projelerinin hangi yollarla başlatıldığı ve hangi kalkınma kuruluşları tarafından finanse edildiği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda kalkınma örgütleri ve özel sektör arasında işbirliği eksikliği olduğu ve tur operatörlerinin de geleneksel yapıları değiştirildiğinde yoksulluğun azaltılması konusunda daha etkili olabileceği sonucuna varılmıştır.

2.6.4. Yoksul Yanlısı Turizm İle İlgili Çalışmalar

Yoksul yanlısı turizm ile ilgili akademik çalışmalar 1990’lı yıllardan itibaren başlamıştır. Yapılan çalışmalar daha çok Afrika’ya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda çalışmalar yoksul yanlısı turizm ile ilgili olarak paydaşların algılamaları üzerine ve yoksul yanlısı turizm projelerinin değerlendirilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Şekil 12: Yoksul Yanlısı Turizmle İlgili Akademik Çalışma Oranları

Kaynak: Truong, V. D. (2014). Pro-Poor Tourism: Looking Backward as We Move Forward, *Tourism Planning & Development*, Volume 11, Issue 2, P:232.

Truong 2014 yılında yapmış olduğu bir çalışmada yoksul yanlısı turizm ile ilgili akademik çalışmaları incelemiştir. Buna göre günümüze kadar yoksul yanlısı turizm ile ilgili yapılan çalışmaların %74'ünün 2009 yılından sonra yapıldığı ortaya çıkmıştır. Yine çalışmaların %60'a yakınının Afrika'ya yönelik olarak gerçekleştirildiği ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 23: Yoksul Yanlısı Turizm Araştırmalarının Coğrafi Dağılımı

	1999-2003	2004-2008	2009-2013	Yüzde
Afrika	4	14	41,5	58,9
Asya Pasifik	0	9	15,5	24,2
Amerika	0	6	7	12,9
Avrupa	1	1	2	4
TOPLAM	5	30	66	100

Kaynak: Truong, V. D. (2014). Pro-Poor Tourism: Looking Backward as We Move Forward, Tourism Planning & Development, Volume 11, Issue 2,p:232.

Ashley vd. (2000) tarafından yapılan çalışma, yoksulların geçim kaynaklarını nasıl etkilediği ve turizmin yoksullar üzerindeki olumlu etkilerinin nasıl artırılabilirliğinin incelenmesine yöneliktir. Çalışma sonucunda yoksul yanlısı turizmi teşvik eden stratejiler; turizm politikalarında yoksulluk sorununa da yer verilmesi, turizmin yoksullar üzerindeki ekonomik fırsatlarının geliştirilmesi, yoksul yanlısı girişimlerin destinasyon düzeyinde, ulusal ve uluslararası düzeyde ele alınması, paydaşlarla birlikte çalışılması, reformların yeniden düzenlenmesi, şeklindedir.

Cattarinnich (2001) tarafından yapılan çalışmanın amacı, ODI, IIED ve CRT tarafından uygulanmakta olan yoksul yanlısı turizm incelenmesine yöneliktir. Aynı zamanda yoksul yanlısı turizm faaliyetlerinde aktif olan kuruluşların hangileri olduğu ve ne tür faaliyetler yaptıkları ve faaliyetlerden ne kadar yoksul insanın yararlanabileceği araştırılmıştır.

Ashley ve Roe (2002) tarafından yapılan çalışmada Güney Afrika'da yoksulluğun azaltılması için yoksul yanlısı turizmden yararlanılabileceği vurgulanarak yoksul yanlısı turizm stratejilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Güney

Afrika’da ekonomik ve siyasi koşullar nedeni ile yoksul yanlısı turizmin uygulanmasının oldukça güç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular; yoksul yanlısı turizm uygulamalarında tüm paydaşların dahil edilmesi ve yoksul insanlar üzerindeki etkisinin geliştirilmesi gerektiği yönündedir. Yoksul yanlısı turizmin uygulama yerleri bakımından kentsel, kırsal veya kıyı alanlarında uygulanabileceği belirtilmiştir. Uygulamalarda öncelikli olarak yerel halkın beklentilerine uyumlu olması gerektiği vurgulanmıştır. Toplumun turizm ile desteklenmesinin ötesinde, faaliyetlerde çeşitliliğin gerektiği vurgulanmaktadır. Faaliyetlerin mikro, meso (kamu ve özel sektör katılımı ile), makro düzeyde ürün geliştirme, pazarlama, planlama, politika ve yatırımı içermesi gerekmektedir.

Meyer (2003) tarafından yapılan çalışma ile, turizmin yoksul yanlı olup olamayacağı ve turizm ve yoksulluk ilişkisini ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında 2000-2001 yılında DFID tarafından finanse edilen “yoksul odaklı turizm stratejileri” projesindeki 6 uygulama çalışması incelenmiştir. Çalışma sonucunda benzer projeler ile yoksulların ihtiyaçlarına etkili şekilde dikkat çekilmesi ve yoksul odaklı turizm yaklaşımının güçlendirilmesine gereksinim olduğu ortaya konulmuştur.

Torres ve Momsen (2004) tarafından yapılan çalışmada, yoksul yanlısı turizm açasından turizm ve tarım arasında bağlantıların incelenmesi amaçlanmıştır. Meksika’da turizm sektöründe tedarik zincirinde çalışmakta olanların bakış açıları incelenmiştir. Buna göre sınıf farklılıkları, otel şefleri ve çiftçilerin birbirlerini tanımadıkları ve ortak bir dilin olmaması gibi engeller nedeniyle otellerdeki şeflerin yerel ürünleri satın alamadıkları ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak tarım sektöründe yoğun yatırım, eğitim, organizasyon ve özel sektör-çiftçi ortak girişimlere odaklanması, turizm ve tarımsal kalkınma gündemlerine tarım-turizm bağlantılarının yerleştirilmesi gerektiği ortaya konulmaktadır.

Bowden (2005), Çin’de kırsal alanda turizm gelişiminin durumunu incelediği bir çalışmasının sonucunda, yoksul yanlısı turizmin yoksulluğa karşı etkin bir araç olabileceği ortaya çıkmıştır. Bunun sağlanabilmesi için de öncelikli olarak toplulukların turizmin sosyo ekonomik rolü ile ilgili düşüncelerinin değişmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda Çin’de yoksullukla mücadelede turizmin etkisini arttıran projeler başlatılmış ve yoksulluğun azaltılmasında turizm önemli bir

araç olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda Çin'in mevcut yoksulluğu azaltma programı; en yoksul ilçe ve yoksul azınlık gruplara odaklanmıştır. Yoksullukla mücadeleyi içeren projeler ile çeşitli gezi, eko-turizm, etnik turizm ve tarım turizmi olanakları geliştirilmiştir. Ayrıca ulaşım, konaklama, alışveriş ve eğlence ile ilgili altyapı güçlendirilmiştir. Bu çalışmalarda Çin'de turizm ile kırsal yoksulluğun azaltılabileceği sonucuna varılmıştır.

Ashley ve Haysom (2005) tarafından yazılan makalede kurumsal sosyal sorumluluk ve yoksul yanlısı turizm arasındaki ilişki incelenmiştir. Makalede Güney Afrika'da yapılan Yoksul Yanlısı Turizm Pilot Programı'na dayalı olarak uygulanan örneklere yer verilmiş ve bunun sonucunda bölgede toplumsal kalkınma için hayırseverlik yaklaşımına odaklanıldığı görülmüştür. Makale, turizm sektörünün hayırseverlik yaklaşımlarından yoksul yanlısı yaklaşımlara doğru yönelmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durumda turizm sektörüne yoksul yanlısı yaklaşımlar entegre edildiğinde; faaliyetlerde gelişme, marka bilinirliği, müşteri memnuniyeti ve pazarda farklı markaların gelişmesi gibi çeşitli yararlar sağlanmaktadır.

Hill vd. (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, doğa temelli turizm girişimlerinin Güney ülkelerindeki yoksulların geçimleri üzerinde anlamlı bir etki yapmaktadır. Güney Afrika'da KwaZulu-Natal eyaletinde iki örnekte, son yıllarda küçük ölçekli turizm girişimleri geliştirilmiştir. Çalışmada bu girişimlerin faydaları, sakıncaları, yaşam koşullarının iyileştirilmesi değerlendirilmektedir.

Rogerson (2006) tarafından yapılan bir çalışmada Güney Afrika'da yoksulluğun azaltılması ve yerel ekonomik kalkınma girişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre Güney Afrika'da kırsal ve kentsel alanlarda yoksul yanlısı turizm yaklaşımı ile bağlantılı şekilde yoksul yanlısı yerel ekonomik kalkınma gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak yerel ekonomik kalkınma planlaması için yoksul yanlısı turizmin diğer gelişmekte olan ülkeler için de uygun olabileceği vurgulanmaktadır.

Özkök (2006), “Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Yeri” başlıklı çalışmada yoksul bölgelerde turizmin, yoksullukla mücadele aracı olarak kullanılabileceği kapsamında “yoksul odaklı turizm” yaklaşımını incelemiştir. Yoksulları önemli ölçüde sınırlayan; sermaye yetersizliği, organizasyon eksikliği, eğitim yetersizliği, politika ve planlarda söz sahibi olamama, var olan kaynaklarını da kaybetme tehlikesi vb. gibi faktörlerin, yoksulların turizmden fayda sağlamalarını engellediği ortaya konulmuştur. Son olarak çalışmada, yoksulların önündeki bu engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik önlemlerin alınması durumunda yoksulların turizmin ekonomik faydalarından daha fazla yararlanabileceği belirtilmektedir.

Lewis ve Brown (2007) tarafından yapılan çalışma, Trinidad ve Tobago’da turizmde gelişim için yoksul yanlısı turizmi incelemeyi amaçlamaktadır Trinidad ve Tobago’da Sosyal Kalkınma Bakanlığı tarafından yoksul yanlısı turizm bir strateji olarak kabul edilmiştir. Yoksul yanlısı turizm makro düzeyde, yerel yönetim ve diğer paydaşlar arasında ortaklıkların kurulmasında anahtar rol oynarken; mikro düzeyde ise yoksul yanlısı girişimlerin başarısı, yoksulların güçlendirilmelerine bağlı bulunmaktadır. Sonuç olarak yapılan çalışma, yoksul yanlısı turizmin gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

Chok vd. (2007), tarafından yapılan bir çalışma sonucuna göre, turizm sektörü, işbirliği ve / veya kapasite eksikliği, uygunsuz teknoloji transferi ve genel fonksiyon bozukluğu gibi konularda etkin olamasa da yoksulluğun azaltılması için bir araçtır.

Schilcher (2007) tarafından yapılan bir çalışmada turizm, yoksulluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenerek turizmin nasıl yoksul yanlısı olabileceğine yer verilmiştir. Yoksulluğun azaltılması ile ilgili güncel araştırmalarda turizmin büyüme, eşitsizliğin azaltılması ve yoksulluğun azaltılması gibi çeşitli yararlarının olduğu üzerinde durulmuş ve sonuç olarak yoksullukla mücadele stratejilerinin içine turizmin entegre edilmesi gerektiği önerilmiştir. Ayrıca turizmle ilgili politikaların yoksul yanlısı büyümeyi kolaylaştırıcı şekilde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Meyer (2007) tarafından yapılan çalışma, gelişmekte olan ÷lkelerde konaklama sektöru için yoksul yanlış turizmin makro ve mikro ekonomik etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yoksul yanlış turizm literatüründe daha çok makro ekonomik etkiler üzerinde durmuştur. Çalışmada yoksul yanlış turizm kavramı analiz edilmiş ve konaklama sektöru ile yoksulların arasındaki bağlantıların geliştirilmesi önerilmiştir. Bu bağlantıların geliştirilmesi için 4 bağlantı türü önerilmektedir; istihdam, kaynak ve tedarik, küçük, orta ve mikro ölçekli girişimlerin kalkınması (SMME) ve dış kaynak kullanımı, bağış gibi diğer bağlantı türleri şeklinde-dir.

Duim ve Caalders (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, 24 küçük ölçekli turizm girişiminin incelenmesi ve bunlar arasında pazar bağlantılarının geliştirilmesi Kosta Rika ve diğer yerlerde turizmin yoksullar için nasıl gerçekteşirilmesi gerektiğinin belirlenmesi üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak makale yoksullar için net faydalar sağlanması için kalkınma örgütleri, tur operatörleri ve diğer kuruluşların turizme destek vermesi gerektiğini açıklamakta ve öneriler sunmaktadır.

Guo (2008) tarafından yapılan çalışmada, yoksul yanlış turizm yaklaşımının Çin için yararlı olup olamayacağı, turizmin yoksulluğu azaltmaya nasıl ve hangi yollarla yardımcı olabileceği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda, Çin'de yoksulluğun azaltılmasında turizmin etkilerine yönelik araştırmaların ve yoksul yanlış turizmin ekonomik ve sosyal etkilerinin değerlendirilmesinin yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca turizm politikalarına yoksul yanlış turizmin de dahil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Haris (2009) yapmış olduğu bir çalışmasında; toplum temelli turizmin, yoksul yanlış turizm türü olduğundan söz edilmiştir. Toplum temelli turizmde de yoksul yanlış turizmde olduğu gibi; turistler kırsal köylüler tarafından işletilmekte olan evlerde konaklamakta, onların günlük yaşamlarını paylaşmakta ve kırsal çevreden keyif alırken yerel kültür hakkında bilgi sahibi olmaktadırlar. Sonuç olarak makalede bölgeye gerek daha fazla ziyaretçinin çekilmesinin sağlanması gerekse sektörün sürdürülebilirliğinin sağlanmasında bu turizm türlerinin önemli bir yeri olduğundan söz edilmiştir.

Suntikul vd. (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, Laos'ta yoksul yanlısı turizmin gelişimi için mevcut potansiyel ve paydaşların motivasyonları incelenmiştir. Buna göre yerel halkın turizme açık olduğu ve yoksulluğun azaltılması için yoksul yanlısı turizmin riskleri ve yararları konusunda farkındalıklarının olduğu ortaya çıkmıştır. Laos'ta ilk olarak 1990'ların başında turizm gelişmeye başlamasına rağmen dünyanın en fakir ülkelerinden biri olmaya devam etmektedir. Bunun üzerine Laos hükümeti tarafından yoksulluğun azaltılması için turizm sektörü bir araç olarak ele alınmaya başlanmıştır. Çalışma, yoksul yanlısı turizmin fırsat ve engelleri, yerel kalkınmadaki önemi ve özel sektör ile bağlantıların geliştirilmesi ile sona ermektedir.

Theerapappisit (2009) tarafından yapılan bir çalışma Mekong Alt-bölgesindeki yoksul yanlısı turizmin etnik toplumlarda uygulanabilir olup olmadığına araştırılmasına yöneliktir. Araştırma sonucunda; sivil toplum kuruluşlarının gönüllü faaliyetler aracılığı ile yoksul yanlısı turizm girişimlerine dahil edilebileceği, yoksul yanlısı turizm girişimlerinin başarılı olabilmesi için etnik konuların da ele alınması gerektiği ve etnik topluluklar ile bağlantılı olan turizm işletmelerinin yoksulluğun azaltılması / toplumsal kalkınma programı ile faaliyetlerini yeniden düzenlemeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gascon (2009), tarafından yapılan çalışmada, sorumlu turizm, ekoturizm ve yoksul yanlısı turizm ilişkisi incelenmiş ve yoksul yanlısı turizme sorumlu turizm açısından yer verilmiştir. Çalışmasında yazar yoksul yanlısı turizmi, “toplumun en yoksul sektörlerin gelirlerinde bir artış anlamına geldiği için turizmin her zaman olumlu etkilerine vurgu yapmaktadır” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca yoksul yanlısı turizm çeşitli etkinlikler (rehberlik, yerel ürün satışı gibi) ile yoksulların (parasal gelir sıkıntısı yaşayanlar) gelirlerinde artışı sağlayarak sorumlu turizmle bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Roy vd. (2010), tarafından yapılan çalışmada, Batı Bengal bölgesinde kırsal kalkınma ve yoksul yanlısı turizm ilişkisine yer verilmiştir. Sonuç olarak kırsal alanlardaki yoksul insanların yaşam standardının iyileştirilmesi turizmin gelişimi ile bağlantılıdır. Buna göre yoksul yanlısı turizm, sürdürülebilir kaynak kullanımı, gelir fırsatlarının artmasını ve bireysel kapasitenin gelişimini sağlamakta ve bölgesel geri kalmışlık oranını azaltarak kırsal kalkınmayı hızlandırmaktadır.

Sharpley ve Naidoo (2010) tarafından yapılan çalışmada, Afrika kıtasında yer alan Mauritius bölgesinde yoksulluk ve diğer sosyal ihtiyaçlar konusunda turizmin katkısını geliştirmeye yönelik girişimler araştırılmış ve bölgede yoksul yanlısı turizm girişimlerinin karşılaştığı sorunlar ve zorluklar tanımlanmıştır. Çalışmada, hem kalkınma politikalarında hem de turizmin gelişiminde yoksulluğun azaltılması konusuna odaklanıldığı ve yoksulların ihtiyaçlarının karşılanması yollarının arandığı, Mauritius örneğinin turizm ve yoksulluğun azaltılması arasındaki ilişkiye güzel bir örnek teşkil ettiği ortaya konulmuştur. Sonuç olarak yoksul yanlısı turizm girişimlerinin başarılı olabilmesinin ön koşulu, hükümet politikası, düzenleyici politikalar, paydaşların ve yoksulların katılımı şeklindedir ve yoksul yanlısı turizmin, turizmin her türü için uygulanabilir olduğu ortaya çıkmıştır.

Tolkach ve Pearlman (2011) çalışması, dünyanın farklı yerlerindeki yoksul yanlısı turizm projelerine katılanlara yönelik olarak gerçekleştirilmiş ve yoksul yanlısı turizmin başarılı bir şekilde uygulanması için önem taşıyan çeşitli alanlar tespit edilmiştir. Bunlar: paydaşlar arasındaki iletişim, bir pazar yaklaşımı, mali destek, siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel çevre ve organizasyon yapısıdır. Dolayısı ile bunların planlama sürecinden önce ele alınmasının projenin hedeflerine ulaşmasında etkili olacağı açıklanmıştır.

Briedenhann (2011) tarafından, turizm ile yoksulluğun azaltılmasında küçük turizm işletmelerinin rollerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada, hem yoksulların hem de işletmelerin yoksul yanlısı turizmden daha fazla fayda elde edebilmeleri için küçük tur operatörleri potansiyelinin, yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır.

Akyeampong (2011), tarafından yapılan bir çalışmada Gana'da yoksul yanlısı turizmin etkileri ile birlikte gelişmekte olan turizm politikaları incelenmiştir. Gana'da yerel halkın beklentileri, deneyimleri ve turizmin gelişimi ile ilgili algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Turizm varlıkları yönünden zengin ancak bir o kadar da yoksul bir bölge olan Kakum Milli Parkı çevresindeki yerel halkın beklentilerinin yüksek, turizme yönelik algılarının ise olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca yaş ve doğum yerlerinin bölgedeki turizmin gelişimi ile ilgili bakış açılarını etkileyen değişkenler olduğu sonucuna da varılmıştır. Halkın genel algısına

göre sürdürülebilir turizm gelişimi yaklaşımının gerekli olduğunu göstermektedir. Böylece turizm ürünü gelişirken halkın da geçim kaynakları artmış olacaktır. Sonuç olarak yoksul yanlısı turizmin başarılı olabilmesi için karar alma süreçlerinde halkın ihtiyaçlarının da dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Torres vd. (2011) tarafından yapılan çalışmada, yoksul yanlısı turizm için ortak girişime yönelik bir model önerilmektedir. Yucatan Yarımadası'nda turizm gelirlerinin düşük gelirli köylere kanalize edilmesi için toplum temelli kırsal turizm ve işletmeler için alternatif bir model önerilmektedir. Bu model, kırsal kalkınma programı oluşturmaktadır ve model yazarlar tarafından Yucatan'da test edilmiştir. Buna göre modelin diğer turizm girişimleri için uygulanabilir olduğu ortaya konulmuştur. Makalede ortaya konulan kurumsal girişim modelinde; devlet, özel sektör, toplum, sivil toplum kuruluşları yer almaktadır.

Pongponrat (2011) tarafından yapılan çalışmada Samui Adasında başlatılmış olan yoksul yanlısı turizm projeleri ile yoksulların kazandıkları faydaların düzeyinin incelenmesi ve yerel halkın projeden memnuniyet düzeyini değerlendirilmesine odaklanmıştır. Çalışma sonucunda, yoksulların istihdam edilerek veya ürün satışı yaparak farklı şekillerde turizm faaliyetlerine katılmaları sağlanmışlardır.

Eren (2011), yapmış olduğu bir çalışmada bir hizmet sektörü olan turizmin ülke içinde gelişmesi ve büyümesinin, yoksulluk sorununun azaltılmasına yardımcı olacağını öngörmektedir. Çalışmada yoksul odaklı turizm konusunda dünyadaki projelerden örnekler verilmiş ve daha sonra da Türkiye için yoksul odaklı turizmin önemi üzerinde durulmuştur.

Trau (2012) tarafından yapılan bir çalışmada; yoksulluğun azaltılması için yoksul yanlısı turizmin hangi yollarla yapıldığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Yoksul yanlısı turizmin geliştirilmesinde yerel kültürün yaşatılması teşvik edilirken toplumun da beklentilerinin karşılanması önerilmektedir. Vanuatu'da Roi Mata Kültür Turları'nın, yoksulluğun azaltılması, toplum beklentileri ve kültürel değerlerin korunmasında güzel bir örnek olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmada yoksul yanlısı turizmin yararlarının politika ve uygulamalarda vurgulanmaması durumunda yoksul yanlısı turizm girişimlerinin de başarısız olacağı belirtilmektedir.

Kadiri (2012) çalışmasında kolaylaştırıcı eylemler, dolaylı / kapsayıcı eylemler ve doğrudan / odaklanmış eylemler olmak üzere 3 tane olan yoksulluğun azaltılması stratejilerinden dolaylı eylemlere odaklanmıştır. Bu eylemler doğrudan doğruya yoksulları hedef almayan ancak onlara destek sağlayan eylemlerdir. Bunlardan en önemlisi altyapının geliştirilmesidir. Kırsal alanlardaki yoksulların şehirlere yiyecek tedariki sağlamaları ile kırsal alanların iç turizmi destekleme potansiyeline sahip olduğu ortaya konmaktadır. Çalışmada sonuç olarak kırsal alanların kalkınması ve yoksul yanlısı turizmin gelişmesinde kırsal yollara daha fazla odaklanması gerektiği vurgulanmıştır.

Anwar (2012) tarafından yapılan bir çalışma, Bangladeş'te sürdürülebilir turizm ve yoksul yanlısı turizmin derinlemesine araştırılması ve sürdürülebilir turizmin yerel halkın doğrudan ekonomik fayda elde edebileceği şekilde kurulmasının önemini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma; yerel halkın turizm nedeni ile erişebildikleri sosyal olanakları belirlemek (gıda, barınma, sağlık ve eğitim gibi), yerel halkın yatırım ve tasarruf yoluyla gelir elde etmesiyle yoksulluğun azaltılmasında sürdürülebilir turizmin katkısını araştırmak, yoksulluğun azaltılmasında turizmin önündeki engelleri ve yoksul yanlısı turizmde paydaşların rollerini belirlemeye odaklanılmıştır. Çalışma sonucunda halktan pek çok kişinin turizmle ilgili faaliyetlerde yer aldığı ve birçok yoksul insanın hayatlarını sürdürebilmelerinin turizm sektörü ile bağlantılı faaliyetleri yapmalarına bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca turizm sektöründe daha çok kadınların çalıştıkları tespit edilmiştir. Bunun nedeni ise yöre kültüründe tarımsal faaliyetlerde kadınların çalışmalarına fazla izin verilmemesidir.

Zeng ve Ryan (2012) tarafından yapılan çalışmada 1990 yılından itibaren Çin'de yoksul yanlısı turizme yönelik çalışmalar yapılmaya başlandığı belirtilmektedir. Bu kapsamda yoksullara yardımcı turizm olarak da ifade edilen yoksul yanlısı turizmde hükümetin rolleri, yerel katılım ve bunun yanında kırsal, kültürel ve doğal kaynakların yoksul yanlısı turizme katkısı araştırılmıştır.

Ramakrishna (2012), tarafından yapılan çalışmada Hindistan'da yer alan Karnataka Hükümetinin 2009-2014 yılları arasını kapsayan turizm politikası incelenmektedir. Bu kapsamda politika; turizmde yer alan paydaşların çıkarlarını

korumanın yanı sıra turizmi yoksul yanlısı yapmayı da amaçlamaktadır. Buna göre politika, paydaşların lehine değil daha çok yoksul yanlısıdır. Çalışmada sonuç olarak kırsal turizmde yer alan esnafın desteklenmesi ve home-stay politikasının güçlendirilmesi gerektiği önerilmektedir.

Butler vd. (2013) tarafından yapılan çalışma İskoçya Glasgow Govan'da yoksulluğu azaltmak için yoksul yanlısı turizm ilkelerinin kullanılıp kullanılmadığını belirlemek amacı ile yapılmıştır. Buna göre; hükümetler tarafından teşvik edildiğinde yoksul yanlısı turizmin bir kalkınma aracı olabileceğine işaret etmektedir. Çalışmada 8 tane yoksul yanlısı turizm ilkesi belirlenmiştir. Bunlar; katılım, bütünsel geçim kaynağı yaklaşımı, dengeli yaklaşım, geniş uygulama, dağıtım, esneklik, ticari gerçekçilik ve disiplinler arası öğrenme şeklindedir. Katılım; geçim öncelikleri turizmin gelişimini yansıttığı için yerel halkın turizme katılımı şeklinde tanımlanmaktadır. Bütünsel geçim kaynağı yaklaşımı; ekonomik, sosyal ve çevresel geçim faydalarının kısa ve uzun vadeli olarak ele alınması şeklinde tanımlanır. Dengeli yaklaşım; turizm sistemleri arasındaki mikro ve makro düzey ve bağlantılar oldukça önemlidir ve tamamlayıcı ürünler ve sektörü yoksul yanlısı girişimleri desteklemesi gerekmektedir. Geniş uygulama; stratejilerin farklılık göstermelerine rağmen ilkeler herhangi bir turizm türü için geçerli olabilir. Dağıtım; en iyi şekilde uygulama için dağıtımın fayda-maliyet analizi gereklidir. Esneklik; projeler için esneklik önemlidir. Ticari gerçekçilik; projeler ve stratejiler ticari canlılığa ihtiyaç duyarken iş geliştirme girişimleri gerçekçi olmalıdır. Disiplinler arası öğrenme; yoksulluk analizi teori ve pratik, çevre yönetimi, iyi yönetim ve küçük işletme geliştirme projelerini etkileyebilir bu yüzden bunları örnek uygulamalardan öğrenmek önemlidir.

Truong (2014) tarafından yapılan çalışmada, 1999-2013 yılları arasındaki yoksul yanlısı turizm ile ilgili akademik çalışmalar incelenmiştir. Makaleler ve veri tabanları aranarak 122 akademik makale içerik analizi ile incelemeye alınmıştır. Araştırma sonucunda çalışmaların daha çok Afrika ülkelerine odaklandığı belirlenmiştir. Az gelişmiş ülkeler ve Güneydoğu Asya ülkelerine ise sınırlı sayıda yer verilmiştir. Yoksul yanlısı turizme odaklanan akademisyenlerin buldukları gelişmiş ülkelere yönelik ise az sayıda çalışma yapılmıştır. Yoksul yanlısı turizm literatüründe nicel ve karma yöntemler ağırlık kazanmasına rağmen nitel

araştırmalara da yer verilmiştir. Turizmin yoksul insanlar üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik çalışmalar ise yetersiz kalmıştır. Bu eksiklik yoksulluk ve nedenlerinin anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Son olarak çalışmada daha fazla araştırmanın yapılması konusundaki sınırlar açıklanmıştır.

Truong vd. (2014), yapılan çalışmada Vietnam'da yer alan Sapa'da yoksulluğu azaltan bir araç olan turizm konusunda yoksulların algıları ve deneyimleri araştırılmıştır. Katılımcı gözlem ve yarı - yapılandırılmış görüşmeler ile yerel halktan bilgi elde edilmiştir. Çalışmaya göre yerel halk yoksulluğu gelir ve pirinç eksikliği olarak algılamaktadır. Ayrıca yerel halk turizm sektörünün faydalarını topluluk içindeki çıkar çatışmaları nedeniyle yoksul olmayanlar ve tur operatörlerinin elde ettiği ifade etmektedir. Buna rağmen yerel halkın çoğunluğu turizmin yoksulluğu azalttığını düşünmektedir. Görüşmeler sonucunda, katılımcıların çoğunluğunun home-stay sahibi olmaya ve turist rehberi olmaya istekli oldukları ortaya çıkmıştır. Ancak bunun sağlanmasında sermaye ve yabancı dil eksikliği gibi engeller mevcuttur. Çalışmada yerel halkın geçim kaynakları dışında alternatif sektör olan turizme dahil edilmeleri gerektiği sonucuna varılmıştır.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı ve teknikleri ile verilerin analizi ve güvenilirlik konularında bilgi verilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Yoksul yanlısı turizm literatüründe daha çok kalkınma ve yoksul yanlısı turizm ilişkisini ortaya koyan çalışmalar yer almaktadır (Butler, 2013; Trau, 2012; Kadiri, 2012; Erksine ve Meyer, 2012; Torres vd, 2011; Holden vd, 2011; Sharpley ve Naidoo, 2010; Roy vd, 2010; Damrongchai ve Michelson, 2009; Theerapappisit, 2009; Gascon, 2009; Suntikul vd, 2009; Haris, 2009; Lewis ve Brown, 2007; Hill vd, 2006; Rogerson, 2006; Ashley ve Haysom, 2006; Bowden, 2005; Torres ve Momsen, 2004). Bowden (2005), Çin’de kırsal alanda turizmin gelişmesinin durumunu incelediği bir çalışmasının sonucunda yoksul yanlısı turizmin yoksulluğa karşı etkin bir araç olabileceği ortaya çıkmıştır. Başka bir çalışmada ise Ashley ve Haysom (2006), kurumsal sosyal sorumluluk ve yoksul yanlısı turizm arasındaki ilişkiyi Güney Afrika’da yapılan Yoksul Yanlısı Turizm Pilot Programı’na dayalı olarak uygulanan örnekler ile araştırmış ve bunun sonucunda ise bölgede toplumsal kalkınma için hayırseverlik yaklaşımına odaklanıldığı görülmüştür. Torres vd. (2011) tarafından yapılan bir çalışmada da kırsal kalkınma programı oluşturularak yoksul yanlısı turizm için ortak girişime yönelik bir model önerilmiştir. Rogerson (2006) tarafından yapılan bir çalışmada ise Güney Afrika’da yoksulluğun azaltılması ve yerel ekonomik kalkınma girişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre Güney Afrika’da kırsal ve kentsel alanlarda yoksul yanlısı turizm yaklaşımı ile bağlantılı şekilde yoksul yanlısı yerel ekonomik kalkınma gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak yerel ekonomik kalkınma planlaması için yoksul yanlısı turizmin diğer gelişmekte olan ülkeler için de uygun olabileceği vurgulanmaktadır. Lewis ve Brown (2007) tarafından yapılan bir çalışmada ise yoksul yanlısı turizmin gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında oldukça önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Torres ve

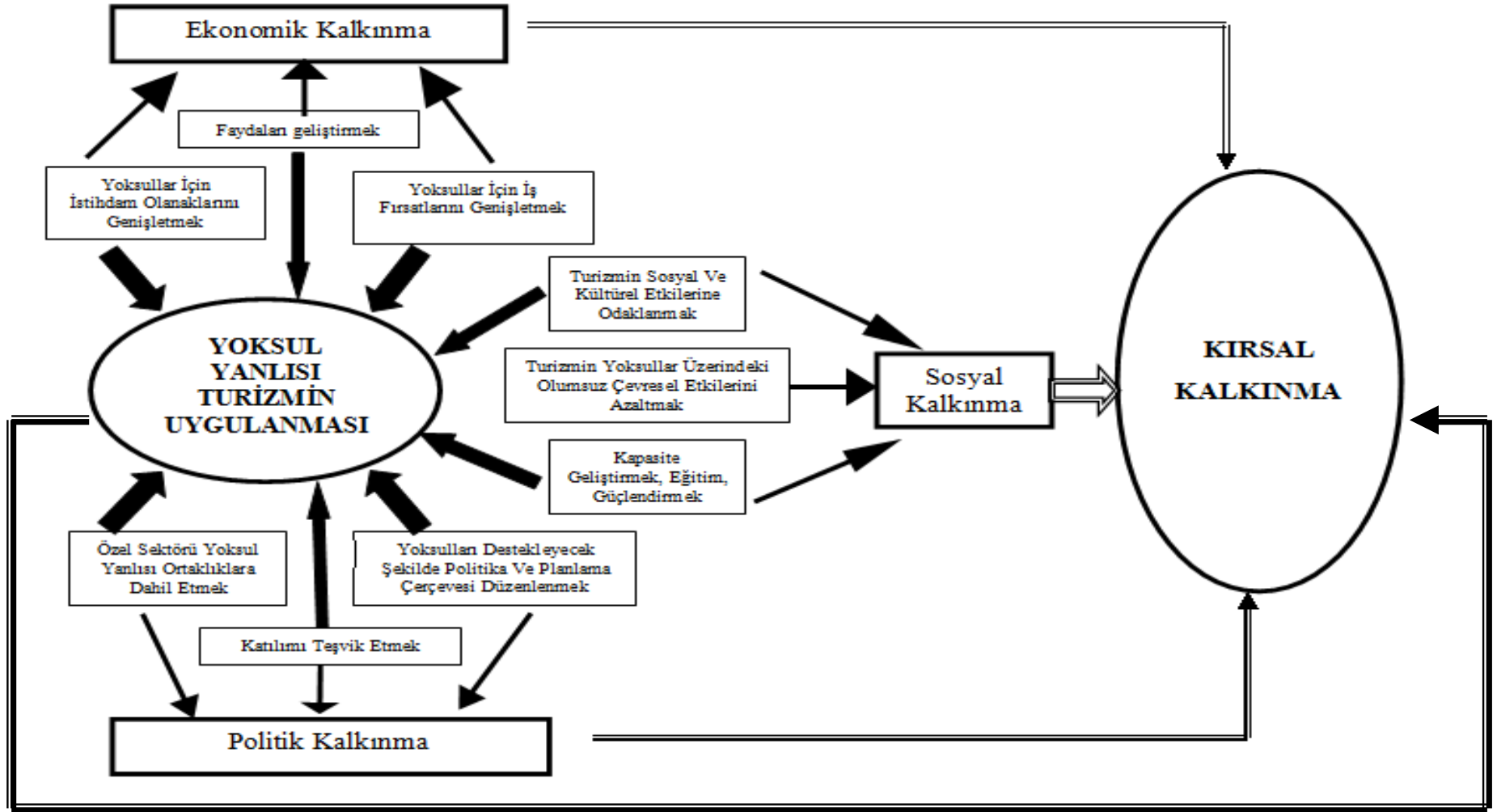
Momsen (2004) ise bir çalışmada Meksika'da yoksul yanlısı turizm açısından turizm ve tarım arasında bağlantıları incelemiştir. Sonuç olarak tarım sektöründe yoğun yatırım, eğitim, organizasyon ve özel sektör-çiftçi ortak girişimlere odaklanması, turizm ve tarımsal kalkınma gündemlerine tarım-turizm bağlantılarının yerleştirilmesi gerektiği ortaya konmuştur. Suntikul vd. (2009) ise Laos'ta yoksul yanlısı turizmin gelişimini incelediği çalışmada, yoksul yanlısı turizmin yerel kalkınmadaki önemi nedeniyle özel sektör ile bağlantılarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Theerapappisit (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, yoksul yanlısı turizmin gelişimi için turizm işletmelerinin yoksulluğun azaltılması/toplumsal kalkınma programı ile faaliyetlerini yeniden düzenlemeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Roy vd. (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, Batı Bengal bölgesinde kırsal kalkınma ve yoksul yanlısı turizm ilişkisine yer verilmiştir. Yoksul yanlısı turizmin kırsal alanlardaki yoksul insanların yaşam standardını iyileştirdiği, gelir fırsatlarını arttırdığını, bölgesel geri kalmışlık oranını azalttığı, böylece kırsal kalkınmayı sağladığı üzerinde durulmuştur. Başka bir çalışmada ise Sharpley ve Naidoo (2010), hem kalkınma politikalarında hem de turizmin gelişiminde yoksulluğun azaltılması konusuna odaklanıldığı ve yoksulların ihtiyaçlarının karşılanması yollarının arandığı, Mauritius örneğinin turizm ve yoksulluğun azaltılması arasındaki ilişkiye güzel bir örnek teşkil ettiği ortaya konulmuştur. Kadiri (2012) ise bir çalışmasında kırsal alanların kalkınması ve yoksul yanlısı turizmin gelişmesinde kırsal yollara daha fazla odaklanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Butler vd. (2013) tarafından İskoçya Glasgow Govan'da gerçekleştirilen çalışmada, hükümetler tarafından teşvik edildiğinde yoksul yanlısı turizmin bir kalkınma aracı olabileceğine işaret edilmiştir. Ayrıca Ashley vd. 2001 yılında yaptıkları çalışmalarında; turizm sektörünün, yoksullar için yararları arttıran potansiyelinin bulunduğu ve bu potansiyelin ortaya çıkması için geniş alanlarda yoksulluğun azaltılması ve kırsal kalkınmanın incelenmesi ve turizmin karşılaştırmalı potansiyelinin ortaya konulması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Çizelge 24: Yoksul Yanlısı Turizmin Etkilerinin Kırsal Kalkınmanın Boyutları İle İlişkisi

Yoksul Yanlısı Turizmin Etkileri	Kırsal Kalkınmanın Boyutları
Sosyal yönden: Turizm farklı bir sektör olması nedeniyle geniş bir katılımı gerektirmektedir. Diğer sektörler ile karşılaştırıldığında turizm sektörü kadınlara daha fazla yarar (işler, küçük ticaret fırsatları) sağlar (Roe ve Khanya, 2001: 4)	Kırsal kalkınmanın Sosyal boyutunu karşılamaktadır.
Sosyal yönden: Yoksul yanlısı turizmin ekonomik olmayan stratejileri içinde farkındalık yaratmak, gururu ve yerel katılımı teşvik etmektedir (Lewis ve Brown, 2007: 12).	Kırsal kalkınmanın sosyal boyutunu karşılamaktadır.
Sosyal yönden: Turizm sektörü doğal sermayeye (örneğin yaban hayatı gibi) ve kültüre son derece bağlıdır. Bu varlıklar ise genellikle yoksulların bulunduğu yerlerde yer almaktadır (Roe ve Khanya, 2001: 4). Bu nedenle kültürel tabanlı ürünlerin çeşitlendirilmesi, iş bağlantılarının genişletilmesi, varlıkların yoksullara yeniden dağıtılması (sermaye, toprak gibi) mümkündür. Ashley vd. tarafından Güney Afrika’da uygulanmış olan çalışmaların ortaya koyduğu ortak yönlerden birisi de yoksul yanlısı turizm stratejileri özellikle yerel kültüre dayalı yeni ürünlerin geliştirilmesini içerir. Ancak bu ürünlere pazarın bulunması için bunun mevcut ürünlere entegre edilmesi gerekmektedir (Ashley vd, 2001: 10).	Kırsal kalkınmanın ekonomik boyutunu karşılamaktadır.
Sosyal yönden: Yoksul yanlısı turizmde yoksulların istihdamının artırılmasından karar alma süreçlerine yoksul halkın da katılmasına odaklanılmaktadır. Turizm planlarında yoksulların sesinin çoğaltılması gerekmektedir (Ashley vd, 2001: 15).	Kırsal kalkınmanın politik boyutunu karşılamaktadır.
Ekonomik yönden: Yoksul yanlısı turizm ile yoksulların becerilerinin geliştirilmesi; eğitim programları aracılığı ile tur rehberleri ve üreticilerin becerilerinin geliştirilmesi ile istihdam olanakları sağlanmış olacaktır (Lewis ve Brown, 2007: 12).	Kırsal kalkınmanın ekonomik boyutunu karşılamaktadır.
Ekonomik yönden: Gelir artışının yoksullara doğru artması durumunda ise yoksul yanlısı bir büyüme de mümkün olacaktır. Bu noktada yoksul yanlısı turizm de yoksul yanlısı büyümeye paralel olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile yoksul yanlısı turizmde gelirin, varlıkların veya katılımın yoksul halka yönelik akışının artmasına odaklanılmaktadır (Ashley vd, 2001: 1).	Kırsal kalkınmanın ekonomik boyutunu karşılamaktadır.
Ekonomik yönden: Yoksul yanlısı turizmde, yeni ürünler ve aktiviteler geliştirmek, yoksul alanlarda ürünün geliştirilmesi için program, teknik, küçük girişimler için krediler gibi finansal destek sağlanmaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 12).	Kırsal kalkınmanın ekonomik boyutunu karşılamaktadır.
Ekonomik yönden: Yoksul yanlısı turizm, turizm işletmeleri ile yoksul insanlar arasındaki bağlantıyı güçlendirmektedir. Bu nedenle de yoksul halk turizmin gelişiminde daha etkin bir şekilde katılım sağlayabilirler (Ashley vd, 2001: 2).	Kırsal kalkınmanın ekonomik boyutunu karşılamaktadır.

Bu araştırmada yoksul yanlısı turizm ve kırsal kalkınma ilişkisi ele alınmıştır. Model Şekil 13’te verilmiştir.

Şekil 13: Araştırma Modeli

Araştırma modeli belirlenirken yoksul yanlısı turizm uygulamalarının kırsal kalkınmanın ekonomik, sosyal ve politik boyutları ile ilişkisinden hareket edilmiştir. Buna göre yoksul yanlısı turizm stratejilerinden ekonomik yararları arttırmaya yönelik olan yoksulların iş fırsatlarının genişletilmesi, yoksullar için istihdam olanaklarının genişletilmesi ve yoksulların turizmden elde ettikleri ekonomik faydaların geliştirilmesi ekonomik yönden kırsal kalkınmayı sağlar. Yoksul yanlısı turizm stratejilerinden ekonomik olmayan yararları arttırmaya yönelik olan; kapasite geliştirme, eğitim ve güçlendirme, turizmin yoksullar üzerindeki olumsuz çevresel etkilerinin azaltılması, turizmin sosyal ve kültürel etkilerine odaklanması ise sosyal yönden kırsal kalkınmayı sağlar. Yoksul yanlısı turizm stratejilerinden politika ve süreç reformuna yönelik olan; yoksulları destekleyecek şekilde politika ve planlama çerçevesinin düzenlenmesi, katılımın teşvik edilmesi ve özel sektörün yoksul yanlısı ortaklıklara dahil edilmesi ise politik yönden kırsal kalkınmayı sağlar. Sonuç olarak kırsal kalkınmanın ekonomik, sosyal ve politik boyutlarının karşılanması sonucunda da yoksul yanlısı turizm uygulamaları kırsal kalkınmayı sağlamaktadır.

Çizelge 25: Araştırmanın Hipotezleri

H1	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.”
H2	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile kırsal kalkınma arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.”
H3	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile eğitim arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.”
H4	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile aylık gelir arasında negatif yönlü ilişki vardır.”
H5	“Kırsal kalkınma ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.”
H6	“Turizmin yoksulluğu azaltmaya etkisi ile yaş arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.”
H7	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile uzmanlık alanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.”

Özaltın Türker ve Türker (2014) tarafından turizmin etkilerini algılamaya yönelik yapılan bir araştırmada erkeklerin kadınlara kıyasla turizme bakış açılarının daha olumlu oldukları ifade edilmektedir. Alaeddinoğlu (2008) tarafından yapılan çalışmada cinsiyete göre bakıldığında, kadınların turizmin gelişmesine daha pozitif baktığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların cinsiyetleri ile yoksul yanlısı turizm algılamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmektedir.

Dünya Turizm Örgütü (2005) tarafından turizm sektörünün yoksulluğun azaltılmasına, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma konularında büyük ölçüde katkı sağlayabileceği belirtilmektedir. Ayrıca Rogerson (2006) tarafından yapılan bir çalışmada Güney Afrika'da yoksulluğun azaltılması ve yerel ekonomik kalkınma girişimleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Lewis ve Brown (2007) tarafından yapılan bir çalışmada ise yoksul yanlısı turizmin gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında oldukça önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadiri (2012) ise bir çalışmada kırsal alanların kalkınması ve yoksul yanlısı turizmin gelişmesinde kırsal yollara daha fazla odaklanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Roy vd. (2010) tarafından yapılan bir çalışmada ise Batı Bengal bölgesinde yoksul yanlısı turizmin kırsal alanlardaki yoksul insanların yaşam standardını iyileştirdiği, gelir fırsatlarını arttırdığı, bölgesel geri kalmışlık oranını azalttığı böylece kırsal kalkınmayı sağladığını ortaya koymaktadır. Buna göre yapılan çalışmada yoksul yanlısı turizm ve kırsal kalkınma arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmektedir.

Alaeddinoğlu (2008) tarafından yapılan çalışmada öğrenim durumu ile ilişkilendirildiğinde, eğitim oranının artmasına paralel olarak turizme ve turiste bakışın daha olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre yapılan çalışmada katılımcıların eğitim durumları ile yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmektedir.

Alaeddinoğlu (2007) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların gelir düzeyleri ile turizm algısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların gelir düzeyleri arttıkça turizme daha olumlu baktıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca gelir düzeyi arttıkça turizme katılma oranlarının daha fazla olması varsayılmaktadır. Dolayısı ile turizme daha fazla katılım gösteren ve daha çok deneyime sahip olan katılımcıların yoksul yanlısı turizme daha ayrıntılı bir bakış açısı ile yaklaşmaları beklenmektedir. Buna göre yapılan çalışmada katılımcıların gelir düzeyleri ile yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmektedir.

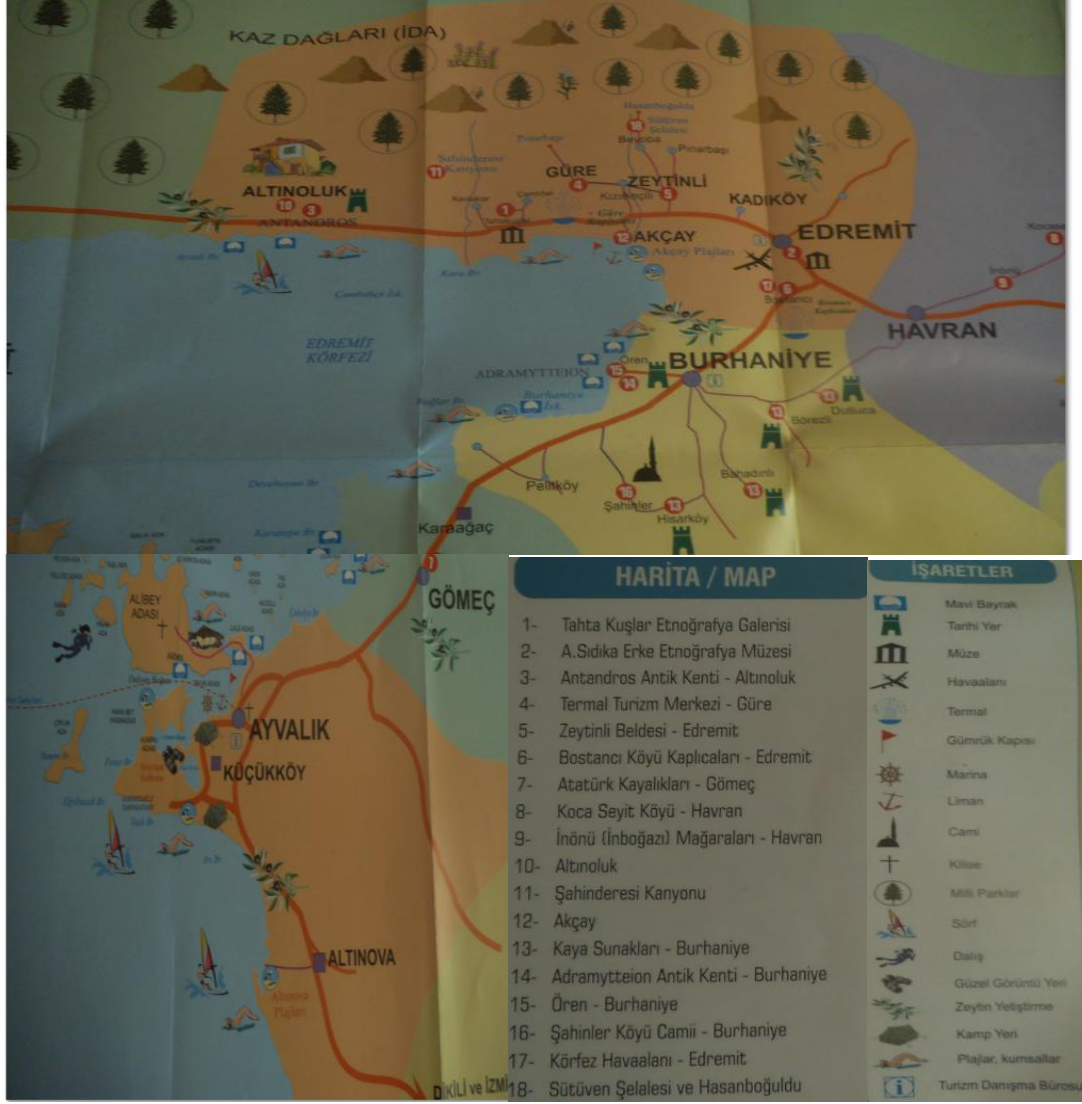
Toplumsal ve ekonomik kalkınmanın getirisinde, kadınların erkeklere göre daha az faydalanması ve dolayısıyla kadınların çalışma yaşamına erkeklerden daha geride kalmaları beklenen bir durumdur (Koca, 2011:34). Dolayısı ile kadınların kalkınma ile ilgili algılamalarının erkeklerden daha olumsuz olması beklenmektedir.

Anwar'ın (2012) çalışmasında turizmin yoksulluğu azalttığına dair gençlerin algıları daha olumluyken 20-30 yaş arasından 28 kişi evet yanıtını verirken, 41 yaş ve üzeri 15 kişi evet yanıtını vermektedir. Alaeddinoğlu (2008) tarafından yapılan çalışmada yaş aralığına göre turizmin gelişmesi incelendiğinde yaş ilerledikçe negatif cevapların arttığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların yaşları yükseldikçe turizmin yoksulluğu azalttığına dair algıları daha olumsuzdur. Dolayısı ile yapılan çalışmada turizmin yoksulluğu azaltmaya etkisi ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmektedir.

Çalışmada katılımcıların uzmanlık alanları ile yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik bakış açılarına göre anlamlı bir farklılığın olması beklenmektedir. Yoksulluk konusunun çok boyutlu olarak algılanması dolayısı ile turizm alanındaki akademisyenler, sektör temsilcileri ve hükümet temsilcilerinin yoksul yanlısı turizmi farklı şekilde algılayabilecekleri düşünülmektedir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın uygulanması kapsamında Balıkesir ilinde yer alan Edremit Körfezi tercih edilmiştir. Araştırmada Edremit Körfezi'nin tercih edilme nedeni, 1980'li yıllardan itibaren turizm sektöründe yaşanan gelişmelerdir. Edremit Körfezi çok turist çekmesine rağmen turizm uygulamaları yoksul yanlısı olmadığı için yoksulluk azalmamakta ve istenilen düzeyde kırsal kalkınma sağlanamamaktadır. Çalışma kapsamında öncelikle Balıkesir ili ve Edremit Körfezi'nde turizmin mevcut durumu incelenmiştir. Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, Türkiye'de turizmde öncelikli yörelerden biri olarak ilan edilen Balıkesir, 1960'lı yıllardan itibaren en seçkin turist çekim merkezi olmuştur. Balıkesir ili, Türk turizminde birinci atılım dönemini ve ilkleri başlatan bir şehir olmasına rağmen bu özelliğini günümüzde Aydın, Muğla, Antalya gibi turizm merkezlerine bırakmıştır (Gürdal, 2006: 229).

Şekil 14: Edremit Körfezi Turistik Değerler Haritası

Balıkesir; İzmir, Ankara ve İstanbul gibi üç büyük ilin de meydana getirdiği üçgenin ortasında bir transit merkezi konumunda olması dolayısıyla bu durum yerleşim olarak ili; tarih, turizm, doğal ve folklorik değerler bakımından zengin bir duruma getirmiştir. Kaz Dağları, Kapıdağ ve Alaçam Dağları ile Kuşçenneti Milli Parkı'nın Balıkesir il sınırları içinde yer alması nedeniyle flora ve fauna zenginliğine sahiptir (<http://www.balikesirkulturturizm.gov.tr>).

Balıkesir ilinin en önemli turizm merkezi olarak bilinen Edremit Körfezi ise, Altınova'dan Altınoluk'a kadar deniz, kum, güneş, tarih, termal kaynaklar, endemik bitki türlerine sahiptir. Aynı zamanda Ayvalık ile birlikte Antandros, Adramytteion gibi antik şehirleri, açık hava müzesi görünümleri ile her türlü turizm hareketliliğine açık bir bölgedir. Körfezde kıyı turizmi bakımından önemli yöreler; Ören, Ayvalık,

Burhaniye, Edremit (Akçay, Altınoluk), ve Cunda Adasıdır (Köksal, 1982: 194). Ayrıca Ayvalık ve Burhaniye-Ören’de yat turizmi olanakları mevcuttur. Sualtı florası ve faunası bakımından ekolojik niş oluşturan Ayvalık Adaları ile Edremit, su altı turizmi bakımından elverişlidir. Ayvalık sınırları içinde Taksiyarhis Kilisesi, Ayazma Kilisesi, Ayışığı Manastırı, Leka Manastırı, Kirazlı Manastırı’nın yer alması ilçeyi inanç turizmi bakımından zengin kılmaktadır. Ayvalık (Alibey Adası), Burhaniye (Ören), Edremit (Akçay) kamp karavan turizmi için en uygun yerlerdir. Eko turizm bakımından Kaz Dağı turizm çeşitliliği bakımından önemli bir çekim alanıdır. Aynı zamanda Kaz Dağları dağcılık, av turizmi ve trekking gibi olanaklara da sahiptir. Diğer yandan Edremit Körfezi termal turizm bakımından da zengin olanağa sahiptir ve körfezde, termal hizmet sunan çeşitli turizm işletmeleri yer almaktadır. Son olarak körfezde su altı gözlemciliği (Ayvalık), endemik bitki gözlemciliği (Kaz Dağları) ve trekking (Kaz Dağları) gibi alternatif turizm uygulamaları gerçekleştirilmektedir (<http://www.balikesirkulturturizm.gov.tr>). Balıkesir ili genelinde ve Edremit Körfezi’ne yönelik turizm hareketleri incelendiğinde 2000 yılından itibaren her yıl artış göstermektedir. Balıkesir’e gelen turist sayısı 2005 yılından itibaren 1 milyonun üzerine çıkmıştır. Ancak Körfez bölgesine yönelik turizm hareketlerinin daha çok yerli turistler tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Çizelge 26: Balıkesir’de Konaklama Tesislerinde Konaklayan Kişi Sayısı

	Yabancı	Yerli	Toplam	Artış Oranı
2000	45 169	265 213	310 382	-
2001	43 298	227 163	270 461	-13%
2002	56 900	246 386	303 286	12%
2003	191 523	490 595	682 118	125%
2004	270 577	603 701	874 278	28%
2005	208 155	831 171	1 039 326	19%
2006	58 449	591 567	650 016	-37%
2007	93 744	1 319 492	1 413 236	117%
2008	91 171	1 192 745	1 283 916	-9%
2009	100 616	1 764 490	1 865 106	45%
2010	151 750	1 877 361	2 029 111	9%
2011	240 031	1 787 325	2 027 356	0%
2012	173 367	1 644 326	1 817 693	-10%

Kaynak: Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü,2014

Çizelge 26 incelendiğinde Balıkesir turizm hareketlerinin günümüzde 2 milyonu aştığı görülmektedir. Ancak 2012 yılında bir azalış yaşanmasına rağmen genel olarak turizm hareketlerinin artarak devam ettiği ortadadır. Yerli ve yabancı ziyaretçiler bakımından Çizelge 27 incelendiğinde ise toplam ziyaretçilerin sadece 1/10'unun yabancı ziyaretçi olduğu ve Balıkesir ilini daha çok yerli ziyaretçilerin ziyaret ettikleri söylenebilir.

Çizelge 27: Balıkesir’de Ziyaretçilerin Konaklama Tesislerindeki Ortalama Konaklama Süreleri

	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	2,1	2,2	2,2
2001	2,6	2,0	2,1
2002	2,9	2,4	2,5
2003	1,6	2,7	2,4
2004	1,6	2,1	1,9
2005	1,7	1,8	1,8
2006	2,7	2,3	2,3
2007	2,4	1,8	1,8
2008	2,6	2,1	2,2
2009	3,3	1,9	1,9
2010	3,1	1,9	2,0
2011	1,9	2,0	2,0
2012	2,9	2,1	2,2

Kaynak: Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü,2014

Çizelge 28: Balıkesir ve İlçelerinde 2012 Yılında Konaklayan Kişi Sayısı

	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Merkez	2 372	70 090	72 462
Ayvalık	95 745	103 812	199 557
Bandırma	5 278	45 249	50 527
Burhaniye	3 155	6 052	9 207
Dursunbey	69	2 791	2 860
Edremit	16 190	110 611	126 801
Erdek	153	9 583	9 736
Gömeç	22	464	486
Gönen	1 176	18 307	19 483
Toplam	124 160	366 959	491 119

Kaynak: Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü,2014

Çizelge 27 ve 28 incelendiğinde Balıkesir’e gelen ziyaretçilerin ortalama kalış sürelerinin 2 gün olduğu görülmektedir. Bu durum turizm hareketleri açısından oldukça olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Dolayısı ile Balıkesir’e gelen ziyaretçilerin daha süre kalmalarını sağlayacak çekiciliklerin oluşturulması gerekmektedir. İlçeler bazında Balıkesir’de konaklayan kişi sayısı incelendiğinde en fazla konaklamaların olduğu ilçeler; Edremit, Burhaniye ve Ayvalık’tır. Dolayısı ile Balıkesir’e gelen ziyaretçiler en fazla Edremit Körfezi’nde konaklamaktadır.

Çizelge 29: Edremit Körfezi’nde Turizm Belgeli İşletme Sayısı

Turizm Belgeli İşletme Sayısı	İşletme Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Ayvalık	18	1022	2282
Edremit	20	1110	2266
Burhaniye	4	211	441
Edremit Körfezi Toplam	42	2343	4989
Balıkesir Toplam	80	4021	8390
Balıkesir’in Yüzdesi	%52,5	%58	%60

Kaynak: Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü,2014

Balıkesir’de turizm belgeli işletme sayıları incelendiğinde işletmelerin %52,5’inin Edremit Körfezi’nde yer aldığı görülmektedir. Balıkesir’deki turizm belgeli işletmelerin toplam oda sayısının % 58’i ve yatak sayısının ise %60’ı Edremit Körfezi’ndedir.

Çizelge 30: Edremit Körfezi’nde Seyahat Acentası Sayısı

Turizm Belgeli İşletme Sayısı	Seyahat Acentası Sayısı
Ayvalık	15
Edremit	24
Burhaniye	7
Edremit Körfezi Toplam	46
Balıkesir Toplam	74
Balıkesir’in Yüzdesi	% 62

Kaynak: Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü,2014

Çizelge 30 incelendiğinde Balıkesir’de seyahat acentalarının %62’sinin Edremit Körfezi’nde yer aldığı görülmektedir. Balıkesir iline ait turizm istatistikleri değerlendirildiğinde Edremit Körfezi’nde daha çok yerli turistlerin konaklama yaptıkları, 2012 yılı istatistikleri incelendiğinde Edremit Körfezi’nde toplam 335.565

kişinin konaklama yaptıkları görülmektedir. Bu da Balıkesir’ de konaklama yapan ziyaretçilerin % 68’ini oluşturmaktadır. Dolayısı ile gerek ziyaretçi sayısı bakımından gerekse işletme sayıları bakımından Balıkesir’de en fazla turizm hareketlerinin yaşandığı yer; Edremit Körfezi’dir.

Balıkesir ve Edremit Körfez turizmi ile ilgili değerlendirme yapıldıktan sonra çalışmanın evren ve örnekleme hakkında bilgilere yer verilecektir. Örnekleme; bir çalışma için evreni temsil edebilecek şekilde, grup içerisinde belli sayıda denekten oluşan, bir alt denek grubu oluşturulması sürecidir. Örneklemenin amacı, araştırmacıya evren hakkında genellemeler yapabileceği bilgiyi, evrenin bütünü tek tek araştırmasına gerek kalmadan sağlamaktır (Altunışık vd, 2004: 131). Örneklem ise araştırma evreni içerisinde amaca uygun herhangi bir yöntemle seçilen ve evreni temsil yeteneğine sahip birimler veya elemanlar kümesi şeklinde tanımlanabilir (Ural ve Kılıç, 2010: 34). Örneklem seçilirken turizm konusunda uzman olan kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda özel sektör (otel ve acenta) yöneticileri, turizm konusunda eğitim veren kurumlarda çalışmakta olan akademisyen ve öğretmenler, il kültür turizm danışma müdürleri, belediyelerde halkla ilişkiler çalışanları ve turizm ile ilgili dernek temsilcileri seçilmiştir. Özel sektör, her turizm girişiminin yol gösterici ilkelerini ve iş uygulamalarını getirmektedir. Bu noktada ise bazı durumlarda diğer sektörler yoksulluğun azaltılmasını gündeminin bir parçası olarak göremezken turizm yoksulluğun azaltılmasında bir araç olarak destekleyici bir sektör konumundadır. Bazı işletmeler farklı konularda sosyal sorumluluklarının olduğunu düşünürken diğerleri de yoksulluğun azaltılması konusunu sorumluluklarının bir parçası olarak görmektedirler. Yoksulluk konusu yerel ve bireysel bir problem olarak görülürken ulusal devlet politikalarında ise turizmin nasıl bir kalkınma aracı olacağı ile ilgilenilmektedir. Aynı zamanda yerel yönetimler de genellikle ulusal politikaların uygulanması yoluyla yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Sivil toplum kuruluşları; kırsal kalkınma örgütleri, kültürün korunması ile ilgili gruplar ve doğal miras ve iş geliştirme ile ilgili kuruluşların arasında yer almaktadır. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları, yoksulluğun azaltılması ile ilgili olarak turizmin gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Jamieson, 2004: 8).

Örneklemin belirlenmesinde kullanılan temel araçlar içinde seyahat acentası yöneticilerinin belirlenmesinde TÜRSAB'dan 10 Ocak 2014'te alınan Edremit, Burhaniye ve Ayvalık "seyahat acentaları listesi"nden yararlanılmıştır. Bu liste Ek-2'te yer almaktadır. Otel yöneticilerinin belirlenmesi kapsamında ise 10 Ocak 2014'te Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü'ne ait web sayfasından alınan 2013 Yılı İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri Listesinden yararlanılmıştır. Bu liste Ek 3'te yer almaktadır. Turizm ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının belirlenmesinde ise 10 Ocak 2014'te Balıkesir İl Kültür Turizm Müdürlüğü'ne ait web sayfasından yararlanılmıştır. Liste'de yer alan dernek temsilcileri ve İl Kültür Turizm Danışma Müdürlerine ait isimler Ek-4'te yer almaktadır. Eğitim kurumlarının belirlenmesinde ise 10 Ocak 2014 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'na ait web sayfasında yer alan Edremit, Burhaniye ve Ayvalık'ta turizm ile ilgili eğitim vermekte olan ortaöğretim kurumlarından yararlanılmıştır. Yüksek Öğretim kapsamında eğitim öğretim veren kurumların listeleri için Balıkesir Üniversitesine ait web sayfasından 10 Ocak 2014 tarihindeki bilgilerden yararlanılmıştır. Eğitim kurumlarına ait listeler ise Ek 4'de yer almaktadır. Çalışmada, kapsamı detaylı olarak çizilen bu kitleden, olanaklar ve kısıtlar ölçüsünde, araştırma konusu ile en ilgili ve en fazla sayıda örneklem ulaşma yolu tercih edilmiştir. Kamu makamları ile görüşmelerde, doğrudan makamı temsil eden kişilerden randevu alınmıştır. Çeşitli nedenlerle randevu alınamayan ve görüşmeyi kabul etmeyen kişilerle görüşme yapılamamışken görüşmeyi kabul eden kişilerle anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı ve Teknikleri

3.3.1. Veri Toplama Aracı

Çalışmanın örneklemini olan turizm uzmanlarına uygulanacak olan anket formunun bir örneği EK-1'de yer almaktadır. Anket formu dört ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksul yanlısı turizm engelleri ve turizmin yoksulluğa etkisi ile ilgili sorular yer alırken ikinci bölümde yoksul yanlısı turizm uygulamalarına ilişkin ölçek yer almakta, üçüncü bölümde ise kırsal kalkınma ile ilgili ölçek bulunmakta ve son bölümde ise katılımcılara ilişkin demografik sorular yer almaktadır. Araştırma alanı ile ilgili olan yoksul yanlısı turizmin gelişmesi konusundaki engellerle ilgili sorular Anwar (2012)'in çalışmasından derlenmiştir.

Araştırmanın ikinci kısmında ise yörede Yoksul yanlısı turizm uygulamalarına ifadelerin yer aldığı ölçek için Cattarinnich (2001)'in çalışmasından yararlanılmıştır. Turizmin kırsal kalkınmaya olan etkilerine yönelik olarak likert tipi ifadelere yer verilmiştir. Bu ifadelerin yer aldığı ölçek için ise Eraqi (2007)'nin, kalkınma ile ilgili olarak Yoon' nun 1998'de yapmış olduğu tez çalışmasından derleyerek oluşturduğu ölçek kullanılmıştır. Anket formunda yer alan yoksul yanlısı turizm ve kırsal kalkınma ile ilgili önermelerin derecelendirilmesinde, 5'li Likert ölçeği kullanılmış ve her bir önermenin karşısına “Hiç katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Fikrim Yok”, “Katılıyorum” ve “Tamamen katılıyorum” ifadeleri yerleştirilmiştir. Turizm uzmanlarının yoksul yanlısı turizm ve kırsal kalkınma ile ilgili her önermeyi derecelendirmeleri beklenmiştir. Anket sonucu elde edilen verilere ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma vb. gibi değerler, yoksul yanlısı turizm yaklaşımına yönelik uygulamalar ve turizmin kırsal kalkınmaya olan etkisinin tespit edilmesine hizmet etmiştir.

3.3.2. Veri Toplama Teknikleri

Edremit Körfezi'nde yoksul yanlısı turizm yaklaşımının kırsal kalkınmaya olan etkilerinin belirlenmesi amacıyla yönelik olan anket formu kullanılmıştır. Anket grubu belirlenirken yoksul yanlısı turizm yaklaşımının ülkemiz turizm literatüründe yeni bir kavram olması ve gerek yaklaşımla ilgili ve gerekse kalkınma konusunda doğru ve donanımlı bilgiye sahip kişilerin az olduğu düşüncesiyle turizm uzmanları tercih edilmiştir. Turizm uzmanlarının tercih edilme nedeni; turizmin çok yönlü yapısı nedeniyle farklı disiplinleri bünyesinde barındırmadığı ve bu nedenle de farklı bilim dallarından uzman görüşlerine başvurmanın uygun olacağı düşünülmesidir. Bunun yanında gerek kırsal kalkınmanın gerekse yoksul yanlısı turizmin çok boyutlu kavramlar olması nedeniyle farklı uzmanların görüşlerine gereksinim duyulmaktadır. Bu yöntem ile katılımcıların konuyla ilgili fikir ve düşüncelerini belirleme imkanı vardır.

3.3.3. Verilerin Analizi ve Güvenilirlik

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve analizinde SPSS 19.0 (Statistical Package for Social Science) istatistik paket programından faydalanılmıştır. Öncelikle anket formlarından elde edilen bilgiler, bilgisayara kaydedilerek veritabanı oluşturulmuştur. Güvenilirlik analizi, herhangi bir konuda örnekleme oluşturan birimler üzerinden veri toplamak amacı ile geliştirilen ölçme aracını oluşturan ifadelerin, kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile kullanılmaktadır (Ural ve Kılıç, 2010: 286). Güvenirlik sadece ölçme aracına ait bir özellik değildir, ölçme aracı ve aracın sonuçlarına ilişkin bir özelliktir. Ölçmeyle sağlanan bilgilerin kararlı özellik taşıdığına, yani hatadan arındırılmış olduğuna ve aynı amaçla yapılacak ikinci bir ölçümde aynı sonuçların elde edileceğine güven duyulması gerekir. Güvenilir olmayan bir ölçek kullanışsızdır (Ercan ve Kan, 2004: 212). Ölçme aracını oluşturan ifadelerin birbiriyle tutarlılık gösterip göstermediği, aralarındaki ilişkinin (korelasyonun) ölçülmesi ile ortaya çıkmaktadır. Güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha en yaygın kullanılan güvenilirlik katsayısıdır), 0 ile 1 arasında değerler alır ve bu değer 1'e yaklaştıkça güvenilirlik artmaktadır (Ural ve Kılıç, 2010: 286). Çalışmada, 80 katılımcı ile görüşmeler yapıldığından seçilen bu örneklemin güvenilirlik derecesi hesaplandığında, yoksul yanlısı turizm ölçeği için örneklemin ortalama 0,87, kırsal kalkınma ölçeği için ise örneklemin ortalama 0,72 düzeyinde olduğu bulunmuştur. Yoon (1998) tarafından ölçeğin güvenilirliğine ($\alpha=0.79$) ilişkin de değerlendirmelerde bulunmuştur. Sipahi vd. (2006), bu değer 0,70 üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğunun kabul edilebileceğini belirtmektedirler. Buna göre; sonuçlar ölçeğin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Anket formunun düzenlenmesinde, doğru veriler elde edebilmek için soruların mümkün olduğunca net ve açık sorulmasına gayret edilmiş, bunun yanı sıra yönlendirici sorular sormaktan kaçınılmıştır. Ayrıca anketi cevaplayanlardan sağlıklı bilgiler alabilmek için soru sayısının sınırlı tutulmasına gayret gösterilmiştir. Oppenheim geçerliliği, ölçme aracının ölçülmek istenilen şeyi gerçekten ölçüp ölçmediğini ifade eden bir kavram olarak tanımlamaktadır (Pelit ve Güçer, 2007: 40). Bu araştırmada kullanılan anketin içsel geçerliliğinin sağlanmasında, uzman görüşü kapsamında konuyla ilgili olarak alanında uzman kişilere anket formları

incelettirilmiş ve “anketin kapsam, anlaşılabilirlik ve yeterlilik vb. gibi hususlar” hakkındaki görüşleri ile katkıları alınmış ve ankete son şekli verilerek hedef kitleye uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ayrıca araştırma konusuna ilişkin bilgiler yine yüzde ve frekans yöntemiyle çizelgeler vasıtasıyla değerlendirilmiştir. Ardından araştırmada yer alan bağımsız değişkenler ile ölçek maddeleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını analiz etmek için Wilcoxon İlişkili İki Örneklem Testi ve Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır. Son olarak yoksul yanlısı turizm ve kırsal kalkınma arasındaki ilişkinin analiz edilmesi için Korelasyon Testi uygulanmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLAR

Yürütülen araştırma sonrasında elde edilen veriler çeşitli bulguların elde edilmesini sağlamıştır. Bu verilerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine göre incelenmesi ve analizi, yoksul yanlısı turizm ve kırsal kalkınma ilişkisinin belirlenmesine olanak tanımıştır.

4.1. Demografik Sorulara İlişkin Bulgular

Çalışma örneklemini içerisinden 150 kişi seçilmiştir. Çalışma örneklemine mensup bireylerin büyük çoğunluğunun üst düzey yönetici olması ve iş yoğunlukları nedeniyle bazıları ile görüşme yapmak mümkün olamamıştır.

Çizelge 31: Demografik Sorulara İlişkin Bulgular

Değişkenler	Sıklık (N)	Yüzde Değeri (%)	Değişkenler	Sıklık (N)	Yüzde Değeri (%)
Cinsiyeti			Yaş		
Kadın	29	36,2	21-30 yaş arası	26	32,5
Erkek	51	63,8	31-40 yaş arası	37	46,3
			41-50 yaş arası	12	15
			51 yaş ve üzeri	5	6,3
Eğitim Durumu			Görevlerinde Buldukları Süre		
İlkokul	2	2,5	1 yıldan az	9	11,3
Ortaokul	2	2,5	1-5 yıl arası	40	50
Lise	14	17,5	6-10 yıl arası	11	13,8
Önlisans	8	10	11-15 yıl arası	7	8,8
Lisans	41	51,3	16-20 yıl arası	7	8,8
Lisansüstü	13	16,3	20 yıldan fazla	6	7,5
Uzmanlık Alanı			Aylık Gelir		
Eğitim	7	8,8	1000 TL'den az	10	12,5
Özel Sektör	27	33,8	1000-2000 TL arası	19	23,8
Hüküm. Temsilc.	10	12,5	2001-3000 TL arası	28	35
Dernek Temsilc.	8	10	3001-4000 TL arası	4	5,0
Kalkınma Ajansı	28	35	4001-5000 TL arası	8	10
			5000 TL'den fazla	11	13,8

Görüşülen, randevu istenen, form gönderilen kişilerden ancak 81 uzmana ulaşılmış, 1 adet form değerlendirmeye alınmamış ve araştırma sonucunda toplam 80 anket formu değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, bu tez çalışmasına, 80 katılımcı (örneklem büyüklüğünün % 53,3'ü) dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılan kişilere ilişkin demografik veriler Çizelge 31'de verilmiştir. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; % 63,8'inin erkek katılımcılardan oluşmakta olduğu, yaş dağılımlarına bakıldığında ise % 46,3'ünün 31-40 yaşları arasında oldukları, eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde ise katılımcıların yarısından fazlasının (% 51,3) lisans mezunu oldukları görülmektedir.

Katılımcıların uzmanlık alanlarına göre dağılımları incelendiğinde %35'inin kalkınma ajanslarında yer aldıkları, % 33,8'inin özel sektör temsilcisi (otel yöneticisi, seyahat acentası yöneticisi, yiyecek-içecek işletme yöneticisi) oldukları, % 12,5'inin hükümet temsilcisi oldukları (Belediye ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü çalışanı), % 10'unun dernek temsilcisi ve % 8,8'inin ise eğitim alanında çalıştıkları görülmektedir. Şu anda buldukları görevlerinde geçen süreler incelendiğinde ise katılımcıların yarısının (% 50) 1-5 yıl arasında olduğu görülmektedir. Katılımcıların aylık gelirlerine yönelik dağılım incelendiğinde ise % 35'inin aylık gelirlerinin 2001-3000 TL arasında olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 32: Katılımcıların İkamet Yerlerine İlişkin Bulgular

	Sıklık	Yüzde
Ayvalık	16	20
Burhaniye	14	17,5
Edremit	22	27,5
Balıkesir	28	35

Katılımcıların ikamet ettikleri yerlere bakıldığında ise % 35'inin Balıkesir il merkezinde, % 42,3'ünün Edremit ilçesinde, % 30,8'inin Ayvalık ilçesinde ve % 26,9'unun ise Burhaniye ilçelerinde yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir. Katılımcıların ikamet ettikleri yerler arasında Edremit Körfezi'nin yanı sıra Balıkesir il merkezinin de yer almasının nedeni; Kalkınma Ajansı çalışanlarının il merkezinde ikamet etmekte olmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 33: Katılımcıların İlçelerde Yaşadıkları Süreye İlişkin Bulgular

	Sıklık	Yüzde
1 Yılden Az	2	2,5
1-5 Yıl Arası	21	26,5
6-10 Yıl Arası	12	15
11-15 Yıl Arası	15	18,8
16-20 Yıl Arası	2	2,5
20 Yılden Fazla	28	35

Katılımcıların ikamet ettikleri yerlerde yaşadıkları süreler incelendiğinde ise % 35'inin 20 yıldan fazla süredir bu ilçelerde yaşadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 34: Katılımcıların “Tecrübenize göre turizmin içinde bulunduğunuz toplumda yoksulluğu azalttığını düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri

Cevapların Dağılımı

	Sıklık (N)	Yüzde Değeri (%)
EVET	55	68,8
HAYIR	5	6,3
FİKRİM YOK	20	25
TOPLAM	80	100,0

Araştırmaya katılanların turizmin içinde buldukları toplumda yoksulluğu azaltıp azaltmadığına yönelik katılımcılara yöneltilen “tecrübenize göre turizmin içinde bulunduğunuz toplumda yoksulluğu azalttığını düşünüyor musunuz” sorusuna katılımcıların % 68,8'i evet yanıtını vermiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun turizmin içinde buldukları toplumda yoksulluğu azalttığını düşünmekte oldukları görülmektedir.

Çizelge 35: Katılımcıların “Turizm içinde bulunduğunuz toplumda yoksulluğu nasıl azaltmaktadır?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı

	EVET (%)	HAYIR (%)
Yerel halkın satın alma gücünde artış sağlanmış mıdır?	51,2	48,8
Köy evlerinde restorasyon gerçekleşmekte midir?	11,2	88,8
Sağlık hizmetlerine erişim olanakları artmış mıdır?	8,8	91,3
Gıda ürünlerine erişim olanakları artmış mıdır?	12,5	87,5
Altyapı olanaklarında iyileşme sağlanmakta mıdır?	16,3	83,8

Turizmin içinde buldukları toplumda yoksulluğu nasıl azalttığına yönelik olarak yöneltilen sorularda ise; katılımcıların en çok katılım sağladıkları ifade; % 51,2 ile “Yerel halkın satın alma gücünde artış sağlanmıştır” ifadedir. Buna göre, turizm sektörünün toplumun satın alma gücünü arttırarak yoksulluğu azalttığı ortaya çıkmaktadır.

4.2. Yoksul Yanlısı Turizmin Gelişmesindeki Engellere İlişkin Bulgular

Çizelge 36: Katılımcıların Yoksul Yanlısı Turizmin Gelişmesindeki Engellere Yönelik Verdikleri Cevapların Dağılımı

	EVET (%)	HAYIR (%)
Yoksulların beşeri sermaye eksikliği vardır.	72,5	27,5
Bölgede kadınların çalıştırılmaması gibi inançlar vardır.	45	55
Yoksul halk sivil toplumlarda ve ekonomik planlama süreçlerinde temsil edilmemektedir.	70	30
Yoksulların işletme kurmak için kredi olanakları yetersizdir.	75	25
Tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu dönemlere rast gelmesi nedeniyle yoksullar turizm faaliyetlerine katılamamaktadır.	55	45
Birçok yoksul insan turizmin geliştiği yerlerden uzakta yaşamaktadır.	62,5	37,5
Yoksul halkın büyük çoğunluğu toprak mülkiyeti konusunda etkili bir hakka sahip değildir.	56,3	43,8
Turistler için uygun olan birçok ürün, yoksulların günlük hayatları için gerekli olmadığından üretim yetersizdir.	46,2	53,8
Planlamanın doğru yapılmaması nedeni ile sanayinin uzak olduğu yerlere plajlar ve golf sahaları kurulmaktadır.	50	50
İş kurmak için yoksulların yönetmelik ve bürokrasi sorunları vardır.	82,5	17,5
Turlarda yoksullarla temastan kaçınılması gibi yoksulların turizm pazarına erişimleri yeterli değildir.	60	40
Yoksul insanların sektörden beklentilerinden turizm sektörü temsilcileri habersizdir.	71,2	28,8
Yerel tedarikçiler ile kamu ve özel sektörün bağlantıları eksiktir.	71,2	28,8
Bölgeye yönelik turlar yerel kültür göz ardı edilerek düzenlenmektedir.	33,8	66,2
Yoksul yanlısı faaliyetlere yoksulların katılımında devlet desteği yeterli değildir.	80	20

Bölgede yoksul yanlısı turizmin gelişmesinin önündeki engellerin belirlenmesine yönelik yöneltilen sorularda katılımcıların en fazla katılım gösterdikleri ifadeler; iş kurma konusunda yoksulların yönetmelik ve bürokrasi sorunlarının olduğu (% 82,5), devlet desteğinin yetersiz olduğu (% 80), kredi

olanaklarının yetersizliği (% 75) ve beşeri sermaye eksikliğinin (% 72,5)olduğuna yöneliktir. Örneğin Holden vd. (2011) tarafından yapılan bir çalışmada yoksulluğun azaltılmasında istihdamın ve girişimciliğin geliştirilmesi konusunda krediye erişim, yoksulların beceri eksikliği, karar alma sürecinde yoksulların dışlanması ve aşırı bürokrasi gibi engellerin mevcut olduğu, kalkınma için bu engellerin ortadan kaldırılması gerektiği belirtilmektedir.

4.3. Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Ölçeğine İlişkin Bulgular

Çizelge 37: Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Ölçeğine İlişkin Verilerin Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	\bar{x}	s.s.	Soru Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Soru Silindiğinde Ölçek Varyansı	Soru Bütün Korelasyon	Soru Silindiğinde Cronbach's Alpha
İFADE 1	2,85	1,14	44,3625	123,576	,190	,882
İFADE 2	2,30	1,07	44,9125	116,334	,530	,869
İFADE 3	3,61	1,10	43,6000	127,762	,030	,887
İFADE 4	2,36	1,17	44,8500	119,446	,348	,876
İFADE 5	2,68	1,12	44,5250	118,885	,393	,874
İFADE 6	2,93	1,12	44,2750	120,075	,339	,876
İFADE 7	2,25	1,00	44,9625	118,366	,477	,871
İFADE 8	2,05	1,01	45,1625	117,480	,509	,870
İFADE 9	2,80	1,10	44,4125	118,018	,436	,873
İFADE 10	2,66	1,13	44,5500	114,934	,555	,868
İFADE 11	2,88	1,16	44,3250	114,222	,566	,868
İFADE 12	2,55	1,17	44,6625	114,201	,561	,868
İFADE 13	2,85	1,09	44,3625	111,424	,743	,861
İFADE 14	2,85	1,21	44,3625	112,158	,627	,865
İFADE 15	2,53	1,14	44,6750	111,235	,711	,862
İFADE 16	2,66	1,09	44,5500	112,656	,687	,863
İFADE 17	2,15	1,04	45,0625	114,540	,631	,866
İFADE 18	2,21	1,07	45,0000	112,835	,689	,863
Cronbach's Alpha 0,877						

Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ölçeğine ilişkin tüm önermelere ait Cronbach's Alpha; 0,87'dir. Verilerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili olarak Çizelge 37 incelendiğinde önermeler içinde en yüksek ortalama

($\bar{x}=3,61$), turizm sektöründe yoksulların geçici işçi olarak istihdam edilmelerine yönelik olan 3. önermedir. Özel sektöre kamu kurumlarınca desteğin sağlanmasına yönelik olan 6. İfade ($\bar{x}=2,93$), yoksul katılımını artırmak için turizm yönetmelikleri yeniden düzenlenmesine yönelik olan 11. İfade ($\bar{x}=2,88$), turizm faaliyetlerinde daha çok yoksulların istihdam edilmesine yönelik olan 1. İfade, küçük üretici gruplarının desteklenmesine yönelik olan 13. İfade ve özel sektör aracılığı ile yoksullara yardım edilmesine yönelik olan 14. İfade ise ($\bar{x}=2,85$) ölçeğin en yüksek ortalamaya sahip ifadeleridir.

Katılımcıların demografik özellikleri ve yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasındaki farkları karşılaştırmak için öncelikli olarak verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Verilerin normallik testi Kolmogorov-Smirnov testi ile yapılmış ve verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan testler kullanılacaktır.

Çizelge 38: Katılımcıların Cinsiyete Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Algılamalarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Negatif Sıra	9 ^a	14,72	132,50	-6,952 ^a	,000
Pozitif Sıra	68 ^b	42,21	2870,50		
Eşit	3 ^c				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Çizelge 38’ de görüldüğü üzere katılımcıların cinsiyete göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamalarının anlamlı fark gösterip göstermediği Wilcoxon testi ile değerlendirilmiş ve anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p=0,000 < 0,05$). Özalın Türker ve Türker (2014) tarafından turizmin etkilerini algılamaya yönelik yapılan bir araştırmada erkeklerin kadınlara kıyasla turizme bakış açılarının daha olumlu oldukları ifade edilmektedir. Alaeddinoğlu (2008) tarafından yapılan çalışmada cinsiyete göre bakıldığında, kadınların turizmin gelişmesine daha pozitif baktığı görülmüştür. Katılımcıların cinsiyetleri ile yoksul yanlısı turizm algılamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmiştir.

Çizelge 39: Katılımcıların Cinsiyete Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Algulamalarına İlişkin Aritmetik Ortalamalar

	Kadın	Erkek
1. Turizm faaliyetlerinde daha çok yoksullar istihdam edilmektedir.	3,00	2,76
2. Turizm malzemeleri daha çok yoksullardan satın alınmaktadır.	2,37	2,25
3. Turizm sektöründe yoksullar geçici işçi olarak istihdam edilmektedir.	3,68	3,56
4. Turizm sektöründe yoksullara yönelik turizm eğitimi sağlanmaktadır.	2,31	2,39
5. Yoksulların kuracağı küçük işletmelere yönelik krediler sağlanmaktadır.	2,82	2,60
6. Kamu kurumları tarafından küçük işletmelere destek sağlanmaktadır.	3,13	2,82
7. Elde edilen kar yerel kalkınma projelerine bağışlanmaktadır.	2,41	2,15
8. Yerel kalkınma projeleri için turistlerden yardım toplanmaktadır.	2,31	1,90
9. Altyapı çalışmalarına halkın doğrudan katılımı mümkündür.	3,13	2,60
10. Turizm politikalarına yoksulların katılımı artırılmaktadır.	2,51	2,74
11. Yoksul katılımına yönelik turizm yönetmelikleri yeniden düzenlenmektedir.	2,96	2,84
12. Planlama ve karar almalarında yoksul katılımı sağlanmaktadır.	2,51	2,56
13. Turizmde rolü olan kuruluşlar ya da küçük üretici grupları desteklenmektedir.	2,89	2,82
14. Özel sektör aracılığı ile yoksullara yardım edilmektedir.	2,93	2,80
15. Yoksullar arasında iş ortaklıkları sağlanması için yoksullarla buluşulmaktadır.	2,62	2,49
16. Yoksulların turizm varlıkları üzerindeki hakları güvence altına alınmaktadır.	2,68	2,64
17. Turizmin kültürel etkilerinin belirlenmesinde yoksulların fikirleri alınmaktadır.	2,27	2,07
18. Turizmin çevresel etkilerinin belirlenmesinde yoksulların fikirleri alınmaktadır.	2,34	2,13

Çizelge 39'daki cinsiyete göre yoksul yanlısı turizm uygulamaları algulamalarına ilişkin aritmetik ortalamalar incelendiğinde kadınların yoksul yanlısı turizm uygulamalarına erkeklerden daha olumlu baktıkları ortaya çıkmaktadır. Buna göre Wilcoxon testi ile ortaya çıkan fark; kadınların daha olumlu algulamalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 40: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları Algulamalarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P	
Yaş	21-30 yaş arası	26	34,83	3	2,970	,396
	31-40 yaş arası	37	44,26			
	21-50 yaş arası	12	43,42			
	51 yaş ve üzeri	5	35,20			
Eğitim Durumu	İlkokul	2	75,00	5	9,900	0,78
	Ortaokul	2	39,75			
	Lise	14	52,21			
	Önlisans	8	38,56			
	Lisans	41	35,59			
	Lisansüstü	13	39,38			
Uzmanlık Alanları	Eğitim	7	29,14	4	4,911	0,297
	Özel sektör	27	47,44			
	Hükümet temsilcisi	10	36,40			
	Dernek temsilcisi	8	34,81			
	Kalkınma ajansı	28	39,73			

ÇİZELGE 40'IN DEVAMI						
Görev Süreleri	1 yıldan az	9	48,50	5	1,890	0,864
	1-5 yıl arası	40	40,25			
	6-10 yıl arası	11	34,27			
	11-15 yıl arası	7	40,43			
	16-20 yıl arası	7	40,21			
	20 yıldan fazla	6	42,00			
Aylık Gelirleri	1000 TL'den az	10	50,85	5	6,373	0,2722
	1000-2000 TL arası	19	42,08			
	2001-3000 TL arası	28	43,21			
	3001-4000 TL arası	4	36,63			
	4001-5000 TL arası	8	32,56			
	5000 TL'den fazla	11	28,64			
Yaşadıkları Yer	Ayvalık	16	47,81	3	2,440	0,486
	Burhaniye	14	34,96			
	Edremit	22	39,68			
	Balıkesir	28	39,73			
İlçelerde Yaşadıkları Süreler	1 yıldan az	2	15,00	5	8,328	0,139
	1-5 yıl arası	21	46,60			
	6-10 yıl arası	12	41,29			
	11-15 yıl arası	15	44,57			
	16-20 yıl arası	2	9,75			
	20 yıldan fazla	28	37,43			

Çizelge 40'da görüldüğü üzere katılımcıların yaşlarına, eğitim durumlarına, uzmanlık alanlarına, görev süreleri, aylık gelirleri, yaşadıkları yerlere, ilçelerde yaşadıkları sürelerle göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamalarının anlamlı fark gösterip göstermediği Kruskal-Wallis testi ile değerlendirilmiştir. Kruskal-Wallis testi sonucunda katılımcıların;

- Yaşlarına göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,396 > 0,05$).
- Eğitim durumlarına göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,78 > 0,05$).
- Uzmanlık alanlarına göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,297 > 0,05$).
- Görev sürelerine göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,864 > 0,05$).
- Aylık gelirlerine göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,272 > 0,05$).
- Yaşadıkları yerlere göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,486 > 0,05$).

- Buldukları ilçelerde yaşadıkları sürelerle göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,139>0,05$).

4.4. Kırsal Kalkınma Ölçeğine İlişkin Bulgular

Çizelge 41: Kırsal Kalkınma Ölçeğine İlişkin Verilerin Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	\bar{X}	S. S	Soru Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Soru Silindiğinde Ölçek Varyansı	Soru Bütün Korelasyon	Soru Silindiğinde Cronbach's Alpha
İFADE 1	3,30	1,02	43,4250	42,956	,258	,715
İFADE 2	3,51	1,01	43,2125	41,739	,356	,704
İFADE 3	3,33	,89	43,3875	41,607	,435	,697
İFADE 4	3,58	,92	43,1375	40,905	,483	,691
İFADE 5	3,75	,93	42,9750	43,291	,269	,714
İFADE 6	3,42	1,04	43,3000	46,694	-,022	,745
İFADE 7	3,46	1,04	43,2625	44,044	,169	,725
İFADE 8	3,62	,94	43,1000	43,003	,288	,712
İFADE 9	3,42	,91	43,3000	41,833	,408	,700
İFADE 10	2,63	1,13	44,0875	42,056	,279	,714
İFADE 11	2,77	1,11	43,9500	39,213	,503	,685
İFADE 12	3,20	1,26	43,5250	37,113	,567	,673
İFADE 13	3,18	1,27	43,5375	40,480	,331	,708
İFADE 14	3,50	1,16	43,2250	40,328	,389	,700
Cronbach's Alpha 0,722						

Yapılan hesaplamalar sonucunda, bağıl değişkenlik katsayısı açısından 5 ($0,22 \leq 0,30$) ve önerme 6 ve önerme 9 ($0,26 \leq 0,30$) ile görüşler arasındaki farkın azaldığı dolayısıyla, cevapların homojen bir dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer ifadelerle verilen cevapların hesaplanan ortalamalarının araştırmaya katılan kişiler arasında benzerlik gösterdiğinin kanıtı olabilir. Burada soruların ayırt edicilik endeksinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Yani benzer ölçüm sonuçları elde edilmiştir. Bu doğrultuda diğer önermelere verilen cevapların heterojen bir dağılım gösterdiği söylenebilir. Kırsal kalkınma ölçeğine ilişkin verilerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ile ilgili olarak Çizelge 41 incelendiğinde önermeler içinde en yüksek ortalama (3,75), turizm sektörünün turist ve kırsal halk

arasında kültürel alışverişin daha fazla olmasına neden olmasına yönelik olan 8. önerme (3,62) ve turizmin, kırsal halk ve işletmeciler için ekonomik fayda sağlamasına yönelik olan 4. önerme (=3,58) ölçeğin en yüksek ortalamaya sahip önermeleridir. Katılımcıların demografik özellikleri ve kırsal kalkınmaya yönelik algılamaları arasındaki farkları karşılaştırmak için öncelikli olarak verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Verilerin normallik testi Kolmogorov-Simirnov testi ile yapılmış ve verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan testler kullanılacaktır.

Çizelge 42: Katılımcıların Cinsiyete Göre Kırsal Kalkınma Algılamalarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Negatif Sıra	0a	,00	,00	-7,771a	,000
Pozitif Sıra	80b	40,50	3240,00		
Eşit	0c				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Çizelge 42' de görüldüğü üzere kontrol grubunun kırsal kalkınmaya yönelik algılamalarının cinsiyete göre anlamlı fark gösterip göstermediği Wilcoxon testi ile değerlendirilmiştir. Cinsiyete göre kontrol grubunun kırsal kalkınmaya yönelik algılamalarında anlamlı bir fark tespit edilmiştir (z-7,771, $p < 0,05$). Kadınlar, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın getirisinde, erkeklere göre daha az faydalanması ve dolayısıyla kadınların çalışma yaşamına erkeklerden daha geride kalmaları beklenen bir durumdur (Koca, 2011:34). Dolayısı ile kadınların kalkınma ile ilgili algılamalarının erkeklerden daha olumsuz olması beklenmiştir.

Çizelge 43: Katılımcıların Cinsiyete Göre Kırsal Kalkınma Algılamalarına İlişkin Aritmetik Ortalamalar

ÖNERMELER	Kadın	Erkek
1. Kırsal halkın turizm sektöründe istihdamı artmıştır.	3,31	3,29
2. Kırsal alanın turizm potansiyeli yatırımcıların dikkatini çekmiştir.	3,44	3,54
3. Turistik faaliyetlerden dolayı bölgede kırsal halkın geliri artmıştır.	3,44	3,27
4. Turizm, kırsal halk ve işletmeciler için ekonomik fayda sağlamıştır.	3,68	3,52
5. Turizm, kırsal halkın becerilerinin gelişmesini sağlamıştır.	3,62	3,82
6. Turizm, geleneksel kültürü olumlu yönde geliştirmiştir.	3,51	3,37
7. Turizm, kırsal halk için rekreasyon alanı, parklar ve tesislerden daha fazla yararlanma olanağı sağlar.	3,51	3,43

ÇİZELGE 43'ÜN DEVAMI		
8.Turizm sektörü, turist ve kırsal halk arasında kültürel alışverişin daha fazla olmasına neden olmuştur.	3,82	3,50
9.Turizm, kırsal alanda enflasyon düzeyini arttırmıştır.	3,41	3,43
10.Kırsal toplumun kültürel kimliği üzerinde turizm sektörünün olumsuz etkisi olmuştur.	2,48	2,72
11.Kırsal halk, turistik destinasyon içinde yaşamaya maruz kalmıştır.	2,82	2,74
12.Turizm, kırsal alanlarda trafik sıkışıklığı, gürültü ve çevre kirliliğine neden olmuştur.	3,31	3,13
13.Turistik tesislerin inşaatı kırsal alanlarda doğal çevreyi yok etmiştir.	3,37	3,07
14.Turizm, kırsal alanlarda yer alan plajlar, yürüyüş parkurları, parklar, müzeler ve diğer alanlarda kalabalığa neden olmuştur.	3,48	3,50

Çizelge 43'e göre; katılımcıların cinsiyete göre kırsal kalkınma algılamalarına ilişkin aritmetik ortalamalar incelendiğinde kadınların kırsal kalkınmaya erkeklerden daha olumlu baktıkları ortaya çıkmaktadır. Buna göre Wilcoxon testi ile ortaya çıkan fark; kadınların daha olumlu algılamalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 44: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Kırsal Kalkınma Algılamalarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P
Yaş	21-30 yaş arası	26	35,42	3	4,132	0,248
	31-40 yaş arası	37	44,92			
	21-50 yaş arası	12	34,29			
	51 yaş ve üzeri	5	49,10			
Eğitim Durumu	İlkokul	2	65,50	5	3,479	0,627
	Ortaokul	2	34,25			
	Lise	14	35,00			
	Önlisans	8	42,94			
	Lisans	41	40,24			
	Lisansüstü	13	42,85			
Uzmanlık Alanları	Eğitim	7	53,14	4	2,799	0,592
	Özel sektör	27	39,78			
	Hükümet temsilcisi	10	35,95			
	Dernek temsilcisi	8	43,69			
	Kalkınma ajansı	28	38,75			
Görev Süreleri	1 yıldan az	9	47,89	5	2,995	0,701
	1-5 yıl arası	40	37,51			
	6-10 yıl arası	11	41,68			
	11-15 yıl arası	7	40,50			
	16-20 yıl arası	7	50,00			
	20 yıldan fazla	6	36,08			

ÇİZELGE 44'ÜN DEVAMI						
Aylık Gelirleri	1000 TL'den az	10	45,00	5	1,430	0,921
	1000-2000 TL arası	19	38,18			
	2001-3000 TL arası	28	42,54			
	3001-4000 TL arası	4	43,13			
	4001-5000 TL arası	8	34,56			
	5000 TL'den fazla	11	38,59			
Yaşadıkları Yer	Ayvalık	16	42,75	3	1,399	0,706
	Burhaniye	14	35,82			
	Edremit	22	44,07			
	Balıkesir	28	38,75			
İlçelerde Yaşadıkları Süreler	1 yıldan az	2	50,50	5	4,302	0,507
	1-5 yıl arası	21	41,62			
	6-10 yıl arası	12	36,04			
	11-15 yıl arası	15	42,23			
	16-20 yıl arası	2	11,00			
	20 yıldan fazla	28	42,04			

Çizelge 44' de görüldüğü üzere katılımcıların yaşlarına, eğitim durumlarına, uzmanlık alanlarına, görev süreleri, aylık gelirleri, yaşadıkları yerlere, ilçelerde yaşadıkları sürelerle göre kırsal kalkınmaya yönelik algılamalarının anlamlı fark gösterip göstermediği Kruskal-Wallis testi ile değerlendirilmiştir. Kruskal-Wallis testi sonucunda katılımcıların;

- Yaşlarına göre kırsal kalkınmaya yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,24 > 0,05$).
- Eğitim durumlarına göre yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,62 > 0,05$).
- Uzmanlık alanlarına göre kırsal kalkınmaya yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,59 > 0,05$).
- Görev sürelerine göre kırsal kalkınmaya yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,70 > 0,05$).
- Aylık gelirlerine göre kırsal kalkınmaya yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,92 > 0,05$).
- Yaşadıkları yerlere göre kırsal kalkınmaya yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,70 > 0,05$).
- Buldukları ilçelerde yaşadıkları sürelerle göre kırsal kalkınmaya yönelik algılamaları arasında fark olmadığı görülmektedir ($p=0,509 > 0,05$).

4.5. Katılımcıların Demografik Özellikleri, Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları, Turizmin Yoksulluğa Etkisi, Kırsal Kalkınma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Korelasyon analizi iki değişken arasındaki ilginin yönü veya bir değişkenin iki ya da daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Analizin en önemli varsayımı değişkenler arasındaki ilginin doğrusal olduğu yönündedir. Korelasyon analizi sonucunda, doğrusal ilişki olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin derecesi korelasyon katsayısı ile hesaplanır. Korelasyon katsayısı “r” ile gösterilir ve -1 ile +1 arasında değerler alır. İki değişkenin her ikisi de aynı yönde değişim gösterirse aralarındaki ilişki pozitifdir ve korelasyon katsayısının işareti (+) olur. Değişkenlerden biri artarken diğeri azalıyorsa ilişki negatifdir ve korelasyon katsayısı (-) işaretlidir. Değişkenler arasında negatif yada pozitif yönde birlikte bir değişim yoksa bu durumda korelasyon katsayısı sıfırdır. Buna göre; $p=1$ ise iki değişken arasında pozitif yönde tam bir ilişki vardır ve $p= -1$ ise iki değişken arasında negatif yönde tam bir ilişki vardır.

Korelasyon çizelgesi (Çizelge 45) incelendiğinde yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile kırsal kalkınma arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Buna göre, “Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile kırsal kalkınma arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.” şeklindeki hipotez kabul edilmiştir. Mthembu (2011) tarafından Güney Afrika’da yer alan Kwazulu-Natal’da yapılan çalışmada turizmin istihdam yaratarak, yöresel ürün satışını artırarak, yoksulluğu azalttığını ve böylece kalkınmayı sağladığına yönelik ifadeler katılım oranı %80’in üzerindedir. Roy vd. (2010) tarafından yapılan bir çalışmada ise Batı Bengal bölgesinde yoksul yanlısı turizmin kırsal alanlardaki yoksul insanların yaşam standardını iyileştirdiği, gelir fırsatlarını arttırdığını, bölgesel geri kalmışlık oranını azalttığını böylece kırsal kalkınmayı sağladığını ortaya koymaktadır. Lewis ve Brown (2007) tarafından yapılan bir çalışmada ise yoksul yanlısı turizmin gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında oldukça önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadiri (2012) ise bir çalışmasında kırsal alanların kalkınması ve yoksul yanlısı turizmin gelişmesi arasında ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 45: Spearman Korelasyon Testi Sonuçları

		YYT. Ort.	Kırs. Ort.	Cins.	Yaş	Eğitim	Uzm.	Grv. Süre.	Aylık Gelir	Yaşam Yeri	Yaşam Süresi	Yoks.
YYT. Ort.	r	1,00										
	P											
	N	80										
Kırs. Ort.	r	,323**	1,00									
	P	,004										
	N	80	80									
Cins.	r	-,142	-,047	1,00								
	P	,209	,677									
	N	80	80	80								
Yaş	r	,117	,095	,173	1,00							
	P	,302	,403	,126								
	N	80	80	80	80							
Eğitim	r	-,226*	,034	,032	-,095	1,00						
	P	,044	,763	,776	,402							
	N	80	80	80	80	80						
Uzm.	r	-,040	-,095	,081	-,061	,233*	1,00					
	P	,724	,402	,477	,590	,038						
	N	80	80	80	80	80	80					
Grv süre	r	-,080	,005	,130	,444**	-,123	-,302**	1,00				
	P	,481	,966	,249	,000	,279	,006					
	N	80	80	80	80	80	80	80				
Aylık gelir	r	-,252*	-,054	,247*	,238*	,390**	,277*	,242*	1,00			
	P	,024	,636	,027	,033	,000	,013	,030				
	N	80	80	80	80	80	80	80	80			
Yaşam yeri	r	-,073	-,030	-,057	-,091	,406**	,743**	-,288*	,335**	1,00		
	P	,518	,791	,613	,423	,000	,000	,009	,002			
	N	80	80	80	80	80	80	80	80	80		
Yaşam süresi	r	-,107	-,007	-,106	,059	-,303**	-,170	,323*	-,142	-,196	1,00	
	P	,345	,948	,351	,603	,006	,131	,003	,208	,081		
	N	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	
Yoks.	r	,144	-,135	-,153	-,290**	-,175	-,164	-,015	-,213	-,230*	,076	1,00
	P	,203	,232	,177	,009	,121	,145	,896	,057	,040	,501	
	N	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80

** 0.01 düzeyinde anlamlı korelasyon (2-tailed).

* 0.05 düzeyinde anlamlı korelasyon (2-tailed).

YOKSUL YANLISI TURİZM ORTALAMASI (YYT. ORT.), KIRSAL KALKINMA ORTALAMASI (KIRS. ORT.), CİNSİYET (CİNS.), UZMANLIK ALANI (UZM.), GÖREV SÜRESİ (GRV. SÜRE.), YAŞADIKLARI İLÇELER (YAŞAM YERİ), BULUNDUKLARI İLÇELERDE YAŞADIKLARI SÜRELER (YAŞAM SÜRESİ), TURİZMİN YOKSULLUĞU AZALTMAYA ETKİSİ (YOKS.).

Alaeddinoğlu (2008) tarafından yapılan çalışmada öğrenim durumu ile ilişkilendirildiğinde, eğitim oranının artmasına paralel olarak turizme ve turiste bakışın daha olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre yapılan çalışmada katılımcıların eğitim durumları ile yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmiştir. Korelasyon çizelgesi incelendiğinde ise yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile eğitim arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algıları daha olumsuzdur. “Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile eğitim arasında negatif yönlü bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Çizelge 46: Katılımcıların Eğitime Göre Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamalarına Yönelik Algılamalara İlişkin Aritmetik Ortalamalar

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü
İFADE 1	4,50	2,50	3,00	2,50	2,75	3,00
İFADE 2	4,00	2,00	2,85	2,25	2,12	2,07
İFADE 3	3,50	3,50	3,35	3,37	3,53	4,30
İFADE 4	4,00	4,50	2,64	2,12	2,29	1,84
İFADE 5	4,50	2,50	2,64	2,87	2,63	2,53
İFADE 6	4,50	2,00	3,00	3,00	2,92	2,76
İFADE 7	3,00	3,00	2,42	1,87	2,29	1,92
İFADE 8	3,50	1,50	2,21	2,12	1,95	2,00
İFADE 9	4,00	2,50	3,21	3,12	2,60	2,61
İFADE 10	3,50	4,50	3,07	2,87	2,26	2,92
İFADE 11	4,00	2,00	3,78	2,87	2,60	2,76
İFADE 12	2,00	3,50	3,07	2,50	2,41	2,38
İFADE 13	4,50	2,50	3,21	2,75	2,75	2,61
İFADE 14	3,50	2,50	3,42	2,72	2,70	2,76
İFADE 15	3,50	2,00	2,92	2,37	2,41	2,53
İFADE 16	3,50	2,50	3,07	2,62	2,46	2,76
İFADE 17	2,50	1,50	2,64	2,50	2,00	2,53
İFADE 18	2,50	1,50	2,78	1,75	2,02	2,43

Çizelge 46'daki katılımcıların eğitim düzeyleri ile yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamalarına yönelik aritmetik ortalamalar incelendiğinde katılımcıların eğitim düzeyleri yükseldikçe yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamalarının daha olumsuz olduğu görülmektedir. İlkokul mezunları yoksul yanlısı turizm uygulamalarını daha olumlu algılayarak lisansüstü mezunların yoksul yanlısı turizm algılamalarının daha olumsuz olduğu ortaya çıkmaktadır. Anwar'ın (2012) çalışmasında turizmin yoksulluğu azalttığına dair gençlerin algıları daha olumluyken 20-30 yaş arasından 28 kişi evet yanıtını verirken, 41 yaş ve üzeri 15 kişi evet yanıtını vermektedir. Alaeddinoğlu (2008) tarafından yapılan çalışmada yaş aralığına göre turizmin gelişmesi incelendiğinde yaş ilerledikçe negatif cevapların arttığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların yaşları yükseldikçe turizmin yoksulluğu azalttığına dair algıları daha olumsuzdur. Dolayısı ile yapılan çalışmada turizmin yoksulluğu azaltmaya etkisi ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmiştir. Katılımcıların yaşları yükseldikçe yoksulluk ve turizm konusuna daha geniş perspektiften baktıkları düşünüldüğünde yaş ve turizmin yoksulluğa etkisi arasındaki ilişkinin negatif yönlü olması beklenmiştir. Katılımcıların yaşları yükseldikçe turizm ve yoksulluk konularının farklı boyutlarının olduğu algılanabileceğinden ilişkinin negatif yönlü olması beklenmektedir.

Çizelge 47: Katılımcıların Yaşlarına Göre Turizmin Yoksulluğun Azaltılmasına Etkisine İlişkin Aritmetik Ortalamalar

	Aritmetik Ortalama	N	Standart Sapma
21-30 yaş arası	1,8077	26	,93890
31-40 yaş arası	1,5946	37	,89627
21-50 yaş arası	1,1667	12	,57735
51 yaş ve üzeri	1,0000	5	,00000
TOPLAM	1,5625	80	,86922

Korelasyon çizelgesi ve aritmetik ortalamalar çizelgesi incelendiğinde yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile katılımcıların yaşları arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Çizelge 47’de görüldüğü gibi “Turizmin yoksulluğu azaltma etkisi ile yaş arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.” şeklindeki hipotez kabul edilmiştir. Yani katılımcıların yaşları büyüdükçe turizmin yoksulluğu azaltma etkisinin daha az olarak algılandığı görülmektedir.

Çizelge 48: Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre YYT Uygulamalarına Yönelik Algılamalarına İlişkin Aritmetik Ortalamalar

ÖNERME	1000 TL'DEN AZ	1000-2000 TL ARASI	2001-3000 TL ARASI	3001-4000 TL ARASI	4001-5000 TL ARASI	5000 T L'DEN FAZLA
İFADE 1	3,30	2,36	3,07	3,00	3,00	2,54
İFADE 2	2,60	2,21	2,35	2,25	2,12	2,18
İFADE 3	3,00	3,52	2,67	4,25	4,00	3,63
İFADE 4	3,00	2,42	2,25	2,25	2,12	2,18
İFADE 5	2,90	2,73	2,64	2,25	3,00	2,45
İFADE 6	3,20	2,89	2,89	3,00	2,87	2,90
İFADE 7	2,60	2,26	2,42	2,00	1,87	1,81
İFADE 8	2,40	1,94	1,96	2,00	2,00	2,18
İFADE 9	3,40	2,84	2,78	2,75	2,37	2,54
İFADE 10	3,10	2,78	2,46	2,50	2,50	2,72
İFADE 11	3,10	3,15	2,92	2,50	2,62	2,45
İFADE 12	2,40	3,00	2,60	2,25	2,25	2,09
İFADE 13	3,20	2,84	2,92	3,00	2,50	2,54
İFADE 14	3,20	2,84	3,07	2,50	2,50	2,36
İFADE 15	3,10	2,47	2,75	2,75	2,12	1,81
İFADE 16	3,30	2,52	2,71	3,25	2,12	2,36
İFADE 17	2,30	2,15	2,21	2,75	2,00	1,72
İFADE 18	2,30	2,31	2,28	2,75	2,00	1,72

Korelasyon çizelgesi ve aritmetik ortalamalar çizelgesi incelendiğinde yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile aylık gelir düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların aylık olarak elde

ettikleri gelirleri arttıkça yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları daha olumsuzdur. “Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile aylık gelir arasında negatif yönlü ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Alaeddinoğlu (2007) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların gelir düzeyleri ile turizm algısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların gelir düzeyleri arttıkça turizme daha olumlu baktıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca gelir düzeyi arttıkça turizme katılma oranlarının daha fazla olması varsayılmaktadır. Dolayısı ile turizme daha fazla katılım gösteren ve daha çok deneyime sahip olan katılımcıların yoksul yanlısı turizme daha ayrıntılı bir bakış açısı ile yaklaşmaları beklenmektedir. Buna göre yapılan çalışmada katılımcıların gelir düzeyleri ile yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olması beklenmiştir.

Çizelge 49. Hipotez Sonuçları Çizelgesi

	Hipotez	Sonuç
H1	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.”	Kabul
H2	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile kırsal kalkınma arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.”	Kabul
H3	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile eğitim arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.”	Kabul
H4	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile aylık gelir arasında negatif yönlü ilişki vardır.”	Kabul
H5	“Kırsal kalkınma ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.”	Kabul
H6	“Turizmin yoksulluğu azaltmaya etkisi ile yaş arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.”	Kabul
H7	“Yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile uzmanlık alanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.”	Red

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışma kapsamında yoksulluk sorununun küreselleşme ile birlikte her geçen gün daha da artmakta olduğu görülmüştür. Dolayısı ile bu soruna çözüm arayışları her geçen gün hız kazanmaktadır. Yoksulluğun azaltılması ve bunun sonucunda kalkınmanın sağlanması konusunda uluslararası yardım kuruluşları turizm sektörünün oldukça önemli olduğuna yer vermektedir. Yapılan değerlendirmelerde turizm sektörünün yoksullara olan yararlarının sadece ekonomik yönlü olmadığı, ekonomik olmayan çok çeşitli yararlarının da olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda sonuç bölümünde yoksul yanlısı turizm, yoksulluk ve kırsal kalkınma ile ilgili literatür taraması ve uygulama çalışması sonucunda elde edilen bulgular sonucunda değerlendirme yapılacaktır.

Edremit Körfezi'nde 1960'lı yıllardan itibaren turizmin gelişmiş olmasına rağmen halen daha halkın büyük çoğunluğunun kırsal alanlarda yaşamakta oldukları görülmüştür. Dolayısıyla turizm sektöründeki tüm gelişmelerin yoksulluğu azaltıp azaltmadığı ve kırsal kalkınmayı sağlayıp sağlamadığının araştırılması için turizm uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen temel bulgular şu şekildedir;

-Katılımcıların % 63,8'inin erkek katılımcılardan oluşmakta olduğu görülmektedir.

-Yaş dağılımlarına bakıldığında ise %46,3'ünün 31-40 yaşları arasında oldukları görülmektedir.

-Eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde ise katılımcıların yarısından fazlasının (% 51,3) lisans mezunu oldukları görülmektedir.

-Katılımcıların uzmanlık alanlarına göre dağılımları incelendiğinde % 35'inin kalkınma ajanslarında yer aldıkları, % 33,8'inin özel sektör temsilcisi (otel yöneticisi, seyahat acentası yöneticisi, yiyecek-içecek işletme yöneticisi) oldukları, % 12,5'inin hükümet temsilcisi oldukları (Belediye ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü çalışanı), % 10'unun dernek temsilcisi ve % 8,8'inin ise eğitim alanında çalıştıkları görülmektedir.

- Görev süreleri incelendiğinde katılımcıların yarısının 1-5 yıl arasında aynı görevde çalıştıkları görülmektedir.

- Katılımcıların aylık gelirlerine yönelik dağılım incelendiğinde ise % 35'inin aylık gelirlerinin 2001-3000 TL arasında olduğu ortaya çıkmaktadır.

- Tecrübenize göre turizmin içinde bulunduğunuz toplumda yoksulluğu azalttığını düşünüyor musunuz” sorusuna katılımcıların % 68,8'i evet yanıtı vermiştir.

- Turizmin içinde buldukları toplumda yoksulluğu nasıl azalttığına yönelik olarak yöneltilen sorularda ise; katılımcıların en çok katılım sağladıkları ifade; %51,2 ile “Yerel halkın satın alma gücünde artış sağlanmıştır” ifadedir.

- Bölgede yoksul yanlısı turizmin gelişmesinin önündeki engellerin belirlenmesine yönelik yöneltilen sorularda katılımcıların en fazla katılım gösterdikleri ifadeler; iş kurma konusunda yoksulların yönetmelik ve bürokrasi sorunlarının olduğu (% 82,5), devlet desteğinin yetersiz olduğu (% 80), kredi olanaklarının yetersizliği (% 75) ve beşeri sermaye eksikliğinin (% 72,5) olduğu görülmüştür.

- Kadınların yoksul yanlısı turizm uygulamalarına erkeklerden daha olumlu baktıkları ortaya çıkmaktadır.

- Kırsal kalkınma ölçeğine ilişkin veriler incelendiğinde önermeler içinde en yüksek ortalama (3,75), turizm sektörünün turist ve kırsal halk arasında kültürel alışverişin daha fazla olmasına neden olmasına yönelik olan 8. önermedir.

- Katılımcıların cinsiyete göre kırsal kalkınma algılamalarına ilişkin aritmetik ortalamalar incelendiğinde kadınların kırsal kalkınmaya, erkeklerden daha olumlu baktıkları ortaya çıkmaktadır.

- Katılımcıların eğitim düzeyleri yükseldikçe yoksul yanlısı turizm uygulamalarına yönelik algılamalarının daha olumsuz olduğu görülmektedir.

- Katılımcıların yaşları büyüdükçe turizmin yoksulluğu azaltmaya etkisinin daha az olarak algılandığı görülmektedir.

Son olarak, yapılan çalışma ile yoksul yanlısı turizm uygulamaları ile kırsal kalkınma arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre turizm faaliyetlerinin uygulanması sürecinde yoksul yanlısı turizm yaklaşımının benimsenmesi kırsal kalkınmayı arttırmaktadır. Dolayısı ile de Edremit Körfezi'nde turizmin daha da gelişmesi ve gelişen turizmin yoksullara daha fazla yarar sağlaması sonucunda kırsal

kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için yoksul yanlısı turizm yaklaşımının benimsenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Edremit Körfezi'nde yoksul yanlısı turizm yaklaşımının benimsenmesi ve kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için yapılması gerekenler şunlardır;

- Yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'deki kalkınma planları içinde turizm konusuna oldukça sınırlı şekilde önem verildiği görülmüştür. Turizmin etkili bir kalkınma aracı olduğu düşünüldüğünde kırsal kalkınma konusunda yerel yönetimlerin altyapı vb. konulardaki çalışmalarını azaltacaktır. Böylece kalkınma planları içinde turizm konusuna daha fazla önem verilmesi ve planların içinde turizmin yoksul yanlısı turizm yaklaşımı çerçevesinde uygulanması gerektiğinin açıkça belirtilmesi gerekmektedir.

- Yapılan araştırmalar sonunda Türkiye'deki turizmle ilgili olan plan ve politikalarda yoksul yanlısı turizm yaklaşımının henüz öneminin ortaya konulmadığı görülmüştür. Buna göre öncelikle ulusal politikalar içine yoksul yanlısı turizm yaklaşımına yer verilmesi gerekmektedir. Bu politikalar içinde yerel yönetimlerin ve özel sektörün yoksul yanlısı turizm yaklaşımı konusunda özendirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda yoksul yanlısı turizm yaklaşımının yoksulluğu azaltmaya etkisinin olduğu ve yoksulluğun azalması durumunda turist sayılarının ve turizm gelirlerinin artacağı oldukça açıktır. Bu nedenle yoksul yanlısı turizm yaklaşımı ile ilgili eğitim ve seminerlerin sağlanması sonucunda öneminin kavranmasına yardımcı olması mümkündür.

- Yoksul yanlısı turizm yaklaşımının yerel düzeydeki planlamalara entegre edilmesi gerekmektedir. Bu planlamalar sürecinde yoksul katılımının artırılması ve yoksulların beklentileri ile ilgili bilgi alış verişinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde turizm ile ilgili girişimlerin uygulamaya geçilmeden önce bölge yoksulluğuna etkisine yönelik analizlerin yapılması ve yoksullara yönelik yararların nasıl arttırılacağı ile ilgili incelemelerin yapılması gerekmektedir.

- Kalkınma ajanslarının Edremit Körfezi'nde yoksul yanlısı turizm konusuna öncelik vermeleri ve yoksul yanlısı turizm yaklaşımının uygulanabileceği kırsal turizm, eko turizm vb. turizm türleri ile ilgili projelerde yoksul yanlısı turizm yaklaşımına odaklanması gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'ndeki projelerde etkinliğinin arttırılabilmesi için, sivil toplum örgütlerinin yoksul yanlısı turizm faaliyetleri yapmaları için her tür kolaylık

sağlanmalıdır. Özel sektörün de yoksul yanlısı turizm faaliyetleri konusunda özendirilmesi, yapılan projelerin yerel halkın şartlarına uygun olması mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Projelerin sürdürülebilir ve o yöre insanın anlayabileceği sadelikte olmasının sağlanması, projelerde yer alma konusunda yerel halkın bilgilendirilmesi gerekmektedir. Uygulanan projeler ile yöre halkının beklentileri arasında bir uyumsuzluk yaşanmaması için, proje uygulanırken yöre halkının beklentileri ve gereksinimleri göz önünde tutulmalıdır.

- Edremit Körfezi ile ilgili yapılacak olan akademik çalışmalarda körfezdeki turizm çeşitleri ile yoksul yanlısı turizm yaklaşımı arasındaki ilişkinin analiz edilmesi ve yoksul yanlısı turizmin hangi turizm türleri ile daha uyumlu olduğu belirlenerek plan ve projelerde belirlenen turizm türlerine öncelik verilmelidir.

- Yoksul yanlısı turizm yaklaşımının kamu kurumları tarafından içselleştirilerek plan ve programlara yansıtılması da gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde kadınların yoksul yanlısı turizm yaklaşımında önemli bir aktör olarak ele alınması ve cinsiyete dayalı eşitsizlikleri gidermek için kadınlara öncelik veren çalışmaların planlanması gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde mesleki gelişimi destekleyici eğitimlerle yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde yoksul kesimler için girişimci veya küçük işletmeci olmaları yönünde sermaye eksikliğinin söz konusu olduğu araştırmada ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de yoksul kesimlerin girişimci olabilmeleri için sermaye konusunda desteklerin sağlanması gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde yoksul kesimlerin girişimci olabilmesi konusunda bürokratik engellerin olduğu araştırmada ortaya çıkmıştır. Bu nedenle yoksulların sosyal ve ekonomik durumları göz önünde bulundurularak bürokratik sürecin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde yoksul halkın karar alma süreçlerine katılımının planlama boyutundan başlanarak proje uygulama süreçleri boyunca devam ettirilmesi gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde turizm yatırımları ile oluşacak sosyal, kültürel ve çevresel değişimlerden yoksulların nasıl etkileneceğinin hesaplanması ve olumsuz etkilere yönelik tedbirler alınması gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde özel sektör ile yoksullar arasında iletişimi ve işbirliğini güçlendirecek mekanizmaların oluşturulması ve bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artırılması gerekmektedir.

- Edremit Körfezi'nde kültürel zenginliklerin ve doğal güzelliklerin önemi dikkate alınarak bunları koruyucu ve kollayıcı tedbirlerin yoksul halkla birlikte alınması gerekmektedir.

- Edremit Körfezi halkına ürün geliştirme, pazarlama yöntemleri, turizm vb. konusunda gerekli teknik ve mali desteğin yanında konuyla ilgili eğitim olanakları sağlanmalıdır. Yerel halka elde ettiği ürününü ne şekilde değerlendirebileceği yollarının öğretilmesi gerekmektedir. Bu konuda sivil toplum kuruluşları aracılığı ile yoksul halk ve turizm işletmecisi arasında bağlantıların sağlanması gerekmektedir.

- Yoksul yanlısı turizme yönelik projelerin yürütülmesinde ilgili kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanmalı ve yerel yönetimlerin de bu projelerdeki etkinliği artırılmalıdır. Aynı zamanda turizmle ilgisi olan tüm paydaşların bir araya gelmelerinde yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. Paydaşlara hem yoksul yanlısı turizm yaklaşımının önemi hakkında bilgiler verilmeli hem de bu süreçteki rolleri hakkında gerekli yönlendirmelerin yapılması gerekmektedir.

- Yoksul yanlısı turizm yaklaşımı konusunda özel sektöre de büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Özel sektörün yapacağı yatırımlarda yoksul halka etkisinin analiz edilmesi ve yoksullara ne şekilde daha fazla faydalı olunacağı konusu sosyal sorumluluk olarak benimsenmelidir. Bu konuda ulusal planlarda ve yerel yönetimler tarafından özel sektörün yoksul yanlısı turizm yaklaşımı konusunda özendirilmeleri ve yönlendirilmeleri gerekmektedir.

Yoksulluğun parasal değil, bireyin kendi olanaklarının farkına varamaması olduğu düşünüldüğünde Türkiye'de kırsal alanlarda yoksul vatandaşların geçimlerini temin edici ve onların üretken olmaya yöneltilmesine yönelik projelerin uygulanması gerekmektedir. Böylece gelir istikrarı sağlayacak tarım dışı alanlarda yoksullar istihdam kaynaklarının oluşturulması gerekmektedir. Bu konuda yoksul yanlısı turizm yaklaşımı tüm yoksullara büyük fayda sağlayacaktır. Ancak yoksul yanlısı turizm yaklaşımı sadece Edremit Körfezi için değil Türkiye için oldukça yeni bir gelişmedir. Türkiye'deki yoksulluğun azaltılması konusunda gerek devlet desteğinin gerekse özel girişimlerin çabalarının oldukça yetersiz kaldığı ortadadır. Bu nedenle

hem bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması hem de kalkınmanın sağlanarak yoksulluğun azaltılması için turizm sektörünün oldukça büyük bir öneminin olduğu kabul edilmelidir. Dolayısı ile hem ulusal düzeyde hem de yerel düzeyde turizm sektörünün yoksulluğu azaltma etkisine yönelik önemine yer verilmesi, yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olarak kalkınmayı sağlayacaktır. Bu durum günümüzde yoksul olan halkın uzun vadede turizm hareketlerine katılmalarını sağlayarak turist sayısının ve de turizm gelirlerinin artmasına katkı sağlayacaktır. Yapılan çalışmanın bu gelişmelere rehberlik etmesi ve konu ile ilgili araştırma yapanlara yardımcı olması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın, Semiha ve Yıldız, Fatih Feramuz. (2005). Kırsal Kalkınma Sorunlarının Çözümünde IPARD Ajansı. Türktarım Dergisi. Kasım – Aralık 2005.
- Akın, S. Atay, M. ve Uysal, E. (2011). Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Kırsal Kalkınma Pratiklerinde “Karacadağ” Örneği. Tarım Ekonomisi Dergisi; 17(2), 65 – 72.
- Akyeampong, Oheneba Akwasi. (2011). Pro-poor Tourism: Residents' Expectations Experiences And Perceptions in the Kakum National Park Area of Ghana. Journal of Sustainable Tourism. 19 (2), 197-213.
- Alaeddinoğlu, Faruk. (2007). Van Halkının Turisti Ve Turizmi Algılama Şekli, Coğrafi Bilimler Dergisi, 2007, 5 (1), 1-16.
- Alaeddinoğlu, Faruk. (2008). Sivas Kentinde Halkın Turiste Ve Turizme Bakışı, Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, 5 (2), 1-23.
- Alagözoğlu, Aslı. (2010). Türkiye'deki Entegre Kırsal Kalkınma Projelerinin Sosyal Kalkınma Boyutu: Erzurum Entegre Kırsal Kalkınma Projesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Altunışık, R. Coşkun, R. Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2004). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı. 3. Baskı. İstanbul: Avcı Ofset.
- Anwar, Jahid Mid. (2012). Poverty Alleviation Through Sustainable Tourism: A Critical Analysis Of 'Pro-Poor Tourism' And Implications For Sustainability In Bangladesh. Unpublished Ph.D. Thesis. Ritsumeikan Asia Pacific University. Malaysia.

- Arpacioğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011). Dünyada Ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 4 (2), 60-76.
- Ashley, C. Boyd, C. ve Goodwin, H. (2000). Pro-Poor Tourism: Putting Poverty At The Heart Of The Tourism Agenda. Overseas Development Administration Department for International Development. Natural Resource Perspectives, Number 51, March.
- Ashley, C. Roe, D. Goodwin, H. (2001). Making Tourism Work For The Poor: Strategies And Challenges In Southern Africa, Overseas Development Administration Department, Pro-Poor Tourism Report No: 1,
- Ashley, C. Goodwin, H. Ve Roe, D. (2001). Pro-Poor Tourism Strategies: Expanding Opportunities for the Poor. Pro-poor Tourism Briefing No 1. April.
- Ashley, C. Ve Roe, D. (2002). Making Tourism Work For The Poor: Strategies And Challenges In Southern Africa. Development Southern Africa, 19 (1), 61-82.
- Ashley, C. (2004). Pro-Poor Tourism Info-Sheets, Pro-Poor Tourism Partnership 2004, Sheet No.2 PPT Strategies.
- Ashley, C. Goodwin, H. Ve McNab, D. (2005). Making Tourism Count for the Local Economy in Dominican Republic: Ideas for Good Practice. Asonahores Travel Foundation, Sheffield Hallam University, First Choice and the TUI Group, September.
- Ashley, Caroline. (2005). Facilitating Pro-Poor Tourism With The Private Sector: Lessons Learned From ‘Pro-Poor Tourism Pilots in Southern Africa’. Overseas Development Institute, London, UK.
- Ashley, C. Ve Haysom, G. (2005). From Philanthropy To A Different Way Of Doing Business: Strategies And Challenges In Integrating Pro-Poor Approaches Into Tourism Business. Development Southern Africa, 23 (2), 265-280.

- Ashley, C. Poultney, C. Haysom, G. McNab, D. Ve Harris, A. (2005). Boosting Procurement From Local Businesses, Overseas Development Institute.
- Ashley, C. Poultney, C. Haysom, G. McNab, D. Ve Reichardt, O. (2005). Pro-Poor Tourism Pilots in Southern Africa, ODI.
- Ashley, C. Ve Ashton, J. (2006). Can The Private Sector Mainstream Pro-Poor Tourism? Communicating International Development Research, id21 insights, June, p:1-6.
- Ashley, C. Goodwin, H. (2007). ‘Pro Poor Tourism’: What’s Gone Right And What’s Gone Wrong. Overseas Development Institute, London, UK.
- ADB. (2005). Connecting East Asia: A New Framework for Infrastructure. Asian Development Bank, Worldbank, Washington.
- Aydın, Murat ve Türgay, Timur. (2011). Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikası ve Türkiye. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16 (1), 249-274.
- Babalola, A. B. ve Ajekigbe, P. G. (2007). Poverty Alleviation in Nigeria: Need for the Development of Archaeo-Tourism. Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research, 18(2), 223-242.
- Bahar, Ozan ve Bozkurt, Kurtuluş. (2010). Gelişmekte Olan Ülkelerde Turizm-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 21 (2), 255-265.
- Bauer, Marcus. (2006). From Tiger Conflict to Tourism: Social Transformation, Poverty Alleviation and Conservation Initiative in the Sunderbans (India). Presented at the Conference “Developments in Pro-Poor Tourism: Identifying Best Practice”. Greenwich, UK.

- Beeton, Sue. (2006). *Community Development Through Tourism*, Collingwood VIC: Landlinks Press.
- Blake, A. Arbache, J.S. Sinclair, M. T. Ve Teles, V. (2008). *Tourism And Poverty Relief*, *Annals of Tourism Research*, 35 (1), 107–126.
- Bowden, Jiaolan. (2005). *Pro-poor Tourism and the Chinese Experience*. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 10 (4), 379-398.
- Braman, Scott ve Acci3n, Fundaci3n. (2001). *Practical Strategies For Pro-Poor Tourism TROPIC Ecological Adventures – Ecuador*. PPT Working Paper No.6, Amazonia.
- Briedenhann, Jennifer. (2011). *The Potential of Small Tourism Operators in the Promotion of Pro-Poor Tourism*. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 20 (3-4), 484-500.
- Butler, Richard. Curan, Ross. ve O’Gorman, Kevin D. (2013). *Pro-Poor Tourism in a First World Urban Setting: Case Study of Glasgow Govan*. *International Journal of Tourism Research*, 15 (5), 443–457.
- Can, Metin. (2007). *Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye’nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği*, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Can, Metin ve Esengün, Kemal. (2007). *Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye’nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 24 (2), 43-56.
- Canbay, Tülin ve Selim, Sibel. (2010). *Türkiye’de Hanehalkı Yoksulluğu*. *Ege Akademik Bakış*, 10 (2), 627-649.

- Cattarinich, Xavier. (2001). Pro-poor Tourism Initiatives In Developing Countries: Analysis Of Secondary Case Studies. PPT Working Paper No. 8.
- Cengiz, Tülay ve Çelem, Hayran. (2003). Kırsal Kalkınmada Analitik Hiyerarşi Süreci Yönteminin Kullanımı. Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 1-2, 144-153.
- Cengiz, Gülizar ve Akkuş, Çetin. (2012). Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum Örneği, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22), 61-74.
- Chok, S. Macbeth, J. Ve Warren, C. (2007). Tourism as a Tool for Poverty Alleviation: A Critical Analysis of 'Pro-Poor Tourism' and Implications for Sustainability. Current Issues in Tourism, 10 (2-3), 144-165.
- Civelek, Makbule. (2013). Sürdürülebilirlik Kapsamında Agro-Turizm Ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki Tatuta Çiftliklerinin Agro-Turizm Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla.
- Coşgun, Ufuk. (2009). Ormancılıkta Katılımcı Kırsal Değerlendirme Ve Kırsal Kalkınma (Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği), II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi 19-21 Şubat 2009, SDÜ, Isparta, 115-132.
- Courtney, P. Gary H. Deborah, R. (2006). The Role Of Natural Heritage In Rural Development: An Analysis Of Economic Linkages In Scotland. Journal of Rural Studies, 22, 469-484.
- Çakır, Ali ve Çakır, Gülay. (2012). Kırsal Kalkınmayı Sağlayıcı Bir Unsur Olarak Şarköy ve Çevresinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22), 53-60.

- Çeken, H. Karadağ, L. ve Dalgın, T. (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım
Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma. Artvin Çoruh
Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 7(1), 1-14.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir
İnceleme. Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 10, 293-306.
- Çelik, Zühre. (2005). Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve
Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. İzmir: Şehir Plancısı Bayındırlık
ve İskan Müdürlüğü.
- Çolakoğlu, Elif. (2007). Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak
Köy-Kent Projesi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler
Dergisi, 3 (6), 187-202.
- Damrongchai, N. Michelson, E. S. (2009). The Future Of Science And Technology
And Pro-Poor Applications. Rockefeller Foundation, 11 (4), 51-65.
- Diraor, Burcu Mirac. (2008). Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma-
Fırsatlar, Sorunlar ve Türkiye İçin Öneriler. Devlet Planlama Teşkilatı
Uzmanlık Tezleri. Ankara.
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı. (2009). Dumat Ofset & Matbaacılık,
file:///D:/%C4%B0ND%C4%B0RD%C4%B0KLER%C4%B0M/EconAnado
lu2009Programme.pdf, Erişim Tarihi:24.3.2014.
- DPT (1963). Ankara: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).
- DPT (1968). Ankara: İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972).
- DPT (1972). Ankara: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977).
- DPT (1979). Ankara: Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).

DPT (1984). Ankara: Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).

DPT (1995). Ankara: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 – 2000).

DPT (2000a). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. İnternet Adresi: <http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3137/oik538.pdf>, Erişim Tarihi: 06.12.2013.

DPT (2000b). Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (2006a). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (2006b). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013). Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu. Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı.

Duim, V. R. Van Der ve Caalders, J. (2008). Tourism Chains and Pro-poor Tourism Development: An Actor-Network Analysis of a Pilot Project in Costa Rica. *Current Issues in Tourism*, 11(2), 109-125.

EC (European Commission) (2008). The EU Rural Development Policy 2007-2013. İnternet Adresi: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/2007_en.pdf, Erişim Tarihi:29.12.2013.

EC (2011). Agricultural Policy Perspectives Briefs, European Commission Agriculture and Rural Development, , European Union, No:4

- EEA. (1999). Environment in the European Union At The Turn Of The Century İçinde Rural Areas-Our Link To The Land. European Environment Agency. İnternet Adresi: www.eea.europa.eu/publications/92-9157-202-0/3.13.pdf, Erişim Tarihi: 06.12.2013.
- Ekim, Recep Murat. (2006). Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumunu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Eraqi, I. M. (2007). Local Communities Attitudes towards Impacts of Tourism Development In Egypt. Department of Tourism Studies. Fayoum University Faculty of Tourism & Hotels. Egypt.
- Ercan, İlker ve Kan, İsmet. (2004). Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlik. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 30 (3), 211-216.
- Eren, Mehmet Vahit. (2011). Türkiye'de Yoksulluğun Azaltılmasında Yoksul Odaklı Turizm Yaklaşımı. Uluslararası Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumunda sunulmuştur. 28-30 Nisan. Ordu.
- Erksine, Louise Mary. Ve Meyer, Dorothea. (2012). Influenced and Influential: The Role Of Tour Operators And Development Organisations In Tourism And Poverty Reduction in Ecuador. Journal of Sustainable Tourism, 20 (3), 339-357.
- Esengün K., Akça H. ve Sayılı M. (2010). Dağlık ve Ormanlık Alanlarda Kırsal Turizm Faaliyeti ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. Ankara, Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği.
- Fernando, N. (2008). Rural Development Outcomes and Drivers. An Overview and Some Lessons. Asian Development Bank. Mandaluyong City. Philippines.
- Gascon, Jordi. (2009). Responsible Tourism: a Term Hijacked by Transnational Capital. Newsletter of the Ecumenical Coalition On Tourism, 19 (3), 20-22.

- Giray, F.H. Akın, A. Gün, S. (2004). Kırsal Kalkınmada Yeni Perspektifler. Türkiye VI.Tarım Ekonomisi Kongresinde sunulmuştur, Tokat.
- Goodwin, Harold. (2000). Pro-Poor Tourism Opportunities for Sustainable Local Development, D+C Development and Cooperation (No. 5, September/October 2000, p. 12-14.
- Goodwin, Harold ve Santilli, Rosa. (2009). Community-Based Tourism: a success? ICRT Occasional Paper 11, P: 1-37.
- Gökçen, Ahmet. (1987). Kalkınmada Öncelikli Yörelere Uygulanan Gelişme Politikaları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, 45 (1-4), 363-390.
- Guo, Lan. (2008). Pro-poor Tourism in China: Preliminary Investigation. The Paper presented at 19th CEA (UK) Annual Conference China's Three Decades of Economic Reform (1978-2008). Cambridge, U.K.
- Gülçubuk, Bülent. (2002). Kırsal Kalkınma Politikaları. İnternet Adresi: www.kirsalcevre.org.tr/html/tur/yayinlarimiz/dyayinlar/kirsal_kalkinma_politikaları_bulentg.pdf, Erişim Tarihi: 06.12.2013.
- Gülçubuk, Bülent. (2005). Önce Doğa Önce İnsan, http://www.bugday.org/portal/haber_detay.php?hid=758, Erişim Tarihi:29.12.2013.
- Gülçubuk, Bülent. (2006). Kırsal Kalkınma: Kavramlar, Uygulama Esasları ve Dikkat Noktaları. Hatay'da On Sıcak Gün. (Editör: Yaşar Ergün). Mustafa Kemal Üniversitesi Yayın No:19, 60-70.
- Gülçubuk, Bülent ve Aluftekin, Nilay. (2006). Kırsal Kalkınmada İnternet Tabanlı Bilgi Sistemlerinin Kullanımı. Inet-tr'06 - XI. "Türkiye'de İnternet" Konferansında sunulmuştur. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara.

- Gülçubuk B. Yıldırak, N. Kızılaslan, N. Özer, D. Kan, M. Kepoğlu, A. (2010). Kırsal Kalkınma Yaklaşımları Ve Politika Değişimleri. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresinde sunulmuştur, Ankara.
- Gürdal, Mehmet. (2006). Türkiye’de Turizmin Öncü Şehri Balıkesir’e Yönelik Yeni Açılımlar ve Fırsatlar. 2. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresinde sunulmuştur, Balıkesir.
- Gürlük, Serkan. (2001). Dünyada Ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları Ve Sürdürülebilir Kalkınma. Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi,19 (4).
- Gürlük, Serkan. (2002). The Misi Rural Development Project And Areas Recreational Value Based On Contingent Valuation Method. Doğu Üniversitesi Dergisi, 2002/6, 51-60.
- Haris, R. W. (2009). Tourism in Bario, Sarawak, Malaysia: A Case Study of Pro-poor Community-based Tourism Integrated into Community Development. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 14 (2), 125-135.
- Harrison, David. (2008). Pro-poor Tourism: A Critique, Third World Quarterly, 29(5), 851-868.
- Hausler, Nicole. (2011). Stakeholder Dialogues in Tourism- How to achieve Fair Pro-Poor Tourism Partnerships, Tourism-Consultant-Organizational Publication.
- Hill, T.R. Nel, E.L. ve Trotter, D. (2006). Small-scale, Nature-Based Tourism As A Pro-Poor Development Intervention: Two Examples in Kwazulu-Natal, South Africa. Singapore Journal of Tropical Geography, 27 (2), 163-175.
- Holden, A. Sone, J. Ve Novelli, M. (2011). Tourism and Poverty Reduction: An Interpretation by the Poor of Elmina, Ghana. Tourism Planning & Development, 8 (3), 317-334.

- Hummel, J. Duim, R. van der. (2012). Tourism And Development At Work:15 Years Of Tourism And Poverty Reduction Within The SNV Netherlands Development Organisation. *Journal of Sustainable Tourism*, 20 (3), 319-338.
- IFAD. (2011). Rural Poverty Report. Fund for Agricultural Development, New Realities, New Challenges: New Opportunities For Tomorrow's Generation. Rome, Italy.
- Işık, Nihat ve Baysal, Duygu. (2011). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları: Genel Bir Değerlendirme. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (1), 165 -186.
- Jamieson, W. Goodwin, H. Ve Edmunds, C. (2004). Contribution of Tourism to Poverty Alleviation Pro Poor Tourism and the Challenge of Measuring Impacts Transport Policy and Tourism Section. Transport Division, UN.
- Kadiri, W.A. (2012). An Assessment of Transport, Rural Development and Pro-poor Tourism in Nigeria. *African Journal of Sustainable Development*, 2 (1).
- Kalkınma Bakanlığı. (2013), Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023). Daha Dengeli Topyekun Kalkınma, Ankara, Kalkınma Bakanlığı.
- Kan, Mustafa ve Gülçubuk, Bülent. (2008). Kırsal Ekonominin Canlanmasında ve Yerel Sahiplenmede Coğrafi İşaretler. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 57-66.
- Kanatlı, Metin. (2008). Havza Planlamasında Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Önemi. TMMOB 2. Su Politikaları Kongresinde sunulmuştur, Ankara.
- Kay, Cristóbal. (2009). Development Strategies And Rural Development: Exploring Synergies, Eradicating Poverty. *The Journal of Peasant Studies*, 36 (1),103-137.

- Kaypak, Şafak. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22): 11-29.
- Kiper, T. ve Yılmaz, E. (2008). Şarköy-Kumbağ Arasında Kırsal Kalkınmayı Destekleyici Turizmin Olabilirliği ve Yerel Halkın Rolü. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 5 (2), 159-168.
- Koca, Bennur (2011). Çalışma Hayatı Ve Kadın, İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Malatya.
- Köksal, Aydoğan. (1982). Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası, Ankara.
- Kut, Esra. (2013). Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma İçin Kırsal Alan Planlaması Genel Modeli Ve KOP Bölgesi Kırsal Kalkınma Önerileri. Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumunda sunulmuştur, Konya.
- Lewis, A. ve Brown, T. (2007). Pro-poor Tourism: A Vehicle For Development In Trinidad & Tobago. Paper presented at the Conference on Crisis, Chaos and Change: Caribbean Development Challenges in the 21st Century ' St. Augustine, Trinidad and Tobago, UWI.
- Lin, Tun ve De Guzman, Franklin (2007). Tourism For Pro-Poor And Sustainable Growth: Economic Analysis Of Tourism Projects. ERD Technical Note Series No. 20.
- Marsden, Terry Ve Roberta, Sonnino. (2008). Rural Development And The Regional State: Denying Multifunctional Agriculture In The UK, Journal of Rural Studies, 24, 422-431.
- Marx, Saskia. (2011). Community-Based & Pro-Poor Tourism: Two Contemporary Approaches To Poverty Reduction In Developing And Least Developed Countries, International Trade Forum Magazine, <http://www.intracen.org/Community-based-Pro-poor-tourism-Two->

contemporary-approaches-to-poverty-reduction-in-developing-and-least-developed-countries/, Erişim Tarihi: 11.06.2013.

Meyer, Dorothea. (2003). Review of the Impacts of Previous Pro-Poor Tourism Research. Results Of A Survey To Follow-Up Pro-Poor Tourism Research Carried Out In 2000-2001, PPT Working Paper No. 9.

Meyer, Dorothea. (2007). Pro-Poor Tourism: From Leakages to Linkages. A Conceptual Framework for Creating Linkages between the Accommodation Sector and 'Poor' Neighbouring Communities, Current Issues in Tourism, 10(6), 558-583.

Mikaeili, Mahshid ve Memlük, Yalçın. (2013). Kırsal Turizm ve Kültürel Turizmin Bütünleşmesi ve Kırsal Sürdürülebilir Kalkınma. Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 3 (2), 87-91.

Mitchell, Jonathan. (2010). Should tourism be promoted in developing countries? An Unconventional But Essential Marriage: Pro-Poor Tourism And The Mainstream Industry, Private Sector Development, 7, 3-6.

Mthembu, Barney M. J. (2011). Rural Tourism As A Mechanism For Poverty Alleviation In Kwazulu-Natal: The Case Of Bergville. The Thesis of Doctor, The University of Zululand, KwaDlangezwa.

Ntshona, Zolile ve Lahiff, Edward. (2003). Community-Based Eco-Tourism on the Wild Coast, South Africa: The Case of the Amadiba Trail, Sustainable Livelihoods in Southern Africa Research Paper 7, March.

Odabaşı, Ferhat. (2009). Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Oakley, P. ve Garforth, C. (1983). Guide to Extension Training, FAO Training Series, No: 11, FAO, Italy.

ODI ve AIRD. (1999). DAC Scoping Study of Donor Poverty Reduction Policies and Practices. OECD.

Önez Çetin, Zuhâl. (2012). Yoksulluğu Azaltmada Yeni Bir Yaklaşım: Yoksul-Yanlı Turizm. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (1), 97-108.

Özdemir, Servet. (2012). Kırsal Kalkınmada Kırsal Turizmden Yararlanma Olanakları: Gökçeada Örneği. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (23),19-21.

Önder, Harun ve Şenses, Fikret. (2006). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi. İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar, İstanbul.

Önez Çetin, Zuhâl. (2012). Yoksulluğu Azaltmada Yeni Bir Yaklaşım: Yoksul-Yanlı Turizm. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11, 99-110.

Önez Çetin, Zuhâl ve Özgür, Hüseyin. (2012). A Critical Theoretical Evaluation on Pro-Poor Tourism and Poverty Alleviation, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (17), 115-133.

ÖUKP (2003). Ön Ulusal Kalkınma Planı 2004 – 2006. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Özbek, Ayşegül. (2012). Turizmde Sosyal Yaklaşım: Yoksul Yanlısı Turizm. Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi, 2(2), 86-89.

Özdoğan, Fatih. (2010). Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme. Yardım ve Dayanışma Dergisi, 1(1), 97-114.

Özkan, Erol ve Kubaş, Ahmet. (2012). Yıldız Dağlarında Kırsal Kalkınmada Ekoturizm Fırsatları. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22), 149-153.

- Özkök, Ferah. (2006). Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Yeri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), 85-98.
- Öztürk, Şinasi. (2008). Kırsal Yoksulluk Ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (5),605-634.
- Pelit, E., Boylu, Y., ve Güçer, E. (2007). Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi'nde Çalışan Akademisyenlerin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 86-114.
- Pongponrat, Kannapa. (2011). Pro-poor Tourism at Samui Island, Thailand: A Case Study of Local Governance. *Journal of Ritsumeikan Social Sciences and Humanities*, 100, 93-108.
- Ramakrishna, H. (2012). Karnataka Tourism Policy 2009-14: A Pro-Poor Tourism, *ZENITH International Journal of Multidisciplinary Research*, 2 (7), 130-148.
- Râmniceanu, Irina ve Robert Ackrill. (2007). EU Rural Development Policy In The New Member States: Promoting Multifunctionality. *Journal Of Rural Studies*, 23,416-429.
- Rizov, Marian. (2004). Rural Development And Welfare Implications of CAP Reforms. *Journal of Policy Modeling*, 26 (2), 209-222.
- Rizov, Marian. (2006). Rural Development Perspectives in Enlarging Europe: The Implications of CAP Reforms and Agricultural Transition in Accession Countries. *European Planning Studies*, 14 (2), 219-237.
- Roberts, L. Ve Hall, D. (2003). *Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice*.CABI Publishing. UK.
- Roe, Dilys. (2006). *How Pro-Poor is Tourism: New Practices Can Reduce Poverty*, Department for International Development, UK.

- Roe, Dilys ve Khanya, Penny Urquhart. (2001). Pro-Poor Tourism: Harnessing the World's Largest Industry for the World's Poor. International Institute for Environment and Development, World Summit on Sustainable Development UK, South Africa.
- Rogerson, C. M. (2006). Pro-Poor Local Economic Development in South Africa: The Role of Pro-Poor Tourism. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability*, 11 (1), 37-60.
- Roy, P. B. Roy, T. B. ve Saha, S. (2010). Pro- Poor Tourism as an Approach towards Community Development: A Case Study. *South Asian Journal of Tourism and Heritage*, 3 (2), 90-98.
- Sallan Gül, Songül. (2002). Türkiye' de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları. *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları (içinde)*, Editör: Yasemin Özdek, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Samırkaş, Meryem ve Bahar, Ozan. (2013). Turizm, Yoksulluk ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Saville, N.M. (2001). Practical Strategies For Pro-Poor Tourism: Case Study Of Pro-Poor Tourism and SNV in Humla District, West Nepal. Working Paper No. 8 for the Centre for Responsible Tourism at the University of Greenwich.
- Scheyvens, Regina. (2001). Poverty Tourism, *Massey University Development Bulletin*.
- Schilcher, Daniela. (2007). Growth Versus Equity: The Continuum of Pro-Poor Tourism and Neoliberal Governance. *Current Issues in Tourism*,10 (2-3), 166-193.
- Sharpley, Richard ve Naidoo, Perunjodi. (2010). Tourism and Poverty Reduction: The Case of Mauritius. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 7 (2), 145-162.

- Sipahi B. Yurtkoru E. S. ve Çinko M. (2006). Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Spenceley, A. Ashley, C. Kock, M. (2009). Tourism-Led Poverty Reduction Programme. International Trade Centre, Core Training Module.
- Stratejik Plan 2010-2014. (2010). T.C Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.
- Suntikul, W. Bauer, T. Song, H. (2009). Pro-poor Tourism Development in Viengxay, Laos: Current State and Future Prospects, Asia Pacific Journal Of Tourism Research, 14 (2), 153-168.
- Şerefoğlu, Coşkun. (2009). Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007- 2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi Ve Beklenen Gelişmeler. Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Tan, Özlem. (2012). Kırsal Kalkınmada Turizmin Rolü Ve İğneada'nın Turizm Potansiyeli. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22), 141-147.
- Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı (2011). Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013). Ankara.
- Telli, Resul. (2013). AB Kırsal Kalkınma Politikaları'nın Türkiye'ye Etkileri: Pozantı Örneği. Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(2), 432-442.
- Theerapappisit, Polladach. (2009). Pro-poor Ethnic Tourism in the Mekong: A Study of Three Approaches in Northern Thailand. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 14 (2), 201-221.
- Timmer, C. P. (2007). The Structural Transformation and the Changing Role of Agriculture in Economic Development: Empirics and Implications. American Enterprise Institute, Washington.

- Tolkach, D. Pearlman, M. Ve King, B. (2011). Key Implementation Factors in Pro-Poor Tourism, *Tourism Recreation Research*, 37(1), 3-13.
- Tolunay, Ahmet ve Akyol, Ayhan. (2006). Kalkınma Ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar Ve Tanımlar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 116-127.
- Topgül, Seda. (2013). Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14 (1), 277-296.
- Torres, R. Momsen, J.H. (2004). Challenges And Potential For Linking Tourism And Agriculture To Achieve Pro-Poor Tourism Objectives. *Progress in Development Studies*, 4, 294-318.
- Torres, R. M. Skillicorn, P. Ve Nelson, V. (2011). Community Corporate Joint Ventures: An Alternative Model for Pro-Poor Tourism Development. *Tourism Planning & Development*, 8 (3), 297-316.
- Trau, Adam M. (2012). Beyond Pro-Poor Tourism: (Re)Interpreting Tourism-Based Approaches to Poverty Alleviation in Vanuatu. *Tourism Planning & Development*, 9 (2), 149-164.
- Truong, V. D. (2013). Tourism Policy Development In Vietnam: A Pro-Poor Perspective. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*.
- Truong, V. D. (2014). Pro-Poor Tourism: Looking Backward as We Move Forward. *Tourism Planning & Development*, 11 (2), 228-242.
- Truong, V. D. Hallbcde, C. M. ve Garryf , T. (2014). Tourism And Poverty Alleviation: Perceptions And Experiences Of Poor People In Sapa, Vietnam, *Journal of Sustainable Tourism*.
- Özaltın Türker, G. Türker, A. Ve Güzel, F.Ö (2014), Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Dalyan Destinasyonunun Rekreasyon Potansiyelinin

Değerlendirilmesi, I.Uluslararası Spor Bilimleri Turizm Ve Rekreasyon Öğrenci Kongresi, Antalya.

TÜSİAD (2012). Sürdürülebilir Turizm, Eylül 2012,İstanbul.

UN (1993). Gathering a Body of Global Agreements, NGO Committee on Education of the Conference of NGOs, United Nations.

UNDP (1997). Human Development Report.

UNDP (2013). The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World, Human Development Report, UNDP.

Ural Ayhan ve Kılıç İbrahim. (2010). Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara: Detay Yayıncılık

Uzunpınar, Adnan. (2008). Katılım Öncesi AB Kırsal Kalkınma Politikası ve Türkiye’de Uygulanacak IPARD Programı Kapsamında Proje Hazırlama, Değerlendirme ve Seçim Süreci. Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara.

Üzülmez, Cihan Ve Altınok, Uğur. (2009). Kırsal Kalkınma Projeleri Başarılı Mı, Ekoloji Magazin, Sayı : 24.

World Bank. (1975). World Development Report 1974/75

Worldbank. (2003). Reaching the Rural Poor:A Renewed Strategy for Rural Development. USA.

WTO (2005). Declaration- Harnessing Tourism for the Millennium Development Goals, New York, 13 September, World Tourism Organization, Madrid, Spain.

Yılmaz, Hasan Ve Ahmet Tolunay. (2007). Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiye. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri:A, Sayı:1, 107-122.

Yoon, Yoosik. (1998). Determinants Of Urban Residents' Perceived Tourism Impacts: A Study On The Williamsburg And Virginia Beach Areas, Master Thesis. Virginia Polytechnic Institute, State University, USA.

Zeng, Benxiang ve Ryan, Chris. (2012). Assisting The Poor In China Through Tourism Development: A Review Of Research. Tourism Management, 33 (2), 239–248.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.poverty.com/>, Erişim Tarihi:11.03.2014

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, Erişim Tarihi:11.03.2014

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikMeta.do?istab_id=472, Erişim Tarihi:4.6.2013

<http://www.un.org/esa/esa03dp29.pdf>, Erişim Tarihi:5.3.2013

<http://beypazarito.org.tr/sayfalar.aspx?id=482>, Erişim Tarihi:25.3.2014

<http://izog2014.com/sayfa/52/genel-bilgiler>, Erişim Tarihi:26.3.2014

<http://www.canakkaleab.gov.tr/cab/index.php?pg=pdt&p=2>, Erişim Tarihi:25.3.2014

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/ourwork/povertyreduction>, Erişim Tarihi: 25.3.2014

<http://www.ked.org.tr/zumrut.htm>, Erişim Tarihi:25.3.2014

<http://www.gelecekturizmde.com/surdurulebilir-turizm-destek-fonu-final-degerlendirme-sonuclari/>, Erişim Tarihi:06.09.2013

<http://www.datur.com/tr/activities>, Erişim Tarihi:24.3.2014

<http://www.sodes.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC5B1CC77135AB5C15>, Erişim Tarihi:29.5.2013

<http://www.mtso.org.tr>, Erişim Tarihi:29.5.2013

<http://www.vatbo.org.tr/projeler.php?id=2>, Erişim Tarihi:21.03.2014

<http://www.sck.gov.tr/Belgeler/SosyalDestekProgram%C4%B1.pdf>, Erişim Tarihi: 29.5.2013

<http://www.gap.gov.tr/gap/gap-ve-surdurulebilir-kalkinma/surdurulebilir-kalkinma-nedir>, Erişim Tarihi:25.3.2014

http://www.undp.org/content/turkey/tr/home/ourwork/povertyreduction/in_depth/, Erişim Tarihi:28.5.2013

<http://www.newsday.co.tt/businessday/0,152650.html>, Erişim Tarihi:4.12. 2013

http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/results/fast_facts/poverty-reduction/ Erişim Tarihi:2.3.2013

<http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/Icerikler.aspx?rid=424&NodeValue=424&KonuId=424&zGroup=0&ListName=Icerikler>, Erişim tarihi: 12.12.2013

<http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/>, Erişim Tarihi:22.12.2013

<http://www.tarimreformu.com/tarim-reformu-uygulama-projesi.html>, Erişim Tarihi:10.2.1014

<http://www.propoortourism-kenya.org/fit.html>, Erişim Tarihi:2.11.2012

<http://propoortourism.info>, Erişim Tarihi: 07.03.2013

<http://www.imaginative-traveller.com/responsible-travel>, Erişim Tarihi:30.01.2013

<http://www.exodus.co.uk/responsible-travel>, Erişim Tarihi:23.01.2013

http://www.theintrepidfoundation.org/index.php?main_page=product_info&cPath=69_91&products_id=166, Erişim Tarihi:18.01.2013

http://www.curtainbluff.com/resort/givingback_oldroad.html, Erişim Tarihi:31.01.2013

<http://www.kapawi.com/en/activities.html>, Erişim Tarihi:30.1.2013

<http://responde.org.ar/sitio/index.php/institucional/quienes-somos>, Erişim Tarihi:30.1.2013

<http://www.calabashtours.co.za/about-calabash-tours.html>, Erişim Tarihi:14.1.2013

<http://www.wilderness-safaris.com/about/index.jsp>, Erişim Tarihi:10.12.2012

<http://www.kasbahdutoubkal.com/home.html>, Erişim Tarihi:29.11.2012

<http://www.teriyabugu.com/en/project/sustainable-turism>, Erişim Tarihi:28.11.2012

http://www.ilo.org/asia/info/public/features/WCMS_191838/lang--en/index.htm, Erişim Tarihi:18.01. 2013

<http://www.wingscard.com.tr/seyahat/sehirler/nairobi.html>, Erişim Tarihi:2.11.2012

<http://www.suninternational.com/DESTINATIONS/HOTELS/GABORONESUN/Pages/default.aspx>, Erişim Tarihi:26.11.2012

<http://www2.unwto.org/en/press-release/2012-11-15/unwto-unveils-winners-2012-ulysses-awards>, Erişim Tarihi:21.11.2012

<http://www.motour.gov.my/en/faqs/144-program-homestay-malaysia.html>, Erişim Tarihi: 21.11.2012

<http://www.helptourism.com/>, Erişim Tarihi:10.1.2013

<http://www.onecaribbean.org>, Erişim Tarihi:11.1.2013

<http://www.rodney-bay.com/activities.php?subpageID=14>, Erişim Tarihi:8.1.2013

<http://www.seedinit.org/awards/all/butterfly-farming-for-pro-poor-tourism-and-environment-conservation.html> , Erişim Tarihi:7.4.2014

<http://www.asset-gambia.com/>, Erişim Tarihi:7.3.2013

<http://www.iipt.org/africa2007/PDFs/PaulineNgoya.pdf>, Erişim Tarihi:31.10.2012

<http://www.bishangari.com>, Erişim Tarihi:26.11.2012

<http://www.maasaimara.com/>, Erişim Tarihi:26.11.2012

<http://www.luwawaforestlodge.com/eco.htm>, Erişim Tarihi:29.11.2012

<http://www.tcdtrust.org.za/about/>, Erişim Tarihi: 14.1.2013

<http://www.calabashtours.co.za>, Erişim Tarihi:14.1.2013

<http://www.gambia.co.uk/sustainable-tourism?ContentTabs=WhatYouCanDo>,Erişim Tarihi:30.1.2013

<http://shintamani.com/foundation/>, Erişim Tarihi:02.02.2013

<http://www.kohsamuisunset.com/koh-samui-statistics/>, Erişim Tarihi:3.4.2014.

<http://borgenproject.org/tourism-in-the-philippines-to-help-the-poor/>, Erişim Tarihi: 7.4.2014

http://anhui.chinadaily.com.cn/travel/2014-02/26/content_17306722.htm, Erişim Tarihi:7.4.2014

<http://www.ngocentre.org.vn/jobs/project-officer-pro-poor-tourism-ppt>, Erişim Tarihi:7.4.2014

<http://wolfganghthome.wordpress.com/2013/12/02/uganda-tourism-maps-out-course-for-2014-and-beyond/>, Erişim Tarihi:7.4.2014

<http://propoortourism.mak.ac.ug/>, Erişim Tarihi:7.4.2014

<http://timesofindia.indiatimes.com/city/varanasi/WB-team-explores-Sarnath-for-pro-poor-tourism-projects/articleshow/25662942.cms>, Erişim Tarihi:8.4.2014

<http://cooperation.unwto.org/news/2013-12-18/support-development-inclusive-markets-tourism-uganda>, Erişim Tarihi:9.4.2014

<http://www.adb.org/projects/38015-012/details>, Erişim Tarihi:9.4.2014

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/8181>, Erişim Tarihi:9.4.2014

<http://mithsamlanh.org>, Erişim Tarihi:2.2.2013

http://bodrum.bel.tr/haber/baskan-mehmet-kocadon-mumcular-da-tarim-ve-turizmi-bulusturacak.html#UzLEtKh_sXE, Erişim Tarihi:25.3.2014

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.17/1999/20&Lang=E, Erişim Tarihi:12.5.2014

<http://www2.unwto.org/content/why-tourism>, Erişim Tarihi:12.5.2014

<http://www.balikesirkulturturizm.gov.tr/TR,90620/turizm-potansiyelimiz.html>, Erişim Tarihi:12.4.2014

<http://www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus/briefing/poverty/poverty.pdf>, Erişim Tarihi:4.5.14.

http://balikesir-edremit.gov.tr/edremit_cografikonum.htm, Erişim Tarihi:4.5.2014

<http://www.latalaos.org/doc/Strategy2006.pdf>, Erişim Tarihi:4.5.2014

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_elm/documents/publication/wcms_114248.pdf, Erişim Tarihi:6.6.2013

<http://www.un.org/en/globalissues/environment/>, Erişim Tarihi:3.6.2013.

<http://www.ipard.tarim.gov.tr/IPARDTR.doc>, Erişim Tarihi:4.3.2013

<http://www.fao.org/docrep/w9778e/w9778e05.htm>, Erişim Tarihi:4.1.2014

<http://www.worldbank.org/en/topic/poverty>, Erişim Tarihi:5.5.2014

<http://www.un.org/millenniumgoals/>, Erişim Tarihi:24.5.2013

<http://step.unwto.org/en/content/seven-st-ep-mechanisms>, Erişim Tarihi:3.4.2013.

EK-1

“KIRSAL KALKINMA ARACI OLARAK YOKSUL YANLISI TURİZM YAKLAŞIMI VE EDREMIT KÖRFEZİ ÖRNEĞİ” AMACI İLE KULLANILAN ANKET

Bu görüşmenin temel konusunu, “Kırsal Kalkınma Aracı Olarak Yoksul Yanlısı Turizm Yaklaşımı Ve Edremit Körfezi Örneği” oluşturmaktadır. Verdiğiniz cevaplar sadece çalışma kapsamında kullanılacak ve isimler kesinlikle gizli tutulacaktır. Bu çalışmaya vereceğiniz desteğe şimdiden teşekkür ederiz.

Yrd. Doç. Dr. Burhan AYDEMİR

Arş. Gör. Neşe KAFA

Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi

1. Tecrübenize göre turizmin içinde bulunduğunuz toplumda yoksulluğu azalttığını düşünüyor musunuz? () Evet () Hayır () Fikrim Yok

2. Yanıtınız evet ise nasıl olduğunu belirtiniz?

- () Yerel halkın satın alma gücünde artış sağlamaktadır.
- () Köy evlerinde restorasyon gerçekleştirilmektedir.
- () Sağlık hizmetlerine erişim olanakları artmıştır.
- () Gıda ürünlerine erişim olanakları artmıştır.
- () Yerel toplulukların altyapı olanaklarında iyileşme sağlanmaktadır.

3. Yoksul yanlısı turizmin gelişmesi konusunda Edremit Körfezi'nin karşı karşıya olduğu sorunlar nelerdir?

g	Evet	Hayır
Yoksulların beşeri sermaye eksikliği (okuma yazma oranının düşük olması ve iş becerisi yetersizliği gibi) vardır.	1	2
Bölgede kadınların çalıştırılmaması veya gece çalışmaması gerektiğine dair inançlar vardır.	1	2
Yoksul halk sivil toplumlarda ve ekonomik planlama süreçlerinde temsil edilmemektedir.	1	2
Yoksulların işletme kurmak için kredi olanakları yetersizdir.	1	2
Tarımsal faaliyetlerin turizm etkinliklerinin yoğun olduğu dönemlere rast gelmesi nedeniyle yoksullar turizm faaliyetlerine katılamamaktadır.	1	2
Birçok yoksul insan turizmin geliştiği yerlerden uzakta yaşamaktadır.	1	2
Yoksul halkın büyük çoğunluğu toprak mülkiyeti konusunda etkili bir hakka sahip değildir.	1	2
Turistler için uygun olan birçok ürün yoksulların günlük hayatları için gerekli olmadığından üretim yetersizdir.	1	2
Planlamanın doğru yapılmaması nedeni ile sanayinin uzak olduğu yerlere plajlar ve golf sahaları kurulmaktadır.	1	2
Küçük iş kurmak için farklı bakanlıklardan gerekli birçok sertifikaların gerekli olması gibi yoksullar için yönetmelik ve bürokrasi sorunları vardır.	1	2
Turlarda yoksullarla temastan kaçınılması gibi yoksulların turizm pazarına erişimleri yeterli değildir.	1	2
Yoksul insanların sektörden beklentilerinden turizm sektörü temsilcileri habersizdir.	1	2
Yerel tedarikçiler ile kamu ve özel sektörün bağlantıları eksiktir.	1	2
Bölgeye yönelik turlar yerel kültür göz ardı edilerek düzenlenmektedir.	1	2
Yoksul yanlısı faaliyetlere yoksulların katılımında devlet desteği yeterli değildir.	1	2

4. Edremit Körfezi'nde aşağıdaki yoksul yanlısı turizm girişimlerinden hangilerinin uygulandığını düşünüyorsunuz?

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Turizm faaliyetlerinde daha çok yoksullar istihdam edilmektedir.	1	2	3	4	5
Turizm malzemeleri daha çok yoksullardan satın alınmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm sektöründe yoksullar geçici işçi olarak istihdam edilmektedir.	1	2	3	4	5
Turizm sektöründe yoksullara yönelik turizm eğitimi sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
Yoksulların kuracağı küçük işletmelere yönelik krediler sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
Kamu kurumları tarafından küçük işletmelere veya özel sektöre destek sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm girişimlerinden elde edilen kar yerel kalkınma projelerine bağışlanmaktadır.	1	2	3	4	5
Yerel kalkınma projeleri için turistlerden yardım toplanmaktadır.	1	2	3	4	5
Turistler ve yoksul sakinlerin yararlanacağı altyapı çalışmalarına halkın doğrudan katılımı mümkündür.	1	2	3	4	5
Turizm politikalarına yoksulların katılımı arttırılmaktadır.	1	2	3	4	5
Yoksul katılımını artırmak için turizm yönetmelikleri yeniden düzenlenmektedir.	1	2	3	4	5
Planlama ve karar almalarında yoksul katılımı sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizmde rolü olan topluluk temelli kuruluşlar ya da küçük üretici grupları desteklenmektedir.	1	2	3	4	5
Özel sektör aracılığı ile yoksullara yardım edilmektedir.	1	2	3	4	5
Turizm faaliyetlerinde girişimler ve yoksullar arasında iş ortaklıkları sağlanması için yoksullarla buluşulmaktadır.	1	2	3	4	5
Yoksulların turizm varlıkları üzerindeki hakları arazi, kiralama vb. gibi güvence altına alınmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizmin kültürel etkilerinin belirlenmesinde yoksulların fikirleri alınmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizmin çevresel etkilerinin belirlenmesinde yoksulların fikirleri alınmaktadır.	1	2	3	4	5

5- Edremit Körfezinin kırsal kalkınmasında turizmin etkileri nasıldır?

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Kırsal halkın turizm sektöründe istihdamı artmıştır.	1	2	3	4	5
Kırsal alanın turizm potansiyeli yatırımcıların dikkatini çekmiştir.	1	2	3	4	5
Turistik faaliyetlerden dolayı bölgede kırsal halkın geliri artmıştır.	1	2	3	4	5
Turizm, kırsal halk ve işletmeciler için ekonomik fayda sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Turizm, kırsal halkın becerilerinin gelişmesini, yaratıcılık ve yenilikçilik gibi konulara karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlar.	1	2	3	4	5
Turizm, geleneksel kültürü olumlu yönde geliştirmiştir.	1	2	3	4	5
Turizm, kırsal halk için rekreasyon alanı, parklar ve tesislerden daha fazla yararlanma olanağı sağlar.	1	2	3	4	5
Turizm sektörü, turist ve kırsal halk arasında kültürel alışverişin daha fazla olmasına neden olmuştur.	1	2	3	4	5
Turizm, kırsal alanda enflasyon düzeyini arttırmıştır.	1	2	3	4	5
Kırsal toplumun kültürel kimliği üzerinde turizm sektörünün olumsuz etkisi olmuştur.	1	2	3	4	5
Kırsal halk, turistik destinasyon içinde yaşamaya maruz kalmıştır.	1	2	3	4	5
Turizm, kırsal alanlarda trafik sıkışıklığı, gürültü ve çevre kirliliğine neden olmuştur.	1	2	3	4	5
Turistik tesislerin inşaatı kırsal alanlarda doğal çevreyi yok etmiştir.	1	2	3	4	5
Turizm, kırsal alanlarda yer alan plajlar, yürüyüş parkurları, parklar, müzeler ve diğer alanlarda kalabalığa neden olmuştur.	1	2	3	4	5

DEMOGRAFİK SORULAR

6. Cinsiyetiniz? () Kadın () Erkek

7. Yaşınız?

- () 20 yaş altı () 21-30 yaş arası
() 31-40 yaş arası () 41-50 yaş arası
() 51 yaş ve üzeri

8. Eğitim (mezuniyet) durumunuz nedir?

- () İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() 2 yıllık Üniversite mezunu
() 4 yıllık üniversite mezunu
() Lisansüstü mezunu

9. Uzmanlık alanınız nedir?

- Eğitim
- Özel Sektör
- Hükümet Temsilcisi
- Dernek Temsilcisi
- Kalkınma Ajansı

10. Şu anki görevinizde ne kadar süredir çalışmaktasınız?

- 1 yıldan az
- 1-5 yıl arası
- 6-10 yıl arası
- 11-15 yıl arası
- 16-20 yıl arası
- 20 yıldan fazla süredir

11. Aylık geliriniz ne kadardır?

- 1000 TL'den az
- 1000-2000 TL arası
- 2001-3000 TL arası
- 3001-4000 TL arası
- 4001-5000 TL arası
- 5000TL'den fazla

12. Nerede yaşıyorsunuz? (Ayvalık (Burhaniye (Edremit(Balıkesir

13. Ne kadar süredir burada yaşıyorsunuz?

- 1 yıldan az
- 1-5 yıl arası
- 6-10 yıl arası
- 11-15 yıl arası
- 16-20 yıl arası
- 20 yıldan fazla süredir

EK-2
AYVALIK, BURHANIYE VE EDREMIT İLÇELERİNDE YER ALAN
SEYAHAT ACENTALARI LİSTESİ

	GRUBU	İLÇESİ	İLÇESİ
1	Demirel Turizm	A	Ayvalık
2	Duke turizm	A	Ayvalık
3	Hanzade Tour	A	Ayvalık
4	Jale turizm	A	Ayvalık
5	Kaner&kaner	A	Ayvalık
6	Keelb Tour Turizm	A	Ayvalık
7	Meis Turizm	A	Ayvalık
8	Olive Turizm	A	Ayvalık
9	Patriça Turizm	C	Ayvalık
10	Sarımsaklı Tur	A	Ayvalık
11	Sezek Turizm	A	Ayvalık
12	Tour Spot Favori Turizm	A	Ayvalık
13	Vızz Turizm	A	Ayvalık
14	Ayvada Turizm	A	Ayvalık
15	Burhaniye Tur	A	Burhaniye
16	Cep Tur	A	Burhaniye
17	Er-Mu-Ya Turizm	A	Burhaniye
18	Genius Turizm	A	Burhaniye
19	Madra Turizm	A	Burhaniye
20	Pi-Tur Turizm (Burhaniye Şubesi)	A	Burhaniye
21	Zefira Turizm	A	Burhaniye
22	10.Gözde Turizm	A	Edremit
23	2009 Turizm	A	Edremit
24	Antandros Turizm	C	Edremit
25	Asiltur Turizm	A	Edremit
26	Bibilet Turizm	A	Edremit
27	Coşarlar Turizm	A	Edremit
28	Demre Turizm	A	Edremit
29	Edro Tur	A	Edremit
30	Ekrem Turizm	A	Edremit
31	Kazdağı Tur	A	Edremit
32	Moneta Travel	A	Edremit
33	Mare Monte Tour	A	Edremit
34	Sürücü Turizm	A	Edremit
35	TUR163 Turizm	A	Edremit
36	Wish Travel	A	Edremit

Kaynak: <http://www.balikesirkulturturizm.gov.tr/TR,65918/isletme-belgeli-konaklama-tesisleri-listesi.html>, 10.01.2014.

EK-3
AYVALIK, BURHANIYE VE EDREMİT İLÇELERİNDE İŞLETME
BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİ LİSTESİ

Ayvalık İşletme Belgeli Oteller		
1	5 Yıldızlı Otel	Grand Temizel Otel
2	5 Yıldızlı Otel	Haliç Park Otel
3	4 Yıldızlı Otel	Büyük Berk Otel
4	3 Yıldızlı Otel	Ayvalık Beach Otel
5	3 Yıldızlı Otel	Billurcu Otel
6	3 Yıldızlı Otel	Club Berk Otel
7	3 Yıldızlı Otel	Cunda Basel Otel
8	3 Yıldızlı Otel	Grand Milano Otel
9	2 Yıldızlı Otel	Cunda Otel
10	2 Yıldızlı Otel	Özak Otel
11	1 Yıldızlı Otel	Çam Motel
Burhaniye İşletme Belgeli Oteller		
12	3 Yıldızlı Otel	İdahan Otel
13	4 Yıldızlı Tatil Köyü	Artemis Ören Tatil Köyü
14	4 Yıldızlı	Clup Orient Tatil Köyü
Edremit İşletme Belgeli Oteller		
15	4 Yıldızlı Otel	Adramis Termal Otel
16	4 Yıldızlı Otel	Altiner Hotel
17	4 Yıldızlı Otel	Elbis Otel
18	3 Yıldızlı Otel	Akçay Ömür Otel
19	3 Yıldızlı Otel	Beyza Hotel
20	3 Yıldızlı Otel	Lambada Otel
21	3 Yıldızlı Otel	Öge Otel
22	2 Yıldızlı Otel	Gür Otel
23	2 Yıldızlı Otel	Üçem Otel Golden Sea
24	1 Yıldızlı Otel	Manastırhan Otel
25	1 Yıldızlı Otel	Maremonte Otel
26	5 Yıldızlı Termal Otel	Adrina Health&Spa Hotel
27	4 Yıldızlı Termal Otel	Güre Saruhan Termal Otel

Kaynak: <http://www.balikesirkulturturizm.gov.tr/TR,65918/isletme-belgeli-konaklama-tesisleri-listesi.html>,10.01.2014.

EK-4
AYVALIK, BURHANIYE VE EDREMIT İLÇELERİNDE YER ALAN
TURİZM İLE İLGİLİ DERNEKLER VE EĞİTİM KURUMLARI LİSTESİ

Turizm İle İlgili Dernekler		
	Derneğin Adı	Merkezi
1	Ayvalık Turizm Ve Tanıtma Derneği	Ayvalık
2	Ayvalık Esnaflar Ve Turizmciler Güç Birliği Derneği	Ayvalık
3	Altınova Kültür Sanat Turizm Tanıtma Ve Geliştirme Derneği	Ayvalık
4	Küçükköy Sarımsaklı Turizm İşletmeleri Derneği	Ayvalık
5	Ayvalık Turizmi Geliştirme Ve Altyapı Hizmet Birliği	Ayvalık
6	Ayvalık Pansiyoncular Ve Otelciler Derneği	Ayvalık
7	Ayvalık-Sarımsaklı Turizm Derneği	Ayvalık
8	Burhaniye Turizm Tanıtma Derneği	Burhaniye
9	Altınoluk Kültür Ve Turizm Derneği	Edremit
10	Akçay Kültür Sanat Ve Turizm Derneği	Edremit
11	Mehmetalan Köyü Ekoturizm Derneği	Edremit
12	Zeytinli Turizm Ve Kültür Derneği	Edremit
13	Güre-Astyra Antik Kenti Kültür Turizm Ve Doğa Derneği	Edremit
14	Kızılkeçili Köyünü Kalkındırma, Çevresini Koruma, Sosyal Yardımlaşma, Dayanışma Ve Turizm Derneği	Edremit
15	İda Ve Madra Dağları Çevre Koruma Kültür Sanat Sağlık Eğitim Turizm Derneği	Edremit
16	Edremit Turizmciler Derneği	Edremit
17	Güre Turizm Geliştirme Derneği	Edremit
18	Akçay Turizm İşletmecileri Derneği	Edremit
Eğitim-Öğretim Kurulumunun Adı		
1	Ayvalık Ticaret Meslek Ve Otelcilik Ve Turizm Meslek Lisesi	Ayvalık
2	Ayvalık Meslek Yüksekokulu	Ayvalık
3	Burhaniye Ayşe Akpınar Kız Teknik Ve Meslek Lisesi	Burhaniye
4	Burhaniye Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	Burhaniye
5	Burhaniye Meslek Yüksekokulu	Burhaniye
6	Edremit Fernur Sözen Otelcilik Ve Turizm Meslek Lisesi	Edremit

Kaynak: <http://www.balikesirkulturturizm.gov.tr/TR,65947/turizm-ile-ilgili-kurum-ve-kuruluslar.html>, Erişim Tarihi: 10.01.2013, www.meb.gov.tr;
www.balikesir.edu.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2014